ADAM öykü

MAYIS
HAZİRAN
1996
4

ÖYKÜ

Sancak-İskele ***Salim Şengil*** • Batık Bir Gemi ***Oktay Akbal*** • Nezihe Meriç Gecede Bir Kuş Gibi ***Fakir Baykurt*** • Nolya ***Cemil Kavukçu*** • Uçurumlar ***Adnan Azar*** • Yaban ***Vecihi Sarısözen*** • Dışarda Kar Vardı ***Hürriyet Yaşar*** • İçimin Şarkısı ***Nalan Barbarosoğlu*** • Çökelez ***Eray Karınca*** • Jojik'in Kapı Bir Komşusu ***Erkan Karagöz*** • Bir Gecekondu Çıkmazı-Bir Düş/ Dizini ***Orhan Tez*** • Yas Tutan Kadın ***Pio Baroja*** • İzler ***Alberto Moravia*** • Yaban Ördeği ***Romesh Gunesekera*** • Dişçide ***Bill Male***

BU SAYININ KONUŞMASI

Oktay Akbal ile Dünden Bugüne

YAZILAR

YEDİGÜN 1934 HİKÂYELERİ ***Adalet Ağaoğlu*** • BİR MASK'IN ÖYKÜSÜ ***Güngör Kabakçıoğlu*** • KALİNİKHTA ***Selim İleri*** • KISA ÖYKÜ ADINA BİR SAVUNMA ***Georgina Hammick*** • MİRZA NEYİ ANLATIR? ***Semih Gümüş*** • TİMOUR MUHİDİNE İLE KONUŞMA • BİR ÖYKÜ BAHÇESİ İÇİN EVİRİP ÇEVİRMELER ***M. Sadık Aslankara*** • DÜNYA ÖYKÜLERİ ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** • DÖNENCE / ÖYKÜNÜN SERÜVENİNE TANIKLIK ***Feridun Andaç, Erdal Öz, Ahmet Yıldız***

unutulmuş öyküler

Kırk Birinci İğne Nurullah Ata (Ataç)

BİR KİTAP BİR YAZI

DÜŞ GÖLGESİ ***Şükran Yücel*** • KARMAKARIŞIK ÖYKÜLER KİTABI ***Ertuğrul Oğuz Fırat*** • TALAN YORGUNLARI ***Aydoğan Yavaşlı***

MAYIS 1996 SAYI : 126 120.000 LİRA

SANAT ADAM

HER HAFTA BİR ÖYKÜ / *Memet Fuat*
ŞİİRCE / *Mehmet H. Doğan*
ÇOĞULCU DEMOKRASİ VE SONUÇLARI / *Doç. Dr. Sami Selçuk*
"BUNLAR ENDERUN BEYLERİ, BAŞLARINDA..." / *Orhan Barlas*
YABANCILAŞMA / *Mehmet Serdar*
GARİPÇİLERİN İKİ ŞAİRLE İLİŞKİLERİ / *Hakan Sazyek*
BİR AKIM OLARAK MİNİMALİZM / *Tülay Elgün*
ŞARKILAR NEYİ SÖYLER / *Halûk Cengiz*
İĞNELER / *Süha Tuğtepe*

Şiir : Nahit Ulvi Akgün, Salâh Birsel, Başaran, Vecihi Timuroğlu, Gülten Akın, Ercüment Uçarı, Yeşim Salman, İnci Asena, Müslim Çelik, Tarık Günersel, Ergin Yıldızoğlu, Turgay Fişekçi, Suat Vardal, küçük İskender, Ali Asker Barut, Nur, Akgün Akova, Hakan Savlı, Ece Aykız, Ayla Seyhan, Ayşegül Gürdal.

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi : Büyükdere cad. 57/3 80725 Maslak / İSTANBUL: Tel : (212) 285 21 52; FAX : (212) 276 27 67. **Abone Koşulları** : Yıllık (12 Sayı) 1.400.000 TL. (*Şiir Yıllığı* ile birlikte 1.650.000 TL); Yurtdışı 60 DM. **Abone ve Eski Sayılar İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık AŞ. adına 662 720 nolu posta çeki.

ADAM

ADAM yayınları

ÖYKÜ

ÖZDEMİR ASAF *Dün Yağmur Yağacak*
SEVİM BURAK *Afrika Dansı*
MUZAFFER BUYRUKÇU *Şarkılar Seni Söyler*
NURSEL DURUEL *Geyikler, Annem ve Almanya*
LEYLÂ ERBİL *Gecede*
LEYLÂ ERBİL *Eski Sevgili*
NECATİ GÜNGÖR *Bu Sevda Ölmek*
KEMAL TAHİR *Göl İnsanları*
ÜLKÜ TAMER *Alleben Öyküleri*

SHERWOOD ANDERSON *Kasabamız* (Saydam Özel)
ERSKINE CALDWELL *Kuyudaki Zenci* (Memet Fuat)
TRUMAN CAPOTE *Gece Ağacı* (Memet Fuat)
RAYMOND CARVER *Ateşler* (Zafer Aracagök)
ERNEST HEMINGWAY *Denizin Değiştirdiği* (Memet Fuat)
JACK LONDON *Ateş Yakmak* (Memet Fuat)
KATHERINE MANSFIELD *Ölü Albayın Kızları* (Memet Fuat)
EDGAR ALLAN POE *Morgue Sokağı Cinayeti* (Memet Fuat)
WILLIAM SAROYAN *Yoksul İnsanlar* (Memet Fuat)
JOHN STEINBECK *Kasımpatları* (Memet Fuat)
VASİLİ ŞUKŞİN *Yaşamak Tutkusu* (Yurdanur Salman)
MARGUERITE YOURCENAR *Doğu Öyküleri* (Hür Yumer)
ERNEST HEMİNGWAY *Kadınsız Erkekler* (Ülkü Tamer)

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

Adam Öykü
İki Aylık Öykü Dergisi
Sayı 4
Mayıs-Haziran 1996
ISSN 1300-7556

Anadolu Yayıncılık A.Ş. Adına Sahibi ve Sorumlu Yazı İşleri Müdürü :
İnci Asena

Genel Yayın Yönetmeni :
Semih Gümüş

Kapak ve iç tasarım : Tülay Ülukılıç • **Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi :** Büyükdere Caddesi, Üçyol Mevkii, 57/3, 80725 Maslak-İstanbul, Tel : (0212) 285 21 52 – Fax : (0212) 276 27 67 • **Fiyatı :** 350.000 TL (KDV içinde) - Kıbrıs 400.000 TL • **Abone Koşulları :** Yıllık (6 sayı) 1.750.000 TL - Altı Aylık (3 sayı) 1.000.000 TL - Yurtdışı Yıllık 100 DM • **Abone İçin Hesap No :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. adına, 662720 numaralı posta çeki. • **İlan Koşulları :** Tam sayfa (siyah-beyaz) 30.000.000 TL; yarım sayfa 15.000.000 TL; çeyrek sayfa 8.000.000 TL • **Dizgi :** Anadolu Yayıncılık A.Ş. Dizgi Birimi • **İç Baskı :** Şefik Matbaası • **Kapak Baskı :** Ana Basım • **Dağıtım :** Birleşik Basın Dağıtım A.Ş. • Gönderilen yazılar yayımlansın yayımlanmasın, geri verilmez.

ADAMÖYKÜ

ÖYKÜ

Sancak-İskele ***Salim Şengil*** 5
Batık Bir Gemi ***Oktay Akbal*** 7
Nezihe Meriç Gecede Bir Kuş Gibi ***Fakir Baykurt*** 19
Yas Tutan Kadın ***Pio Baroja*** 25
İzler ***Alberto Moravia*** 28
Nolya ***Cemil Kavukçu*** 48
Birinci Uçurum ***Adnan Azar*** 63
Yaban ***Vecihi Sarısözen*** 80
Dışarda Kar Vardı ***Hürriyet Yaşar*** 92
Yaban Ördeği ***Romesh Gunesekera*** 96
Dişçide ***Bill Males*** 101
İçimin Şarkısı ***Nalan Barbarosoğlu*** 118
Çökelez ***Eray Karınca*** 122
Jojik'in Kapı Bir Komşusu ***Erkan Karagöz*** 130
Bir Düş/Dizini – Bir Gecekondu Çıkmazı ***Orhan Tez*** 137

BU SAYININ KONUŞMASI

Oktay Akbal ile Dünden Bugüne 11

YAZILAR

Yedigün 1934 Hikâyeleri ***Adalet Ağaoğlu*** 33
Bir Mask'ın Öyküsü ***Güngör Kabakçıoğlu*** 40
Kalinikhta ***Selim İleri*** 42
Kısa Öykü Adına Bir Savunma ***Georgina Hammick*** 64
Mirza Neyi Anlatır? ***Semih Gümüş*** 69
Timour Muhidine ile Öykü Edebiyatımız Üstüne 76
Bir Öykü Bahçesi İçin Evirip Çevirmeler ***M. Sadık Aslankara*** 106
Dünya Öyküleri ***Nedret Tanyolaç Öztokat*** 112
Dönence/Öykünün Serüvenine Tanıklık ***Feridun Andaç, Erdal Öz, Ahmet Yıldız*** 143

UNUTULMUŞ ÖYKÜLER

Kırk Birinci İğne ***Nurullah Ata*** 139

BİR KİTAP BİR YAZI

Düş Gölgesi, Şükran Yücel 150
Karmakarışık Öyküler Kitabı, Ertuğrul Oğuz Fırat 151
Talan Yorgunları, Aydoğan Yavaşlı 152

Çeviriler : Yurdanur Salman, Ayşe Nihal Akbulut, Kemal Atakay, Elif Taşçıoğlu

Desenler : Güngör Kabakçıoğlu, Semih Poroy, Necati Abacı

Adam Yayınları,
Yaşar Kemal Toplu Yapıtları'nı
"Adam Yayınları özen ve titizliğiyle"
Türkiye'ye armağan ediyor.
Gururla.

BÜTÜN ROMANLARI

İnce Memed I
İnce Memed II
İnce Memed III
İnce Memed IV
Ortadirek
(*Dağın Öte Yüzü I*)
Yer Demir Gök Bakır
(*Dağın Öte Yüzü II*)
Ölmez Otu
(*Dağın Öte Yüzü III*)
Yağmurcuk Kuşu
(*Kimsecik I*)
Kale Kapısı
(*Kimsecik II*)
Kanın Sesi
(*Kimsecik III*)
Kuşlar da Gitti
Filler Sultanı
Demirciler Çarşısı Cinayeti
(*Akçasazın Ağaları I*)
Yusufçuk Yusuf
(*Akçasazın Ağaları II*)
Deniz Küstü
Höyükteki Nar Ağacı
Yılanı Öldürseler
Al Gözüm Seyreyle Salih
Teneke
Ağrıdağı Efsanesi
Binboğalar Efsanesi
Üç Anadolu Efsanesi
Sarı Sıcak (*Bütün Öyküleri*)

değerli kitaplar yayımlar.

SALİM ŞENGİL

Sancak-İskele

BOĞAZDAN yolcu gemileri geçer. Aşklar, sevgiler, mutluluklar taşırlar limanlardan limanlara. Karanlık denizlerde ışık, umut, sevinç olurlar. Yoksul ülkelere bereket, devingenlik getirirler. Şilepler, kuru yük gemileri, ürperten, insanın üstüne üstüne geliyormuş gibi korku veren tankerler Karadeniz'e çıkarlar, Karadeniz'den Marmara'ya inerler, oradan Akdeniz'e açılırlar.

Günün son ışıkları, karşı kıyıdaki yalılarda, pencerelerin camlarında ateşini yakmış yıkanıyor.

Sağ sancak, sol iskele...

"Ormanlarımız yıllardır bilinçle yakılıyor! Suçlular adalete teslim ediliyor mu, cezaları veriliyor mu?.. Nerede!.. Her yeni gelen yönetim, af yasası çıkarıp bunları bağışlıyor. Sonrası belli değil mi? Ormanlarımızın yakılması sürer gider. Yazık ki çocuklarımıza bol oksijenli, temiz havalı, erozyonsuz bir ülke bırakamıyoruz... Suçlulara ağır cezalar verilse de sorun kökünden kesilip atılmış olamaz. Sosyal ve ekonomik nedenleri bulunmadıkça ormanlarımızın yakılması sürüp gidecek. Kül olan bir ormanı yeniden yeşillendirmek kolay mı?.. Gelmiş geçmiş yönetimlerin yanlışları, aldırmazlıklarının kurbanı oluyor güzelim topraklarımız..."

YUVARLAK, çanak antenli, umursamaz bir devingenlikle dönen radar aygıtları, bilim araştırma görüntüleriyle uzlaşmaz, koyu kurşuni renkteki savaş gemileri korku üretirler. Anılarda kalmış söylemlerle, küspeleşmiş bir yaşamdır geçmişte kalan zaman! Acı, buruk ve tatsız...

Sağ sancak, sol iskele...

"Gün geçmiyor ki gençlerimiz meydanlarda, üniversite kapılarında, köşe başlarında öldürülmesinler!.. Yurdumuza sokulan yığınla silah, aklın alamayacağı kadar büyük boyutlara ulaşıyor. Bu durumu önleyemeyen yönetimlerin sanıldığından çok daha laçkalaşmış tutumları ortaya çıkıyor. Silahlı eyleme karışmış insan sayısının düşünülenin üstüne yükseldiği görülüyor. Ne var ki ortaya çıkmış olan durumların nedenlerini belirlemeye gelince, görüş ayrılıkları başlıyor. Herkes kendine özgü, sosyal sınıfına, ideolojisine, görüş açısına göre birbirinden farklı nedenler sıralıyor. Oysa olayların toplumca geçerli, demokratik sonuçlarla birleşmesi gerekir. Konuları tartışırken de geçmişte toplumu bölen, birbirine düşüren, düşman eden kavgalarla suçla-

maları yeniden gündeme getirmekten kaçınmak en çıkar yoldur."

HER GÜN boğazdan geçip gittiklerini gördüğümüz, Karadeniz'e çıkan, Marmara'ya inen Akdeniz'e geçen gemilerde erkekler-kadınlar, yaşlılar-gençler ve çocuklar yolculuk ederler, bir yerlerden gelip bir yerlere giderler. İnsanların bulunduğu ortamlarda aşk, sevgi, umut olduğu gibi gözyaşı, sevgisizlik ve acı da vardır.

Sağ sancak, sol iskele...

"Küçük yaşta yoksulluklarını birlikte taşıyarak Rumeli'den göçüp geldiler. Oralarda azınlık olmanın sıkıntılarını yaşamışlardı. Rahat bir soluk almanın umudunu göçmenlikte aradılar. Gelgelelim fukaralık bir kez insanın üstüne çökmesin! İlkokulu bitirdi, yakın ilçelerde ortaokul yoktu. Büyük kentlere gidip oralarda okumaya ise güçleri yetmezdi. Ne yapsın o da çalışmaya başladı. Tütün fidesi ekimine gitti, çapasından geri kalmadı. Yaprak kırımında, diziminde çalıştı. Tütünün zifiri parmaklarından avuç içlerine, giderek yavaş yavaş yüzüne, sonra da yüreğine sindi. Ona 'Çirkin Kız' dediler. O da buna karşı koymadı, böylece kabullendi. Güzel umutları tütün tarlalarının yollarında tükendi. Bir gün, günlerden bir gün, beklenmedik, masalımsı bir olay oldu! 'Çirkin Kız'a görücü geldiler. Bir delikanlıya istiyorlardı. O, bundan sonra serpildi, güzelleşti. Ne var ki adı gene 'Çirkin Kız'da kaldı.

Evlendi. Kocası onu "Güzelim" diye çağırıyor, öyle sesleniyordu. 'Çirkin Kız' ise, yüreğinin ucunun sızlamasıyla gelen bir coşkuyla : "Buyur erkeğim," diyordu sesi titreyerek... Evlendiklerinin ilk yılında mutluluğunun doruğundaydı 'Çirkin Kız'.

– İki günlüğüne bir iş çıktı, varayım, geleyim, dedi erkeği. Şimdiye dek olmayan böyle bir iş nereden çıkmıştı birden bire! Şaşırıp kaldı olduğu yerde, sonra aklını başına topladı. Sevecenlik dolu bir bakışla :

– Sağlıkla git-gel, beni merakta koma! diyebildi.

Acı haber tez ulaşır derler. Hemencecik 'Çirkin Kız'ın kapısını çaldı. Bir bankayı soymak isterken vurmuşlar. Oracıkta ölüp kalmış erkeği....

Ertesi gün 'erkeği'nin arkadaşları arasında buldu kendini, elinde de bir makineli tüfek...

– Haydi soyguna! dediler, gitti.

– Tarayacağız, diyenlerle birlikteydi.

– Vurursun, sözcüğüyle tembihlediler, vurdu.

Neden soydum bankayı! Ne için taradım, kimi vurdum? Hiç mi hiç bilmiyordum. Erkeğim gittikten, bana "Güzelim" diyen adamım öldükten sonra, benim yaşamakla ölmek arasında bir seçeneğim yoktu artık..."

Gazetelerin birinci sayfasında çıkan, beş sütuna oturan bir fotoğrafın altındaki yazıda : 'Azgın bir kadın terörist' diye yazıyordu.

Sağ sancak, sol iskele...

Sancak mavi, açık deniz, fırtınalı, güvensiz.

İskele kırmızı, toprak parçası, sağlam, güvenli. ❁

OKTAY AKBAL

Batık Bir Gemi

DENİZ soğuktu. Ayağımı soktum hemen çektim. Ortalık güneş içinde. Herkes kumlara serilmiş. Magda yok ortada. Gittiler mi? Görüşmeden gider mi? Gölgeli bir yer buldum. Köpüklü dalgaların kıyıya vuruşunu seyrediyorum. Galiba burdakilerin en yaşlısı benim. Sıcak sırtımı yakıyor. Ilık rüzgâr yüzümü okşuyor. Yaşam böyle sürecek gibi... Altmış beş yıl geride mi kaldı? Nasıl yaşadım o uzun zaman parçasını? Tümünü bir anda canlandırmak güç. Kopuk filmler gibi anımsıyorum yer yer, zaman zaman. Çocukluk dönemi yaşantının en canlı bölümüdür. Yaşlandıkça belleğin en altındakiler üste çıkar. Yaşlılar dünleri bilmezler de elli yıl öncesini bütün canlılığıyla anımsarlar. Bir erik ağacı örneğin... Şehzadebaşı'ndaki evin bahçesindeki çakal eriği. Tuza banılarak yenilen o eriklerin ekşiliğini hep duyarım. Tek tırmanabildiğim ağaçtı. Çıkar otururdum iri dallarına. Benimdi orası. Kimsenin bilmediği özel bir yer. Hiç düşünmezdim yarınların öbür günlerin neler getirip götüreceğini. Pazardır günlerden, cumartesidir. Mahalle çocukları gelecektir birazdan. O da gelecek Laleli'den. Kocaman parlak gözleri, uzun kahverengi saçlarıyla... Birkaç gün sonra yirmi üç nisan. Ona da bir rol vermişler. Gidip izleyeceğim.

Sonra ne mi oldu? Babam hastanedeydi. Kan kanseri. Yaşama umudu yok. Ölecek. Babam ölünce şimdikinden daha özgür olacağımı duydum. Ama ne yapacaktık, nasıl geçinecektik? Tramvaya atlayıp Şişli'ye gittim. Annem babamın odasındaydı. Dışarı çıktığında gözleri yaşlıydı. Babam yoktu artık. Annemle eve döndük. Ağlayamadan. Yaşamın pençesi ensemizdeydi. O güzel bahçe, o erik ağacı, mahalle çocukları ve o kahverengi saçlı kız, geçmişte kalmıştı. Hepsi bir eski düştü. Çok geçmeden çekip gittik uzak bir semte... Bir film şeridi gibi geçiyor bütün bunlar. Oysa her anını bütün yoğunluyla yaşamalı. Olayların içinde olmuyor bu yoğunluk. Ancak zaman geçmeli, anılarda görmeli, kendimizin dışında bir göz, bir yürek olarak. Evden taşınmamız. Annemin, babasının evinden getirdiği o yeşil çini soba bir hamalın sırtındaydı. Caminin avlusundan geçerken yere düşüp paramparça oldu. O yığını orda bırakıp Edirnekapı'ya doğru hızlı hızlı koşuşum... Bir daha çocukluğun bu semtinden geçmemeye karar verişim. Bu sözümü en az beş yıl tutuşum. Sonra bir gün bir arkadaşla o sokaktan geçişim bir yabancı olarak... Kendimi de, o ahşap evi de, bahçesini de, erik ağacını da tanımadan, tanımak istemeden... Burada ben mi yaşamıştım? diyerek. Geçmişin izlerini kazıyıp yok ederek. Oysa o anılar zamanla bilinçaltında yaşayıp yoğunluk kazanacak, günü gelince belleğin üst yüzeyine çıkacaktır. Şimdi yaşlı bir adamın bu geçmişin tortularından bir yaşama sevinci araması, bulmaya çalışması gibi...

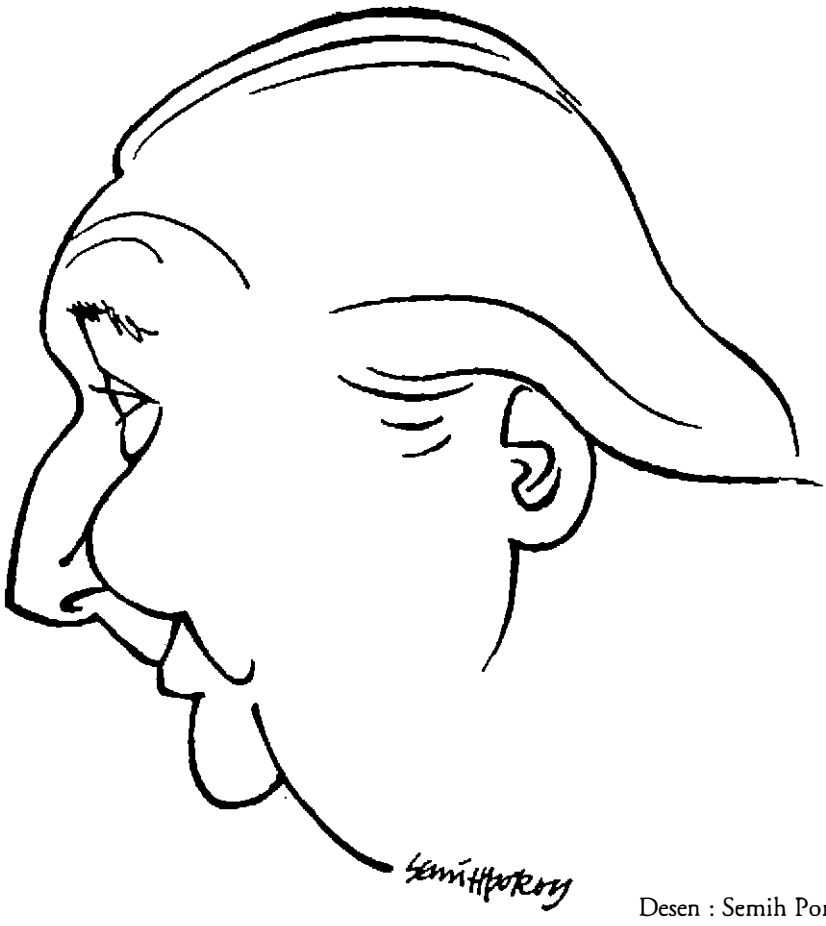

Desen : Semih Poroy

ESKİ hayaletler çıkıp gelir gece yarıları. Oturduğum koltukta dalıp gitmişim. Kısa bir uyku. Bir de gözümü açtım, gecenin üçü. Balkona çıktım. Serin. Eylül ayı böyledir. Birden değişir hava. Yine koltuğuma, yarım bıraktığım kitaba döndüm. Rilke'nin mektupları. Eskiden de okumuştum. Yanımda getirdiğim kitaplardan biri. Kimi kitaplar bir dost gibi yanınızda sürdürürler yaşamlarını. "Dıştan bakınca günlerim hep birbirine benzer biçimde geçmekte, ama içimde bir uçurum var. Tam kenarındayım ve dibinde eski yaşamım paramparça yatmakta." Rilke 51 yaşında öldü. Ben onun ağabeyi gibiyim, yakında babası gibi olacağım! Ama yaşlılık bir duyumsamadır. Öyleleri var, yirmi yaşlarında iken yaşlıdırlar. Anıları elle tutulur yakınlıkta olduğu halde... Ama kendilerini bin yıl yaşamış sayarlar. Rilke'nin dizeleri geliyor dilimin ucuna, "Yalnızlık bir yağmura benzer – Yükselir akşamları denizlerden – Uzak ıssız ovalardan eser – Ağlar gider göklere, her zaman göklerdedir – Ve kentin üstüne göklerden düşer". Gerisi nasıldı? Gövdelerden mi söz ediyordu?

"Ayrılınca birbirinden gövdeler – Umduğunu bulamamış üzüntülü yaslı." Rilke nefretler içinde yattıklarını söyler aynı yatakta...

Sevişmek, bir kadınla yatmak, sonra ayrılmak. Her birleşme sevişme midir?

Kaynaşmadır, gövdeleşme, tekleşme sürecidir. Ama sevişmek çok başkadır. Kişi sanır ki bir başkasının gövdesiyle birkaç dakikalık bir birleşme yok eder o öldürücü yalnızlığı. Oysa daha da artar yalnızlık, böyle sevişme dışı birleşmelerde... Yalnızlık derken hep aklıma Rilke gelir. Bir de Rimbaud'dur, Özdemir Asaf'tır. O da, "Yalnızlık paylaşılmaz, paylaşılsa yalnızlık olmaz" derdi. Nice dost gölgeler üşüşmüş çevreme. Hele bir uyanayım sabaha karşı. Karabasanla ya da tatsız bir düşle... Hepsi dirilir gelirler yanıma. Sen yaşlı adam, bizden sonraya kaldın, oysa biz çekip gittik bu yalnızlıklar dünyasından!.. Oysa en büyük yalnızlık ölüm değilse nedir?

ÖNCE Ahmet gelir. Hep o. Pencereden kendini attığı an, dördüncü kattan. Dayanamayarak kendi yalnızlığına, belki de çirkinliğine. Yok yok işlediği suçun ağırlığına... Bir aydınlık temmuz akşamüstüdür. Koca bahçede voleybol maçı yeni bitmiş. Biz yenilmişiz. Karşı takımı dondurma yemeye Rasim'e götürmüşüz. Selma hep bizimle gülmüş eğlenmiş. Ahmet ona tutkun ama söyleyemiyor. Selma bir şeyler bekliyor. Ahmet zengin bir ailenin çocuğu. Liseyi yeni bitirmişiz, askerlik kampından döneli bir hafta olmamış. Kafalarımız kabak. Selma ünlü bir hekimin oğlu Osman'la cilveleşiyor. Ama Selma onu değil Ahmet'i ister, ama belli etmez. Ahmet, Selma'yı düşler durur. Bilmeden Selma'nın da onun istediğini, anlamaz görünür.

ÇOK, daha ötesini anımsamak istemiyorum. Ahmet kendini öldüreli otuz yıldan çok geçti. Sen o günlerde minicik bir kızdın. Kandilli sokaklarında koşuşup oynuyordun. Bir gün karşılaşacağımızı aklına getirmeden. Yaşama ilk adımlarını atıyordun. Küçük kızların büyük şeyler düşündüklerini kimseler bilmez. Onlar da yarınlarını düşlerler, gelecekteki erkeklerini. Kendileriyle bütünleşecek güzellikleri. Ben Ahmet'le o 40'lı yıllarda güzel serüvenler yaşarken sen apayrı bir dünyanın insanıydın.

Bir uyku hapı, bir Mogadon aldım. Musluktan akan suyla içtim. Uyumak gerek. Karabasanları yenmek... Ya uyurken yaşamak o eski zaman hayaletlerini? Ölmek, uyumak! Düşler ikinci yaşamdır. Öyle midir? Düşler yaşayamadığımız bir başka dünya mıdır? Kayıp gitmek bambaşka bir evrene.

Ahmet yakamı bırakıyor. Bisikletiyle Şaşkın'dan Caddebostanı'na gelişimiz. Bisiklet beni hep korkutur, ama Ahmet'le atladık mı uçar giderdik korkusuz. Selma ile birlikte bize gelirlerdi iki bisikletle. Daktilo ile bir dergi çıkarırdık, adı 'On Yedi'ler!.. Selma alır dağıtırdı. Ünlü bir yazar vardı o yörede yaşayan, o bile beğenmişti. Kim bunu çıkarıyor, demiş. Büyük bahçede denize bakan bir masada soğuk limonatalar içilirdi. O sıcak 40 yazı! Hep beyaz giysiler içindeydik. Beyaz pantolon, beyaz eteklik. Kimi zaman Ahmet'in sandalına biner açılırdık. Selma, Ahmet denize atlarlardı. Ben kürek çeker dolaşırdım. Kimi günler oltayla balık avlardık. Kayıtsız umursamaz bir gençlik!.. Lisenin son sınıfındayız. Dünya savaştaydı. Bizler her an askere çağırılmanın korkusu içinde. Savaşa girdik gireceğiz! Kara bulutlar tepemizde uçuşuyor. Ama biz on yedi'ler için var olan, yaşamaktı

ilkgençliğimizi... Voleybol, deniz, dondurmacı Rasim, akşam serinliğinde el ele tutuşmalar, danslar, oda köşelerinde kaçamak öpüşler. Bağdat caddesinde geçip giden kırmızı tenteli tramvayların gençliğimizi de azar azar sürükleyip götürdüğünü düşünmeden...

HER ŞEY karışıyor yıllar sonrasının belleğinde. Erenköy'de pazarın kurulma günüdür. İstasyon caddesindeki beyaz köşkün demir kapısından bir göz atmak için neler vermezdim! Birkaç kez önünden geçtim. Pazarda alışverişe çıkmışım gibi! Oradaydı, çam ağacının altındaydı. Kardeşleriyle konuşuyordu. O günlerde dünya bir yana Reyhan bir yanaydı benim için. Ailesiyle birlikte plaja gelirlerdi. Günü saati bilir beklerdim. Yandaki gazinoya çıkıp denize girişini seyrederdim. Bir akşamüstü okuldan dönerken karşılaştık. Kimselerin olmadığı bir yola sapıp konuştuk. El eleydik. Bir şeyler oluşmuştu aramızda. Onun istediği bir an önce evden üvey anasından uzaklaşmaktı. Lisenin son sınıfındaydı, sınavları verir vermez evlenip kendi dünyasında yaşamaktı dileği. Ama ben de daha lise son sınıftaydım. Nasıl olacaktı? En iyisi kopmaktı birbirimizden. Öyle de oldu. Yıllar sonra bir akşam saatinde gazeteye geldi, evli bir kadın olarak...

Bacağım yine ağrımaya başladı. Siyatik mi, romatizma mı? Belkemiğinden gelen başka bir hastalık mı? Doktora gitmeyi hiç sevmezdim. Korkardım hastanelerden. Sanki ölmeye gidilir oralara. Hekimler ille de bir şey bulur çıkarırlar. Olan, olmayan ne varsa. Kişide zaten her zaman bir şeyler vardır. Sular altında kalmış hazineler gibi hastalık belirtileri. Birini çıkardılar mı ardından bir ikincisi gelir. İşte gerçekten hasta oldun gitti. Oysa bilmemek, duymamak, anlamamak, işi kendi doğal akışına bırakmak. 'Bilmemek bilmekten iyidir,' demişti Asaf Hâlet Çelebi. Nisoise pastanesinin balkonundan 'Kama pet kamat ha' diye şiir okuyuşunu duyar gibiyim. Yürürken bir ağrı iniyor sol bacağıma. Kalçadan ayak parmaklarıma. Hemen bir yere oturuyorum... Rüzgâr da azmaya başladı. Eylül havası bu. Ama dayanacağım. Magda'nın havasında yaşamak. Uzaktan görüp eski sevgililerine benzeterek. O sevgililer ki kimi öldü, kimi yaşlı bir kadın şimdi.

Oktay Akbal ile Dünden Bugüne

"Bir öykü evreni yazarın evreninden bir parçadır."

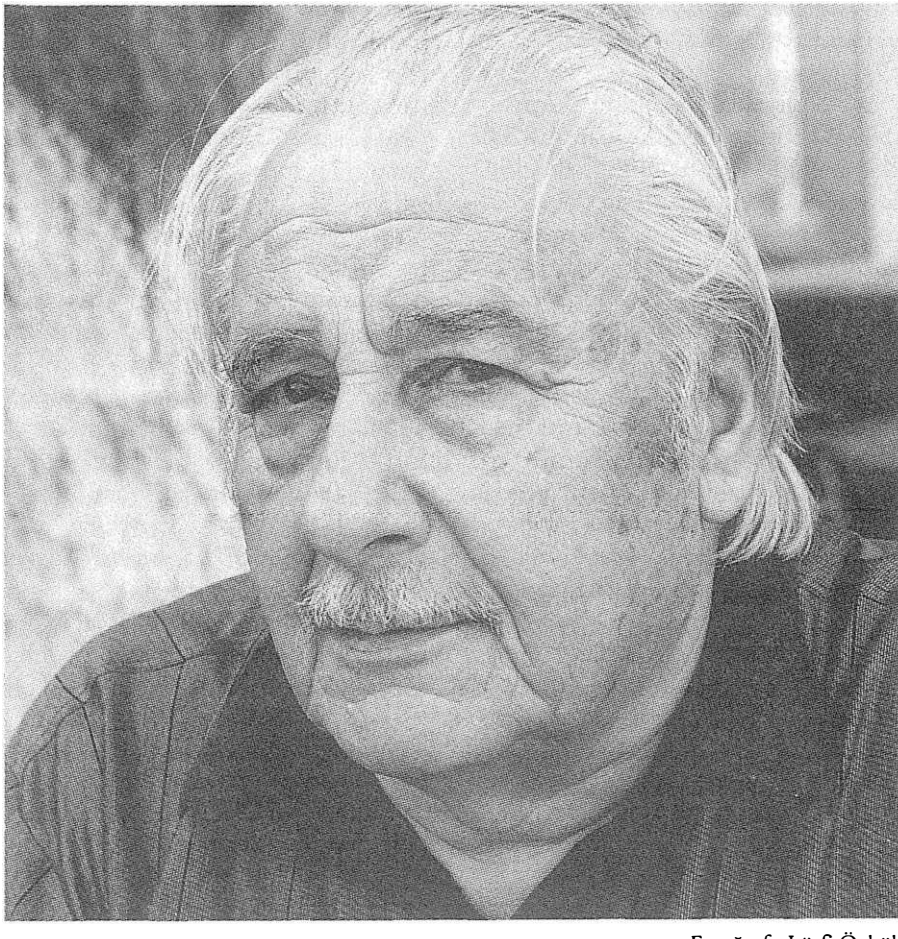

Fotoğraf : Lütfi Özkök

Ben çocuk yaşımdan beri okulumda, mahallemde, çevremde olup bitenlere, insan manzaralarına bir gün bir öyküde yer alacaklarını sezinlemişim gibi baktım. Gerçek bir yazar öyküyü kurmaz, öykü ona kendiliğinden gelir, 'yaz beni' der. Şiir gibi bir şeydir öykü.

Konuşan : Feridun Andaç

"Diyojen Kendini Arıyor" (1942) yayımlanan ilk öykünüz. Ama yazın serüveniniz daha da ötelere uzanıyor. 1937'de ilk yazı denemelerinizi yapıyorsunuz. 1939-41 karalamalar.... 1942'ye geliş sürecinden söz etsek.....

– "Diyojen Kendini Arıyor" 1941-42'lerde yazdığım, yarım kalan ilk romanım. "Servetifünun" dergisinde yedi sekiz parçası çıktı. Daha ilkokul, daha sonra ortaokul sıralarında da yazdığım uzun öyküler var. Bir tanesi "Karayürek Çetesi". Bir serüven romanı. İlk yazılarımı 1937-38 yıllarında "Ateş", "Çocuk Duygusu" gibi dergilerde yayımladım. 1939-40'larda ise "İkdam" ve "Yeni Sabah" gazetelerinde birçok öyküm ve çevirim çıktı. Bunlar, o zamanki ünlü bazı yazarlarınki gibi, gerçekte yaşanmamış, yapay, kurmaca şeylerdi. Ama bu ilk kalem denemeleri beni kolayca yazmaya alıştırdı.

"Servetifünun," (1942)... "Büyük Doğu"... Kısa öyküler yazıyorsunuz... Öykü yazma eğiliminiz nasıl oluştu? Hangi okuma kanallarından öyküye yöneldiniz?

– Edebiyatın, bu tür uydurma öykülerden çok daha başka, çok daha değişik bir değer olduğunu 1939 yılında İstiklal Lisesi'nin kitaplığında Sabahattin Ali'nin *Kağnı* ve Sait Faik'in *Semaver* adlı öykü kitaplarıyla karşılaştığımda anladım... O güne dek yazdıklarımın ne önemsiz şeyler olduğunu... Nurullah Ataç'ın okulumuzda verdiği bir konuşma da beni etkiledi. Örneğin Ömer Seyfettin'in o kadar iyi bir öykücü olmadığını söylemiş, bizler de bu söze kızmıştık. Yukarda andığım iki öykücümüzü tanıdıktan sonra öykü sanatının insana, insan gerçeğine yaklaşmak olduğunu anladım... 1943'ten sonra "Servetifünun"da çıkan "Kibrit Alevi", "Meydan" vb. öykülerle (ki bunlar daha sonra "Büyük Doğu"da da çıktı), başka öykülerle. İlk kitabım *Önce Ekmekler Bozuldu*'ya edebiyat değeri taşıdığını sandığım öyküleri aldım, geri kalanlar dergi sayfalarında unutuldu. Uzun yıllar sonra "Geceyarısı Mektupları", "Di-

Oktay Akbal (1923) kısa öykünün edebiyatımızdaki başlıca ustalarından. Öykü ve roman yazarlığının yanı sıra, 1956'da "Vatan" gazetesinde başladığı günlük köşe yazarlığını, "Barış" ve "Cumhuriyet" gazetelerinden sonra şimdilerde "Milliyet" gazetesinde sürdürüyor. Savaşın yarattığı etkiler altında sıkışıp kalan insanların yoksunluklarını, acılarını ele aldığı ilk öykü kitabı *Önce Ekmekler Bozuldu* (1946) ilgiyle karşılandı. Sabahattin Ali ve Sait Faik etkileri arasında kalan, ama kendine özgülüğü de koruyan öyküler yazdı. Sıkıntılı, duygulu öykü kişileriyle yalın bir öykü atmosferi kurdu. Birbirine çok benzeyen öykülerindeki bu sıkıntılı kişiyi oluşturmak için, çoğun kendi çevresindeki gerçek kişilerden yararlandı. Şiirsel diliyle, Sait Faik'in izini süren bir öykücü olduğu belirtilebilir. Öykü kitapları : *Aşksız İnsanlar* (1949), *Bizans Definesi* (1953), *Bulutun Rengi* (1954), *Berber Aynası* (1959), *Yalnızlık Bana Yasak* (1967), *İstinye Suları* (1973), *Hey Vapurlar, Trenler* (1981), *Lunapark* (1983), *Ey Gece Kapını Üstüme Kapat* (1988). Romanları : *Garipler Sokağı* (1950), *Suçumuz İnsan Olmak* (1958), *İnsan Bir Ormandır* (1975), *İki Roman* (1982), *Düş Ekmeği* (1983). Ayrıca çok sayıda deneme, günce ve köşe yazılarından derlenmiş kitapları vardır. (*Türk Yazınından Seçilmiş Kısa Öyküler*'den)

yojen" parçalarını "On Sekiz Yaş Öy-. küleri" adlı bir kitapta toplamak istedim, ama bir türlü olamadı.

Edebiyat gerçeğinin farkına varışınız oldukça erken bir dönemde olur. 1944'lerde yazılan (21 y.) öykülerinize bugün baktığımızda, belli bir 'olgun'luk gözlenir...

– Evet, dediğim gibi 1943-44'lerden sonra yazdığım öyküler, en başta *Önce Ekmekler Bozuldu* yeni bir çizgiye gelişimin belirtisi sayılır.

Öykücü olarak değişmeyen bir yanınız var : Dil ve öykü evreninizdeki bütünlük... İlk dönem öykülerinizde tanıklık / yoğunluk öne çıkıyordu. Özellikle kısa öykünün belirgin yanları anlatılarınızın özgünlüğünü sergiliyordu. 1946-1958 dönemindeki ürünlerinizde gözlenir bu. Sonraki dönemde de iz süren bu yanınız; öykü coğrafyanızın zenginleşmesiyle yepyeni bir boyut aldı diyebilirim. 1967-1988 dönemi öykülerinizdeki dil evreniniz, anlatım biçiminiz "anlatıcı" kimliğinizi önemsetici bir konuma getirdi. Yalın ve yoğun anlatımı yeğliyorsunuz... Bu oluşum sürecine bakalım.

– Küçük yaşta Fransız yazarlarını okuyarak, 40'lardan sonra Gide, Alain Fournier, Duhamel gibi romancıların her şeyden önce dile ve anlatıma önem verdiklerini görerek, Türkçeyi en akıcı, en etkileyici, en duru bir üslup içinde kullanma özeni içinde oldum. Bir öyküde anlatılan konu kadar, belki ondan daha önemli olanın, o olaya, o görüntüye, o duyarlığa bakış, ele alış biçimi olduğunu... Her yazar kendini anlatır, hiç değilse kendinden bir şeyleri... Ben de o ilk kitaplarımda yer alan öykülerde 'kendim sandığım' bir insanın iç evrenini, çevresini, yaşadığı kenti, sokakları, insanları yaşatmak istedim. Önceleri, *Unanimiste* denebilecek bir akımı benimsemiştim, tek'ten çok'a, bireyden topluma yöneliş denemesi. Sonraları yazıp yarıda bıraktığım "Herkes Harpten Bahsediyor", "Öksüz Nesil" vb. roman çalışmalarımda bu tür anlatımı denedim.

Her yazar kendini anlatır, hiç değilse kendinden bir şeyleri... Ben de o ilk kitaplarımda yer alan öykülerde 'kendim sandığım' bir insanın iç evrenini, çevresini, yaşadığı kenti, sokakları, insanları yaşatmak istedim.

Öykülerinizde atmosfer öğesi ağır basıyor... Bizans Definesi, Aşksız İnsanlar... Olay yok! Duygu atmosferi... Anı/çağrışım/yorum... Görüntüler... İçe dönüş... Renkler, çizgiler, sahici izler... Bunlara dönüp baktığınızda, bu yönelimin etkileri üzerine neler söyleyebilirsiniz...

– İstanbul'da doğup büyüdüm. Şehzadebaşı, Erenköy, Suadiye'de geçti çocukluk, ilkgençlik yıllarım. Önemli olaylar yaşamadım. Babamın erken ölümü, ekonomik durumumuzun bozulması, annemle kapalı bir yaşam, geçim yaşantısı beni iç dünyama kapattı. Olaydan çok iç düşünceler, sezgiler, arayışlar, düşler ağır bastı. Ama bunlarda da yalnız kendimi değil, kendime benzeyenleri anlattığımı, her okuyanın bu öyküleri 'kendisi yaşamış' gibi duymasını istedim. Doğallıkla bu, kendiliğinden oldu. Bilinçle değil! Yazmanın, anlatmanın doğal akışı içinde...

Büyük kent, bireyin dünyası... Günübirlik yaşamdaki durum öykülerinizi

Kimi zaman bir öykünün oluşması belli bir sürece bağlıdır. Kimi zaman da kısa sürede yazılır. Ama o kısa sürede yazılan da günlerin, gecelerin, belki ayların, hatta yılların birikimine dayanır.

biçimledi. Bu, yer yer eleştirildi de... Küçükburjuvalılık... O dönemin öykü anlayışının dışında bir yönelimdi bu. Sait Faik'le gelen tavrınız, bakışınız neydi?

– 40'lı yıllarda iki ağır etki vardı edebiyatta, düzyazıda, öyküde. Sabahattin Ali ve Sait Faik. İki büyük öykücü. İster istemez benim kuşağımın yazarları bu ikili etkiyi duydular, yaşadılar. Orhan Kemal, Yaşar Kemal, hatta Kemal Tahir, daha sonraları Fakir Baykurt, Bekir Yıldız daha çok olayları, hem de toplumun kanayan yaralarını anlatmak yolunu tuttular. Ağır basan, ele alınan olayın etkinliği idi. İç dünyalara o kadar önem verilmiyordu. Buna toplumcu gerçekçilik adı verenler oldu. Toplumsal endişe taşıyan öyküler bir süre ağırlığını duyurdu. Ama Sait Faik öyküsünün etkisi çok geçmeden Orhan Kemal, Yaşar Kemal, Buyrukçu gibi gerçekçileri de etkiledi. Bireyin iç dünyasının önemi de kendini duyurdu. Bu yazarlar kendi yaşamlarında çok acı serüvenlerden geçmişlerdi, öykülerinde de özyaşam deneyimlerini anlattılar. Ben ve Tarık Buğra, Necati Cumalı, Sabahattin Kudret, Tarık Dursun vd. kendimizi toplum gerçeklerinden koparmadık; bu gerçekler içinde çırpınan insanoğlunun serüvenlerini, gündelik yaşantısını iç ve dış derinlikleriyle verdik.

"Öykümde yer almasını uygun gördüğüm bir olay, bir insan, bir anı uzun zaman benimle birlikte yaşamıştır," diyorsunuz. Bir öykünün sizdeki oluşumuna/izlerine dönelim...

– Kimi zaman bir öykünün oluşması belli bir sürece bağlıdır. Kimi zaman da kısa sürede yazılır. Ama o kısa sürede yazılan da günlerin, gecelerin, belki ayların, hatta yılların birikimine dayanır. Öyle öyküler var ki belki yirmi otuz yıl önce tasarlandı, yarı yarıya yazıldı da, ama bir türlü bitirilemedi. Bunların adı bile konulmuştu : "Bir İnsan Öldü". Anadolukavağı'nın kıyısında cesedi denizden çıkarılan bir adamla ilgiliydi. Yaşadığım bir olay. Kaç kez başladım yazmaya, ama olmadı. Tıpkı "Diyojen Kendini Arıyor" romanım gibi, "Herkes Harpten Bahsediyor", "Öksüz Nesil" gibi...

Peki, şu yaşadığını yazma, yazdığını yaşama konusuna (öykü bağlamında) dönsek. Savunduğunuz yazmak yaşamak eylemine...

– Yaşadığını yazmak... Yaşamak, yalnızca sıradan gün ve gecelerdeki bir insanın öyküsünü yazmak mı? Bir de düşsel yaşamaklar var. Bir öykümde, "Ben gerçeği düşlerimle birlikte yaşarım," gibi bir cümle kullanmıştım. Yazarın, sanatçının önce kendisi için yazmasının kaçınılmazlığını yazdığım için, gerçek sanat yapıtının önce yaratıcının kendisinin, sonra da Stendhal'in deyimiyle, "mutlu bir azınlık"ça beğenilmesini istediğim için geçmiş yıllarda epey eleştiriye uğradım. Bugün de görüşlerim değişmedi. Sanat yapıtları ısmarlama bile olsa, sanatçı o yapıtı yine de kendi beğenisiyle ortaya koyar. Ustalığa erişmek için başkalarının isteklerini, övgülerini, yergilerini düşünmeden kendisi için, kendisini

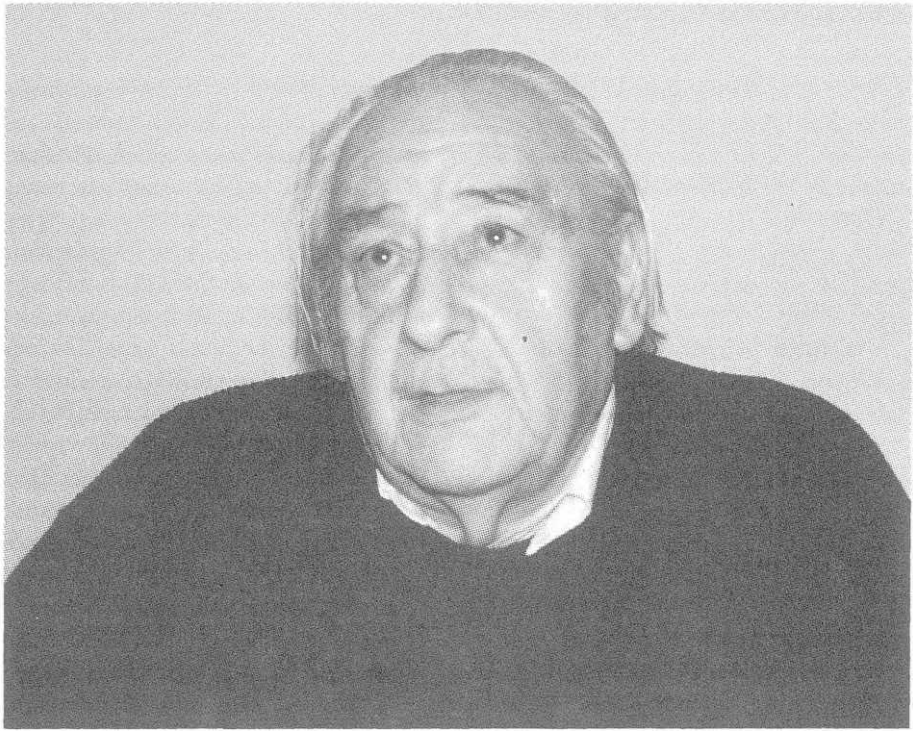

Oktay Akbal : Yazı, gerçeği değiştirir, başka bir biçime sokar, sanat yapıtında yaratıcıyı aramak kolay bir yoldur, çoğu kişiyi yanıltan bir tutumdur. (Fotoğraf : Feridun Andaç)

"tatmin etmek" için yazar. Öykülerimde, romanlarımda "ben"den pek çok izler elbette var, ama o "ben"ler öyküdeki kişilerdir, kişidir. Zaten isteseniz de gerçek yaşamınızın bir parçasını olduğu gibi veremezsiniz. Yazı, gerçeği değiştirir, başka bir biçime sokar, sanat yapıtında yaratıcıyı aramak kolay bir yoldur, çoğu kişiyi yanıltan bir tutumdur.

1956'dan beri köşe yazarlığı yapıyorsunuz. 40. yıla kapı araladınız. Söyleşme/okurla iletişim yanınız ağır basıyor. "Öykücü ve denemeci kişiliğimin bu yazılarda daha etkin olduğu ortadadır. Kesinliklerden olabildiğince kaçınmak, güncel sorunlar üstüne düşünmek, daha doğrusu okuru düşünmeye çağırmak," diyorsunuz, bir söyleşinizde. Bu pencereden bakınca, sizce, öykünün ereği ne olmalı?

– Bu yıl köşe yazarlığımın tam kırkıncı yılı... 1956'da "Vatan" gazetesinde başladım, daha sonra "Öncü", "Barış", "Cumhuriyet"te sürdürdüm bu işi, 1992'den bu yana da "Milliyet"te. Gazetede çıkan yazılarını en çok kitaplaştıran yazar benim sanıyorum. Bunun nedeni, o yazıları yalnızca bir gün okunup geçilsin diye yazmamış olmam. Bir yazının, bir öykünün, hatta çoğunlukça gazete yazısının bile güncelliği yenmesi gerekir kanısındayım. Okurlarım bilirler, gazetede yayımlanan yazılarımın büyük bölümü bir çeşit kısa deneme ya da öykücük niteliğindedir. Olabildiği kadar kısa yazmak yanlısıyım. Romanlarımda da öykülerimde de sözü, konuyu uzatmamayı severim.

Peki, "Öykü, deneme karması bir yazıdır benimkiler. Okurları sıkmadan,

bıktırmadan bir geziye, birlikte düşlemeye, düşünmeye çağırıdır," diyorsunuz. Bu anlamda katılımcı bir okurdan yanasınız!.. Öykülerinizde "ben" öğesi/anlatıcı "ben" ağır basıyor... Çoğunlukla bunu yeğliyorsunuz anlatılarınızda. Bu yazarlık tavrını(zı)n bir tanımı olmalı...

– Öykü bir anlatıdır. Yaşadığını, yaşamayı düşlediği durumları, gördüklerini, duyduklarından çıkardığı özü, anlamı bir başkasına, başkalarına, en başta da kendine duyurmak için yazılan bir türdür öykü. Öyküdeki, romandaki "ben" yazarın hem kendisidir, hem değildir. Rimbaud'nun dediğini anımsamalı, "Je est un autre" ("Ben başka biridir").

Yine geçmişe dönelim burada. Sizin o günlerde, 1940'larda, yazmak istediklerinizin/yazdıklarınızın ivmesi ne oldu? Öykü anlayışınızın biçimlenmesindeki etkiler nelerdir? "O sıralarda ben Sait Faik'le Sabahattin Ali'nin öykü anlayışlarına yakındım. Konuya o kadar önem vermiyordum, ama toplumun bir kesitini, toplumdan bir atmosferi, sokakları, insanları anlatmaya çalışıyordum," diyorsunuz bir konuşmanızda.

– Dediğim gibi Sabahattin Ali, Sait Faik, derken Memduh Şevket öykücülüğü bu sanat dalının önemini duyurdu. Bugüne dek yayımlanan on beş öykü kitabımda sanırım kendi biçemim, kendi anlayışım, kendi görüşlerim ağır basar. Gide'in "Etkilenme" konusundaki yazısını anımsatmak isterim. Her yazar bir öykülenmeden geçer, geçmelidir, ancak etkilenmeden zamanla kurtulması koşuluyla... Gerçek yazarların hemen hepsi geçmiş yazarların yapıtlarından etkilenmişler, ama sonra kendi kişiliklerine, niteliklerine kavuşmuşlardır.

Özellikle öykücülüğünüzün ilk döneminde (1949-1958) bu yan ağırdır. Bu dönem yazılanlar bir anlamda sizi ve kuşağınızı anlatır... O kuşağın bireyi... Sevgileri, aşkları, umutları, umutsuzlukları.... Kuşağınızın yazma eylemine/tavrına bakışınız, bugünden... Nasıl bir dönemdi... Ki; siz ara dönemdesiniz : 1940 - 1950...

– Her yazar kendi kuşağıyla, sorunlarıyla, acıları, serüvenleriyle ister istemez baş başadır. Ben İstanbul'da, Şehzadebaşı'nda doğdum büyüdüm. İkinci Dünya Savaşı'nda gençliğim geçti. Her an savaşa alınmak, ölümle karşılaşmak tehlikesiyle baş başa. Savaş sonrasında da bunalımlı yıllar yaşandı. Hâlâ da toplum sağlam bir yere yerleşmiş değil. Ben de büyük kentteki bireyin öykülerini yazdım.

"Yazmak için kendini hazırlamak diye bir şey yoktur. Bir yazar her zaman yazmaya hazırdır. Belirli bir düzeye ulaşan yazar 'esin' beklemez. Ancak uygun bir ortam, bir kafa dinçliği, bir çeşit huzur gereklidir. Yazmak için günün şu veya bu saati uygun düşer denemez. Hele Türk yazarı boş zamanlarında yazan bir kişi olduğuna göre..." diyorsunuz. Yazı coğrafyanıza baktığımızda oldukça zengin bir görünüm var : öykü, roman, deneme, anı, günce, gezi, köşe yazısı... Peki, öykücü kimliğinizi hep bir cevahir gibi koruyan ne oldu?

– Ben türlerin değişikliğine pek inanmam, demiştim. Roman, anı, öykü, deneme hepsi birinin anlatısına dayanır. Bir yaşam parçasını içerir. Böylece yazarlar, şairler birçok dalda ürün verirler. Dünyada da böyle, bizde de. Bir Anday, bir Cumalı, bir Yaşar Kemal hem roman, hem tiyatro, hem öykü, hem şiir yazmışlardır. Victor Hugo, Andre Gide vd...

Öykülerinizde insanın iç serüvenini anlatıyorsunuz. Öyle ki; anlatılarınızda

bu neredeyse başat öğe. Bir yanıyla da anısal gözlemleriniz, birikimleriniz ön planda. Bu bakışınızın belirgin bir yanı da yarattığınız atmosfer. Gün'e, an'a, durum'a dönük saptamalar... Kısa öykünün ana izleklerini bu eksende buluşturursunuz. Buradan hareketle şunu sormak istiyorum : Kısa öykü bir tercih miydi sizin için, yoksa yazı serüveninizin kaçınılmaz bir olgusu muydu?

– Çehov'un, Katherine Mansfield'in öykülerinde de bir andır, bir anıdır, bir yaşam gözlemidir anlatılan. Kısa öykü yaşantıları verir. Bu yaşantının içinde düşler, hayaller önemli bir yer alır. Çehov bir gün, "Bana şu sigara küllüğü ile ilgili bir öykü yaz derseniz, yazarım," demiş. Az sözcükle çok şey vermek, okuru belirli bir zaman sürecinde o öykünün havasına sokabilmek!.. Derler ki öykü romana geçişin başlangıcıdır. Değildir bence, öykü ayrı bir sanattır, tıpkı şiir gibi. Bir çeşit şiirdir aslında, düzyazı şiir... Sait Faik'in, Nezihe Meriç'in ve benim birçok öykümde şiirin payı azımsanabilir mi?

Çehov'un, Katherine Mansfield'in öykülerinde de bir andır, bir anıdır, bir yaşam gözlemidir anlatılan. Kısa öykü yaşantıları verir. Bu yaşantının içinde düşler, hayaller önemli bir yer alır. Çehov bir gün, "Bana şu sigara küllüğü ile ilgili bir öykü yaz derseniz, yazarım," demiş. Az sözcükle çok şey vermek, okuru belirli bir zaman sürecinde o öykünün havasına sokabilmek!..

Öykücülüğünüzün ilk döneminde "ne yapacağını şaşıran insanların hikâyesi"ni yazıyordunuz. Toplumda, o yıllar, yaşanan altüst oluşun sürüklenişine kapılan insanların dünyasını yansıtıyordunuz. Sizin "kent öykücüsü" kimliğinizi simgeleştiren anlatılardı bunlar. Bu tür ayrımlara/tanımlara karşı olduğunuzu biliyorum. Ama, "Oktay Akbal öyküsü" denildi mi ilk usa gelen de bunlar. Ne dersiniz?

– Tanımlar, anlamı da, gerçeği de kısıtlar, daraltır. Ben dediğim gibi büyük kentte, İstanbul'da yaşadım. Zaman zaman kenar bir semtte, zaman zaman üst düzey kesimin yaşadığı yerlerde. *Garipler Sokağı* Fatih'in bir kenar sokağının öykülenmesidir. Ordaki kişilerin çoğunu tanıdım. Ama gerçek kişiler romanda, öyküde yer alınca gerçek olmaktan çıkarlar, roman kişileri gerçek yaşamdakinin eşi, benzeri de olsa, yine de gündelik yaşamdaki gerçek kişi değildir. "Ben" diye yazdığım öykülerdeki "ben" acaba gerçek "ben" miyim? Bunu yazar bile bilemez!

İzdüşümsel lculuklar... duygulanış, düşünüş an'ları... Bunların izlerinin yansısı... Kurduğunuz her bir öyküde, yer yer belirgin olmayan konu/kişi bağlamında, yer eder. Okur, bireyden topluma dönebiliyor bunlarla. Gözlemevinize ağanları soran/sorgulayan yanınız ise okuru kendine çekiyor. Bir öykü evreni nasıl kurulur?

– Bir öykü evreni yazarın evreninden bir parçadır. Öykücü yalnız o öyküyü kaleme aldığı sürecin öykücüsü değildir. Tüm gündelik yaşamın içinde de öykücüdür. Bambaşka işlerle uğraşsa da, örneğin memur, öğretmen, işçi vb. olsa da çevresine, kendisine

hep bir öykü malzemesi diye bakar, buna alışmıştır, başka türlü yapamaz. Ben çocuk yaşımdan beri okulumda, mahallemde, çevremde olup bitenlere, insan manzaralarına bir gün bir öyküde yer alacaklarını sezinlemişim gibi baktım. Gerçek bir yazar öyküyü kurmaz, öykü ona kendiliğinden gelir, 'yaz beni' der. Şiir gibi bir şeydir öykü.

Bir öykü sizde nasıl oluşur, yazıya nasıl dönüşür?

– Günün bir saati yetişmez ki! Hatta yirmi dört saat bile... Yazsam da yazmasam da – son yıllarda öykü yazmamda azalma görüyorum – yine de öykücü gibi yaşıyorum. Gazete yazılarımın çoğunda bir öykü özü vardır sanıyorum. Bu yüzden de pek çok öykü kitabımda gazetede çıkan "öykücük" diye adlandırdığım yazılar vardır, örneğin *İstinye Suları* öyledir, başka kitaplarımda yer alan parçalar öyledir.

Günün her saatinde yazmak ya da bunu düşünmek... nasıl bir duygu sizce?

– Şiir yazmak, öykü yazmak bireysel bir iştir, bir uğraştır. Kimse size zorla öykü ya da şiir yazdıramaz. Zamanla bir ustalık edinirsiniz, olaylara, eşyaya, dünyaya, insanlara kendinize özgü bir bakış biçimi. Sizde size özgü bir yazma biçemi varsa, oluşmuşsa nitelikli bir öykü kâğıtta canlanacaktır.

"Kendim için yazardım. Öyledir. Kişi kendi için yazar. Önce kendi için, sonra da başkaları için," diyorsunuz. Bu, bir öykücü için nerede başlar ya da başlamalı?

– Kendim için yazmak bir başlangıçtır, bir atılımın ön koşuludur. Elbet başkalarına sesleniyoruz. Kendimizi, insanları, olayları ortak duygulara sahip olduğumuzu sandığımız okurlar için yazıyor, yayımlıyoruz. Kendimiz için yazsak da, başkalarını "kendimiz" sayarak o yazıları yayımlıyoruz. Okurlardan sık sık, "Ben de aynı duyguları yaşadım, ama yazamadım, sizin yazdıklarınızda kendimi buldum," diyenler çıkmıştır. Önemli olan sizdeki yaşam özüne bakışı, duyuşu çoğaltmak, yaygınlaştırmaktır.

Öykücülüğümüzün bugünkü görünümünü nasıl buluyorsunuz? Elli yıllık tanıklığın süzgecinden geçenlerle kıyaslarsanız...

– Kısa öykücülük ülkemizin edebiyatında belki şiir kadar, belki şiirden de önde gelen, gücünü duyuran bir alandır. Hemen her yıl çıkan bütün öykü kitaplarını, yarışmalara gönderilen öyküleri okuruz. Bu yıl da Haldun Taner ödülüne yollanan üç yüze yakın öyküyü okudum, Sait Faik ödülü için gönderilen öykü kitaplarını da. İçlerinde çok başarılıları var. Özellikle kadın yazarlarımızın önlerde olduğu izlenimine vardım. Bizde de öyle, dünyada da. Kadınlar romanda, öyküde çok başarılı ürünler vermişler, veriyorlar, ama şiirde nitelikli kadın şair ne kadar az! Öykü sanatı otuz kırk yıl önceye göre çok, ama çok başarılı bir çizgidedir. Öykü dalında Türk edebiyatı bugün dünyanın belki de en zengin hazinesine sahip. ❁

FAKİR BAYKURT

Nezihe Meriç
Gecede Bir Kuş Gibi

12 MART fırtınası sürüyor. Ankara'dan fışkıran ayaz bütün yurdu titretiyor. İstanbul'dan Bedri Rahmi gelecek. Anlatmıştım; fırsat düştükçe görüşüyoruz. Turan Erol'gilde kalacak. Bu bunaltıcı günlerde Turan'la sık buluşuyoruz. Hem Gazi Eğitim'de, hem Basın Yayın Yüksek Okulu'nda öğretim görevlisidir. Gazi'ye giderken, ya da ordan evine dönerken bize uğrar. Kimi zaman oturur çay içer, kimi zaman küçük otomobile atlar, başkentin boğucu dumanları dışına çıkarız. Turan şiir okur, türkü söyler. Kırlarda o da, ben de açılırız.

Bedri Rahmi'nin geleceğini üç gün önceden bildirdi. Bahri Savcı ile İlhan Berk'i de çağıracak. "Yemek yemeden gelin haa!" diye uyarıyor. Evi uzaktır bize; yiyip gitsek de oraya varasıya acıkırız.

Kış ortaları, hava erken kararıyor. Bahçeli'den çıkıp Kızılay'a vardık. Ordan dolmuş bulup Aşağı Ayrancı'ya çıktık. Turan'gilin oturduğu Milli Kütüphane bloklarını bulduk diyesiye daha da kararacak.

Herkes bilmez, Ayrancı, Ankara'nın göğsü gibidir. Kavaklıdere, Çankaya daha yukarı düşer. Büyük Millet Meclisi'nin olduğu yerler, Bakanlıklar, Kızılay, Yenişehir epey aşağılarda kalır. İnsan geri dönüp bakınca kapkara dumanların çöküp kaldığını görür oralarda. Hem de hiç kesilmez gürültüler kulakları tokmaklar. Her türden kamyonun, otobüsün, özel otomobilin, dolmuşun, bakan, müsteşar, genel müdür, paşa binek otomobillerinin motorlarında demir demire sürter; binlercesinden, yüz binlercesinden çıkan sesler sonsuz bir uğultuya dönüşür. Taşıtların, binitlerin arka borularından çıkan dumanlar apartman bacalarından çıkan dumanlara eklenir, boynu boğazı dolar insanın, ağzı burnu tıkanır.

Dolmuşlar Su Deposu'nun ordan sağ yapar. Paris Caddesi'nin başından yukarı çıkarlar. Kahırlı yolculardır çoğu, durmadan sigara içer, dolmuşun dar oylumunu doldururlar. Şoför söylemekten bıkmıştır; içmeyen yolcular mırıldansa da kâr etmez. Bir kez daha, "Sigaraları söndürelim ağabeyler," der titreyerek. İndire bindire, yaka söndüre, dolmuş yolculuğu sürer gider. Yolcuların biri ikisi her durakta safra gibi dışarı atılır. Bunlar birkaç metre sendeler, sonra durur; gidilecek yönü aşağıya yukarıya bakarak bulurlar.

Biz de öyle yaptık. İndiğimizde rüzgâr kılıç gibi esiyordu. Kimi yerden toz, kimi yerden kar yürüyordu. Sert ortamın ortasında eşim koluma dürttü : "Orda direğin dibinde dikilen kim acaba?"

"Görmedim; hangi direğin?"

Elektrik direğini gösterdi. Baktım ince uzun bir kadın dikiliyor. Çantasının kayışını omzuna geçirmiş. Başına örtü bağlamış. Bir de kara gözlük takmış. "Deli mi ne?" diye geçirdim içimden. Zaten her yer zifir, bir de niçin kara gözlük takmış? İçimdeki kuşku büyüdü : "Yoksa polis mi? Bu gece Turan'gilde devleti yıkma planı yapacağımızı haber aldılar, gözetleme mi yapıyorlar?" Telefonları dinlemiyorlar mı? Belki baskın yapıp hepimizi plan elde kıskıvrak yakalayacaklar. Sonra, "Gelin bakalım!" diyecekler. Bir daha tutuklanacak, bir daha yatacağız Bahri Hoca'yla. Bu kez Turan Erol'u, Bedri Rahmi'yi, İlhan Berk'i de alacaklar. İlhan'ı birkaç gün sonra bırakırlar. Ama Turan yatar biraz. Sorarlar ona :."Öt bakalım Turan Bey; niçin bu kadar güzel söylüyorsun türküleri, neden bu kadar güzel okuyorsun şiirleri? Ne işi vardı evinde o mikropların? Öt çabuk, öt, öt!"

"Tanıdık birine benziyor, ama kim?"

"Tanıdıkların ne işi var bu vakit? Karanlıkta öyle görünür!"

"Valla tanıyacağım ben bunu!"

"Tanıyacaksan tanı!" deyip sanki o yana gidecekmişiz gibi yürüdüm. Önünden geçip göz ucuyla bakacağım. Tanıdıksa konuşuruz. Değilse yol sorarız, ya da geçer gideriz. Bildiğimiz yolu gösterir bize : "Hangi blok dediniz, B mi, yoksa C mi? İyi bilmiyorum ama siz en iyisi gene aşağıdan gidin, soldan..."

Ayağının dibine kadar vardık.

"Söyledim sana!" dedi eşim.

"Söyledin; aferin!"

Birden titrek bir maşallah çekti karaltı : "Fakir, siz misiniz? Burnumun dibine sokulup korkuttunuz beni! Az daha yerin yüzüne yıkılacaktım!"

"Maşallah! Burda ne dikiliyorsun Nezim?"

"Piyasaya çıktım, müşteri bekliyorum!" demez mi?

Çoktandır görmüyorduk onu. Ellerimizi uzattık, öpüştük.

"Gecenin bu saatinde, sahi ne arıyorsun burda?"

"Bir tanıdığın evine gidiyorum! Öhho! Hangi tanıdığın olduğunu söylemem. Siz de sormayın. Dolmuş bekliyorum."

Büyük şehrin koştur koştur'ları içinde insanlar eşi dostu arayamıyor. Kimi gün telefonlaşmaya bile vakit kalmıyor. Kalsa da telefonlar acayip soğudu, insanı itiyor. Hele benim elim hiç varmıyor çalınca açmaya. Kimi ya ele verici, kabakçıl konuşuyor, kiminin konuştuğunu çözebilmek için Orhan Murat Arıburnu'nun yıllar önce dediği gibi "şifre müdürü" olmak gerekiyor.

12 Mart'tan önce de, sonra da ilişkimiz kesilmedi Nezim'gille. Eşi Salim Şengil'i çok eskilerden tanıyorum. Nezihe'yi ilkin biraz burunlu bulmuştum. Hiç de öyle olmadığını sevinerek, hem de biraz üzülerek gördüm sonra. Sevincim ise yanlış bir yargının elinden kendimi geç de olsa kurtarışımdandı. Üzüntüm, tatlı tatlı görüşebileceğim, arayıp soran, derdime candan ortak olmaya çalışan bir dostun yıllar yılı uzağında kalmaktandı.

Aramızdaki buzun erimesi, Nezihe'nin "Irazca Ana"yı radyoya uyarlama isteği göstermesiyle oldu. Mikrofon için romanlardan bir dizi yapmaya niyetlenmiş. Kim söylediyse, daha önce okumadığı *Irazca'nın Dirliği*'ni bulup okumuş. Bir gün telefon etti; izin verip vermeyeceğimi soruyor. "Seve seve!" dedim. Çok sular geçmişti köprülerin altından. Nezihe de, Salim Amca da, ben de yaşı başa almıştık. Ama acaba radyonun başındakiler "Irazca karı"nın yurttaşlara seslenmesine izin verecek mi? Uzun didinmeler sonunda, olmaz sandığımız iş oldu. Bir gün alı al, moru mor, yapıtın kabul edildiğini bildirdi. Ama ne zaman yayımlanacağı belli değil. Öğrenince haber verecek. TÖS koşturmalarının içindeydim tam. Bir toplantı için Malatya'ya gitmiştim. Konuk kaldığım evde dinledim gözlerim dolu dolu. Nezihe uyarlamayı iyi yapmıştı. Ankara'ya dönünce telefon ettim. "Seni mi, beni mi? Her cümlesiyle gözlerimi yaşarttı bu Irazca karı!" diyordu. Sonra sesini kabartarak çıkıştı : "Karını alıp gelsene bir gün! Ne gelmiyorsun? Ben de senin bir anan sayılırım!"

Gidiyorduk arada. Maurice Messeque'nin bitkiler üstüne kitaplarını elden bırakmıyor o günlerde. Messeque'nin gösterdiği yoldan börekler, salatalar yapıyor. Çankaya'daki eve taşınmalarından sonra birkaç kez konukları olduk. Her gittiğimizde güzel sofralar hazırladı. Bir ara takılacak oldum : "Bütün yaratıcılığını mutfağa, kocanın konuklarına mı veriyorsun?" Ama söylemedim, yuttum gücenir diye.

Elektrik direğinin dibinde, bir yandan titriyor, bir yandan taşıt bekliyor. Burnunun dumanlarını sık sık Ankara'nın ayazına salıyor : "Şu af çıksa da bir soluk alsam! Bıktım her gün başka evde yatmaktan, duraklarda dolmuş beklemekten!"

"Çıkar, üzülme," dedim usulca.

"Ne zaman çıkar?"

"Er geç, çıkar."

"Ne zaman çıkar?"

Dört buçuk yıl verdiler Nezihe'ye. Salim Amca, "Savunman olarak Saffet Nezihi'yi tuttum, Bülent Nuri'yi tuttum!" derken Yargıtay, Ankara Ağır Cezası'nın verdiği cezayı bozacağı yerde onaylayıverdi. Sivil polisler gelip gidip duruyor. Ama Nezihe'yi evde bulamıyorlar. Bir kızları var, Aslı, onu, Salim Amca'yı bırakıp bir yerlere gidiyor. Salim Amca el altından haber alıyor hangi gece geleceklerini. "Nereye gittiğini ben de bilmiyorum. Biliyorsanız söyleyin, aylardır görmediğim karımı ben de göreyim!" diyor gelenlere. Nezihe gündüzleri eve şöyle bir uğruyor, çamaşır çorap değiştirip gene gidiyor. Kaldığı arkadaş evlerine gece girip çıkıyor. Bir gün Keçiören'e, bir gün Yenidoğan'a, bir gün Çınçın Bayları'na, Dikmen'e...

Bu öyküyü tam anlatmalıyım. Onun suçu, "yayın yoluyla komünizm propagandası" yapmak! "Dost" dergisi ile yayınlarının sorumlu müdürü görünürdü. Salim Amca'nın lise öğrenimi olmadığı için Nezihe üstlenmişti bunu. Zaten dergiyi de, kitapları da birlikte götürüyorlar. Neyi bassalar az satıyor, ya da hiç satmıyor. Reklam pahalı, yeterince duyuramıyor, tanıtamıyorlar. Depoyu dolduran kitaplar, gide gide anaparayı, kârı tüketiyor. Bu yüzden kimi paketleri oturdukları apartmanın merdiven altına taşıdılar. Orda üst üste yığılı duruyor. Salim Amca her gün eksilme var mı, yok mu, bakıyor. Bir gün apartmanın kapıcısıyla neden takıştılarsa, adam gidip, "Burda Nâzım Hikmet'in kitapları var!" diye ihbarladı. Haydi Salim, yüklen bakalım paketleri! Polis, karakol, savcılık... Evden karakola, karakoldan emniyete, emniyetten savcılığa, savcılıktan adliye depolarına; aylar sonra gene eve!

Salim Amca, pek çok başka yayımcı gibi 27 Mayıs'tan sonra Nâzım Hikmet'in birkaç kitabını basarsam durumu kurtarırım diye düşündü. Şeyh Bedreddin Destanı, Ferhat ile Şirin... Sonra Türkiye'de pek yapılmayan bir işi yapmayı düşündü : Büyük yazarların, ozanların bütün yapıtlarını dizi olarak yayımlamak! Bu işe Nâzım Hikmet'le başlayacaktı. Bir plan yaptı; önce şiirlerini, sonra oyunlarını, sonra öbür yapıtlarını tüm basacak. 15 büyük cilt düşünüyor. O kadar büyük basmaya gücü yetmezse, küçük küçük 20 cilt yapar. İlk cildin başına, büyük harflerle "Nâzım Hikmet, Bütün Yapıtları I" dedi. Daha II'yi basmadan polis I'i topladı. Şiirlerden birinde "komünizmi övme suçu" bulmuş. Devlet o yıllarda kafayı kötü takmıştı komünizme. Bilirkişi, sorgulama, yargılama derken, cezayı basıverdi.

Bereket hemen tutuklamadılar Nezihe'yi. Hele bir de yargıtay aşaması görülsün. Ama yargıtay ağır cezanın verdiğini onaylayınca tutuklama kesindi. Kı-

pırdayacak yanı kalmadı. Gene de hemen gidip teslim olması gerekmez! Ecevit af çıkaracak. Ama çoğunluğu Meclis'te yok, uzuyor, gecikiyor. Polisler de gelip duruyor. Af çıkınca Nezihe özgürlüğe kavuşacak. Bir gün orda, bir gün burda saklanmak sinirlerini yıprattı. "Keşke tutuklanıp girseydim içeri!" dediği günler oluyor. "Yatardım paşa paşa! Dinlenirdim biraz. Beden yorgunluğundan, sinir yorgunluğundan ölüyorum şimdi!"

Olayın bir garip yanı daha var : Nezihe'nin cezalandırılmasına neden olan kitabın adı büyük harflerle "Nâzım Hikmet, Bütün Yapıtları I" ya; gel polise ya da öteki görevlilere anlat : Hiçbiri o romen I üstünde durmuyor, girdikleri evde, kitapçıda Nâzım Hikmet'in ne kadar kitabı varsa hepsini topluyor. İçişleri Bakanlığı yargıtayın onayladığı kararı bütün valiliklere yollamış. Valilikler de kaymakamlıklara, bucak müdürlüklerine duyurmuş. Buyunmanın ucu köy ve mahalle muhtarlıklarına kadar varmıştı. Bu yüzden Salim Amca'nın merdiven altına koyduğu paketlerde duran öbür Nâzım Hikmet kitaplarını da alıp götürdüler. Salim Amca anlatmak istedi, ama dinleyen olmadı. "İşte karar : Bütün yapıtları yasak!" dediler.

Basın yasası, anaparayı korumak için yayın sahibine dokunmuyor, sorumlu müdür gösterilenin yakasına yapışıyor. Nezihe cezalandırılırken Salim Amca korunmuş oluyor. Ama onun da şu denecek parası yok elinde. Bu arada asıl olanlar Nezihe'nin yazacaklarına oluyor; kalıyor hepsi.

Elektrik direğinin dibinde, gelen var mı diye sık sık iki yana bakıyor şimdi. Bir ara, "Haydin siz gidin!" dedi. Bırakıp gidemiyoruz. "Şimdi Turan'ın sıcacık evine varacaksınız. Oturacaksınız rahat kilimlere, koltuklara. Yemekler, çaylar, dostlarla söyleşiler... Ben kılıç ayazda bekleyip bekleyip nice sonra kendimi korunaklı bir yere atacağım. Belki bindiğim taşıtta omzuma dokunup, bayan biraz gelir misiniz, diyecek iki sivil. Af ya çıkacak, ya çıkmayacak; yatacağım en az üç yıl!"

Turan Erol'gile gelecek arkadaşları Nezihe de severdi. Ama kimler gelecek, biri yer biri bakar gibi olur diye adlarını söylemedim, öyle kötü bir hava çöktü üstüme.

"Gene de beterin beteri var Nezim; tutuklansan, sorgulara, işkencelere çekilsen, nereye götürüldüğün haftalarca bilinmese, izin bulunmasa, işkencelerden bir yanın sakat kalsa; hem de yatsan on yıl, on beş yıl... daha mı iyi?" gibi bir şeyler mırıldandım abuk sabuk.

"İşkence diyorsun Deli Fakir! Bu yapılan işkence değil mi? Ne suçum var; ne yaptım ben? Nâzım Türkçe'nin büyük şairi; kocamla kırıp sarıp kitaplarını yayımladık.."

"İşkence görenler ne yaptı? Onların çok mu suçu var? Hatta çok mu suçlu asılanlar?"

"Onlar başka, biz başkayız. Onlar kendi kilosuna göre işlere çıktı, biz de kendi kilomuza göre! Onların yaptığını biz yapamayız, bizim yaptığımızı onlar yapamaz; herkesin sorumu ayrı; yaşam böyle..."

Amacım onunla tartışmak değildi ki! Onu direğin dibinde öyle ürkek dikilir görünce ne söyleyeceğimi şaşırdım, ondan böyle tutarlı tutarsız sözler söyledim.

Birbirimizden sanırım biraz buruk ayrıldık. Gözyaşlarımız onun da, benim

de içimize üğünüyordu.

Bir süre sonra af çıktı. Nezihe'nin üstündeki ceza kalktı. Ama o günlerin yıkımı büyük oldu. Hiç kitap yayımlamaktan ceza giyilir mi? Nezihe'ye olduğu kadar Salim Amca'ya da oldu tabii. İşleri iyice bozuldu. Ankara'daki evi satıp İstanbul'a gittiler sonunda. Ne olsa arsa, ev değerden düşmüyor, hatta üstüne koyuyor. Vaktiyle akıl edip aldıkları bir arsa parçası değerlene değerlene onları Çankaya Ahmet Rasim Sokak'ta iki daire sahibi yapmıştı. Yayımcılıktan, dergicilikten görmediklerini bir tek arsadan görüp İstanbul'da bir daire alabildiler. Salim Bey İstanbul'da gene öyle bir iş tutacak. Bu kez renkli sanat kitapları, minyatürler filan basacak. Hiç yayın yapmadan duramaz; "Alışmış kudurmuştan beter!" der kendi kendine.

Nezihe Meriç gibi Salim Şengil de yazardı. Öyküleri birkaç kez ödül kazandı. Okundu, sevildi hem de. Yayım işleri, hem de geçim zorluğu içinde yeterince gelişemeden kaldı, yitik bir yazar oldu. Başkalarının öyküsünü yayımlamaktan kendi öykülerini işlemeye fırsat bulamadı. Nice sonra, ta 1980'de sekiz öyküden oluşan *Es Be Süleyman Es* adlı küçük kitabını yayımlayabildi. Ordan anladım, öbür işleri bırakmıştı artık.

Nezihe de uzun duraklamalardan sonra çıkardı kitaplarını. Eski kitaplarının yeni basımlarını da yakınlarda yaptırdı. Büyük bir yetenek, bir yandan ev kadınlığının kısır döngüsünde, bir yandan yaşanılan yılların kördumanında, kabuğuna büzüldü kaldı, bence.

Aşağı Ayrancı'daki durakta geceleyin, o karanlığın zifirinde, korunaklı bir dost evine ulaşmak için taşıt bekleyen arkadaşımın görüntüsünü unutamadım. O akşam Turan Erol'gilde sözcükler de, çay da boğazımdan geçmedi. ❁

Roman kendi sonsuz özgürlüğü içindekinden başka uyumsuzluklar ya da tehlikelerle karşılaşmaz. Daha sıkışık, daha yoğun olan öyküde ise sınırlı oluşun, zorlama ve tutuk oluşun sonsuz kazançları söz konusudur.

– Charles Baudelaire

PIO BAROJA

Yas Tutan Kadın

BİR ozandı o, yalnızlığın ve hüznün dostuydu. Yaşamın kasvetli günlerinde, yalnız kalma isteği ayaklanır, çevresindeki, Madrid'e özgü görünümler içini keskin bir gamla doldurduğunda, daha hoş izlenimlerin peşine düşer, Retiro parkına gider, ortasında deniz kızları üstüne oturtulmuş aşk melekleriyle bezeli güzelim bir çeşme bulunan küçücük, yuvarlacık bir meydandaki banka oturur ve göğü, bulutları, ağaçları, bronzdan kaplumbağaların ağzından fışkırarak aşağıya deniz kabuklarından birine dökülen sulara bakardı.

SEVİNÇLİ bir bahar günü her zamanki yerine oturmuştu. Sert yel olanca gücüyle esiyordu, daha yeni yaprağa durmuş ağaçlar kabarmış tomurcuklarla kaplı dallarını sergiliyorlardı. Menekşeler alçakgönüllü renkleriyle parkın yol kenarlarını beziyorlar, hercailer uzaktan insan yüzünü andıran kadife taçyapraklarını gözler önüne seriyorlardı...

Yanında öğretmeni ile bir genç kızcağız ozanın yanı başından geçip yanı başındaki bir banka oturdu. Enikonu bir çocuk sayılabilirdi : bakışlarında gündoğumunun aydınlığından bir iz ve yok olma savaşı veren masumiyetin gizeminin açıklanamazlığı okunuyordu.

Kız ozana merak dolu ve çocukça bir cilveyle tatlı, umut veren bir gülüş fırlattı ve yerinden kalkarken bakışlarıyla onu izlemesini söyledi.

O da kızın ardına düştü... Retiro'nun kapısına vardılar, o zaman ozan ne yapacağını bilemedi, sonunda kararını verdi ve ona tatlı tatlı gülümseyen kızı izlemek yerine öteki yöne saptı ve hüzünlü bir yüzle uzaklaşıp gözden yitti.

YAZ başlarındaydı, ortasında aşk melekleriyle bezeli çeşmesiyle aynı küçük meydanda yalnızlığın ve hüznün dostu ozan, birkaç kez gördüğü sağlık ve yaşam dolu bir güzel kıza hayran kalmıştı. Ona bakarak saatler geçiriyor, yüreği derin duygularla altüst olduğu halde yine de bir tek sözcük bile söylemek yüreklilığini gösteremiyordu.

Bir gün bir fırsat kollayıp ürkekliğini yenip konuştu onunla, kendinden geçercesine istekle konuştu. Nemli, ılık, çiyle yıkanmış bir sabahtı, gökyüzü masmaviydi, güneş ağaçların parlak yapraklarını altın rengine döndürmüş, gölgelik çimlerin üstüne sapsarı benekler halinde düşüyordu.

– Umamaz mıyım? diye sordu kıza ozan. Kız sustu, şemsiyesiyle kumda çizgiler çizip durdu; gülümsüyordu.

Çevrelerinde yaramaz çocuk sürüleri koşuşturuyordu, yalnız, boş gezen birileri onları biraz merakla biraz da özenerek inceliyorlardı. Serçeler otların içinde sıçrayıp konuyor, ağaçlarda cıvıldaşıyorlardı. Esen yelde kıpırdaşan yapraklar usul usul, tatlı tatlı mırıldanıyorlardı.

– Umamaz mıyım? diye sordu ozan. Kız susuyordu, gözlerini ona doğru kaldırdı ve gülümseyip yine yere indirdi.

Uzaklardan karanfil satıcılarının bağrış çağrışı, ötelerdeki arabalarla tramvayların boğuk gürültüsü, bir çanın vuruşları ve bir tren düdüğüne karışmış ağır, usul ve gamlı bir uğultu geliyordu. Kara at sinekleri ile dolana dolana uçuşan alaca kelebekler ışıltılar saçarak güneşe fırlatılan oklar gibi yanlarından geçiyordu, esinti yerdeki yaprak parçacıklarını sürüklüyordu, ağaçlarda ağustosböcekleri ötüşüyordu. Uzaklardan, nerden geldiği belli olmayan keskin ve bir yüreğin atışlarını andıran ritmiyle bir ağıt titreşti havada ve duyuları sarıp kuşatarak garip, ağır bir elem doğurdu. Meltem ani esintileriyle sevda ve yaşam tohumları saçıyordu.

– Umabilir miyim? diye sordu ozan ürkekçe.

– Yarın size bir yanıt vereceğim, dedi kız gülümseyerek.

Ertesi gün ozan Retiro'ya gitmedi.

BİR öğleden sonra, içinde hüzünleri, o çok sevdiği gezintisine çıktı ve hep dolaştığı yerlere yöneldi.

Bir sonbahar öğle sonrasıydı, toprak geçen günlerin yağmurundan ıslaktı; solgun mavi gökyüzü ak bulutlarla kaplıydı. Artık yaprakları iyice seyrekleşmiş

****

Pio Baroja (1872-1956) San Sebastian doğumlu, Basklı bir yazar. Bir süre doktorluk yaptıktan sonra Madrid'e göçüyor ve edebiyatla ilgilenmeye başlıyor. Yanlışlıklara ve tutuculuğa başkaldırıyor. Ne var ki, saldırgan görünümü ardında iyilik dolu bir duygusallık saklı. Köktenci bir eleştirel tutumla ikiyüzlülüğe ve buyurganlığa karşı savaşıyor. Yaşam anlayışı karamsar ve buruk acılarla dolu. Yaşamı, ancak savaşarak yol alınabilecek anlamsız, saçma bir kargaşa olarak görüyor. "Aklı başında ve güçlü her insanın ülküsü eylem için eylemdir," diyor. Onu etkileyen düşünürler Schopenhauer ve Nietsche. • Roman, "içinde yok yok bir torba" ona göre. Kendiliğinden bir itkiyle doğan ve doğaçlama olarak, ama sıradışı bir canlılıkla süren romanlarını nitelemek için, "roman = eylem + anlıksal içebakış + betimleme" denklemi kurulabilir. Biçemi, devingen, anlatımcı, telaşlı, yer yer duygusal; söyleyişi kısa, kesik kesik, kuru, ama canlı. Romanları "Üçlemeler" ve "Bir Eylem Adamının Anıları" diye iki öbekte toplanabilir. Birinci öbekte oldukça gelişigüzel bir araya getirilmiş roman üçlüleri yer alır. Örneğin, dilimize çevrilen *Bilgi Ağacı* (*El árbol de la Ciencia*, 1911), "La Raza" üçlemesinden, yazarın kendi acı dolu düşünce yapısını kahramanın ağzından aktarırken, bir yandan da acımasız bir toplumsal eleştiriye giriştiği bir romandır. İkinci öbek romanlar da yazarın uzak bir akrabasının sözde anılarından oluşur. Kısa anlatıları, anılarını ya da düşüncelerini aktardığı özyaşamöyküsel kitapları, denemeleri ve şiirleri de vardır. • "Yas Tutan Kadın" ("La mujer de luto") öyküsünün kaynağı : *Cuentos*, Alianza Editorial, Madrid, 1990.

****

ağaçların en tepelerinde çatallanan kara dallar görülebiliyordu. Yine de, kuru ve solmuş yaprakların kızıl tonları arasında yer yer yeşil öbekler göze çarpıyordu. Ağaçların gövdeleri, düşen yaprakların oluşturduğu, otları örten sarı halının üstünde kapkara dizilmişlerdi. Parkın yollarında orada burada güneşin kumlara yansıdığı yerler parıl parıl bembeyaz aydınlanıyordu.

Ozanın gözüne küçük meydandaki bankta iki kadın çarptı, belki de ana kızdı bunlar, ikisi de karalara bürünmüşlerdi, ana yaslı, kız solgun, gözü yaşlı ve üzgün.

Gökyüzü her an bulutlanıyordu, sonra, güneş cılız ışınlarıyla çıkıyor, yerde sınırları belirsiz, her an değişen gölgeler oluşturuyordu. Yel uzaklardan gelen o aynı ağıdı, keskin ve bir yürek atışını andıran ritmiyle taşıyor getiriyordu; ama bu kez sonbaharın yakınmaları ve ölümden dem vuran bir çöküşün sesini taşıyordu. Bir lokomotif uzaklarda düdüğünü öttürüyor, bir kilise çanı çalıyor ve kuru yapraklar havada oynaşıyordu.

Anne kızını avutmaya çabalıyor, kızıysa acı acı ağlıyordu. Güzeldi, her zamankinden çok güzeldi, çünkü gözyaşları ile hüzün kadınlara, tıpkı Kuzeyin şu akla ve düşünceye yatkın görünümlerine, yağmurların ve sislerin verdiği o gizemli büyüyü verir.

Ozan umutla kızın ardından gitti, deli gibi, apansız ona sevdalanarak, yaptığının da olanaksızın ve gizemin ta kendisi olduğunu bilerek gitti.

Ve hâlâ hep onu, eşsiz sevgiliyi arar durur; çünkü bu olanaksız olan, çünkü bu hüzünlü olandır ve hep onu arar durur ozan...

Kayıp ve çılgın bakışlarıyla hep onu arar ve hiç göremez. Onu hiç göremez çünkü kendi tininin bir yansımasından başka bir şey değildir belki de o. ❁

İspanyolcadan çeviren : Ayşe Nihal Akbulut

Hiçbir kısa öykünün okunması yarım saati geçmemelidir.

– H. G. Wells

ALBERTO MORAVIA

İzler

OLAĞANDIŞI bir şey olmuş ya da olacakmış gibi hem son derece kesin, hem de belli belirsiz bir duyguyla çıktım evden; Tiber ırmağı boyunca bir kez durup arkama baktım : Sabunluğu andıran balkonları, travertenden ince bir çerçeve ile çerçevelenmiş pencereleriyle düz biçimli, sarımtırak renkli binada anormal denebilecek hiçbir şey yoktu. Daha doğrusu olağan sayılamayacak bir şey vardı : İkinci katın bütün pancurları, istisnasız tümü, kapalıydı. İçimdeki huzursuzluğun nedeni bu mu diye sordum kendime, hayır değildi; yeniden Tiber ırmağının korkuluğu boyunca yürümeye koyuldum.

Çıktığım evin bulunduğu apartmanı az çok andıran öteki apartmanlarda, dondurucu, menekşe rengi gökyüzünde, yolun arada bir göze çarpan parlak yağ lekeleriyle kaplı, temiz, gri asfaltında olağandışı hiçbir şey yoktu; kısacası tüm Tiber ırmağı boyunca olağandışı hiçbir şey yoktu : Bir tek, aynı marka, aynı beyaz renkte altı otomobilin birbiri ardı sıra geçmesi dışında. Üzerlerinde tek tük pas rengi yapraklar bulunan çınar ağaçlarının beyaza bürünmüş gövdeleriyle dalları da normal göründüler gözüme; ama her üç çınar ağacından birinin belirgin bir biçimde ötekilerden küçük olduğunu fark ettim, bunun ne anlama gelebileceğini sordum kendime. Bir yandan yürüyor, bir yandan da Tiber ırmağını gözlüyordum. Parlak, sarı rengiyle bir kurbağanın karnını andıran ırmak, suyun sürekli aktığını duyumsatarak arada bir hızla akıp giden siyah, ince dallar da olmasa, akmıyormuş izlenimini verecekti. Burada da olağandışı bir şey yoktu, bu dallardan dokuz tane saymam dışında. En küçük çınar ağaçlarının sayısı üç, aynı marka beyaz arabaların sayısı altı, bu dalların sayısı ise dokuzdu : Bu simetride pek açık olmayan, daha doğrusu fazlaca açık bir şeyler varmış gibi geldi bana. Bu arada yürümeyi sürdürüp bir köprünün açıldığı bir meydana vardım.

Meydanın ortasında, küçük bir parkın ağaçlarıyla sık çalılıkları vardı; çevredeki evlerin giriş katlarında çeşitli dükkânlar, bir kahve ve bir benzin istasyonu bulunuyordu. Olağandışı bir şey olup olmadığını görmek için, meydanı iyice gözden geçirdim, ama hiçbir şey çarpmadı gözüme. Benzin tankının önünde iki görevli bir arabaya benzin dolduruyordu. Benzin pompası yeşildi, iki görevlinin giysileri de yeşildi; üstelik araba da yeşildi; birden tüm bu yeşil renk beni kuşkulandırdı, benzin tankına yaklaştım ve şu konuşmaları duydum :

– Antifriz koyalım mı?
– Hayır, teşekkür ederim.

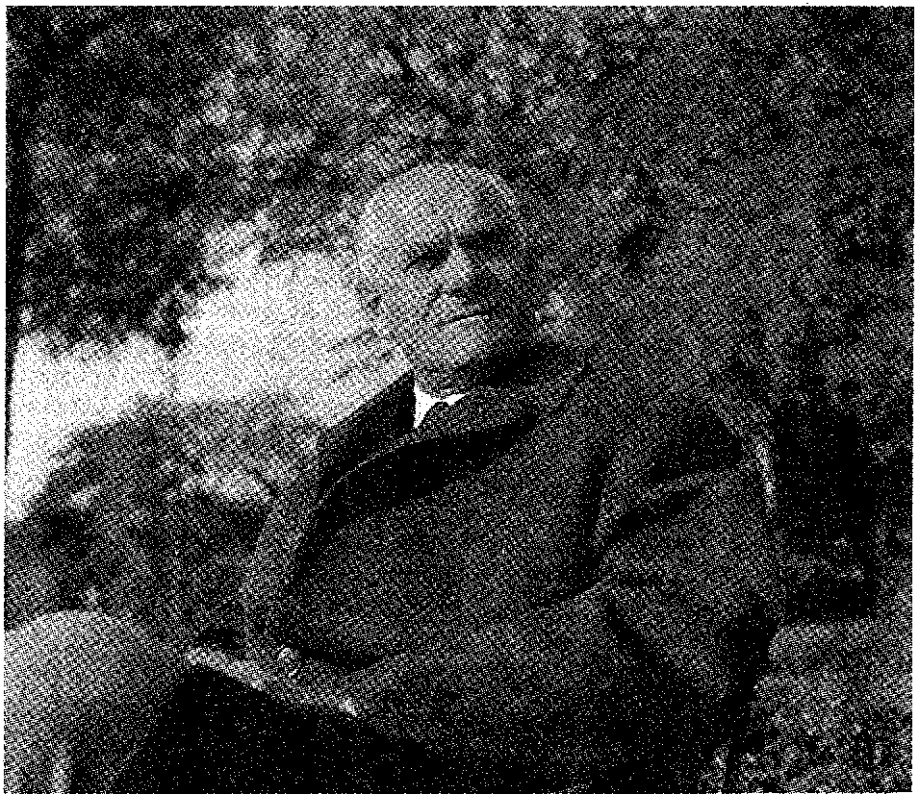

– Ama bu gece ısı sıfırın altına düştü.
– Arabayı garaja koyuyorum geceleri.
– O halde, söylenecek bir şey yok.

Benzin istasyonundan ayrılıp dükkân dükkân dolaştım meydanı. Meydandaki kahve, tatlı çeşitleri ve şişelerle dolu üç vitrini, o her zamanki renkli çinilerle kaplı tezgâhıyla, kocaman sıradan bir kahveydi. İçeride topu topu iki müşteri vardı, sırtları kapıya dönük, kahve içiyorlardı. İkisi de açık kahverengi, devetüyü palto giymişlerdi, bu da olağandışı bir şey olmakla birlikte, beni huzursuz eden şey değildi henüz. Bir an kahvenin aynasında kendime baktım ve gömleğimin sağ kolunda, kol ağzının iç kısmında büyük kırmızı bir leke olduğunu gördüm. Yoksul olsam da temiz bir insanımdır; bu lekeyi bir an önce çıkarmam gerektiğini düşündüm. Ama nasıl? İki çözüm vardı : Ya hemen lekeyi yıkamak ya da eve gidip gömleği değiştirmek. Şehir dışında, çok uzakta oturduğum için lekeyi yıkamaya karar verdim; tam da meydanda, karşı tarafta, büyük beyaz harflerle "parfümeri" yazılı bir tabela gördüm. Yolu kısaltmak için parktan geçerek oraya gittim.

Burada gerçekten de tuhaf bir şey fark ettim; parkta dört bank vardı ve her bankta bir çift oturuyordu, buraya kadar neyse ne, ama her çiftten erkek olanı askerdi ve bu bana gereğinden fazla göründü. Ne anlama geliyordu bu? Bu sorun üzerinde kafa yorarken, yolun karşı tarafındaki parfümeriye varıp içeri girdim.

Dar ve derin bir yerdi, gösterişli bir biçimde aydınlatılmıştı; vitrin tarafında

bir tezgâh, dört duvardaki raflarda ise parıltılı şişeler bulunuyordu. Yüzünde göze batan bir makyaj, başında siyah büklümlerden bir topuzla elli yaşlarında bir kadın olan dükkân sahibi, yuvarlak ve kara gözlerinde sorgulayıcı bir bakışla beni içeri aldı. Aramızda şu konuşma geçti :

– Bu lekeyi yıkamak için bir sabun istiyorum.
– Bu tür sabunlar satmıyorum. Yalnızca banyo sabunlarım var.
– Nasıl bir sabun gerekiyor?
– Çamaşır sabunu. Ama bana kalırsa, gömleği değiştirmeniz daha iyi olur. Neyi yıkayacaksınız ki? Kan kumaşa işlemiş.
– İyi ama banyo sabunu da çıkarmaz mı lekeyi?
– Evet, çıkarabilir, ama çamaşır sabunu kadar iyi çıkarmaz.
– Bana bir banyo sabunu verin siz.

Bu konuşma sırasında, gerçekten kuşkulu bir başka şey fark ettim : Dükkân sahibesinin göğüs ucunu gösteren oldukça geniş dekolteli bir giysisi vardı. Kadın, elbisenin tam iki şişkinliğin arasına denk gelen ucuna, az önce gördüğüm pompaların, benzincilerin ve arabanın yeşiliyle tıpatıp aynı yeşil renkte bir mine madalyon iliştirmişti. Basit bir rastlantı mı? Sabunu aldım, parasını ödedim, dışarı çıkıp kahveye yöneldim.

Kahveye girdim, tuvaletin yerini göstermelerini istedim, rahat bir soluk alıp tuvaletin kapısını içerden kitledim. Ancak rahatlama kısa sürdü : Yerdeki karolar da tıpkı dükkân sahibesinin madalyonu gibi, benzin tankı gibi, araba gibi yeşildi. Huzursuz bir halde, paltomu, ceketimi, kazağımı çıkarıp hepsini askılığa astım. Sonra suyu akıttım, gömleğin kolunu suya batırdım ve iyice ovmaya başladım.

Alberto Moravia (1907-1990, asıl adı Alberto Pincherle) günümüz İtalyan edebiyatının en tanınmış yazarlarından. Romanlarının çoğunda duygudan yoksunluk, yalıtılmışlık ve yabancılaşma, bu duygulardan kaçıp cinselliğe ya da evliliğe sığınmanın yararsızlığı anlatılır. Yalın biçemi, anlatım tekniğindeki ustalık, özgün kişilikler ve karşılıklı konuşmalar yaratma yeteneği ve kişilerinin ruh durumlarını derinlikli biçimde kavrayışıyla önem kazandı. Bir süre Elsa Morante ile evli kaldı. • İlk romanı *Aylaklar*'da (1929) orta sınıftan bir kadın ile iki çocuğunun ahlaki çöküşünü katı bir gerçekçilikle anlatışı büyük ilgi çekmişti. Öbür önemli romanları *Romalı Kadın* (1947), *Agostino* (1944), *La disubbidienza* (1948; Başkaldırı), *Düzen Adamı* (1971), *La ciociara* (1957), *Kıskançlık* (1960) olarak belirtilebilir. Başlıca öykü kitapları arasında *Racconti romani* (1954; Roma Öyküleri) ve *Nuovi racconti romani* (1959; Yeni Roma Öyküleri) yer alır. İlk öyküleri *Racconti di Alberto Moravia* (1968; Alberto Moravia'nın Öyküleri) adıyla toplanmıştır. Sonraki öykü kitapları arasında *Il paradiso* (1970; Cennet), *Un'altra vita* (1973; Başka Bir Yaşam) ve *Boh* (1976) sayılabilir. Moravia'nın *Mao'nun Kültür İhtilali* (1967) adlı bir deneme kitabı da vardır. Edebiyat ve gerçekçilik üstüne denemelerini de *L'uomo come fine* (1963; Bir Amaç Olarak İnsan) adlı kitabında topladı. Moravia'nın Türkçeye çevrilen çok sayıda yapıtı arasında *Diktatörün Kadını* (1960), *Hain* (1962), *Kalbimdeki Dişi* (1962), *Kalbe Düşen Gölgeler* (1963) ve *Nefret* (1971) sayılabilir. • "İzler" ("Gli Indizi") adlı öyküsü, 18 Ocak 1964 günlü "Corriere della Sera" gazetesinde yayımlanmıştır.

Tam lekeyi yıkarken bir başka olağandışı şey fark ettim : Duvarda, ayakta duran bir adamı andıran bir çatlak vardı; belli bir konuma geçtiğimde gölgem çatlakla neredeyse bire bir örtüşüyordu. Bu da basit bir rastlantı mı? İyi kötü gömleğin kolunu yıkamayı bitirdim, kırmızıya bürünmüş, köpüklü suyu akıttım, yeniden giyindim, sabunu lavaboda bırakarak dışarı çıktım. Ama bir kez kahveden çıktıktan sonra, bütün bu yıkamanın hiçbir işe yaramadığını kabul etmek zorunda kaldım : Islak gömlek kolu bileğimi rahatsız ediyordu.

O zaman aklıma bir fikir geldi : Bir gömlek satın alacak ve üstümü hemen oracıkta, dükkânda değiştirecektim. Dediğimi yaptım da. Meydandan öteye uzanan ağaçlıklı bir yola girip birkaç adım sonra tam aradığım gibi bir mağazaya rastladım. İçeri girdim; mağaza boştu; sıskacık bir oğlan olan tezgâhtar, kâğıt gibi beyaz yüzü ve uzun, ince boynundaki papyonla bana ilgiyle sordu :

– Ne arzu edersiniz?

İşte aramızda geçen konuşma :

– Bir gömlek istiyorum.
– Zefir mi poplin mi?
– Zefir.
– Beyaz mı olsun renkli mi?
– Renkli.
– Kaç beden giyiyorsunuz?
– Sanırım, 42.
– İşte tiril tiril gömlekler. Kalın çizgili, ince çizgili, tek renk,
– Bunu alıyorum. Hemen giyebilir miyim?

Bu isteğime biraz şaşırdı; küçük bir soyunma odasının kapısını açtı, ışığı yakıp beni yalnız bıraktı. Başıma olağandışı bir şeyin gelmekte olduğu ya da geldiği duygusu artık öylesine güçlü ve öylesine endişe vericiydi ki, soyunduktan sonra, yarı çıplak, birden bir tabureye oturup gözyaşlarına boğuldum. Bir dakika kadar ağladım, sonra bu soyunma odasında da çok kuşkulu bir şey fark ettim : Tahta döşeme üzerinde üç sıra tahta parçası sökülmüştü, işte üçünü de elimle kaldırabiliyordum. Gene üç rakamı! Korkuya kapıldım ve dördüncü bir tahta parçasını kaldırmaya çalıştım, ama başaramadım : Üç taneydi ve üç olarak kalmalıydı. Yeni gömleği üzerime geçirdim, yeniden giyindim, eski gömleği katladım ve soyunma odasından çıktım.

Parayı ödemek üzere elimi cebime soktum, cebimde beş bin liretlik bir banknot olduğunu anımsıyordum; oysa sahip olduğumu anımsayamadığım bir deste on binlik buldum cebimde. Bunlardan birini tezgâhtara verdim, ama o paranın bir ucunda kan lekesi olduğunu göstererek parayı geri verdi. Ona temiz bir on binlik verip şöyle düşündüm : "Kirli bir banknot için ne çok tantana. Halbuki soyunma odasının döşemesindeki üç tahta parçasının önemli, çok önemli bir şey olabileceğini fark etmiyor." Sonra tezgâhtar eski gömleğimi pakete sarıp bana verdi, koşup kapıyı açtı, eğildi ve ben çıktım.

Tekrar meydana döndüm ve buradan yine Tiber ırmağı boyunca uzanan yolda yürümeye koyuldum. Beni onca rahatsız eden kolumdaki ıslaklık hissi

yoktu artık; ancak kendimi bir kapana kısılırcasına kısılmış bulacağım olağanüstü bir olay duygusu sürüyordu. Yürürken, Tiber boyundaki izlerin çoğaldığını gördüm : Birbiri ardı sıra geçen aynı marka ve aynı renk arabalar; bir çınarın dalına konmuş siyah-beyaz bir kuş, belki de bir saksağan, sonra daha aşağıda birkaç çınar ağacı, bir başka kuş, bu kez siyah, belki de bir karga, bu da bir dala konmuş; anneleriyle üç çocuk, üçünün de başında o aynı uğursuz yeşilden kepler; tıpkı soyunma odasındaki üç tahta parçası gibi sökülmüş kaldırımın üç taşı, vesaire, vesaire. Telaşa düşmüş, korkmuş bir halde, az önce çıktığım sarımtırak binanın önünde bir an durdum. Kapının çevresinde küçük bir kalabalık toplanmıştı; iki polis jipi kaldırımın kenarına park etmişti ve şu konuşmayı duydum :

– Ne olmuş?
– Yaşlı bir bayanı öldürmüşler.
– Kim öldürmüş?
– Kim bilir.
– Peki nasıl öldürülmüş?
– Sanırım bıçakla.

Bir başka zaman olsa durup konuşulanları dinlerdim, ne de olsa ilginç bir şeydi; ama başıma olağandışı bir şeyler geldiği duygusu, adımımı hızlandırmama neden oldu. Aklımda, bıçakla öldürülmüş yaşlı kadınlardan çok başka şeyler vardı. Bu kez kahverengi bir başka kuş, biraz daha ötedeki bir çınarın dalına konmuş duruyordu. Böylece sayıları üç oluyordu. Kuş uçup gitti ve o zaman ben gözlerimle onu izleyerek koşmaya başladım, göğün içine dalıyordu kuş, sanki geriye düşüyormuş gibi, giderek daha küçük, giderek daha uzak, gri uzamda siyah bir nokta. Koşuyor ve ağlıyordum; koştum ve ağladım, ta ki kuş tümüyle gözden yitinceye kadar. ❁

İtalyancadan çeviren : Kemal Atakay

Yazar, insanlık hakkında ne söylüyor?

– Okur

YEDİGÜN 1934 HİKÂYELERİ

ADALET AĞAOĞLU

Resimlendirilmiş bu "Yedigün" hikâyelerini okurken, eski yazarların da dilde arılaşma, yalınlaşma çalışmalarına gönüllü katkıları dikkat çekici. Gerçi, daha sade bir dille yazma eğilimlerinin Tanzimat'tan sonra başladığını biliyoruz...

1.

BU YAZININ başlığına önce 'Mecmua Hikâyeciliği' dedim. Ama, böyle deyince hem eskiye özlem akıntısına kapılıverdiğim izlenimi uyanacaktı, hem de "Adam Öykü" dergisine bu adından ötürü bir karşı koyma eylemine giriştiğim sanılabilirdi, karaladım. Bu sefer, ilkin 'mecmua'nın yerini tutacak, tam anlamıyla bunu açıklayıcı bir şey arandım. Aradığımı, yayımladığı hikâyelerle bu yazıyı yazmaya beni iten eski "Yedigün"lerin alnına kazılmış logosunda aşağı yukarı bulduğumu sandım. Besbelli dergi yöneticileri, öztürkçeleştirme çalışmalarının başlamasıyla bu yayını tanımlama tümcesinden 'mecmua'yı atmış, 'dergi'ye de henüz pek geçilemediğinden belki, ara yerden : "Her Hafta Çarşambaları Çıkar Herşeyden Bahseder," diye yazmışlar. Bundan yararlanıp yazıma : Her Şeyden Sözaçan Haftalıklarda Hikâye, başlığını atayım, dedim. O zaman da ortalığa, dünkü "Yedigün"lerden olduğundan çok daha fazla Osmanlıcadan yeni Türkçeye çeviri kokuları yayıldı, caydım. Çünkü, ne olsa bebekler temizdir, küçük güzeldir.

Bütün sorun, hem öykü, hem dergi sözcüklerini bu başlıkta yanyana kullanmak istememden çıkıyordu tabii. Sonuçta, ilk koyduğum başlıktan 'mecmua'yı silip doğrudan adını yazayım, diye düşündümse de, bu sefer 'Yedigün Öyküleri' diyemedim. Ne olsa artık 'öykü'nün bende oluşmuş bir yazınsal-estetik ağırlığı var. Hem sonra, 'Bir Hikâye' anabaşlığı ile her sayısında bir parça yayımlamış "Yedigün"e ya da benzerlerine ters düşen kılıklar uyduruyormuşum duygusuna kapılmadan da edemedim. Böylece, çaresiz, 'hikâye'yi yerinde bıraktım, ama orta yere bu sefer de 'mecmua'nın elimdeki cilt yılını sıkıştırdım.

Ne yaparsam yapayım, 'Mecmua Hikâyeciliği' ile vermek istediğim havadan da, anlamdan da uzaklaşmış oldum.

Öykü ile hikâye, dergi ile mecmua sözcükleri arasında her zaman bocalamış, hep ikiye yarılmışımdır. Çok sık karşılaştığımız, üstelik arı duru Türkçede 'tutmuş' diye bildiğimiz bu sözcükleri belki de 'boşyere' sorun ediniyorum : Geçerliktekine teslim ol gitsin!

Fakat olanaksız. Özellikle şimdi, sayfalarını bir bir çevirirken eski "Yedigün"lerde karşılaştığım hikâyelere öykü, bütün bu sayfalarda izlenen çizgiye, bu toplama da dergi diyebilmekte o kadar fazla zorlanırken...

2.

18. YÜZYIL Divan Edebiyatı'nda mesnevi türünden sözaçıldığında akla hemen *Hüsnü Aşk*'ıyla Şeyh Galip gelir. Türün bir başka şairi, aynı yüzyılda İstanbul doğumlu, İstanbul ölümlü Nahifi'nin (Nahifi Süleyman) adı ise pek anılmaz. Oysa, *Divan*'ından öte kendisine asıl ün sağlayan çalışması, Mevlâna Celâleddini Rumi'nin *Mesnevi*'sinin beyit beyit çevirisini, bu çok güç işi, – söylendiğine göre – büyük başarıyla da gerçekleştirmesi olmuş.

Mesnevi Tercümesi'nin şu iki beyti, sanırım çoğumuzun diline sık sık dolanır da, aklımıza artık ne Mevlâna gelir, ne de asıl, bunu böyle söyleyivermemizde büyük payı olan Nahifi :

Dinle neyden kim hikâyet etmede
Ayrılıklardan şikâyet etmede

(Çevirinin çevirisi : "Ayrılık iniltilerini ney'den dinleyin." Ya da : "Dinle, nasıl anlatmakta ney, ayrılık derdini..." Ney, sazlıklardan koparılıp alınan kamıştan yapılmaktadır. Kendi dünyasıyla böyle kesin bir ayrılıştan, bir kopuştan doğan iniltisi, kadınıyla erkeğiyle insanların yüreğine dokunur, onları ağlatır. Bu nedenle ney sesinin bütün anlamlarıyla ayrılıkların sesi, kopuşların hikâye edilişi, dile getirilişi olduğu söylenir. Bizi ayrılıkların hikâyecisi ney'e kulak vermeye çağıran beyit, bana hep,'hikâye'nin 'öyküleşmesiyle ortaya çıkan bir başka kavramsal ayrılığı da hatırlatır. Belki de bu, Nahifi'nin mesnevi çevirisi içinde geçen 'hikâyet etmede' deyişini, zamandaki o süreklilik halini; öykü etmede' biryana, 'öykülemede'ye de çeviremeyişimden doğuyor.

'Hikâye' der demez, gür bir çağrışımla aklıma değişik eylem halleri, yanısıra aynı eylem kökünden türeme adlar, sıfatlar, deyişler de geliyor. Hikâye etmek, hikâye anlatmak, hikâye söylemek, hikâye uydurmak; hikâye etmede, hikâye ediş, hikâye anlatma, hikâye söyleme, hikâye söyleyen, hepsi hikâye, hikâyenin aslı vb... Sonra, nakletmek, anlatmak, anlatan, anlatılanı anlatan, anlatılana katılan... Sonra, 'tahkiye', yine hikâye, kurma, kuruşturma... 'Hikâye', işte böyle, birçok biçimde zihnimde dal budak salıyor. 'Öykü' deyince ise fazla bir kımıltı yok. Bende bir merak da uyanmıyor. Herhalde, diyorum kendi kendime, şundan : 'Öykü' sözcüğü, sadece yazın alanında gitgide nekadar yaygın kullanılıyorsa, bunun eylem hali, 'öykülemek', günlük konuşma dili biryana, yazın dilinde bile çok ender kullanılmakta.

'Hikâye', işte böyle, birçok biçimde zihnimde dal budak salıyor. 'Öykü' deyince ise fazla bir kımıltı yok. Bende bir merak da uyanmıyor. Herhalde, diyorum kendi kendime, şundan : 'Öykü' sözcüğü, sadece yazın alanında gitgide nekadar yaygın kullanılıyorsa, bunun eylem hali, 'öykülemek', günlük konuşma dili biryana, yazın dilinde bile çok ender kullanılmakta.

konuşma dili biryana, yazın dilinde bile çok ender kullanılmakta. "Sana bir öykü anlatayım da gör," benzeri bir şey denilebilmekte, ama Nahifi'nin kavramsal ağırlığı da bulunan 'hikâyet etmede'sini karşılayacak bir deyiş yok. Örnekse, "Dinle neyden, ayrılıkları öykülemede' denemiyor. Sonra, "Dinle bak, şimdi sana bir şey hikâye edivereceğim," gibi dört dörtlük bir hikâye, bir anlatı başlangıcını 'öykü' ile, "şimdi sana bir şey öykü edivereceğim" biryana, "Bak dinle şimdi sana bir şey öyküleyivereceğim"le de gönül rahatlığı içinde yapmak olası değil.

Benzer bir rahatsızlığı hep 'dergi' sözcüğünden ötürü de duyduğumu söylemiştim. Kitap olmayan, gazete olmayan, hattâ 'risale' karşılığı broşür, kitapçık da olmayan hemen her süreli yayına toptan 'dergi' diyoruz. (Unutmayalım, 19. Yüzyıl'dan beri risale yerine de dergi kullanılmakta.) Ama, dergi var, dergi var: Uzmanlık alanları çerçevesinde çeşitli açılardan inceleme, araştırma, yaratı, hattâ bunların görsel yanları, bunlarla ilgili günlük olaylar, durumlar, yankılar içerenler. Dergi, işte bunlar değil mi? "Çeviri Dergisi", "Defter", "Adam Sanat", "Adam Öykü", "Nar", "Arkitekt", "Sombahar", "Tıp Dünyası", "Yelken Dünyası" gibi. Bir de yine süreli, her hafta, her ay yayımlanıp da her telden çalanlar var. Sayfalarında siyaset, cinayet, cinsellik, balıkçılık, moda, zayıflama yolları, çeşnicinin köşesi, yakışıklı erkekler, puro içen kadınlar, müzik, sinema, arasıra kitap, Haiti'de tatil, pırasanın faydaları, seks gücünü artırmanın yolları... aklınıza ne gelirse, hepsini her sayısında birarada kapsayan, hemen bütün okurları birden hedeflemiş bir toplamı yayımlayanlar. Bir de tabii, gazetelerin-artık olmazsa olmaz duruma gelmiş-yan ürünleri. Bence, özellikle bunlar, tam 60-70 yıl öncesinin "Yedigün"leri havasında; belli konular, izlekler toplamı değil, herkese 'her şeyden bahseden', son zamanlarda "Cumhuriyet Dergi"nin ne yaptığının bilincinde olarak sayfalarında 'öykü'ye de yerverdiği – aynı şeyi, bir moda, şıklık dergisi olmasına karşın "Vizyon"un da gözönünde tuttuğunu belirtmek gerek – yayınlar için 'mecmua' demek daha uygun. Daha doğrusu herhalde, bu sözcük yerine, dergi'nin yanısıra, çeşitliliğin toplamını belirtecek başka bir sözcük kullanamamanın tedirginliği benimkisi.

Bukadar uzun bir açıklamadan sonra, yazımın başlığına, pek istediğim halde, 'Mecmua Hikâyeciliği' diyemediğime büsbütün hayıflanır oldum. Çünkü, yukarda değindim, bu yazının asıl konusu, "Yedigün"ün 'her şeyden bahsederken' her sayısında bir hikâyeye de yer açması, bu hikâyelere bugünün gözüyle şöyle bir bakmak olacaktı.

3.

ADI ön kapakta "7 Gün", iç kapakta "Yedi 7 Gün" diye yazılan, sonra hep "Yedigün" olarak geçen derginin (mecmua) elimdeki cildi 1934 yılına ait. Sonlara doğru '35'ten de birkaç sayı var. Eski kitapları, ama asıl eski dergileri karıştırmak, bilenler bilir, başka bir dünyada gezinmek gibi, başlıbaşına bir heyecandır. O yıllar "Yedigün"lerin sayısı on kuruşmuş. Bundan daha ilginci, fiyat özcüğünün, İtalyan araba markası gibi, 'fiat' diye yazılışı. 'Ederi' daha sonraları çıkmıştı, artık o da pek kullanılmıyor. Dergi ederleri sadece beş yüz bin, üç yüz bin, yüz bin'ler rakamlarıyla, hattâ "şukadar dolar" diye belirtiliyor.

'Müessisi : Sedat Simavi' olan, içeriği zengin çeşitlilikteki "Yedigün"lerde tarihten sayfalar, siyasal anılar, ilginç söyleşiler, moda, güzellik kraliçeleri yanında, hikâyeden başka roman tefrikaları da yeralıyor. Şiir yok. Bol siyah beyaz fotoğraf, daha çok yabancı karikatür. Ama asıl, gerek tefrikaların, gerek hikâyelerin en az geniş iki kareyle resimlendirilmiş bulunması dergiyi çekici kılmakta. Bu resimlerde arada sırada Ercüment, M. Selahattin imzalarına rastlanıyorsa da, illüstrasyonlarına en sık rastlanan kişi, ressam Münif Fehim. İhap Hulusi, ünlü reklam desenleriyle gözalmakta.

Resimlendirilmiş bu "Yedigün" hikâyelerini okurken, eski yazarların da dilde arılaşma, yalınlaşma çalışmalarına gönüllü katkıları dikkat çekici. Gerçi, daha sade bir dille yazma eğilimlerinin Tanzimat'tan sonra başladığını biliyoruz; yine de, "Yedigün" hikâye yazarları arasında yeralan Halit Ziya Uşşakizâde, Mahmut Yesari, Sermet Muhtar, Nizamettin Nazif, Ercümend Ekrem Talu gibi imzaların artık 'i'tizâr', 'mü'saadat', 'mütenevvi' (yani : Özür dileme, izinler, çeşitli) diye yazmamaları düşündürücü. Oysa Halit Ziya, ölümünden üç beş yıl önce, 1940-41'lerde yazdığı *Saray ve Ötesi*'nde (Son hatıralar) pek çok eski sözcüğü hâlâ kullanmaktadır. O zaman akla, "Yedigün"de bu yazarların hikâyeleri 'şöyle bir elden mi geçiriliyordu?' gibisinden bir soru da takılıyor. Fakat bilemiyoruz, bize o zamanlardan tanık kaldı mı, kalmadı mı?..

"Yedigün"ün o yıllarda yayımladığı hikâyelerin yazarları arasında imzasına en sık rastlananlardan biri, Kadircan. Bildiğime göre bu Kadircan Kaflı'dır. Yazar sözlüklerinde yeralmıyor, oysa o da zamanının 'gazeteci-yazar'ı. Hayli verimli bir mecmua yazarı da. Dağistanlı. Milletvekili. Kendinden önceki ya da yaşıtı edebiyat adamları, "Yedigün"de daha çok gücünü sondaki sürprize saklayan olay hikâyeleri yazarken, Kadircan insan-doğa-toplum ilişkileri çerçevesinde hayata

'Müessisi : Sedat Simavi' olan, içeriği zengin çeşitlilikteki "Yedigün"lerde tarihten sayfalar, siyasal anılar, ilginç söyleşiler, moda, güzellik kraliçeleri yanında, hikâyeden başka roman tefrikaları da yeralıyor. Şiir yok. Bol siyah beyaz fotoğraf, daha çok yabancı karikatür.

Halit Ziya Uşaklıgil (1867-1945)

daha geniş bir ışık düşürmeyi denemiştir, denilebilir. Örnekse, *Bir At Hikâyesi*'nde, kırlarda özgürce koşup oynayan genç bir çiftlik atının, her geme vurulma, her boynunu büktürme girişimlerine karşı ayaklanan direnme gücünü, "Beterin beteri vardır," diye diye yitirerek nasıl bir dolap beygirine döndüğü anlatılır. Hem de atın ağzından. Kanımca o tarihlerde bu bir yeniliktir ya da geçmişin anlatılarının yenileştirilmesidir. Bakın, nasıl özlü bir deyiş : "Güzel bir Mayıs sabahı idi. Çifliğin ağası yağız bir ata binmiş olarak, yanında yine atlı iki adamla geldi. Esen rüzgâra zehir sinmiş gibi idi. Sıkıcı bir koku, bir zincir, bir gem, bir üzengi ağırlığı seziyordum."

1934-35 "Yedigün"lerindeki hikâye yazarları arasında bir de Ben diye bir imza geçiyor. Ben. Muzip bir yazar olmalı. Zaten muzip bir de hortlak hikâyesi yazmış. Ben, acaba kimdir?

Hikâye yazarları arasında Firdevs İsmail diye bir imza da var. *Basma Entari* adlı hikâyesinde de, *İnkisarı Hayal*'de de (Düş Kırıklığı) bu yazarımızın sahiden bir kadın olduğu üstüne ipuçları, öyle bir hava var. Bir yandan da, 'erkek yazar' olduğu halde, Cumhuriyetin ilk dişi yazarlarından, diye görünüp daha çok ilgi çekeceğini umduğu için, kadın gibi yazmaya çalışmış da olabilir. Edebiyat dünyamızda kimlerin kim diye bilindiği, kimlerin arada kaynayıp gittiği üstüne derin kazılar, ince araştırmalar yapılmış değil.

Zaten dönem, birtakım değerleri yüceltmek, onları toplumda yaygınlaştırmak için sürekli vurgulamak dönemi. Bu nedenle, görüldüğü gibi hikâye, 'kirli bir geçmişe sahip' kadının 'geçmişi tertemiz' delikanlıdan uzaklaştırılmasıyla bitiyor.

Firdevs İsmail'in *Basma Entari* hikâyesi, gençliğini hızlı yaşamış, birçok erkekle düşüp kalkmış bir kadının 'arınmak' için kırın sağlıklı temiz havasına, bir köye yerleşmesini anlatıyor. Kadın, cıvıl cıvıl çiçekli bir basma entari dikiniyor (Sümerbank?), başına da Avrupa kır filmlerindeki K. burjuva kadın kahramanların giydiği türden bol çiçekli bir hasır şapka koyuyor," Beni bu köy kızı halimle şehirdekiler asla tanıyamazlar," diye düşünüyor. Şehirdekiler, yani geçmiş. Ama, bir ağacın altına uzanıp ruhunu temiz havada yıkanmaya bırakmışken uyuyakalıyor. Hasta annesini yine temiz kır havasında iyileştirmeye getiren şehirli bir delikanlı oralarda gezinirken bu 'masum gençkız'ı görüyor. Birbirlerine aşık oluyorlar. Delikanlı için bu kadın, tam evlenilecek temizliktedir. Çünkü ona : "Daha pek çocuksun, bu dudakları henüz kimsenin öpmediğine yemin ederim," demekte, birkaç görüşme sonunda da zaten evlenme teklif etmektedir. Hattâ sevgilisinin 'geçmişi günahlarla dolu bir kadın' olduğunu bilmeden onu annesiyle de tanıştırıyor. Durum ciddileşmiştir, kendisinin 'masum olmadığını' bilen kadın ortadan çekilecektir. Kıssadan hisse : Basma entari, hasır şapka ile sağlanan temizlik, saflık dışarıyı yanıltabilir, ama içimizdeki yalanı silemez.

Zaten dönem, birtakım değerleri yüceltmek, onları toplumda yaygınlaştırmak için sürekli vurgulamak dönemi. Bu nedenle, görüldüğü gibi hikâye, 'kirli

bir geçmişe sahip' kadının 'geçmişi tertemiz' delikanlıdan uzaklaştırılmasıyla bitiyor. Geçmişte pek çok yerli *Kamelyalı Kadın* yazılmıştır; çoğu 'mecmua' sayfalarında kaldı, unuttuk.

"Yedigün"ün o yıllar hikâyeleri, hemen bütünüyle vatan sevgisinden, iffet, özveri gibi birtakım moral değerlerden sözaçmakta. Böyle korunmuş/koruyucu ilkeler öne çıkarılıyor.

Yine Firdevs İsmail'in "İnkisarı Hayal" adlı hikâyesi, bu sefer de aradığı erkeği bulamayan kadın ruhu açısından, ilişkilerdeki bozukluğun kaynağını erkeğin kötülüğünde bulan feministlerin ilgisini çekebilir. Bence, bu hikâyede asıl ilgi çekici olan, yazarla kahramanı arasındaki ilişki. Burda, yarattığı erkek kahramanlar nedeniyle kendisine hayranlık duyan, âşık olan kadın okurunda yanılmaya yolaçan yazarın bir cinsiyet değişimi sözkonusu. Sonuçta, yazardan, kendisini salt kitaplarıyla tanıyıp âşık olan Gülten Hanım'a yine mektupla şu içdökme, şu itiraf : "Lütfen artık ısrar etmeyin, kocanıza dönün. Ben de bir kadınım. Sizin gibi, bir âşıka hasret, Muhterem nâmı müstear iye (takma adla) yazı yazan, kalbinin emelini kaleminden akıtan kadınım. (...) Biraz şöhret, biraz teselli bulmak, insanların noksanını, daha doğrusu erkeklerin hodgâmlıklarını örtmek için yazıyorum. Ben de sizin gibi, benim için yaratılan mahlûku aramaktayım. Ne yazık ki onu ancak karaladığım sayfalarda görebiliyorum. (...)"

Ercümend Ekrem Talu'nun "Yedigün" hikâyesi ise, Evkafta kâtip dargelirli Saim Efendi'nin *Mirasa Konması*'nı anlatır; mutluluğun parada pulda değil, çocuk cıvıltılarında, acıma duygularında olduğunu söyler. Yine aynı yüceltilen değerler : Tokgözlülük, kır, köylülük, temiz hava, temiz ruh...

Halit Ziya'nın *Eski ve Yeni* adlı hikâyesi, böyle eğitici hikâyelerden değil. O burda, evlendiği adamların hayatlarını burnundan getiren Şemsa Hanım'ın eski ve yeni kocaları arasındaki bir dayanışmadan sözaçar. Yeni koca da, eskisi gibi Şemsa Hanım'dan boşanıp "oh," deyince, ikisi başbaşa verip, kurbanlığa aday üçüncü kocanın tuzağa nasıl düşeceğini gözlemeye başlarlar. Hikâyedeki kader birlikteliği, dayanışma şekli, pek bir tuhaftır. Bütün bu 'mecmua hikâyeleri'nin yeniden okunuşu bizde biraz hoş, biraz mahzun, biraz saygılı, hattâ anlayışlı, çokca da acı duygular, karışık düşünceler uyandırabilir. Hepsinin ötesinde bunların arasında hem Yaşar Nabi'nin, hem de asıl Nurullah Ata imzasıyla Ataç'ın hikâyelerine rastlamak salt heyecan verici değil, şaşırtıcıdır da!

Yaşar Nabi Nayır (1908-1981)

Yaşar Nabi, ülküselciliğini ta o zamandan "Yaşamak" adlı hikâyesinde görünür kılıyor. Zengin bir hayat süremeyecek, hayatın tadını çıkaramayacaksa, ölmenin yeğ olduğunu düşünen genç adam, tek mal varlığını, babadan kalma dükkânını 'yaşamak' için satar. Parayı eğlence yerlerinde vur patlasın, çal oynasın harcayarak 'yaşar'. Meteliksiz kalınca da denize atla-

Nurullah Ataç (1898-1957)

Nurullah Ata'nın (Ataç) Kırk Birinci İğne'si, karısıyla yıllardır sakin bir hayat süren kocanın içine düştüğü kaygılar üstüne kuruludur. Kaygının nedeni, yıllar önceki nişanlısının kocasıyla yandaki eve yerleşip kendilerine komşu olması. Adamcağızın yalnız karısından değil, eski nişanlısının kocasından da, geçmişteki ilişkinin anlaşılıvereceği kuşkusuyla, ödü patlar.

yıp intihar etmek ister, fakat "sular katillik edemeyecek kadar güzeldir." Bundan sonra onu Haydarpaşa'dan kalkacak bir trende görmekteyiz. Bulduğu küçük maaşlı bir memuriyetle 'yaşamak üzere' Anadolu'ya gitmektedir. (Anadolu'nun kendine el verecek insana gereksinimi yok muydu? Yaşar Nabi'nin oraya bir yaşama yorgununu arınması için gönderdiği düşünülebilir.)

Nurullah Ata'nın (Ataç) *Kırk Birinci İğne*'si, karısıyla yıllardır sakin bir hayat süren kocanın içine düştüğü kaygılar üstüne kuruludur. Kaygının nedeni, yıllar önceki nişanlısının kocasıyla yandaki eve yerleşip kendilerine komşu olması. Adamcağızın yalnız karısından değil, eski nişanlısının kocasından da, geçmişteki ilişkinin anlaşılıvereceği kuşkusuyla, ödü patlar. Onun bu korkusu, bu derece uykularından olması, benim yüreğimi burktu. Ataç gibi atak ve açık bir zekânın böyle bir erkek kahraman ortaya koyması, ayrıca bu kahramanın yanında karısı varken yeni komşularıyla sokakta ilk karşılaşmalarında eskiden nişanlısı olan kadının : "Ah biz zaten tanışıyorduk, beyefendi abimin arkadaşıydılar," deyince derin bir soluk alması, yitirdiği iç rahatlığına kavuşması okuru şaşırtabilir. Ataç'ın erkek dünyasında geçmişe de, bugüne de biçtiği değer, bana asıl değmezliğiyle öne çıkmış gibi geldi. Bu hikâyenin burda yeniden yayımlanması, birçok açıdan dikkat çekici olur sanıyorum. En azından hikâyenin adı ve başındaki 'darbımesel' için.

4.
Eski mecmua hikâyelerini okumak da başlıbaşına bir hikâye. ◙

BİR MASK'IN ÖYKÜSÜ

GÜNGÖR KABAKÇIOĞLU

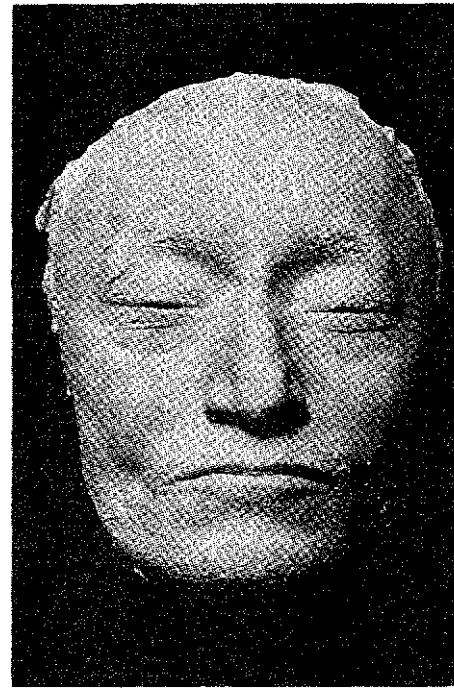

Sait Faik Abasıyanık'ın maskı, 11 Mayıs 1954. Güngör Kabakçıoğlu'nun arşivinden.

YAĞMURLU bir gündü.
1954 yılının Mayıs ayının on biriydi.
Boğazda martılar çığlık çığlığa uçuşuyordu.
Fındıklı'da, kademi'de, Bedri Rahmi Eyuboğlu'nun atölyesinde öğrenciydim...
Elimde füzenim, tuvalime modelimiz Mari'yi çalışıyordum.
O gün, Bedri Hoca atölyeye çok ama çok üzgün girdi.
Bize Sait Faik'in ölüm haberini duyurdu.
Hasta olduğunu biliyorduk ama ölümünü beklemiyorduk.
Haber hepimizi çok üzdü.
Sevecen, hoşsohbet, iyi bir insandı...
Bedri Hoca Sait Faik'in maskının alınmasını istiyordu.
Sanki, kendine verilmiş bir görev sayıyordu...
Öğrencilerden Fatin Yılmaz bunu hissetti...
Gerekli malzemeleri heykel atölyesinden aldı.
Bedri Hoca ile birlikte, Şişli'deki Marmara Kliniği'ne gittiler...
Fatin, bir hemşirenin yardımıyla, Sait Faik'in maskını aldı.
Heykeltıraş Hüseyin Gezer de oradaydı...
Maskı kademi'ye getirdiler.
Fatin ve heykeltıraş Aloş atölyeye girdiler.
Maskın pozitif kalıbını çıkardılar.
Maskı bir iki saatliğine bana vermelerini istedim.
Verdiler... Tünel'e, Foto Süreyya'ya götürdüm.
Fotoğrafını çektirdim ve maskı Fatin'e iade ettim.
O da aynı gün maskı Bedri Rahmi'ye verdi.
Ertesi gün, Foto Süreyya'dan maskın negatif filmini ve fotoğraflarını aldım.
Fotoğraflardan birini nkara'ya, Salim Şengil'e gönderdim.
Şengil, "Seçilmiş Hikâyeler Dergisi"nin, 1954'ün Nisan ayında çıkan

27. sayısını Sait Faik'e ayırdı.
Mask ilk ve son defa orada neşredildi.
Aradan birkaç yıl geçti...
Bedri Hoca'nın Tünel'de, Narmanlı Pasajı'ndaki atölyesinde yangın çıktı...
Maskın o sırada kaybolduğunu öğrendim!
Uzun bir zaman sonra, bir dost bana maskın bronza dökülüp
Darüşşafaka Cemiyeti'ne verilmiş olabileceğini söyledi.
1994 yılında, Şişli'de, Site İşhanı'ndaki Cemiyet merkezini aradım...
Olayı anlattım. İlgilendiler... Depolarında insan suratına benzeyen,
kara, madeni bir şeyin bulunduğunu söylediler.
Ertesi gün için randevu aldım ve gittim...
O, kara madeni önüme koydular... Elime aldım...
11 Mayıs 1995 günü Fatin Yılmaz'ın aldığı, alçı maskın bronza dökülmüşü,
kapkara, tozlar içinde avuçlarımın arasındaydı...
İlgililerden, temizlettirilip Burgaz Adasındaki Müze'ye konulmasını rica ettim.
1995 yılında Site İşhanı yandı...
1996 yılının ilk günlerinde, Darüşşafaka Cemiyeti'ni telefonla aradım.
Maskı sordum!
Başka bir yere taşınmışlar...
Akıbetinden kimsenin haberi yoktu...
Şimdi, 42 yıl aradan sonra, 1996 yılının Mayıs ayındayız.
Çağdaş, gerçekçi öykücülüğün Türkiye'deki öncüsü ve
ilk temsilcisi Sait Faik'i sevgi ve saygıyla anıyoruz.
Kitaplığımın karanlık raflarında 42 yıldır sakladığım maskın
negatif filmi grenlenmiş, bozulmuş. Yalnız bir fotoğrafı sağlam kalmış...
Akademi'nin Fotoğraf Bölüm Başkanı Tunç Tüfekçi'ye elimdeki
bu dokümanları götürdüm. Onlardan yeni bir negatif üretti.
Maskın fotoğraflarını buradan çoğalttık.
Benden sonra kaybolur endişesiyle, maskı gün ışığına
çıkarmakta yarar gördüm...
Bu satırları masamın başında yazarken,
arkamdan "hişt, hişt" diye bir şey işitiyorum!
Dönüyor, bakıyorum, kimse yok...
Ben yazmaya devam ediyorum.
Yine "hişt, hişt" diye bir ses...
Dönüyor, bakıyorum, kimse yok!..
"Sait Abi, yoksa sen misin?
Bu uğraştan dolayı bana kızmıyorsun, değil mi?" diyorum, kendi kendime...
"Abi biliyor musun? Bedri Rahmi seni çok sevdiği için maskını aldırttı.
Fatin Yılmaz, Hüseyin Gezer, Aloş, seni çok sevdikleri için, ona yardımcı oldular.
Seni ve eserlerini çok sevdiğim için maskının fotoğrafını çektirdim
ve kitaplığımın karanlık raflarından gün ışığına çıkardım."
Türk edebiyatının büyük ismi, gururu Sait Faik...
Seni ve eserlerini çok seviyoruz ve önünde saygı ile eğiliyoruz.
"Hişt, hişt... Sait Abi, işittin mi?"

KALİNİKHTA

SELİM İLERİ

Yaşanmış zaman, geçmiş gitmiş zaman yine birçok görüntüyle, sahneyle, giderek silikleşecek, ölümle noktalanacak, hatırlanmış deviniler, bakışmalar; gülümseyişlerle donanır, belleği altüst eder. Atina'yı Pire, Pire'yi Sivriada kovalar. Martılar Sivriada'nın "ayışığında" dönenirler. Aspasya şarkı söyler, deniz ürperir. Omonya meydanının da ışıkları söner.

ATTİLÂ İlhan bir yazısında Sait Faik'in Comte de Lautréamont'la geç tanışmasını anlatır. Burgaz Adası'ndaki Sait Faik evinde *Şarkılar* kitabı bir camekânda hâlâ duruyor.

Sait Faik'in çevirileri arasında "Hünsa" da var. "Hünsa"dan iki öbek alıntılayacağım :

a) "Ruhlarını hassas bildikleri ile ellerini sıkmadan, uzak durarak, hep muhayyel bir tehlikenin korkusu içinde imiş gibi, ama yine de memnun, mesrur konuşur. Niçin yalnızlığı arkadaş seçti, diye sordukları zaman gözlerini gökyüzüne kaldırır. Ta kirpiğine gelen gözyaşını o kaza ve kadere karşı bir azar yerindeki gözyaşını zorlukla tutar, gözkapaklarının bembeyaz karına bir pembe sabah ışığı düşüren bu ihtiyatsız soruya cevap vermez. Görüşme bu minval üzere uzar da kendisi için sıkıntılı bir hal alır ise gözlerini sanki bir görünmez düşmanın varlığından kaçırmak istermiş gibi ufkun dört yanına çevirir, eliyle çabuk çabuk bir Allahaısmarladık işareti yapar, ayaklanmış hicabının kanadlarıyla uzaklaşırcasına kaçar, ormanın içinde kaybolur."

b) "Ey yolunu şaşırmış yolcu! Serüven perisine tutkun yolunu şaşırmış yolcu! Ey yurdundan ayrı düşmüş, anasından babasından kaçmış, yıllardır evini ve yurdunu yabancı diyarlarda boşu boşuna arayan yolcu! Seninle beraber, senin serseri huyun uğruna seninle beraber koşup duran, yolların ve iklimlerin türlü zahmetlerine katlanan sadık ve asil dostun atının başı için, varılmamış denizlerin, uzak diyarların, kutup buzlarının arasında, öldürücü güneşlerin göğsünde donmuş ve yanmış insan oğluna bu yolculukların verdiği büyüklüğü ve lâyıklığın bağışı için dokunma elinle, hatta bir sabah meltemi hafifliğinde olsa bile dokunma, ilişme bu yerlere serilmiş, yeşil otlara karışmış kıvırcık perçemlere!"

Vedat Günyol "Yalnızlığın Yarattığı Adam"da Sait Faik'i yorumlarken, son

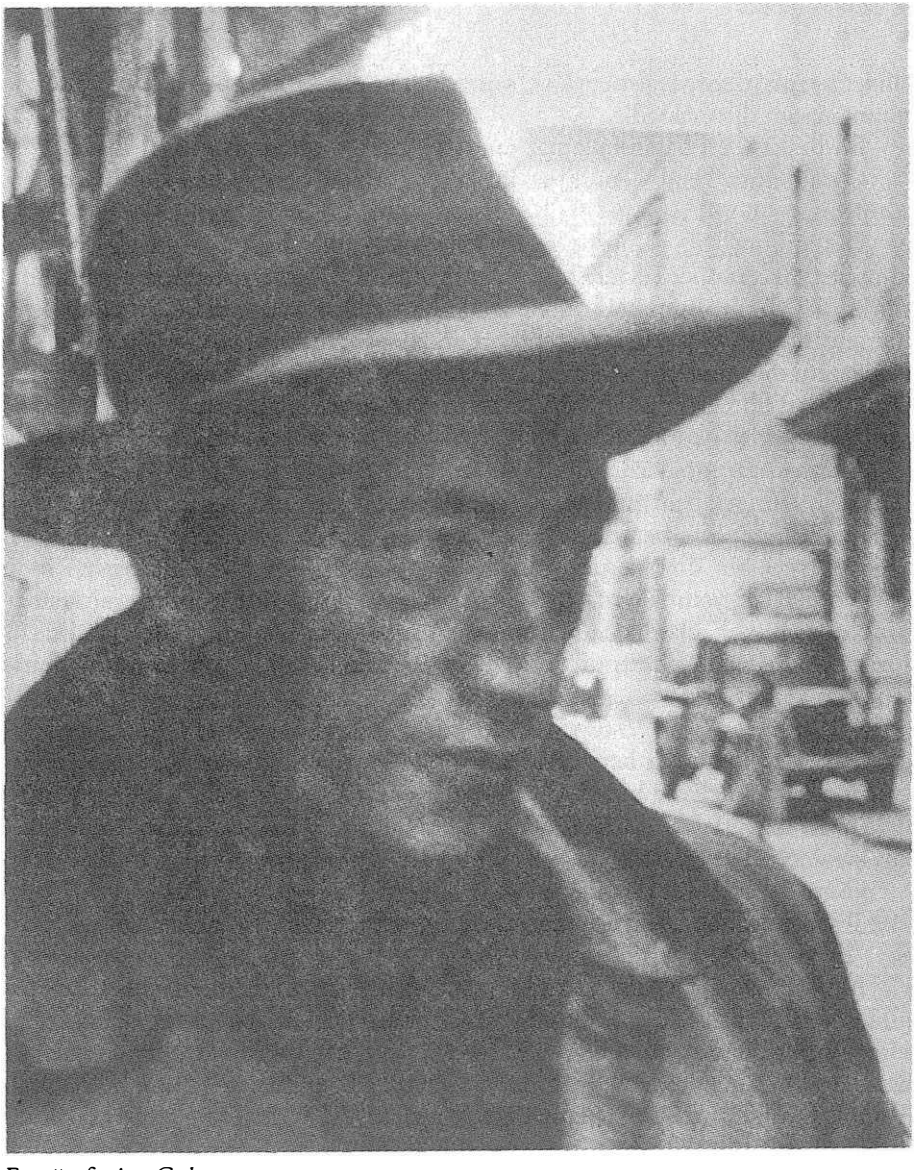

Fotoğraf : Ara Güler

hikâyelerinde hikâyecinin "serin bir kaynağa gider gibi" sürrealizme yöneldiğini belirtir. Bir etkilenme değildir sözkonusu olan, metinler arası çağrışımsal bir gelgittir.

"Kalinikhta"yı belki böyle okumak gerekir, "Hünsa"nın bulanıklığı içinde, sürrealistlere duyulmuş sevginin yordamında.

"Hünsa"dan alıntılarda erselik kişi hem vardır, hem de yoktur. Özellikle ilk alıntıda 'şair' erselik kişinin yerine geçmiş, onunla özdeşleşmiş gibidir. İkinci alıntıda erselik kişi bir serüven kişisi gibi tanıtılmaya başlanmakta, öbek son söz-

cüklerine ulaşırken, seslenen kişi, şair, yine erselik kişinin perçemlerine dokunulmamasını dilemektedir.

Bir başkası, bir başkası olamaz mı, denecek.

Oysa 'hünsa' kendi kendinden kırılarak, çözülerek çoğalmaktadır. Bu da ileri sürülebilir.

"Kalinikhta" bir yalnızlık ve bir kalabalık içinde başlar : "Yanıma baktım kimseler yok. Az önce çevrem insanla doluydu." Kalabalık süreçten sonra varılmış yer kimsesizliktir. Bununla birlikte kalabalık dünyanın hemen beliren betimlenmesi, inandırıcı, gerçekliğe denk bir ortamdan çok, rüyada rastlanabilecek bir düş gezegenini dile getiriyor : Örnekse, ağaçlar suları yıkamaktadır; örnekse, hayvanlar insanları öpmektedir. Şimdi insanlar havlamakta, köpekler – Sait Faik'in çok sevdiği köpekler - konuşmaktadır. Ve gökyüzü sarıdır.

Ancak o sarı gökyüzü altında kişisel eğilimlerin taşkınlığı duyumsanabilir. "Birisi"... cinsiyeti belirtilmemiş birisi, "Canımsın, diyordu, canımsın, ağacımsın, ırmağımsın; denizim benim."

Hikâyeci, bir "ötekisi"nin varlığından konuşur. Ötekisi "insan kokusu içinde sıcak"tır. Fakat yanıtlamaz. (Büyük olasılıkla anılardan gelmiş sesi yanıtlamamaktadır. Büyük olasılıkla "Canımsın..." sözleri hiç söylenmemiş, anılarda o sözler 'şimdi' uydurulmuştur. Ya da, ötekisi, kendi kendini yanıtlayacak "birisi"nin ta kendisidir.)

Bir adım sonrası, Dostoyevski'nin *Öteki*'sindeki büyük anarşizme açılabilecekken; "Kalinikhta"da her şey uyum içinde büyük acıya varır, birisiyle ötekisi belirtgeçsiz cümlelerde birleşirler, bileşirler : "Cevap vermiyordu. Elinin üstündeki mavi damarlar bir dostluk denizine akıyordu. Saçları kara, gözleri kara, kaşları kara, kara günler, kara hikâyeler doluydu."

"Kara hikâyeler doluydu..."

"Ey yolunu şaşırmış yolcu!"

"Ey yurdundan ayrı düşmüş..."

Ama şimdi, hikâyenin anlatıcısı, yurduna – besbelli son kez – geri dönmüş gibidir. Bu yurt, deniz ortasında bir sandaldır. Zaman karmakarışıktır : Hikâyenin anlatıcısı, birisi ve ötekisi olarak, sandalda, aynı anda, güneşle ağaçlara asılmış yıldızları yan yana görür. Bir yaz güneşi gibi alımlanan güneş, birdenbire, "kandil kandil" sarkan bir soğuğa bırakır yerini. Yakıcı soğukta, birisi ya da ötekisi kimliğiyle, "dostların en koyusu" anılır.

Ne var ki bütün zamanlar, yaşanmış ve düşlenmiş zamanlar iç içedir. Yaşanmış zamanlar, düşlenen zamanlara yol alarak, büsbütün özleşir ve anlatıcının "Yanımda dostların en koyusu..." deyişi, az önce söylediğim gibi, bir anış olup çıkar. Sonrası : " (....) kadehimde sakız rakısı, dilim kekeme, elimde olta, oltanın elinde zoka, sandalda Barba Stanco, küpeştede Sivriada, yıldızlar bağrımda; dümendeyim."

Noktalama işaretleri bize fazla bir şey söylemiyor. Anlatıcı, birisi, ötekisi; hatta doğrudan doğruya Sait Faik – çünkü hakkımız olmayarak yaşamında iz sürersek... çünkü "Sivriada"... – dalga kırılmalarıyla tekleşirler. Hikâyenin dekoru, Sait Faik'in yaşayageldiği haritaya açılır; nice zamanlar, handiyse bir ömür boyu görülmüş yerler, yaşanmış sahneler art arda – bellekte – sıralanmaktadır.

Noktalama işaretleri onları birbirlerinden ayıramaz.

Yalnız "Barba Stanco" bir 'tanık kişi'dir.

Biraz sonra Barba Vasili olup, paltosuna girip uyuyacaktır...

Birçok zamandan arta kalmış, imbikten geçmiş, süzülmüş resimler iç yakarak görünüp gitmekte, belirip yitmektedir : "Bir balık kokusu içiyorum. Bir Rum evinden midye tavası, bıyıklarımın içinden anason kokusu geliyor." Böylesi uygulayım, öykü boyunca sürecektir :

Aşk ve dostluk, şehvet ve dinginlik midir sözkonusu olanlar? Üç kişi mi belirmekte, bir üçgen mi oluşmaktadır? Aspasya bir sığınak, Yani bir yasak mıdır? Büyük olasılıkla hepsi. En doğrusu şair Sait Faik'e baş vurmak...

"Şimdi Atina'da Omonya meydanında akşam oluyor."

"Pire'den denizanası kokusu geliyor."

"Akropol'den Sokrates iniyor."

"Adaların içinde bir Burgaz adası vardır."

"Bil ki ben Taksim meydanında, abidenin önündeki çayırın kısa parmaklıklı demirlerine oturmuş seni düşünüyorum."

"Kalinikhta" hayli kısa bir hikâye olmasına karşın, örnekleri çoğaltabiliriz.

Birisi, demin, "Canımsın, diyordu, canımsın..." Bu kez anlatıcı söylüyor : " 'Canımsın' diyorum kime."

Kime?

Bir doğa şenliği içinde anlatıcı önce "çakılda ayak sesleri" duyar. "O, Aspasya'dır o. O Aspasya'dır. Yaseminli Aspasya, kâfur kokulu Aspasya. Paskalya çiçeği sarısında Aspasya, dilinde kıvılcım, dilinde yılan, dilinde aynalar ve çeşmeler."

Canımsın sözcüğü hem Aspasya'ya söylenmekte, hem de Aspasya'dan uzaklaşmaktadır :

" 'Canımsın, diyorum, canımsın.'

"Yani, Yani be! Hey Yani! Kara Yani! Hey Beykozlu laternacı Panayot'un torunu kara gözlü dostum Yani!"

Aşk ve dostluk, şehvet ve dinginlik midir sözkonusu olanlar? Üç kişi mi belirmekte, bir üçgen mi oluşmaktadır? Aspasya bir sığınak, Yani bir yasak mıdır? Büyük olasılıkla hepsi. En doğrusu şair Sait Faik'e baş vurmak; çözüm belki "Yeis" şiirinde :

Akşamüstleri geliyor
Tam insanlar işten çıkarken.
Salkım salkım tramvaylardan
Bir güzel çocuk yüzüyle gülümsüyor
Namussuz, akşamüstleri geliyor.

Neremden yakalıyor; bilmiyorum
Ben tam sevmeğe hazırlanırken
On altı yaşındaki sevgilimi.

Elini elimle tutmak
Yirmi dört saatte bir
Sıcak bir laf dinlemek isterken..
Rezil... Tam o saatlerde geliyor!

"(...) senin serseri huyun uğruna seninle beraber koşup duran"...

"Kaza ve kadere karşı bir azar yerindeki" gözyaşlarıyla dünyayı ayırt etmeye çalışan "Kalinikhta" ve "Yeis" yine de umutla dolup taşarlar. Umut, insanların birbirleriyle kaynaşmasındadır :

"(...) Yani! Söyle rumca Karabiberim şarkısını. Aspasya duysun. O türküdeki İbrahim benim... Bırak İbrahim'i ve zenginliği Karabiberim."

Yalnız, insanlar da kaynaşmaz; diller birbiriyle kaynaşır : "Söyle *rumca Karabiberim* şarkısını"; milliyetler birbiriyle birbiriyle kaynaşır : "O türküdeki *İbrahim* benim"... Zenginlen, zengin olana düşkünlüğün bırakılması talep edilir.

Toplumun aykırı bildiğinin dolaylarında gezinen Sait Faik büyük insanlık ülküsüne, bir kardeşlik ütopyasına yol almaktadır.

Söylediğim gibi, Atina'da, Omonya meydanında akşam olmaktadır. Belki de Baudelaire'in akşamı : sarı gökyüzünden "huzur" inecek kimine, kimine "gam". Artık "küpeştede"ki "Sivriada"dan Atina kahvelerine sıçranılmıştır. Kahvelerin taraçalarında ançüvezli, yeşil zeytinli, mastikalı bir 'kaçış', kendinden kaçış gecesi başlar : "(...) bir kadeh mastika duruyor kimin önünde? Kimin önünde olursa olsun." Baudelaire'in içe kapanışı artık ölümcül bir dışa vuruşa saplanmaktadır.

Sığınak, bu kez Aspasya değil, eski Yunan düşüncesi, *Şölen, Venedik'te Ölüm* tarzı güzellik, aşk, dostluk anlayışıdır : "Akropol'den Sokrates iniyor. Sen Yanaki! Dostların en koyusu! Arkadaşların içinde ölümden önce en sonuncusu! Atina sokaklarından geçerken yıldızlara bak."

Öykünün başında Sivriada açıklarında, bir sandalda varlığından söyleşilmiş "dostların en koyusu" artık Atina'dadır. Artık... "Kalinikhta" durmadan gelecek zamana akar, daima bir 'artık' demek zorunluluğu doğar. Her şey çok hızlı geleceğe akmaktadır; çünkü : "Arkadaşların içinde ölümden önce en sonuncusu!" Çünkü ölümden önce yazılmaktadır.

Birisi ve ötekisi ayrışmakta; anlatıcı, Yani'yle birleşememekte, tekleşememektedir 'artık'. Yani, kayıklarla, vapurlarla, başka adalarla donanmıştır; dünyanın bütün adalarını gezecek, dünyanın bütün sandallarına binecektir. Dünyanın... Artık Atina da uzaklaşmakta, geride kalmaktadır. Anlatıcı için son bir temenni kalmıştır : "Düşün Yanakimu beni."

Yani... Yanaki... Yanakimu... Anlatıcı için sözcükler yoğunlaşan bir sevgiyle yüklenirken, sesleniş gitgide cılızlaşır, kendisine ilişkin görüntü gitgide trajik yalnızlığa dönüşür, görüntü gitgide küçülür, göz erimi dışına kayar : "Bir sandal vardır, tam Kaloyeris'la Laendros'un gözüktüğü nişanda. İşte o benim. Ben, sandallar içinde bir sandal, denizler içinde bir deniz, insanlar içinde bir insan."

"Ta kirpiğine gelen gözyaşını..."

"(...) eliyle çabuk çabuk bir Allahaısmarladık işareti yapar.."

Bir kez daha "Yani" ünlemi, bir kez daha Omonya meydanında akşam olur. Gökyüzünden "sandallarla şarkılar" geçmekte, arabalar ışıl ışıl, faytonlar, mev-

Anlatıcı nihayet Sait Faik'le özdeştir. Sait Faik bizi "Alemdağda Var Bir Yılan"a, "Panco'nun Rüyası"na, Panco'lu öteki hikâyelerine göndermekte, son öykülerinin tek dünyasını söylemektedir. Belki "Kalinikhta" adı bütün eserine göndermedir.
Şunu da eklemek istiyorum : Sait Faik, toplumun aykırı bildiğinden, – oysa – "Kavun acısı gibi, zehir gibi bir acı"dan "Kalinikhta"daki derin yaratıcılığı alımlamıştır.

simlerden besbelli bir yaz, yaz gecesi, kişneyen atlar, bir kahvenin yansılı camı... Sonra Taksim meydanındaki, abidenin kısa parmaklı demirlerine oturmuş anlatıcı. Mevsim ansızın değişir : "Seni düşünüyorum. Seni düşünüyorum Yanaki. Gece oldu. Karlar sönmek üzere."

Aslında her şey sönmek üzeredir : "Işıklı ilânlar sönüyor."

Yaşanmış zaman, geçmiş gitmiş zaman yine birçok görüntüyle, sahneyle, giderek silikleşecek, ölümle noktalanacak, hatırlanmış deviniler, bakışmalar, gülümseyişlerle donanır, belleği altüst eder. Atina'yı Pire, Pire'yi Sivriada kovalar. Martılar Sivriada'nın "ayışığında" dönenirler. Aspasya şarkı söyler, deniz ürperir. Omonya meydanının da ışıkları söner. "Bir Hollanda şilebi Okmeydanı'nda dolaşan mapusane kaçağına" acı acı seslenir.

İbrahim'in zenginliği bu ilişkiler manzumesine nasıl düşmansa, mapusane kaçağı o kadar yakındır.

Sokrates'in Akropol'den inişini andırırcasına, anlatıcı, Üsküdar iskelesine iner : "Üsküdar iskelesine iniyorum. Parmaklığa dayanıyorum."

Acı öylesine derindir ki, ayrılık ve ölüm duygusu, Sait Faik'in başka bir hikâyesine, "Yalnızlığın Yarattığı İnsan"a çeker : "Ben tek başıma. Milyonlar içinde tek başıma. Acı gitgide acıyor. Kavun acısı gibi, zehir gibi bir acı. Kaybettikten sonra bulduğumuz şey. Nedir o bil? Nedir o bil?"

Parmaklığa dayanmış, birisinin... ötekisinin "yeşil zeytini neden" yemediğini düşünen anlatıcı, son bir atakla kimliğini ve konumunu değiştirecek, kimlik anlatıcıdan maskesiz Sait Faik'e kaydıkça, Üsküdar iskelesi Omonya meydanındaki Ekselsiyor kahvesi olacaktır :

"Sen yeşil zeytini neden yemedin? Omonya meydanındaki Ekselsiyor kahvesinin garsonu :

" 'Kalinikhta Kiryos' diyor bana. Benden de bir Kalinikhta sana. Panco!"

Anlatıcı nihayet Sait Faik'le özdeştir. Sait Faik bizi "Alemdağda Var Bir Yılan"a, "Panco'nun Rüyası"na, Panco'lu öteki hikâyelerine göndermekte, son öykülerinin tek dünyasını söylemektedir. Belki "Kalinikhta" adı bütün eserine göndermedir.

Şunu da eklemek istiyorum : Sait Faik, toplumun aykırı bildiğinden, – oysa – "Kavun acısı gibi, zehir gibi bir acı"dan "Kalinikhta"daki derin yaratıcılığı alımlamıştır.

Çünkü öyle : "(...) balık sanıp fosforlar, yakamozlar, pırıltılar yakalayacaksın. Balığa boş ver!" ◙

CEMİL KAVUKÇU

Nolya

dostların yeri

Hava güzel, havada bahar, masada biram var. Saat bilmem kaç, kafam kıyak. Rüzgârlar hafiften hafiften bu ikindi vakti. Dostların Yeri'ndeki yerimdeyim ve İsmet Abi, yani buranın patronu da her zamanki yerinde; önünde kâğıtlar, elinde kalem, harıl harıl çalışıyor. Ama ders çalışmıyor İsmet Abi; yine de ders sayılır, çünkü yedi sülalesini gözden geçiriyor atların; anasını, babasını, halasını, dedesini inceliyor; kumda mı iyi koşar, çamurda mı; kim binecek (öyle ya, biraz da iş jokeyde biter), puanlarına bakıyor, oyunlar kuruyor, oyunlar bozuyor ve öyle bir çekiyor ki sigarasından, bir an için İsmet Abi yerine duman kütlesinden başka bir şey görünmüyor. Umutlarını peş peşe sıralıyor İsmet Abi ve 2S formülüyle (o, "seve seve" yerine başka sözcükler kullanıyor) bu iş bugün mutlaka bitecek, diyor. Ben de gelip geçene bakıyorum keyifle (bu "keyif" üç biradan sonra yakalanıyor, bilenler bilir), ama gelen geçen bana bakmıyor. Yeşil ceketli biri, oldukça ezik, oldukça çocuk, tutturmuş asfalt yolu bilmem nereye doğru yürüyor ve bir köpek arka ayağı ile kulağını kaşıyor. Biram bitiyor. Boş bardağı masaya bırakıyorum ve iç yüzeyinden dibe doğru süzülen köpüklere bakıyorum. Dolgun bir leblebi parmaklarımın arasında, hiç yemeyecekmişim gibi inceliyorum onu; üzerine yapışmış tuz kristalleriyle yüzeyi kraterlerle kaplı bir gök cismine benziyor. Ayin bitince leblebiyi ağzıma atıyorum. Arif! Nerdesin Arif! Gözün üzerimde olacaktı Arif, hani bardağım boşalır boşalmaz yenisini dolduracaktın. İsmet Abi'yi saymazsan (sayma tabii, o patron) dükkânın tek müşterisi benim. Tamam abi, diyor. Der demez de, kıpır kıpır kabarcıklı, köpüklü bir bardak birayı masaya bırakıyor. Ben ise o anda şunu düşünüyorum : Neden bu rezil yerde saatlerimi harcıyorum, neden bira içiyorum, neden sigara, neden kaptırıverdim kendimi, neden ipin ucunu kaçırdım yine...

Bilmiyorum ki!

Arif karşıma oturmuş sigara içiyor. Dükkânda müşterinin olmadığı (ne zaman var ki) ya da az olduğu (yani İsmet Abi ve benim dışımda kimsenin olmadığı) zamanlar sık sık yapar bunu. Karşıma oturur ve birlikte susmanın huzurunu duyarız. Susmak Arif'e yakışıyor. Sonra düşündüm, bana da yakışıyor. İşte, kendi halinde yürüyen, kendi halinde çekiciliği olan bir kız geçiyor yoldan. Kafası dağınık olmalı benim gibi ve benim gibi yalnız olmalı. Hadi, diye sesli bir komut veriyorum kendime, kalk şu masadan, silkin ve ardından yürü. Kendimi yüreklendirmek için büyük bir yudum alıyorum biradan. Bir yandan da korkuyorum; otur, diyorum yerli yerinde, bir sigara yak, hiçbir şeye hazır olmadığın böyle bir

günde serüvenler yaratma kendine.

Ama gönlüm söz dinlemiyor, hiç dinlemiyor. Arif, ben şimdi kalkıyorum. Masayı toplama, biramı götürme. Döneceğim. Hesabı da ödeyeceğim, korkma.

Sokaktayım. Onun ardından yürüyorum. Kısa adımlar atıyor ve ayaklarını yerden bir sigara paketine takılacak kadar az kaldırıyor kız; yani sürüklenir gibi ya da kayar gibi gidiyor. İyice yaklaştım ona. Çok dalgın. Arkasındaki gölgenin ayrımında değil. Bu cesareti nerden buldum, bilemiyorum. Çok sıkılganımdır, Arif bilir. Ama İsmet Abi bilmez, çünkü o, atlardan başka bir şeyle ilgilenmez. Hele kızların, kadınların karşısında elim ayağıma dolanır. Affedersiniz, dedim. Başka ne diyebilirdim ki, bu durumlarda nasıl davranılacağını bilmem (Arif bunu da bilir). Durup bana baktı. İkimiz de kıpırdamadan dikiliyoruz yolun ortasında. Neyi affedecekmişim, dedi. Nasıl da kaşlarını şaşkınlıkla çatmıştı. Biraz da korkmuştu galiba. Ama belli etmek istemiyordu. Dışardan gelecek tehlikelere karşı bir korunma güdüsü müydü? Öyleyse güvensiz ve korkak bir kız olabilirdi. Dışarda kötülük var, denmişti ona dışardaki kötülüklerden payını almış büyüklerince; kötülüklere karşı kendini koru! Erkeklerden uzak dur! Onda nasıl bir izlenim bırakmış olabilirdim? Tabii olumsuz bir izlenim. Giysilerim uyumsuzdu, pantolonum bol ve ütüsüz; ayakkabılarım boyasız, sakal tıraşı olmamıştım, saçlarım dağınıktı. Oysa bütün bunlar yalandı. Ben bütün bunlardan oluşmuyordum. Beni tanımıyordu. Dışardaki kötü adamlardan biri olarak görmüştü. Gözlerini kısarak bakışında (görme bozukluğundan kaynaklanan bir sorunu yoksa), hemen kanmayan ve kolay yutulur lokma olmadığını gösteren bir kararlılık, biraz da gözdağı verir bir küstahlık var. Dudaklarındaki soru imi, serüvenlere yatkın yanının göstergesi. Ondaki kapalı çekicilik ise yalnızca yürüyüşüyle dışa vuruyor.

Canım çok sıkılıyor, dedim.

Benim de öyle, dedi.

Aynı biçimde canı sıkılıyormuş onun da ve biliyorum, başını sertçe çevirip öfkeli adımlarla yoluna devam ederken gerçekten sıkılacaktı canı.

Birlikte yürüsek mi? dedim.

Birlikte sıkılmak için mi? dedi.

Dondum kaldım. Böyle bir yanıt beklemiyordum. Hiçbir şey söyleyemedim. Arif olsa, bu durumda zaten bir şey söylenmez, derdi. Haklı.

Birlikte bir şeyler yapabilirdik; sıkılmanın dışında tabii. Onu güldürebilirdim. Kendimi anlatırdım, sonra başka türlü anlatırdım, sonra daha başka. O, benim hangisi olduğumu bulmaya çalışarak eğlenirdi. Ben de eğlenirdim. Yani, sıkılmak yerine birlikte eğlenirdik. Ama o, gözlerini yumup kaşlarını kaldırdı ve başını sertçe döndürerek çekti gitti. Yapayalnız kaldım sokağın ortasında.

Birahaneye dönmedim. Dönemedim. Arif, biramı bitirmeden neden kalktığımı, nereye gittiğimi, neden böyle perişan bir suratla döndüğümü sorardı. Ona ne anlatırsam anlatayım, olanı biteni yüzümden okurdu. Arif'i atlatmak mümkün değildir. Bu yüzden birahanede değil de, bir parktayım. Üzerinde bir bankanın adının yazılı olduğu kırmızı bir bankta oturuyorum. Karşımdaki banka (onun da üzerinde aynı yazı var) genç bir çift oturdu. Küçük yapıtlarını izliyorlardı birbir-

lerinin yüzlerine gülerek. Onunla gurur duyuyorlardı. Ne şirin şeydi. Aslında onlar da şirin şeylerdi ve ben bu üç şirin şeye bakıyordum. Göreceksin, seninle birlikte olacağız böyle bir günde; biz de birbirimize böyle utkuyla bakıp gülümseyecek miyiz? Bunları, kendi halinde yürüyen ve kendi halinde çekiciliği olan kıza söylemek isterdim.

Bir kedi, tam ağacın dibinde, kıpırtısızca bir şeyi kolluyor. Ya bir av ya da tehlike. Bana müsade, diyorum üç şirin şeye ve kediye. Banktan kalkıyorum. Parkın çıkışına doğru yürüyorum. Bana müsade. Az sonra hava kararacak, kentin ışıkları yanacak. Ben tek başıma yanacağım.

Birden, kendi halinde yürüyen ve kendi halinde çekiciliği olan kızı görüyorum; parkın önündeki caddenin kaldırımında yürüyor ve parkı çevrelemiş şimşirler nedeniyle zaman zaman yitiriyorum onu. Adımlarımı hızlandırdım. Onunla konuşmalıyım. Daha anlamlı, daha güzel sözcüklerle yaklaşmalıyım. Parktan çıkınca koşmaya başladım. Bu kısacık arada hangi sokağa sapmıştı, hangi dükkâna girmişti, yoksa evi buralarda mıydı? Göremiyorum. Belki de gördüğümü sandım, çünkü son günlerde sık sık oluyor bu.

Ona bir ad bulmalıyım.

Bir ad bulmalıyım ona.

Ama bir ad bulamıyorum. Çünkü bulduğum bütün adlara sığmıyor o.

Sonunda NOLYA'yı seçtim. Anlamı olmayan ama söylenirken onun gizemli görünüşüyle örtüşen bir ritmi olan sözcük : NOLYA

Bu çıldırmış kentte seni arıyorum NOLYA. Arif de izinli olduğu günlerde yardımcı oluyor, birlikte arıyoruz. Sokak sokak dolaşıyoruz. Çıkmaz sokaklara bile giriyoruz ve sokağı çıkmaz yapan duvara dek yürüyüp geri dönüyoruz.

Sen hem her yerdesin NOLYA, hem hiçbir yerde.

Onu sevmeye mi başladım yoksa? Belki de aşk dedikleri budur Arif. Daha önce başıma gelmediğinden bilmiyorum. Her davranışıma o egemen artık, nerde olursam olayım izlendiğimi, düşüncelerimin okunduğunu sanıyorum. Bu nedenle de bütün davranışlarım sakınımlı, yapmacık, ya da oldukça abartılı. Çünkü sen ne dersen de Arif, şu bira bardağını kaldırırken bile, yüzüme verdiğim o kederli anlamı o kız görüyormuş, ya da hissediyormuş gibi geliyor bana. Kendimi ona beğendirmek, sevdirmek istiyorum. Bunun için de ben, ben olmaktan çıkıyorum. Coşkulu kahkahalar atarken, birden durgunlaşıveriyorum Arif. Ama onu bir türlü göremiyorum. O kadar uzun zaman geçti ki, kafamın içinde çizdiğim ya da belleğimde kalmış ve benim çizgilerini güçlendirdiğim yüz, şu anda onun gerçek yüzü olmayabilir.

Her zamanki birahanede, cam kenarında bir masada oturup onu bekledim. Gelişini (tabii bana gelişini) izlemek istedim. Ben geldim; hadi sıkılalım, demesini... Arif, son günlerde durumumu beğenmediğini söyledi. Tek yanlı aşklar tehlikelidir, dedi. Ama aşk dediğin zaten tek yanlıdır Arif, atlar İsmet Abi'yi seviyor mu, bir düşünsene, akıl vermeyi bırak da biramı tazele. Yaz bitti. Bitebilir. Havalar soğudu. Soğuyabilir. Umudumuzu yitirmemeliyiz. Aşk beklemektir. Arif biramı getirdi. Sigaramı çakmağı ile yaktı. Şimdi gidebilirsin, dedim. Gitti.

Desen : Necati Abacı

Ayak bileklerini saran, boğaz kısmı uzun tüylü botlar yakıştırdım ona, incecik bacaklarını kavramış siyah çoraplar, etekleri, kol kapakları ve yakası tilki kürküyle süslenmiş nubuk kabanlar. Pencereden izliyorum gelişini. Ayaklarını yerden çok az kaldırarak, sürüklenir gibi yürüyerek geliyor. İçeri girer girmez yanakları al al oluyor. Yüzünde uçuk bir gülüş. İşte geldim, diyor, hadi sıkılalım... Arif! Nerdesin Arif, biram bitti, tazelesene...

Ondan kurtulmalısın, dedi Arif, çok acı çekiyorsun, üstelik boş yere çekiyorsun.

Haklısın, dedim, ona kapılmış ruhum yine başıboş kalmalı, ipini koparmalı. Eskiden olduğu gibi bu masada oturup yine bu pencereden bakarak akla ziyan hayaller kurmalıyım. Ama şimdi yalnızca onu düşünüyorum Arif. Olmayan gücümü de yitirerek kendime güç borçlandım.

Bir hayali seviyorsun, dedi Arif.

Haklısın, dedim, üstelik bulanık bir hayali. Biramı tazele Arif. Sigaram da bitmiş, az önce paketimi buruşturup atmıştım. Bana bir sigara ver. Sağ ol Arif.

Ondan kurtulmalısın.

Kurtulacağım Arif. Şimdi gidiyorum. Bira bardağımı götürme. Masayı da toplama. Döneceğim.

Ama bir sigara daha ver, borcum olsun.

aylon

Arif, uzun yıllar garson olarak çalıştığı birahanenin patronu oluverince benim dışımda herkes şaşırdı; ama bu birahanenin sürekli müşterisi ben, yeni patron Arif'in yanında garson olarak çalışmaya başlayınca, daha doğrusu kendimi böyle bir işin içinde bulunca benden başka şaşıran da olmadı. Sanki, yıllardır olması gereken doğal bir sonuçmuş ve bu sonucu sürekli geciktiren benmişim gibi yüzüme gülümseyerek, "Hayırlı olsun," dediler. Arif'e göre "şans" her insana bir kez gülerdi (ben bu genellemenin dışındaydım galiba) ama kişi bunun ayrımında ya olurdu ya da olamazdı; ayrımında olduğunda ise ya yakalardı ya da yakalayamazdı (şansı tabii). Arif bunu yakalayacaktı, üstüne basa basa kaç kez söylemiş, beni de inandırmıştı. Sonra şansı yakaladı, ya da şans onu yakaladı, ama bu işin nasıl olduğunu ben dahil, kimse öğrenemedi. Arkasından söylendiği biçimiyle Çakal İsmet, yüzüne söylendiği biçimiyle İsmet Abi, nedendir bilinmez, "Dostların Yeri"ni adına layık yapamadığı, dostları bir türlü o çatı altında toplayamadığı, hatta kimi dostlukların sona ermesine bile neden olduğu için burasını işletemeyeceğine hükmetmiş ve her şeyiyle devretmişti.

Önce adını değiştirecektik; Arif, modası geçmiş bu safsata laftan hiç hoşlanmıyordu, sonra duvarların rengini, elden geldiğince dekorunu, buraya yeni bir hava, yeni bir ruh getirmemiz gerekiyordu. İsmet Abi'nin abuk sabuk karı resimlerini ve at resimlerini (ah! hep sürprizleri yakalayan ama favorilerde şişen İsmet Abi, biraz da bu yüzden batmadın mı) ve kendi eseri olduğunu söylediği (biraz da şairdir abimiz) dizeleri, savsözleri (ki içinde neler var, neler : "İçelim badeyi, sevelim güzeli, incitmeyelim dost kalpleri", "Acı bir kayıp; veresiye ölmüştür, bütün berduşların başısağolsun", "Başka yerde içip gelme, İsmet kulunu üzme", "İçkide ısrar eden dost değildir") bütün hepsi sökülüp atılacaktı. Yeni resimler asılacaktı, yazıya mazıya gerek yoktu. Nasıl resimler mi? Manzara resimleri olabilirdi, hatta gece resimleri; bütün ışıklarını suya sallandırarak baş aşağı gibi duran bir kıyı kentinin gecesi örneğin. Onları asacağımıza modern resimler asalım, dedim. Bana yardım eder misin, dedi bir gün. Ederim tabii, dedim, başka ne işim var ki! Birahanenin adı değişecekti, işe burdan başlamalıydık. Yeni adı ne olsun. Şu olsun, bu olsun, hiçbirini beğenmiyor Arif. Değişik, kimsenin duymadığı bir ad bulmalıydık. Onun önerdiklerini ben beğenmiyordum, benim önerdiklerimi de o. Sonunda AYLON'da karar kıldık. Arif bu adı tuttu ama bir anlam veremedi. AYLON ne? dedi. NOLYA'nın tersi, dedim. Hâlâ unutamadın şu kızı, dedi. Birahanenin adı AYLON oldu. Kimse de neden bu adı koyduğumuzu, ya da bunun ne anlama geldiğini sormadı.

Açılışın görkemli olmasını istiyordu Arif; hatta, ilk biraları beleş mi yapsak, dedi. Sakın ha, dedim, masalara birer tabak kuruyemiş veririz, nelerine yetmez. Sürekli kafasını kaşıyordu Arif, içinden çıkamadığı bir konu vardı, yani şu beleş bira meselesi. Nasıl biliyorsan öyle yap, dedim. Arif bildiği gibi yaptı ve bu nedenle de görkemli olmasını istediği açılış berbat oldu : İtiş kakış, yağmaya varan bir kapışma, "Allah canımı alsın ki ilk biram," diye üçüncüyü, hatta dördüncüyü almaya çalışan kılıksız adamlar, dükkâna bir daha adımlarını atmayacağını bildiğimiz kopuklar. Ardından onlarca bardağa malolan bir itiş kakış. Haklıymışsın, dedi Arif, beleş bira herkesin aklını başından aldı; alt yanı kaç paralık şey. Sonra da bana (beleş bira verme önerisine karşı çıktığım ve başına gelecekleri iyi tahmin ettiğim için olacak) iş önerisinde bulundu; burda çalışmaya ne dersin... Hiç düşünmemiştim. Yapabilir miyim, dedim. Yaparsın, dedi, ne var bunda. Arif'e, daha doğrusu Çakal İsmet'e (ama Çakal İsmet burayı her şeyiyle devrettiğine göre eski müşterilerden kalan alacakları da devretmiştir) dolayısıyla – tabii – Arif'e birikmiş borçlarım vardı. Bu borçları başka bir biçimde ödeyemeyeceğimden yanında çalışmam akıllıca bir öneriydi. Belki onun söylemek istediği de buydu, dili varamadığından (efendi çocuktur) sözü evirip çeviriyor olabilirdi. Parada pulda gözüm yok, bira tokluğuna ve borçlarım adına seve seve çalışırım. Yani çalışmaya çalışırım, bu da pek seve seve olmaz ya (yine 2S formülü), ne yapayım, çalışmayı sevmiyorum. Ben sana yardımcı olurum, dedi Arif. Boşlar nasıl alınacak? Dükkân müşteri kaynıyor örneğin ve sen boşları toplayacaksın; bak şimdi, beşini yan yana getireceksin ve birbirlerine değdiklerinde çıkan çın sesini duyacaksın, her birinin içine bir parmağını sokarak beşini birden kaldıracaksın. İki elin olduğuna göre bir hamlede on bardağı kaldırdın demektir. Hasar mı? İlk zamanlar olur tabii. Alacağımdan düşersin dedim de güldü Arif; bu tür konuların sözü olmazmış, her işin bir raconu varmış. İyi bir garson, iyi bir müşteri gözlemcisidir, diye sürdürdü Arif. Bu kolay değil tabii, okulu mokulu yok. Zamanla, işin içinde piştikçe deneyim kazanılıyor. Adamın dükkâna girişinden, oturuşundan, sigara içişinden – bırak içmeyi, sigarayı yakışından – bardağı tutuşundan anlayacaksın; paralı mı, parasız mı, kederden mi içiyor, neşeden mi, içki kaldırır mı, kaldırmaz mı, dağıtır mı, dağıtmaz mı? Bunlar çok önemli. Ne kadar içmesi gerektiğini, içkiyi nerde kesmesi gerektiğini sen belirleyecek ve onu incitmeden (aşırı alıngan, hatta saldırgan olurlar; dikkat!) yöneteceksin. Garsonluk deyip geçme, çok ince bir iştir. Örneğin, çoğu müşteri birayı mezesiz içmeyi yeğler, tavuk gibi leblebi tıktıklamak yerine bir bira fazla içerim, diye düşünür. Onu kışkırtmak senin becerine kalıyor. Biranın bıraktığı kâr, o ıvır zıvırın yanında devede kulak kalır. Herif içerken atıştırabileceklerini öyle bir sıralayacaksın ki, tükrük bezleri o an çalışmaya başlayacak. Örneğin "patates tava" derken bunu laf olsun diye söylemeyeceksin. Sözcükler ağzından dökülürken herif kızgın yağa atılan patateslerin cazırtısını duyacak ve altın sarısı, dumanı tüten, tabağın bir kenarına ustaca yerleştirilmiş ketçapla, öbür kenarına yerleştirilmiş hardalın süslediği bir sanat eseri düşünecek. Sıraladığın her sözcüğe ikinci, üçüncü, beşinci anlamlar yükleyeceksin. Herkes leblebi, köfte, arnavut ciğeri, sigara böreği der; önemli olan bunları baştan çıkarıcı bir biçimde söylemek. Güleryüz şart. Küllükler sürekli değiştirilecek. Elinde temiz bir küllükle masaya yaklaşacaksın, herif sigarasını küllükteki oyuğa yerleştir-

mişse (isterse bitmiş olsun, önemli değil) onu kibarca alıp temiz küllüğün oyuğuna yerleştireceksin. Temiz küllük kirli küllüğün (isterse içinde tek bir izmarit ve tek bir sigaradan çıkmış kül olsun, önemli değil) üzerine koyacaksın ve ikisini birden kaldıracaksın. Belli bir yükseklikten sonra (bu, dolu küllükten bir kül zerresinin uçup o pezevengi rahatsız etmeyecek bir yüksekliktir) temizi masaya konacak ve yanından eksik etmeyeceğin bezle masa mutlaka silinecek, ya da siliniyor gibi yapılacak. Arif güldü. Hepsini birden söylersem gözün korkabilir. Yaa, dedim şaşkın şaşkın, korktu bile.

AYLON'un açılışının görkemli olmadığı, hatta rezil bir açılış olduğu bile söylenebilir. Üstüne üstlük, Arif'in beklediği müşteri patlaması da olmadı. İkimiz de bu konuda umutlu ve sabırlıyız; eninde sonunda olacak. Şimdilik iki kemik müşterimiz var, biri eski patron Çakal İsmet, öbürü de Samiabi. Çakal bütün parasını (tabii atlardan artanını) burda tüketmeye kararlı. Samiabi'ye gelince, orda biraz durmak gerekecek. Bir kere adam Sami Abi değil, Samiabi. Dükkâna ilk geldiği günü ve Arif'in bana öğrettiklerini düşünüyorum da, hiçbir kalıba uymuyor. Arif de aynı şeyi söyledi; bu herif tam bir muamma, dedi. Burasının AYLON olmayıp da "Dostların Yeri" olduğu, benim de garson olmayıp müşteri olduğum zamanlarda oturduğum masaya oturuyor ve pencereden dışarı bakıyor. Sigarasının külünün uzadığı, birasındaki kabarcıkların söndüğü çok oluyor; kıpırtısızca dışarı bakarken, sandalyesinin üzerinde öldüğünü ve sonra bedeninin çuval gibi devrileceğini düşlüyorum. Sözcüklere ne anlam yüklersem yükleyeyim, Samiabi'ye tek bir leblebi bile satamayacağımı daha ilk günden anlamıştım. Arif de kabul etti, bu tür "cins" müşterilere ne yapsan hava, dedi. Şimdilik borçlanmıyor, ama ilerde ne olur bilemeyiz. Çoğu kez yanına yaklaştığımın, küllüğünü değiştirdiğimin, masasını siliyormuş gibi yaptığımın ayrımında bile olmuyor. Arif, sen üzerine düşeni yap, diyor, o anlamasa bile yan masada oturan, hatta, belki de taa kapının dibindeki masada oturan bir başkası anlar. Yalnızca bardağı boşaldığında yanına sokulduğumu sezinliyor ve ben boş bardağı parmağımla gösterdiğimde onun yüzünde "evet doldur" anlamında bir gülücük oluşuyor ve ben bu gülücüğü bir kez daha görebilmek için onun bir bira daha içmesi için yalvarıyorum içimden. Bir yaşamın özeti gibi geliyor bu gülüş bana. Yüzünden hüzün akıyor Samiabi'nin, gözlerini kısıyor gülerken, iyice kısıyor ve gözlerinin kenarından şakaklarına doğru birçok kırışık oluşuyor. Zaten Samiabi'nin yüzünde o kadar çok çizgi var ki, hangisi ne anlama geliyor belli değil ve her biri için ne bedel ödediğini yalnız kendi bilir. Arkadaşı yoktur. Tek başına içer. Zorunlu olmadıkça sözcük kullanmaz; bakışlar ve gülücüklerle konuşur. Samiabi'ye taktın, dedi Arif. Takarım, dedim, yalnızca acı çekiyor. Acılarıyla yaşamasını öğrenmiş, dedi Arif. Bu nedenle mi içiyor? dedim. Onu bir Tanrı, bir de Samiabi bilir, dedi Arif. Belki öğrenebilirim, dedim. Arif güldü. Çakalabi'ye neden takmıyorsun, bak o da tek içiyor. Samiabi nasıl kıpırtısızca pencereden dışarı bakıyorsa, Çakalabi de yalnızca sigara içerek ve birasını arada anımsayarak (o da çok küçük bir yudum, çay içiyor sanki) at yarışı programlarına bakıyor. O da kimseyle konuşmuyor. Yakında hiç parası kalmayacak ve, "Arif, gözünaydın, veresiye dirildi," diyecek. Aynı şey değil, dedim, arada bir fark var, bir sınır, belki küçük bir çizgi, ama hiç de aynı şey değil.

Desen : Necati Abacı

Birasını tazeledim Samiabi'nin. Bardağı masaya, küllük ile üzerinde çakmağı duran sigara paketinin yanına bırakıyordum ki, onun baktığı yere, başının üzerinden dışarı baktım. Bakar bakmaz da donup kaldım. Kendi halinde yürüyen ve kendi halinde çekiciliği olan o kız, NOLYA geçiyordu caddeden. Samiabi gözünü kırpmadan NOLYA'ya bakıyordu ve ben gözümü kırpmadan hem Samiabi'ye, hem NOLYA'ya bakıyordum. Onu görmeyeli o kadar uzun bir zaman geçmişti ki, NOLYA'nın varlığından bile kuşku duymaya başlamıştım. Arif'in dediği gibi, bir hayaldi o ve ben bir hayali sevmiştim. Ama hayal değildi. Vardı. Yaşıyordu. Günler, haftalar, aylar geçmiş olsa da aynı caddeden geçiyordu. O'ydu. NOLYA'ydı. Samiabi ile göz göze geldik. O anda ne oldu biliyor musunuz? İnanmayacaksınız. Ama yalanım varsa taş olayım, Samiabi'nin dudakları arasından NOLYA sözcüğü çıktı (Arif ısrarla, sana öyle gelmiştir, diyor; öyle gelmemişti,

NOLYA demişti. NOLYA!). Oysa ona o adı ben yakıştırmıştım ve Arif'ten başkası bilmiyordu bunu. Gözlerine bakıyordum Samiabi'nin. Belki de ilk kez bakıyordum, çünkü genelde kısık olur gözleri. Karanlık bir kuyuya mı, gizemli bir geçmişe mi, yoksa geleceğe mi bakıyordum, bilmiyorum. Samiabi'nin gözlerine bakıyordum ve başım dönüyordu. Usulca ayağa kalktı. Sandalyenin arkasına astığı paltosunu giydi. Getirdiğim biraya dokunmamıştı. Küllüğün kenarındaki sigarayı aldı. Masayı toplama, biramı da götürme, dedi, az sonra geleceğim. Sigara paketiyle üzerinde duran çakmağı aldı ve sigara paketinin içine baktı. Paketi buruşturup küllüğe bıraktı. Bana bir sigara verir misin, dedi, borcum olsun. Kendi paketimi uzattım. Göz göze geldik. Hepsini değil, bir sigara, dedi. Bir sigara verdim. Birahaneden çıkışını izledim. Olduğum yerde kalakalmıştım. Sonra da pencereden baktım ona; elleri paltosunun ceplerindeydi, başı omuzlarına gömülmüş gibiydi. Caddenin ortasında bir süre dikildi, sonra başı önünde, sürüklenir gibi NOLYA'nın gittiği yöne doğru yürüdü.

Arif'in yanına gittim. O kız caddeden geçti ve Samiabi ona bakarak NOLYA dedi ve aylar önce benim yaptıklarımı tekrarlayarak birasını yarım bırakarak ya da bir yudum bile almadan kalkıp onun ardından gitti, dedim. Arif, bu kız başımızı daha çok ağrıtacak, der gibi gülümsedi, Samiabi öyle dememiştir, dedi, o kız birahanenin önünden geçmemiştir ve Samiabi belki de sigarası bittiği için kalkmıştır ve az sonra kapıdan içeri girip yerine oturur.

İnandıramayacaktım. Fırlayıp NOLYA'nın ve Samiabi'nin ardından gidemezdim. Çalışıyordum. Bir işim ve ömür boyu çalışsam bile ödeyemeyeceğim bir borcum vardı. Belki de sen haklısın, dedim Arif'e.

samiabi

Samiabi'nin NOLYA'nın ardından gittiği, ya da Arif'in ısrarla vurguladığı gibi, gittiğini sandığım (ama o gün birahaneye dönmemişti, bal gibi o kızın ardından gitmişti ve bal gibi benim başıma gelen onun da başına gelmişti ve Samiabi, yüzünden her şeyi okuyacağımızdan korktuğu için birahaneye dönememişti) günden sonra ortalarda görünmemişti. Onunla Çakalabi'nin cenazesinde karşılaştık. Cami avlusunun bir köşesinde dikiliyordu. Ellerini eski paltosunun ceplerine sokmuştu. Yakasını kaldırmıştı. Arkadan bakıldığında saçlarının çok az bir bölümü görünebiliyordu. Yaka oldukça genişti, ya da o, başını iyice içeri gömmüştü. Eski bir evin çatısına konmuş bir baykuşa arkadan bakıldığında görünen ne ise, Samiabi'ye bakıldığında görünen de oydu. Dudağının kenarında sigarası tütüyordu ve boş gözlerle musalla taşına, üzerine yeşil bir örtü örtülmüş tabuta bakıyordu. Tabutun içinde Çakalabi yatıyordu ve Çakalabi'nin ölü beyninde bir film karesinde dondurulduğu gibi kalakalmıştı koşan atlar. Cami avlusunda üç beş kişiydik, sıkıntılı adımlarla cemaatin namazı bitirmesini bekliyorduk. Çakalabi hiçbir şey beklemiyordu, çünkü ölmüştü. Arif içerdeydi, yani camide. Kuralına uygun biçimde aptes almış (duyar duymaz çarşı hamamına koşmuştu, cenabetti demek), dudakları mırıl mırıl, dirseklerine dek sıvadığı kazağını çekiştirerek (ayağında her an kaşıntılı bir mantara çağrı çıkaran caminin kocaman

takunyaları ve ceplerinde birer tabanca kabzası gibi sallanan çoraplarıyla) caminin kapısından girip kaybolmuştu. AYLON mezarlık dönüşüne kadar kapalıydı.

Samiabi'nin yanına yaklaştım. Beni görünce güldü. Yüzü çizgi cennetine dönüştü. Gözleri hiç yok. Nasıl olmuş? dedi. Kendini vurmuş, dedim. Kaşları hafifçe yukarı kalktı. Şaşıp şaşmadığı belli değil. Bu kadarcık küçük bir kas devinimi bile alnındaki çizgileri karmakarışık yapmaya yetmişti. Bakışları o denli konunun dışındaydı ki, Samiabi'nin içinde başka bir Samiabi sorular soruyor ve yanıtlarıyla hiç ilgilenmiyor gibiydi. Neden? dedi. Kimse bilmiyor, dedim. Sana göre neden? dedi. Bana göre tükendi, dedim, parasını, umutlarını ve düşlerini yitirdi. Şöyle bir durup kendine baktığında, Çakalabi'nin yerinde bitki gibi yaşamaya çalışan bir beden gördü ve bu bedeni ortadan kaldırmaya karar verdi. Mantıklı bir yaklaşım, dedi Samiabi. Başını kaşıdı. Üç şey söyledin, dedi, parasını, umutlarını ve düşlerini; bence ilk ikisini yitirince ölünmez, ama düşler yitirilince... Bakışlarını bir noktaya odaklayıp (iki adım ilersinde, yerde bir noktaydı bu), Peki, at yarışlarından büyük bir para kaldırsaydı, diye sürdürdü, umutlarını ve düşlerini koruyabilir miydi? Hiç düşünmeden, Hayır, dedim. Yitirdiği değerlerin maddi bir karşılığı olamazdı. Samiabi'nin bakışları aynı noktada, Bak bu doğru, dedi; O, bundan çok daha önce ölmüştü.

Bunları konuşuyoruz ya, benim aklım hep onun o gün birahaneden çıkıp gitmesine takılmış. Soracağım ama bir türlü soramıyorum. Sonunda sordum. Açık açık ve hiçbir kuşkuya yer vermeyecek biçimde. Beni dikkatle dinledi. Sonra çenesini, büyük bir bölümü beyazlamış birkaç günlük sakalını sıvazladı. Hayır, şöyle, Samiabi gülmeye çalıştı. Ya da Samiabi zorla güldü. Ama güldü. Acı bir gülüştü. Demek aynı kızı seviyoruz, dedi. Ne diyebilirdim, dondum kaldım. Samiabi bendeki paniği görünce yeniden güldü ve bu kez elini omzuma koydu. İkimiz de aynı kızı seviyoruz ama sevgilerimiz çok farklı, dedi. Nasıl yani? dedim. Aslında bunu demedim, kafam karmakarışık olmuştu, Nasıl yani, der gibi yüzüne baktım Samiabi'nin. Keşke Arif haklı olsaydı. Sevgi yaşa maşa bakmıyordu. Ama yine de Samiabi böyle bir kızı sevemezdi. Bana göre yakışık almazdı. Nasıl yani? Tabii Samiabi bunu yanıtlayacaktı. Yanıtladı da. O benim kızım, dedi. Bir kez daha dondum. İnsanın üst üste donması ya da donakalması akıl alacak gibi değildi. O anda Çakalabi tabutun kapağını aralayıp bugünkü koşuda üçüncü ayağın nasıl bittiğini sorsaydı o kadar şaşırmazdım. Yani, sen, diye kekeledim. Evet ben, onun babasıyım, ama o bunu bilmiyor. Filmlerdeki gibi mi? Hem de binlercesinde olduğu gibi, dedi Samiabi, ama hiçbirine benzemez bir biçimde. Şu tabutun içinde yatan adamdan hiçbir farkım yok... İkimiz de tabuta baktık. Kuşkusuz Çakalabi de bize bakıyor ama ne yazık ki hiçbir şey göremiyordu. Ben de yıllar önce paramı, umutlarımı ve düşlerimi yitirdim, dedi Samiabi, ancak bedenimi ortadan kaldıracak gücü kendimde bulamadım. Bakın, dedim, ses tonumda pişmanlık ve acıma vardı. O da bunu anlamıştı. Parmağını dudaklarına götürüp "sus" işareti yaptı. Ben ölemeyen bir adamım, dedi, ölenleri kıskanırım, ancak ölemem. Çekmem gereken bir ceza var, onu çekeceğim. Yaşamöyküm merak ediyorsun. Evet, ediyorum, dedim. Bunu öğrenemeyeceksin, dedi. Hiç kimseye anlatmadığım gibi sana da anlatmayacağım. Bu konuda birçok öykü duyabilirsin, ama bunların hiçbiri benim öyküm olmaz.

Peki, Samiabi, dedim, bir soru daha soracağım, yani haddim olmayarak. Samiabi gözkapaklarını yavaşça indirdi, Sor, dedi. O gün, masana bira getirdiğimde sen, dolayısıyla ben onu dışarda gördük ve sen birana bile dokunmadan kalkıp gittin. Onun ardından gittin, biliyordum. Görebildin mi, konuşabildin mi onunla? Samiabi yine iki adım önündeki noktayı buldu ve gözlerini oraya dikti. Dışarı çıkınca yitirdim onu, dedi. Uçtu, buhar oldu sanki.

Cami kapısında bir hareketlenme oldu. Namaz bitmişti. Cemaat cenaze namazını kılmak için avluya çıkıyordu. Az sonra imam "merhumu nasıl bilirdiniz" diye soracaktı ve merhumu hiç tanımayanlar "iyi bilirdik" diye haykıracaklardı. Kıyak yapacaklardı Çakalabi'ye. Biri çıkıp "ben iyi bilmezdim" diyebilir miydi? Bunu hiç düşünemiyorum.

Bu arada hakkım olmayan en zor soruyu sordum Samiabi'ye; o kızın adı ne? dedim. NOLYA, dedi Samiabi. Evet, yanlış duymadım, NOLYA.

Cenaze namazı kılındı. Çakalabi omuzlara alındı ve son yolculuk başladı.

Arif'e ne zaman soru sorar gibi baksam başını kaşıyor; iş karışık, diyor, Samiabi'nin geçmişini bilen yok. Uzun bir zamandır ortalarda görünmüyormuş zaten; belki on, belki de on beş yıl. İçerde yattığını söyleyenler var, izini kaybettirdiğini, hatta yurtdışına çıkıp (belki de kaçıp) orda yaşadığını söyleyenler var. Hakkında birçok öykü duydum, ama hiçbiri onun öyküsü olmayabilir. Yine de biri bana akla yatkın geldi. Samiabi bir kazada eşini ve kızını kaybediyor; on beş, belki de yirmi yıl önce oluyor bu kaza. Trafik kazası diyen de var, onun neden olduğu bir yangın diyen de. Ama her iki öykünün ortak noktası, eşinin ve kızının ölümlerinden kendini sorumlu tutması. Acısını dindirmek, ya da bu acıyla yaşamayı öğrenene dek ortalıktan kayboluyor. Ne yaptığı nerde ve nasıl yaşadığı belli değil. Öykülerde anlatıldığı biçimiyle, öldüğü varsayılan kızı yaşasaydı NOLYA'nın yaşlarında olacaktı.

Yani bir hayali seviyor, dedim.

Evet, dedi, senin gibi o da bir hayali seviyor.

ölüabi

Bugün bir şeyler olacak, dedi Arifabi. Rüzgârdan anlamış. Samiabi'nin her zaman oturduğu (benim müşteri olduğum zamanlarda oturduğum) masanın önündeki camın üst hizasında, dış cepheden caddeye doğru, duvarla doksan derece yapacak bir biçimde uzanan demir çubuğa asılmış, hava kararıktan sonra ışıklandırılan ve üzerinde AYLON yazan tabela beşik gibi sallanıyor. Sağlamlığına sağlam, kopup yerde – ya da aşağıdan geçen birinin başında – parçalanmaz ama Arifabi kaygıyla izliyor onun salınımlarını. Samiabi ise bir sonuç çıkarmak istercesine, ya da o salınışın kendine özgü bir dili varmış da Samiabi o dili çözmeye çalışıyormuş gibi bakıyordu. Ne olacak ki, dedim Arifabi'ye, en çok yağmur başlar, rüzgâr diner; baksana bulutlar toplanmaya başladı bile. Hiç de öyle sanmadığını belirtircesine başını iki yana salladı.

Dükkânda, demirbaş müşteri Samiabi'den başka kimse yoktu.

Akşama doğru yağmur başladı. Rüzgâr dinmemişti ama şiddetinde bir azalma olmuş gibiydi, çünkü ışıklandırılmış AYLON tabelası Arifabi'yi tedirgin etmeyecek bir biçimde sallanıyordu. Yağmur birahanenin camlarını dövüyordu. Arifabi, bu gece bir şeyler olacak, diyerek gün boyu sıkıntılı bir biçimde yaşadığı beklentisini (ya da kehanetini) geceye kaydırmıştı. Ne olabilirdi ki, en çok yağmur yağar demiştim, o da yağıyordu. Şimdi de, yağmur diner diyebilirdim, ya da birahane müşteri akınına uğrar, ya da Samiabi kalkar gider. Hayır, Arifabi'nin beklediği bu tür olağan bir şey değildi; bir bela, bir pislik, ne bileyim, bir olumsuzluk bekliyordu. Beklediği de oldu sonunda. Hem de hepimizi şaşırtan bir biçimde. Hepimiz derken, yine üç kişiydik; Arifabi, Samiabi ve Benabi. Birden kapı açıldı ve içeri Çakalabi girdi. Arifabi oturduğu sandalyeden yere düştü. Benabi de Samiabi'ye götürmekte olduğum bira bardağını yere düşürdüm ve sendeledim ve elimle masaya tutundum. Samiabi'de hiçbir değişiklik olmadı, gün boyu beşik gibi sallanan, ışıklandırıldıktan, yani yağmur başlayıp rüzgârın şiddetinin biraz azalmasından sonra daha yavaş sallanan AYLON'a nasıl baktıysa, paldır küldür içeri dalan Çakalabi'ye de öyle baktı.

Caydım, dedi Çakalabi öfkeli bir sesle. Uzun süre durakta bir otobüs beklemişti de umudunu yitirince birahaneye dönmüştü sanki.

İyi ettin, dedi Samiabi. Arifabi de, Benabi de konuşamıyorduk. Çakalabi'nin üzerinde çamur içinde bir kefen vardı. Şakağındaki delik, kulağının arkasına bir gül goncası yerleştirilmiş gibi duruyordu.

Ama bu mümkün değil, dedim. Bunu mırıldandım mı, yoksa titrek bir sesle heceledim mi, yoksa yalnızca düşündüm mü, bilmiyorum.

Neden mümkün değilmiş, dedi Çakalabi, yaşamda akıldışı hiçbir şey olmuyor mu? Üstelik ne kadarımızla yaşamın içindeyiz ya da dışındayız; yani sizce...

İyi de, diye mırıldandı Arifabi, kendi kendine konuşuyor gibiydi, gözlerini kocaman kocaman açmış Çakalabi'ye bakıyordu. O derin çukura, yüzün kıbleye döndürülerek yatırıldığında kalın kalın kalaslar çapraz biçimde dizildiler – ordaydım ve her şeyi izledim – sonra da üzerine dünyanın toprağını attılar, hatta birkaç kürek de ben attım. Onca ağırlığı kaldırıp ordan çıkman mümkün değil; dışardan yardım almadıysan tabii...

Bunları geçeceksin, dedi Çakalabi, mantıklı düşünüyorsun ama biz mantıklı düşünülecek bir yerde miyiz? Ordan nasıl çıktığımı (tek başıma, Herkül gibi onca ağırlığı iterek ya da dışardan yardım alarak) ve buraya nasıl geldiğimi anlatmayacağım. Bunu hiçbir zaman öğrenemeyeceksiniz. Sami'nin geçmişini biliyor muyuz, Arif'in buraya nasıl sahip olduğunu, ya NOLYA'nın kimliğini biliyor muyuz? Caydım ve buraya dönmek istedim. Bunun da bir yolu olmalı dedim. Bir yolu varmış. AYLON'un kapısını açıp buraya daldım.

İyi de, dedi Arifabi, benim iş yaşamımı da böylece bitirdin. Buranın adı kötüye çıkacak; uğursuz yer, denecek, hayaletli birahane denecek ve kimse gelmeyecek.

Zaten kim geliyordu ki, dedi Çakalabi.

Bırakın bunları, dedi Samiabi. Suskunluğunu yeni bozuyordu ve hiç şaşırmamış gibiydi. Çakalabi'ye bakarak, buyur masama otur, dedi, arkasında paltosunun dinlendiği sandalyeyi biraz geri çekti. Siz de gelin, kare tamamlansın, biralar benden.

Yağmur artmıştı. Böyle uğursuz bir gecede müşteri gelmezdi. Arifabi yine de kararsızdı. Dirseğimle hafifçe dürttüm, oturalım, dedim. Daha doğrusu, sen de otur, ben servis yaparım.

Beynim üşüyor, dedi Çakalabi.

Üşür tabii, dedi Samiabi, kafatasında kocaman bir delik var.

Mermi içerde, dedi Çakalabi, beynin atlarla ilgili bölümüne saplandığından artık at yarışı oynayamayacağım.

Ölün sağ olsun, dedi Samiabi.

Sizler sağ olun, dedi Çakalabi de.

Dört bira götürdüm masaya. Bugün bir şeyler olacak diye gün boyu tedirgin olan Arifabi'nin sıkıntısı bana bulaşmıştı şimdi de. Çakalabi'nin çıkıp gelmesi yeterli değildi, bu arsız gecede daha başka şeylerin olacağını sezinliyordum.

Olanlar oldu, bari hepimize yarasın, dedi Samiabi. Bardaklarımızı birbirine değdirip şereflendirdik ve birer yudum içtik biralarımızdan.

Ölmek nasıl bir şey Ölüabi?

Valla ne desem yalan olur, daha ne olduğunu anlayamadan, yani sorgu sual olunmadan, Münkir ve Nekir'in korkunç mavi gözlerine bakamadan, toprağın nemini kafamda ve bedenimde ve beynimde (kafatasımdaki delik yüzünden tabii) duyamadan "Ben ölmiyim ya, dedim, mümkünse Dostların Yeri'ne – pardon AYLON'a – geri döneyim. Bunun güçlüğünü biliyorum, mantıksal bir nedene oturtamayız diyeceksiniz ama bir deneyin, bu seferlik de böyle olsun, ne olur sanki." Düşündüler, taşındılar, kafalarını kaşıdılar ve birden AYLON'un kapısında buldum kendimi, o dakika da içeri daldım; cayarlar mayarlar nemelazım. O nedenledir ki ölmenin nasıl bir şey olduğunu bilmiyorum.

O zaman içelim.

Bardaklarımız yine birbirine değdi.

Saatler sonra kapı açılıp içeri saçlarından omuzlarına doğru sular süzülen NOLYA girince hiç şaşırmadım. Rahat bir soluk aldım. Onu bekliyordum sanki. Bu gece her şey olabilirdi. Belki de son gecemizdi, bilmiyorum.

O gece, NOLYAabla başta olmak üzere, Benabi, Arifabi ve Samiabi yaşamlarımız boyunca, Ölüabi de ölümü boyunca kolay kolay unutamayacağımız bir biçimde sıkıldık. Darısı herkesin başına.

dead bar

Bak, dedi Arifabi; koluma girmişti, ağır ağır yürüyorduk. Ana caddedeydik, bulvarda. Aradığımız, görmek istediğimiz ya da karşılaşmaktan kaçındığımız ya

da gözgöze gelmekten korktuğumuz hiç kimse yoktu. Kalabalığa ve vitrinlere bakmadan yürüyorduk ve Arifabi, bak, dedi; bir şey göstermek için değil de, bir konuya dikkatimi çekmek için söyledi bunu. Arifabi zayıflamış, yüzü küçülmüştü. Kendinin bir maskotu olmuştu sanki. Hastalıktan yeni kalkmış gibiydi ve yeniden hastalanmaya hazırdı. Bu iş bitti, dedi. Hangi iş? dedim. Oysa hangi işin bittiğini biliyordum. Arifabi de bildiğimi biliyordu ve ben yine de bilmiyormuş gibi soru soruyordum ve o da bilmiyormuşum gibi yanıtlıyordu beni : Birahane işi. Yani AYLON. Yani her şey bitti. Varımı yoğumu tükettim, sonunda ben de tükenerek başa döndüm. Doğru söylüyordu, Arifabi bitmişti. O ara, sanki çok gerekiyormuş gibi, kalabalık arasında karşıdan gelen birini NOLYA'ya benzettim. O mu, değil mi diye bakarken araya başka görüntüler, sarı saçlı, meçli, kıvır kıvır afro saçlı, şapkalı ve şapkasız, eşarplı ve eşarpsız kafalar girince onu bir an için yitirdim, sonra yine gördüm. Oydu. Kendi halinde bir yürüyüşü ve kendi halinde bir çekiciliği yoktu, başkaları gibiydi bugün. Birbirinin aynı insanlardan biri. Yanımızdan geçti. Ne ben ne de Arifabi başımızı döndürüp bakmadık bile. Arifabi bitmişti çünkü. AYLON bitmişti. Ben bitmiştim. O da bitecekti.

Dükkânı sana bırakıp kayıplara karışmayı düşünüyorum, dedi Arifabi. Güldüm. Ağır ağır yürüyorduk. İki sarhoş gibi kol kola girmiştik, arada duruyor, konuşuyor (gelen geçen çarpıyordu bize), sonra yine yürüyorduk ve ikimiz de bugün bir yudum bile içmemiştik ve ben güldüm; çünkü ona olan borçlarımın onda birini bile ödeyememiştim. O da güldü. Ama bu, gülüşten çok bir hıçkırığa benzemişti. Borçlarını ödedin, dedi, her şey parayla olmuyor. AYLON'u içindeki ölüyle (Ölüabi hâlâ ordaydı ve aynı yerde uğursuzca oturuyordu), alacaklarıyla, günahı, sevabı ve Samiabi'siyle sana bırakıyorum. Dükkânın kirasını ve kendi gereksinimlerini karşıladığın sürece çalıştırırsın, baktın olmuyor Ölüabi'yi de orda bırakıp kayıplara karışırsın. Her şeyin bir sonu vardır.

Senin kayıplara karışmana gerek yok ki, dedim, gittiği yere kadar götürürüz, sen bir köşede oturur keyfine bakarsın, dibe vurunca da Ölüabi'yi orda bırakıp kaçarız.

Yok, dedi, ikinci bir Çakalabi olmak istemiyorum. Yarından sonra yokum artık.

O gün cuma idi. Yarın, dediği gün de cumartesi. Aylardan ekimdi. İki tane iki yan yana gelmişti takvimde.

22 Ekim Cumartesi, Arifabi'nin kaybolduğu tarihtir.

Samiabi ile kafa kafaya verdik ve Samiabi imaj çalışmaları yapalım, dedi. Her şey tepeden tırnağa değiştirilmeliydi. Her şey. Samiabi'nin imajı böyle söylüyordu. Önce AYLON tabelasını sökecektik.

Duvarlardaki resimlerin hepsini söküp attık ve bıraktıkları izleri yok etmek için beyaz plastik boya ile badana yaptık. Burası artık birahane değil, bir bar olacaktı : DEAD BAR. (İlk sahibi Çakalabi'ye bir saygı düşüncesiyle.) Ölüabi'yi daha sempatik göstermek amacıyla, korsanların yitirdikleri gözlerini (ya da çirkin ve karanlık göz çukurlarını) gizlemek için gözlerine bağladıkları meşine benzer bir parçayı şakağındaki deliği örtecek biçimde bir bantla başına bağladık ve ona siyah

bir pelerin giydirdik. Duvarlara korkunç resimler astık. Bir zamanlar AYLON tabelasının asılı olduğu yerde, beyaz üzerine mor harflerle DEAD BAR yazan bir tabela sallanıyordu ve geceleri ışıklandırıldığında bardan çok bir morgu çağrıştırıyordu.

Bu yinelemeler canımı sıkıyor, dedi Samiabi, babadan oğula geçen padişahlık gibi. Sıkmasın, dedim, üstelik aynı şey de değil. Samiabi de antikaydı hani, nerden çıkarıyordu padişahlığı falan. Şurdan çıkarıyordu; Çakalabi patronken Arif garsondu ve ben cam kenarında oturup borca ziftlenen bir demirbaştım; Arif patron oldu, ben garson, Samiabi cam kenarı demirbaşı. Şimdi de ben patron oluyorum... Samiabi'nin patron olmaması – ya da olamaması – için geçerli bir nedeni vardı, öncelikle bu iş için yaşlı sayılırdı ve bir bardak suyu bile dökmeden şurdan şuraya taşıyamazdı, çünkü elleri titriyordu. Aklıma bir fikir gelmiş gibi (gelmişti tabii, rol yapmıyordum) parmağımı şaklattım; sen de o zaman barmen olursun, dedim. Küskün küskün yüzüme baktı, garsonluk önerime alınmıştı anlaşılan. Hadi Samiabi, dedim omzuna vurarak, bu işi iyi becerirsin. Nazlanmak istiyordu anlaşılan, gözlerini bardağına dikip barmen dediğin berber gibi geveze olmalı, dedi, bense susmayı severim, üstelik ellerim titriyor... Sen konuşmayan barmen olacaksın Samiabi, burası DEAD BAR. Yepyeni bir imaj. Ellerinin titremesine gelince, o kolay, işbaşı yapmadan önce sağlam bir duble (yani komiser dublesi) attın mı Lee Marvin gibi olursun; hani elleri titreyen ayyaş bir silahşor rolünde olduğu filmdeki gibi... Omuz silkti. Bir deneyecek; oluyorsa oluyor, olmuyorsa olmuyor.

Denedik. Olup olmadığını ne o biliyor ne de ben. ❁

Öykü romandan çok daha fazla bir biçimde sona yöneliktir.

– Victor Shklovsky

ADNAN AZAR

Uçurumlar
Birinci Uçurum

UÇURUMUN başında durdum. Her şey görünüyor; aşağıdalar. Gördüm ben de. Her şeyi.

Sonra derine indim. Daha derine. Her şey böyle başladı.

Hilversum'da adını ve rengini bir Güney Amerika ülkesinden almış sokağa girdim. Odam, sokaktaki soldan beşinci yapının en üst katında beni bekliyor. "*bura benim odam / odamı süslerim afişlerresimlerseslerle...*" Odamın penceresinden, Onat Kutlar'ın şiirinde görünmeyen çam ağacı görünüyor. Bu, kuzeyli bir cam ağacı ama. Çam ağacının gerisine de baktım. Çam ağacının gerisinde geleceğim görünüyor. Geleceğimi sevdim. Geleceğimde Amsterdam'dan bir uçağa binmek ve Londra'ya uçmak, sonra yine Amsterdam'dan bir başka uçağa binerek İstanbul'da olmak vardı. Ama bunları yapmadım. Hilversum'da tütün ve içki satılan bir dükkâna girdim. Tütün ve içki aldım. Bir sokak satıcısından Andrey Tarkovsky'nin *Nostalghia* filminin afişetini satın aldım. Satıcıya dedim ki :

"Ben *Nostalghia*'yı çok uzak bir yağmur zamanı İstanbul'da görmüştüm."

Yeniden odama döndüm. Odamda 'Birinci Uçurum' adıyla bir hikâye kurmadım. Çünkü anlatacak bir hikâyem yoktu. Afişeti masamın önündeki duvara astım. Afişete çok baktım, hep baktım. Sonra yine pencereye döndüm.

Pencereden Onat Kutlar'ın şiirinde görünmeyen çam ağacı yine görünüyordu. Geleceğim görünmüyordu. Görünmeyen geleceğimi ezdim. Geleceğimi geçtim.

Berlin'de Hotel İmbis'deki odama geçtim. Duvara *Nostalghia*'nın afişetini asmadım. Buradaki odamın penceresinden Berlin'in bütün çatıları görünüyor. Burada Onat Kutlar'ın şiirinde görünmeyen çam ağacı yok. İki buçuk ay süreyle Berliner çatılara baktım. Çatıları belleğime kazıdım.

Berliner çatılardan geriye hiçbir şey kalmadı. Geriye hiçbir şey kalmaması için çaba harcamadım. Aslında hiçbir şey için çaba harcamadım. Dönüşüm; uçuruma, başlangıca dönüşüm kolay oldu.

Yakamı kaldırıp soğuğa girdim. Berlin'in karmaşık metro istasyonlarından birinde Gültekin Emre'yle buluşmuş olacağım. Gültekin'in saçlarına ve sakallarına aklar düşmüş olacak. Gültekin bana hikâyemi sormayacak.

Hikâye, belki, böyle başlayacak.

KISA ÖYKÜ ADINA BİR SAVUNMA

GEORGINA HAMMICK

Bir toplu öyküler kitabını, zarar edeceğini bile bile basılmaya değer bulan yayımcı, büyük olasılıkla bunu, öykü yazarının, ikinci kez karşısına, kendisini romancı olarak yeniden yaratmış olarak çıkacağı beklentisiyle yapıyor – bu numara, eğer tutarsa, yalnızca yazarın profilini yükseltmekle kalmayacak, aynı zamanda yayımcının, bir sonraki adımı kendinden yana atma olasılığını da artıracak bir numara.

"KISA ÖYKÜ," diye yazıyordu Elizabeth Bowen 1959'da, "romana göre bir üstünlük taşır ve akrabalık açısından şiire daha yakın düşer, çünkü daha yoğun olmak zorundadır; görü açısından daha zengin olabilir ve (romana kaçınılmaz olarak ağırlık yükleyen) verilerle, açıklamalarla ya da çözümlemelerle dolu değildir. Burada kesinlikle, kısa öykünün anlatı yasalarının dışında kaldığı değil söylemek istediğim : Kısa öykü bu yasaları gözetmek zorundadır, ama kendi koşullarında. Daha az sayıda kişi, daha az sayıda sahne, her şeyin ötesinde daha az sayıda olay gereklidir; biçim ve eylem, yalınlaştırma adına belli bir çerçeve içine alınır. Buna karşılık olarak da, bazı sorunlar vardır ve bazı bedeller ödenebilir : Temelde, o elektrik-imge yüklü akım öykünün hiçbir noktasında kopukluğa uğramamalıdır."

Bütün kısa öykü yazarları, Elizabeth Bowen'ın burada saydığı katı ilkelere katılmayacaktır (örneğin Alice Munro, Bowen'ın yukarıda sıralanan üç ulamda "daha az sayıda" kuralını dikkate değecek ölçüde ve harika bir biçimde bozar; ayrıca, verilere ve açıklamalara da karşı değildir); gene de bu yüzyılda, bu türün en mükemmel örnekleyicilerinden biri olduğu için, Bowen'ın reçetesi karşı konulması zor bir rehber, anımsatıcı ve uyarı niteliğindedir. Bununla birlikte, "Kısa öykü, romana karşı bir üstünlük taşır," tümcesinin sonuna bir nokta koyarsanız, büyük olasılıkla bugün İngiltere'de kısa öykü yazmakta olanlardan alaylı kahkahalar işitirsiniz. Çünkü kısa öykü tarihimiz, hemen hemen her yerdeki kısa öykü tarihi ölçüsünde seçkin olsa, kısa öykü Birleşik Amerika, Kanada, Güney Amerika, İrlanda ve daha pek çok yerde gelişmeyi sürdürse de, küçük bir destekçiler ve hevesliler topluluğuna karşın, kitap ticaretinin yapıldığı her yerde olduğu gibi, ülkemizde de bu kısa yazın türüne artık pek fazla ilgi (ya da ciddi ilgi) gösterilmiyor.

[.....]

Belirttiğim gibi ben, ilgi gösterenlerden biriyim. Durum böyle olsa da, bu ülkede kısa yazın türünün ilgisizlik yüzünden sönüp gitmesinden mutsuz olacak başka kişiler, okurlar ve yazarlar, bulunacağından eminim. Eğer, son yıllarda Cheever ayarında pek fazla kısa öykü yazarı çıkmadıysa (İngiltere'de Pritchett tek başına öne çıkan bir örnek), bir ölçüde bu, biraz önce değindiğim – yayınevlerinin, yazın yayımcılarının, kitapçıların, onlardan hiç de aşağı kalmayacak ölçüde eleştirmenlerin benimsedikleri – olumsuz tutum nedeniyledir; bir ölçüde de kısa öykülerin, geleneksel olarak boy gösterdiği yer olan haftalık ya da aylık yazın içerikli/genel içerikli dergilerin neredeyse bütünüyle ortadan kalkmasındandır. ("The Listener"ın ve Judy Cooke'un yayımladığı "Fiction Magazine"in kapanmasından sonra, kendilerine kucak açacak bir yer arayan öykü yazarları, şairlerden de kötü durumda kaldılar – sanıyorum, uzunluğu ne olursa olsun yeni yapıtları basan süreli yayınlar artık yalnızca "Stand", "London Magazine", "New Statesman & Society", "Panurge" ve "Critical Quarterly".)

Durum böyle olsa da, bu ülkede kısa yazın türünün ilgisizlik yüzünden sönüp gitmesinden mutsuz olacak başka kişiler, okurlar ve yazarlar, bulunacağından eminim. Eğer, son yıllarda Cheever ayarında pek fazla kısa öykü yazarı çıkmadıysa (İngiltere'de Pritchett tek başına öne çıkan bir örnek), bir ölçüde bu, biraz önce değindiğim – yayınevlerinin, yazın yayımcılarının, kitapçıların, onlardan hiç de aşağı kalmayacak ölçüde eleştirmenlerin benimsedikleri – olumsuz tutum nedeniyledir...

Elbette bu, kısa öykünün akabileceği hiçbir kanal kalmadığı anlamına gelmiyor. 2.500 sözcük sınırından rahatsızlık duymayan ve deneysel olana karşı her türlü eğilimi ya da açıkça cinsel olanı (cinsel çağrışımlı sözcüklere sıfat olarak bile radyoda çok az rastlanıyor) ele alıp işleme tutkusunu denetlemeye hazır olan yazarlar için BBC, Radyo 4'te her gün on beşer dakikalık öykü programı yayınlayarak, Radyo 3'te de seçme yazarlara ayrılan "mevsimler"de biraz daha uzun süreli öykülere yer vererek olağanüstü bir cesaret örneği sergiliyor. Bununla birlikte, geçen on yıl boyunca, kısa öykü kurmacanın aktığı başlıca kanal olarak dergilerin yerini alan, giderek daha çok antolojiler oldu. Bunlar arasında, 'izlek' türündeki antolojiler (*Şu İzlekli Faber Kitabı*, *Bu İzlekli Chatto Kitabı*, *Başka İzlekli Virago Kitabı*) imal edilmiş, 'armağan kitap' havası taşıyabiliyor; bu tür antolojilerin de gününü doldurduğunu gösteren belirtiler var, çünkü gerçekten ilginç izleklerin sonu olmasa da, belki bu antolojilere uygun düşecek birinci sınıf öykülerin bir sınırı var. 'İzlek'li antolojileri hazırlayanlardan bazıları, denenmiş, güvenilir öyküleri ya da hak etmediği biçimde ihmal edilmiş öyküleri yeniden

Konunun geri kalan kısmına gelince – örneğin Çehov, Flaubert, Mansfield, Kipling, Joyce'un yazına yaptıkları katkıya küçük diyebilecek kimse çıkar mı? Hiç kimsenin bana göstermesine gerek kalmadan biliyorum ki, adını andığım yazarlardan bazıları aynı zamanda romancı; ama bu, onların en güzel yapıtlarının çoğunun kısa öykü türünde olduğunu gözlerden saklamaya yetmiyor.

Ustte : Gustave Flaubert (1821-1880)
Sağda : Anton Çehov (1860-1904)

yayımlamaktansa, öykü ısmarlamayı yeğliyorlar : İyi bir fikir, diye düşünüyor insan. Ama, "Bana Açgözlülük/Pembe Filler/Sigara Tiryakiliği üzerine bir öykü yazın; 4.000 sözcüğü geçmesin ve Çarşamba'ya kadar elimde olsun," çağrısıyla karşılaşan herkes – sonuçta ortaya çıkan karmakarışık antolojilerden de görüleceği gibi – iyi öykü örnekleri üretemiyor.

[.....]

Öykü yazarının gönlünde yatan, bez ciltli olsun, karton kapaklı olsun, bir toplu öyküler kitabı yayımlamaktır. Ne var ki toplu öyküler genelde (üstelik Jeffrey Archer değilseniz) iyi satılmıyor; yayımcıların da bu tür kitapları basmaktan kaçınmaları doğal karşılanmalı. Bir toplu öyküler kitabını, zarar edeceğini bile bile basılmaya değer bulan yayımcı, büyük olasılıkla bunu, öykü yazarının, ikinci kez karşısına, kendisini romancı olarak yeniden yaratmış olarak çıkacağı beklen-

tisiyle yapıyor – bu numara, eğer tutarsa, yalnızca yazarın profilini yükseltmekle kalmayacak, aynı zamanda yayımcının, bir sonraki adımı kendinden yana atma olasılığını da artıracak bir numara. Bazı öykü yazarları bu numarayı tutturabilir. Pek çok yazar, ta baştan beri romancı olmayı gönülden istediklerinden, bunun için de yalnızca yayımcının kendilerini yüreklendirmesini beklediklerinden, bu numaranın tutmasını zaten isteyecektir. Ama roman yazmak istemeyenler, birkaç kez denemeye giriştikten sonra yazamayacaklarını anlayanlar ne olacak? Görüleri ve yoğunlaşma yetileri açısından kısa öykü türüne daha yatkın olanlara ne demeli? Kahramanlarını kısa öykü ustaları arasından seçenlere? Fırsat verilse bütün ömürlerini (V. S. Pritchett'in, kendi kurmacasında çok dikkate değer biçimde yaptığı gibi) kısa öykünün olanaklarını araştırarak geçirmekten mutluluk duyacak olanlara? İtici güçlerini, bir gün talihin kendilerine gülmesiyle, 'büyük balık'ı – gücü ve titreşimleri açısından Bowen'ın "Gizemli Kor"u ya da örneğin Delmore Schwartz'ın kısa başyapıtı "Sorumluluklar Düşlerde Başlar"ıyla karşılaştırabilecek bir öyküyü – yakalayacakları umudundan olanlara? Roman açısından bakıldığında bile zorlukla dolu olan bir dönemde, kısa öykü adına eleştirmenlerden ancak yüzeysel bir ilgi görebilmekten, ancak yarı yarıya satılabilmekten öte bir umut bulunabilir mi?

Belki de yoktur. Belki de, birisinin bir zamanlar dediği gibi, özellikle ekonomik durgunluk zamanlarında, "piyasa güçlerine karşı duramazsınız." Belki de İngiltere'de okurlar kısa öykü istemiyorlar. Romanın her zaman gördüğü ilgi, kısa öyküye de gösteriliyormuş gibi davranmanın hiçbir anlamı yok. (Gene de, kısa öykünün okuru yoksa, bütün o antolojiler kimin için yayımlanıyor, bunu bilmeyi çok isterim?)

Belki de İngiltere'de okurlar kısa öykü istemiyorlar. Romanın her zaman gördüğü ilgi, kısa öyküye de gösteriliyormuş gibi davranmanın hiçbir anlamı yok. (Gene de, kısa öykünün okuru yoksa, bütün o antolojiler kimin için yayımlanıyor, bunu bilmeyi çok isterim?)

Bir şey kesin : Toplu kısa öykülerin, çok önemsizleri bir yana, ödül dizgesinin dışında bırakılmalarının hiçbir yararı olmaz. Çünkü, yazında neyin 'en iyi' olduğunu belirleme yolundaki düşüncemiz ne olursa olsun, ödüller ve bir yazarın ödül alma gizilgücü, yayımcının yeni bir yazarı kabul edip etmeme kararında giderek daha büyük bir ağırlık kazanıyor; buna ek olarak, hiç kuşku yok ki özellikle Booker ödülü ve Whitbread ödülü, yarattıkları söylentiler ve tartışmalarla kitapların satışını gerçekten hızlandırıyor. Toplu öyküler için var olan ödüller de – örneğin, Macmillan Silver Pen Award/Macmillan Gümüş Kalem Ödülü (1933'te *Poofs* ve *Three Parables* için George Steiner'a verilmişti), ayrıca iki yılda bir kurmacaya ve şiire verilen 1.000 sterlinlik Geoffrey Faber Memorial Prize/Geoffrey Faber Ödülü de (1993'te *Quantity Theory of Insanity* için Will Self'e verildi) – kendi başlarına, saygınlık getirici ödüller olsalar da, çok küçük bir yazın/kitap ticareti çevresi dışında hemen hemen hiç tanınmayan ödüller.

Birisi çıkıp kamunun büyük bir kesiminin izlemediği 'küçük' bir yazın türü-

nün büyük ödüller hak etmediğini ileri sürebilir. Ödül parası açısından benim buna vereceğim yanıt, bu ödüle, büyük olasılıkla, savaşım vermekte olan genç öykü yazarının gereksinim duyduğu olacaktır. Konunun geri kalan kısmına gelince – örneğin Çehov, Flaubert, Mansfield, Kipling, Joyce'un yazına yaptıkları katkıya *küçük* diyebilecek kimse çıkar mı? Hiç kimsenin bana göstermesine gerek kalmadan biliyorum ki, adını andığım yazarlardan bazıları aynı zamanda romancı; ama bu, onların en güzel yapıtlarının çoğunun kısa öykü türünde olduğunu gözlerden saklamaya yetmiyor. Frank Kermode'un, "Bugün yaşayanlar arasında o kadar büyük bir farkla en iyi İngiliz yazarı konumunda ki bunu belirtmeye gerek bile yok," diye tanımladığı Pritchett (gene o ad), dehasını en iyi biçimde öyküde dışa vuran yazar, günümüzde en iyi örneği oluşturuyor. Booker ya da Whitbread ödüllerinde, Pritchett'in üstünlüğünü kanıtladığı, en büyük katkılarını yaptığı yazın türüne hiç yer verilmemesi, gülünç olmasa da inanılmaz geliyor insana; tıpkı, dünya çapında bir kısa mesafe koşucusunun, maratonda iyi koşamadığı için altın olimpiyat madalyası almaya değer bulunmaması gibi.

Bugün, uzun öykülerin (*novella*) ödül aday listelerine girmesine karşın, Booker ödülünün şu andaki koşulları uyarınca, toplu kısa öyküleri kapsayamayacağını kabul ettik diyelim; peki, Guardian Fiction Prize/Guardian Kurmaca Ödülü'ne ne demeli? Whitbread'e ne demeli? Whitbread ödül ulamları arasında, yaşamöyküsü, çocuk kitabı, ilk roman ve ilk şiir var – peki, kısa öyküye neden karşı çıkılıyor?

Kanıtlamam olanaksız ama öyle sanıyorum ki toplu kısa öykü kitaplarının önemli bir ödül kazanma olasılığı bulunsa, yayımcılar bunları basmaya daha olumlu yaklaşabilirler (ve 'kaz' tipindeki öykü yazarlarını romancı 'kuğu'lara dönüştürme günahını işlemeye itilmezler); kitap tanıtma yazarları, bu tür kitapları tanıtmaya, kitapçılar bu tür kitapları satmaya vb. vb. daha olumlu yaklaşırlar. Bunlar gerçekleşmedikçe, kısa öyküleri destekleyenlerin ve öne çıkaranların çabaları büyük ölçüde boşa çıkacaktır. Gene de bu, kendini kısa öyküye adamış yazarları kısa öykü yazmaktan alıkoyamayacaktır. Çünkü gene Elizabeth Bowen'ın sözleriyle :

"... Yazın, hepimizin elimizdekileri katarak oluşturduğumuz bir besin karışımıdır. Bir bireyin yapabileceği en iyi şey, elinden gelene yoğunlaşmak ve ateşli bir çaba içinde onu daha iyi yapmaya çalışmaktır." ▣

İngilizceden çeviren : Yurdanur Salman

MİRZA NEYİ ANLATIR?

SEMİH GÜMÜŞ

Yaşanmayanlar, dolayısıyla bilinmeyenler, kendilerini dil'e de aktaramıyorlar. "Mirza"nın anlam düzeylerinden birini oluşturur bu sorun. Dil'dir öyküde Ferit Edgü'nün başlıca sorunlarından biri. Daha üst düzeyde bir yaşam kültürü, daha gelişmiş bir dil ve iletişim biçimi kurmaktadır.

I

DOĞU, iletişimsizliğin anayurtlarından. Hem de Doğunun dağ köylerinde, genç bir aydını kim anlayabilir? Yakınlıkların yabancılıkları, yabancılaşmayı çoğalttığı bir dünya, iki kutup arasında bir öte – üçüncü – dünya da doğurmaya başlar. İki ayrı kimlik arasında oluşan, kimliksiz, belirsiz, tanımlanması güç bir dünyadır bu. Birlikte paylaşılamayan bu dünya, kendi belirleyenlerini de kendince yaratır.

Ferit Edgü Doğu serüvenini yıllar sonra yeniden taşırken bugüne, o iletişimsizlik karabasanını da dağıtmaya çalışıyor gibidir. "Yıllar sonra," diyor, "bu eski defterleri karıştırırken görüyorum ki, orda, dillerinden anlamadığım o insanlarla anlaşmışız." Hem sonra, yazınsal düzeyde yazarın anlamayı, paylaşmayı ve iletişimi zorladığı bir dil var. – *Dil.* – Verili bir iletişimsizliği, öykünün yazınsal dünyasının dışındakiler için dolaysız bir iletişime uğratan da dil olmalıdır.

Ferit Edgü'nün öykü dili, *Doğu Öyküleri*'nde[1] de dupduru, titizlikle yalınlaştırılmış, seçilmiş bir saydamlıkla yoğrulup kendini dışavuran, dolayısıyla paylaşmacı, yoğunluğu içinde ayrıntıları da incelikle değerlendiren özellikleriyle belirlenir. "Bir ses kadar saydam bir dil" (*Ders Notları*) arayışındadır Ferit Edgü. Ama aynı yerde, dış biçiminde – sözdiziminde – dolaysızca kurulmuş; ama iç biçiminde – anlam biçiminde –, suskular içinde yaşayan art-alanlarını düşünmeyi, dolayısıyla değişik okuma biçimlerine açık olmayı, demek ki eleştirel bir bakış açısı içinde bulunmayı gerektiren, apaçıklık içinde görünen çözümleme alanlarında biriken anlamlarıyla dolayımlı bir dil.

Doğu Öyküleri'nin ilk öyküsü olan "Mirza", Muhtarın dünyasının sınırlarını bir çırpıda önümüze getirir sözgelimi. Kısa, kısa kısa (*minimal*) tümcelerin birbirini güçlendirdiği bu dilin dolaysızlığı ve saydamlığı okuru sarsacak, bazı yerde ürkütecek kertededir. Muhtarın dünyasının sınırlılığı kuşkusuzdur. Çabucak kavranır dil içinde. Gelgelelim, büyük oğlu Yakup'un araya girişiyle okuma hızı yavaşlar. Daha ağır oluşmaya başlar durumlar. Yakup, muhtar babasının saray gibi bir ev yaptırma düşü için ortaya çıkınca, farklı anlamlar üretmeye de başlar.

Desen : Güngör Kabakçıoğlu

Yakup'un saflığı içine sığdırdığı küçük dünyası, burada tersine, öykünün dünyasını büyütür. Bir duvarcı aramak için Mardin'e gidişi bir masal havasına sokar okuru. Saflıkla arar Yakup, sonunda Mirza'yı bulur.

Mirza Usta : o Mardinlidir. Muhtar'ın gözü niçin tutmaz Mirza Usta'yı, ilk gördüğünde? Dış görünüşü Muhtar'ın anladığı tiplere uygun değildir belli ki. İç görünüşü? Onu bilmek neredeyse olanaksızdır. Muhtar'ın bilmesiyse, büsbütün olanaksız. Mardinli Mirza iç dünyasını, özünü, kişiliğini elbette kendisi ortaya koyamaz. Yazarınsa, böyle bir tutumu yoktur, olmaz da. Ferit Edgü'nün öykülerinde yazarın ne dediğini bulma çabası anlamlı değildir; ancak ne demek istediği aranabilir. Hiç kuşkusuz yazınsal metnin ne demek istediğinin ardı sıra...

Muhtar, sözgelimi, Mardinlinin, "Ama ben yalnızca bir taş ustasıyım," sözlerinin anlamına varabilir mi? O daha, "Taş ve ocak sözcüklerini, yan yana ilk kez duyuyordu." Sonra Mardinlinin, "Kerpiçten bir şato bile yapılabilir," sözlerini de şaşkınlıkla karşılayacaktır. "Şato? Bu sözcüğü de duymamıştır Muhtar." Mardinlinin anlattıkları karşısında, "Muhtar attan düşmüş gibi olmuştu"...

II

Ne dediğini, nasıl ilişki kurulacağını bilen bir adamdır Mardinli. Ayrı bir dünyanın adamı olduğu için mi?

Mardinli Mirza işe başlamadan önce köyde dolaşır, evlerin duvarlarına, dağların yamaçlarına bakar. Sonra Muhtara ve Yakup'a, büyük bir ev için kerpiçin nasıl yapılacağını anlatır, kaç kulaç derinliğinde temel kazılacağını, duvarların kalınlığını... Muhtarın aklı ermediğinde, Öğretmene yazdırır bildiklerini : pencerelerin boyutlarını, tavan yüksekliğini, kirişleri, kirişlerde kullanılacak ahşabı; sonunda bir de planını çizer evin.

Mardinlinin işi bitip sıra ayrılmaya geldiğinde, verdiği "zahmetlere" karşılık olarak Muhtarın verecek parası yoktur. "Bir koyun, üç toklu" vermeyi önerir;

Mardinli bir koyunla yetinir. Muhtar da ağıldan koyunların en cılızını çıkarıp bir de azık torbası düzdürür.

Bu karşılıklı değişimin oldukça ilgi çekici olduğu belirtilebilir. Öyküdeki iki ayrı kimliğin ayırt edici yanlarını gösterir. Mardinli, bir kentli olarak ne denli ölçülü biçili, tutarlı, verdiği emeği ve onun karşılığını bilen bir adamsa, Muhtar da o denli toprağa, kıra bağlı bir davranış içindedir. Sözgelimi parayla ödemez borcunu; "Kemerinde sakladığı on dört altından birini de, Mardin'den buraya gelen, Mirza adındaki bu duvar ustasına veremezdi"; koyunların özellikle en cılızını seçişinden de bellidir kurnazlığı...

Mardinli köyden ayrılmadan, "Sizin buralarda bir dolambaç olduğunu duymuştum, gelmişken onu da göreyim," der. Elbette Muhtar "dolambaç" sözcüğünü de ilk kez duymaktadır – "taş ocağı" gibi, "şato" gibi ya da emeğin değeri gibi... Demek Mardinli ilk kez geldiği o yörenin bir de görülmeye değer yerlerini, eski yapılarını görmek istemektedir. Merak olmalı bunun adı : Muhtarın ve Yakup'un o güne dek tanımadığı bir düşünce ve davranış biçimi...

Görülmeye değer bir dolambaç : "...terk edilmiş iki Süryani köyünün arasında bir oylakta, çok eskilerden kalma, duvarları yer yer yıkılmış ama gene de ayakta, kapısından içeri hiç kimsenin girmeye cesaret edemediği, üstü açık, içi boş, ne için yapıldığı bilinmeyen, kimilerine göre bir zamanlar delilerin içeri bırakıldığı, yollarını bulamadıkları için hiçbir zaman kaçamadıkları, yiyecek ve içeceklerinin, duvarların üzerinden atıldığı, orda yaşayıp öldükleri; kimilerine göreyse eski zaman tanrılarının barınağı, içerde hiçbir zaman, bir insanoğlunun kendilerini bulamayacağı, dilediklerinde kendilerinin çıkıp insanlara yüzlerini gösterdikleri bir yapıydı burası."

Bu alıntı şunun için önemli : Ferit Edgü, pek çok benzerinin yaratıcısı olarak bu öyküde de, yazınsal dilin dış-biçiminin ötesinde oluşan bir anlam düzeyini imlemiş oluyor. Verili olmayan bir bakış açısını, dilin sözdiziminden anlambiçimine yükselen oluş süreci içinde vermiş oluyor. Köylülerin, doğru dürüst tanımadıkları, ilgilenmedikleri, merak etmedikleri dolambacı nasıl gördüklerini – daha da önemlisi, nasıl görebileceklerini – anlatıyor. Yazarın kendisi değil, dilin kendisi yapıyor bunu. Dil anlamı nasıl oluşturup yaratıyor...

Peki köylülerin yaptıkları bu betimleme karşısında Mardinli – öyküdeki *öteki*, çelişkin unsurların karşı ucu?..

"Tüm bunları gülümseyerek dinliyordu Mardinli."

Muhtarın bakış açısı içinde artık tuhaf bir kişi, bir "deli" gibidir o. Yakup ve Muhtar Mardinliyi tanımaya başladıkça aralarında bir boşluk da doğmuş, uzaklıklar büyümeye başlamış gibi oluyordu. *Doğu Öyküleri*'ndeki "İbramın Oğlu İbramın Öyküsü"nde[2] de Halit ile Hoca arasında benzer bir durum yaşanır. Karşılıklı konuşurken, öyle anlar olur ki, ikisi arasında bir üçüncü kişi belirir sanki. Halit, İbramın oğlu İbramın öyküsünü anlatırken Hocaya dönüp, "Nerden başlasam ki?" der. "Kimi zaman sanıyorum ki, bizleri bizden daha fazla merak ediyorsun. Sonra bakıyorum, sanki burda değilsin, bizleri hiç tanımıyorsun. Konuşulanları, sana anlatılanları kös dinliyorsun."

Üstelik Mardinli Mirza, o insan ayağı basmamış yörenin, terk edilmiş Süryani

köyünün ve dolambacın yabancısı da değildir. Sözgelimi, köyün kuzeyinde bir çeşme olduğunu bilmektedir. Dolambaçtan söz edildiğinde de, "Göreceğim, bir kez daha..." der... Karmaşık bir kişiliğe sahiptir Mardinli. Bu yöreyi önceden görmüştür belki, ama bundan söz etmez, ilk kez görecekmiş gibi davranır. Bu davranışlarının ve sözlerinin gerçeklikle doğrudan bir ilişkisi olduğu kuşkuludur. Mardinli bu yöreyi, Süryani köyünü, köyün kuzeyindeki çeşmeyi, dolambacı nasıl bilmektedir?..

Dolambaca girip girmeyeceğini soran Yakup'a verdiği yanıt Yakup'u gene şaşırtır :

"Deneyeceğim," der Mardinli.

"Denemek. Bu sözcüğü de hiç duymamıştı o güne değin Yakup."

"Denemek", Yakup'un dilinde olmayan bir sözcüktür demek ki. Yakup, Muhtar ya da köylüler denememişlerdir ki hiç. Denemez, yapar, sonuçlarını öyle görür, katlanır onlar. Yaşamadıklarının bilgisini de edinememişlerdir. Bir de şu var : Yaşanmayanlar, dolayısıyla bilinmeyenler, kendilerini dil'e de aktaramıyorlar. "Mirza"nın çözümlenmesi gereken anlamlarından birini oluşturur bu sorun. Dil'dir öyküde Ferit Edgü'nün başlıca sorunlarından biri. Daha üst düzeyde bir yaşam kültürü, daha gelişmiş bir dil ve iletişim biçimi kurmaktadır. Oysa Mirza'ya göre alt düzeyde bir yaşam kültürü edinmiş, onunla yetinmiş olan Muhtar ve Yakup, iletişim güçlüğü içindedirler. Birbirleriyle kurdukları ilişkide değil, ama Mardinli ile kurdukları ilişkide... Kopuk dünyalar arasında sık sık yaşanan bir iletişim kopukluğudur bu aynı zamanda. Ferit Edgü'nün süreğen izleği... Onun aynı uzam içinde birbirine bağlanabilecek öyküleri, aynı eğri üstünde ilerleyen bir yazınsal anlayışa da uygunluk içindedirler.

Dil, "Mirza"da Ferit Edgü için öykünün toplumsal içeriği yerindedir. Mirza'nın yaşam kültürü (nesnel olan), dil (soyut alanlar) içinde yaşıyor. Mirza'nın dili bu düzeyde özel bir söylem oluşturuyor. Böylece etkileri Yakup'u düşündürüyor; belki ilk kez bu düzeyde düşünüyor Yakup.

Böylece sözcükler aracılığıyla Muhtar ve Yakup bilmediklerini öğrenmeye, Mardinlinin yaşam deneyimini almaya başlamışlardır. Sözcükler belirtilerini taşır, belki zamanla çoğaltırlar...

Mirza Usta kullandığı sözcüklerle karşısındakileri şaşırtacak anlamlar üretmeyi elbette tasarlamamıştır. Ama dilin burada sözcük düzeyindeki akışı onun istemleri dışında bir etki alanı yaratmış, anlamlarını Yakup'a ve Muhtara iletmiştir. Niçin *sözcük düzeyinde*? Tümce, paragraf ya da bütüncül metin düzeyinde değil? Bunun nedeni, alıcı konumundaki öykü kişilerinin yaşam deneyimlerinin niteliğinde aranmalıdır. Burada Yakup'un ve Muhtarın, Mardinli ile ancak sözcük düzeyinde bir dilsel alışverişinden söz edilebilir de ondan...

Dil, "Mirza"da Ferit Edgü için öykünün toplumsal içeriği yerindedir. Mirza'nın yaşam kültürü (nesnel olan), dil (soyut alanlar) içinde yaşıyor. Mirza'nın

dili bu düzeyde özel bir söylem oluşturuyor. Böylece etkileri Yakup'u düşündürüyor; belki ilk kez bu düzeyde düşünüyor Yakup.

İki ayrı kültür ve yaşam biçimi birbirleriyle ilişki kurduğunda, kendiliğinden bir öğrenme süreci oluşacaktır. Üst kültürden alt kültüre geçişli bir ilişki içinde gerçekleşen bilgi akışı, daha da çok aşağıdakilere öğretecektir. Yakup, sözgelimi, "O güne değin bilmediği bir şeyler öğrenmişti bu adamdan. Ama neydi öğrendiği? Sağlam kerpicin nasıl yapıldığı, kirişlerin yerleştiriliş biçimi, temelin derinliği ve kullanılacak harç değildi kuşkusuz. Daha önce köyde, Öğretmene yazdırırken, Yakup dikkatle dinlemiş, bunları da öğrenmişti. Ama şimdi atının üzerinde, dönüş yolunda bunlardan başka, çok daha önemli bir şeyler öğrenmiş olduğunu duyuyor, ama bunların neler olduğunu, (kerpiç, kiriş, temel, harç misali) adlandıramıyordu."

Yakup ne öğrenmiş olabilir Mardinli Mirza'dan, bu yabancı adamdan? Apayrı bir yaşam ve davranış biçimi olmalıdır Mirza'dan Yakup'a geçen. Kerpicin nasıl yapıldığı gibi somut bilgiler olsaydı eğer, Yakup'u bu denli etkileyip düşündürtmeyecekti. (*İşlevsel* olanların etkisi yüzeydedir, denebilir mi?) Soyut bir yaşam bilgisi, davranış biçimlerine değgin soyut bir etki, adlandırılamayan, tanımlanamayan : asıl önemli ve kalıcı olan buydu işte. (Burada da, *belirtisel* olanların etkisi derindedir, denebilir mi?) Mirza'nın, Yakup'un dünyasının değerlerinden ve düzeyinden kopukluğu, çözümlenmesi gereken yorum alanları yaratır öyküde. Yakup işte bu yorum alanlarının etkisi altında kalmıştır.

Dili yetersiz olan karanlıkta kalmaya da koşullu değil midir?
Yakup ve Muhtarın dilsel yetersizlikleri onların içinde yaşadıkları koşulların da aynasıdır. Elbette tersine, içine doğdukları koşullar onların sınırlı bir dille yetinmelerine yol açmış, sınırlı bir dünyaya mahkûm olmalarına neden olmuştur. Dillerinin o denli kısıtlı oluşu düşünce dünyalarının da kısıtlanmasına yol açmamış mıdır?

III

Dili yetersiz olan karanlıkta kalmaya da koşullu değil midir?
Yakup ve Muhtarın dilsel yetersizlikleri onların içinde yaşadıkları koşulların da aynasıdır. Elbette tersine, içine doğdukları koşullar onların sınırlı bir dille yetinmelerine yol açmış, sınırlı bir dünyaya mahkûm olmalarına neden olmuştur. Dillerinin o denli kısıtlı oluşu düşünce dünyalarının da kısıtlanmasına yol açmamış mıdır? Onlar anlamları çok sınırlı sözcüklerle sınırlı bir dil kullanmaktadırlar. Oysa sözgelimi, *denemek* gibi, anlamı daha geniş alanlarda kavranacak, derinlik kazanmış bir sözcükle karşılaşınca, doğal olarak şaşırmaktadırlar. Çünkü denemek, şato ya da taş ocağı gibi sözcüklerden değildir. Şato sözcüğüyle, somut bir nesneye yapılan göndermenin de belirttiği bir anlam elbette vardır. Gelin gö-

rün ki, denemek bir nesneye ve ona bağlanabilecek anlamlara değil, onların da ötesinde, bir kavrama göndermektedir. Yakup'u en çok şaşırtan da işte bu, sonunda bir kavramla karşılaşması olmalıdır.

Denemek sözcüğünün çağrışımları da şato'nunkinden çoktur. Düşüncenin çevrenini genişletir. Bir kurgulama yapabilirsiniz onu kullanarak. Şato ya da taş ocağının gerçekliğin daha sınırlı ve genel geçer anlamlarına karşılık gelişleri yanında, denemek sözcüğü daha özel ve yoğun anlamlara gönderir, bilincin derin yapısını kurcalar.

Sözcükler niçin bu denli önemlidir – Ferit Edgü'nün yazarlık tutumu ve yazınsal seçimlerinde niçin hep önemli olmuştur? L. S. Vygotsky'nin *Düşünce ve Dil* adlı çalışmasının son tümceleri buna uygun bir karşılık verebilir :

"Gerçekliği algıdan farklı bir biçimde yansıtan düşünce ve dil, insan bilincinin doğasının anahtarını oluşturmaktadır. Sözcükler, yalnızca düşüncenin gelişmesinde değil, bir bütün olarak bilincin tarihsel büyümesinde de merkezi bir rol oynarlar. Bir sözcük, insan bilincinin bir mikrokozmosudur."[3]

IV

Mardinli, çocukluk düşlerinden beri gözünde büyüyen dolambaçla baş başa kalır. Neden sonra, onun bu dolambacı ilk kez nerede, ne zaman gördüğü de anlaşılır. Çocukluk düşlerinde, "Bir gün, karların eriyip otların yeşerdiği bir Mayıs günü, sürüsünden bir koyunla bir kuzuyu alıp, hiç kimselere hiçbir şey söylemeden yola koyulmuş, koyunun sütünü, kuzusuyla paylaşarak bu tepeyi aşıp bu yamaca varmıştı." Aslında terk edilmiş Süryani köyünün kuzeyinde bir çeşme olduğunu da, dolambacı da, dolambacın bulunduğu vadide bir pınar olduğunu da hep düşlerinden *biliyordu.* Dolambaca ilk geldiğinde (düşünde), koyunu, kuzusu ve köpeğiyle birlikte o pınarda kana kana susuzluklarını gidermemişler miydi? Sonra dolambaçta korkularını yenmiş, şimdiki kişiliğini kazanmıştı Mirza Usta...

O gün bugündür birlikte yaşadığı dolambaçta şimdi kendini sınama fırsatını yakalamıştı. Gerçeklikle asıl şimdi yüz yüze gelmişti. Yaşam deneyiminin yalnızca düşlerde kalmadığını görmek, dolambacın yalnızca düşte alt edilmeyeceğini öğrenmek, kendini sınamak için bunca yıl beklemişti. Artık çocuk Mirza değil, Mardinli Mirza Ustaydı.

"Oturduğu yerden kalktı, dolambacın doğu kapısına yürüdü." (Öyküyü bitiren tümcedir bu.) Çocukluk düşünde yaşadığı gibi. Mardinli Mirza Ustanın da doğu kapısından girip batı kapısında çıkışı bulacağı kuşkusuzdur...

Ferit Edgü, *Yeni Ders Notları*'nda düş ve gerçeklik arasında şöyle bir bağlılaşım kuruyor :

"Düşteki gerçekle
gerçekteki düş
aynı şey değil.
Gerçekteki düş,

gün geçtikçe karabasana dönüşüyor.
Düşteki gerçek ise gerçeklikten çok uzak."

Demek ki hep böyle olmadığı da "Mirza" ile anlaşılıyor. Çünkü Mirza Usta'nın çocukluk düşünde gerçek, onun sonra yanına ulaştığı gerçekle neredeyse özdeşlenebilir. Düşte, ardından bellekte karşılığını bulan bir gerçeklik söz konusudur burada. Önce *düşsel-gerçeklik* olarak yaratılmış dünya, neden sonra *dışsal-gerçeklik* olarak belirebilmiştir. Mirza o anda düşlerine öykünen bir adamdır artık...

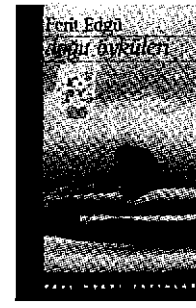

Demek ki hep böyle olmadığı da "Mirza" ile anlaşılıyor. Çünkü Mirza Usta'nın çocukluk düşünde gerçek, onun sonra yanına ulaştığı gerçekle neredeyse özdeşlenebilir. Düşte, ardından bellekte karşılığını bulan bir gerçeklik söz konusudur burada. Önce düşsel-gerçeklik olarak yaratılmış dünya, neden sonra dışsal-gerçeklik olarak belirebilmiştir. Mirza o anda düşlerine öykünen bir adamdır artık...

"İbramın Oğlu İbramın Öyküsü"nde de Halit, İbramın öyküsünü anlatırken, "Sanki anlatacağım hikâyeyi daha önceden biliyorsun," der Hocaya. "Belki sonunu da biliyorsun. Senin gibi birine, bildiği şeyi ben nasıl anlatayım?" Orada Hoca gerçekte bilmiyordu İbramın öyküsünü; gelin görün ki, Halit onun o öyküyü bilebileceğini düşünmüştür; çünkü Hoca düşleyebilir, düşlerinde canlandırabilirdi o öyküyü. Gerçeklikle tastamam uygun bir düşlem yetisi olduğuna inandırmıştır demek ki Hoca...

Ferit Edgü, umutsuzlukların yazarı olsa da, "Mirza"da bu tutumunun dışına düşmüştür. Üstelik inandığı gibi, *Doğu Öyküleri*'ni belleğinde oluşturmuştur uzun yıllar boyu. Mirza içinde kuşkusuz saklı olan umutsuzluğunu ilkin düşte yenmiş, sonra da dolambacı aşma kararlılığıyla çıkışa doğru yürümüştür. Üstelik Mirza Yakup'ta yansımış, bir küçücük umut olarak onda da yankılamıştır bilincini. Ferit Edgü'nün "Mirza" öyküsünü okumak, yalnızca Mirza'nın kişiliğini çözümlemek, dolambacın sırrına ermek ya da Yakup'u anlamak değildir – bir de öykünün dilini, hem de görüldüğü gibi dilin yapıtaşları olan sözcükleri anlamaya, çözümlemeye çalışmak demektir.

[1] Ferit Edgü, *Doğu Öyküleri*, Yapı Kredi Yayınları, Aralık 1995

[2] "İbramın Oğlu İbramın Öyküsü", "Adam Öykü"nün Kasım-Aralık 1995/1. sayısında "İbrahim'in Oğlu İbrahim'in Öyküsü" adıyla yayımlanmıştı.

[3] L. S. Vygotsky, *Düşünce ve Dil*, Çeviren : Semih Koray, Kaynak Yayınları, Mayıs 1985, s. 208

Timour Muhidine ile Öykü Edebiyatımız Üstüne

"Türkiye'de öykü romandan daha iyi bir durumda."

Konuşan : Halil Gökhan

ÇOK KERE, Timour Muhidine'in adı ve soyadının baş harflerinin yan yana gelişi (T.M.) bana bu kısaltmanın açılımının, onun çabasına doğru düşüp düşmediğini sorar; Türk malı olmasa da o, baba tarafından Türk kökenlidir. 50'li yıllarda Fransa'ya ayak basan ve bir öykücü olan baba Muhidine bir Fransızla evlenir. Timour Muhidine, o dönem Fransız basınında çok yadırganan bu evliliğin ürünüdür. Almanca öğrenimi, İngilizce öğretmenliği, Nedim Gürsel'in öğrenciliği derken, bir doktor tezi olarak öngörülen "Çağdaş Türk Düzyazısında Büyük Kent İmgesi : Beyoğlu ve Paris" araştırması onu, bu kez bir yıllığına İstanbul'a taşıdı.. Araştırmaları ve tezin Fransa'daki yazımı çoktan bitti. Şimdi, onun Türkçe'ye aktarılarak parçaları ve Timour Muhidine'nin Türkçe'ye taşınabilecek *menkulleri* merak konusu.

"Türk dostu" tamlaması sanırım, onun Fransa'daki Türkçe gözcülüğü yanında aşılmış ve turistik kalıyor. Çoğunluk, belirsizlik ve körlük taşıyan bu tamlama yine de Timour Muhidine'in Türkçe'ye açılan penceresinde – ki onun binlerce penceresinden biri – temel bir bakış güdüsü olarak yerini alıyor.

Ne mutlu T.M.'e!

Çağdaş Türk düzyazısı üzerine araştırmalarınızı bitirdiniz. Bize içeriği ve gerekçeleriyle bu araştırmanızdan söz eder misiniz?

– Bu araştırma konusu, ki adı "Çağdaş Türk Düzyazısında Büyük Kent İmgesi : Beyoğlu ve Paris"tir; Türkiye'den avangard, modern ve modernist yazarlar bulmak isterken ortaya çıktı. Çünkü bana göre Fransızcaya çevrilmiş bulunan Türk yazını geçerliğini yitirmişti. İstanbul gibi bir kentin de yazınsal serüvenler üretmiş olduğunu fark etmiştim. İlk gerekçe buydu. Araştırmalar sürdükçe Türk yazınında modernliğin, modernizmin tam olarak ne anlama geldiği üzerine çalışmayı düşünüyordum. Sevim Burak, Oğuz Atay gibi yazarlar aklıma geliyordu. Bu yazarları bir araya getirmek olanaksız gibiydi. Biraz daha düşündükten sonra, çoktandır ilginç bulduğum Demir Özlü, Ferit Edgü de gün gibi ortadayken ve aynı zamanda kentleri çok sevdiğimden, Türk yazınında kent imgesinin betimlemesi üzerine çalıştım. Her şey böyle başladı.

Araştırmalarınızın gelişim seyri, vardığınız sonuçlar ve saptamalar nelerdi?

– Bir dönem bulmak gerekiyordu. Cumhuriyetin ilk yıllarından Sait Faik'e kadar olan yıllar, okuduklarıma göre avangard bir dönem oluşturmuyordu. Kimi zamanlarda bu dönemin

modern olduğu söylenebilir. Örneğin ben Yakup Kadri'yi yeterince modern buluyorum, ancak bu, Cumhuriyetin getirdiği bir kuruluş dönemi olduğundan ortaya konanlar da aynı zamanda ideolojikti. Reşat Nuri, Halide Edip, Yakup Kadri, Falih Rıfkı, ideolojiktiler kanımca. Buna karşılık Sait Faik'ten sonrası çok ilginçti. Bunu yalnız ben söylemiyorum, bütün Türk yazarları ve eleştirmenleri söylüyor. Sait Faik, modern öykünün kurucusu. Modern anlamda metinler kurmak için gerçekçi öyküyü tipleştiriyor Sait Faik. İçinde oyunların, düzenlerin bulunmadığı, daha çok şiirsel bir hava içeren metinler kurmak için. Kuşkusuz a'dan z'ye kadar Çehov'da, Maupassant'da yer alan oyun ve düzenler değil bunlar. Buradan başlayarak kendi kendime Sait Faik'ten sonra genç yazarlar bulunup bulunmayacağını sordum. Sait Faik'in ölüm tarihi olan 1954'te iyi bir başlangıç tarihi olabilirdi.

"a Dergisi"nin kuruluş yılları değil miydi o yıllar?

– Gerçekten de o yıllar, *a Dergisi* çevresinde toplanmış bir kuşağın doğuşuydu. Bu derginin bütün sayılarını ve Demir Özlü, Ferit Edgü, Erdal Öz, Onat Kutlar gibi yazarları inceledim ki bunların hepsi ellili ve altmışlı yılların başında öykücü olacaklardı. İçlerinden bazıları, Onat Kutlar ve Erdal Öz gibi örneğin, öykü yazmayı bıraktılar. Ötekilerse devam etti. Demir Özlü o günden bugüne yazmayı sürdürüyor. Çok farklı dönemlerde birçok farklı öyküler yazmıştı. Ferit Edgü de uzunca bir süre devam etti. Hâlâ da yazdığını sanıyorum. O halde bunların bütün hepsi Sait Faik sonrası öykücülerdi. Daha sonraları çalışmalarımı sürdürürken 1968 sonrası ikinci bir dönem yakaladım. 68 ve 69'larda başlayan, Sait Faik sonrası ikinci bir kuşaktı bu. Şurası çok ilginçti ki Hulki Aktunç, Selim İleri, Nedim Gürsel'in oluşturduğu bu kuşak, 1954 kuşağı gibi yazmıyordu. 1954 kuşağı varoluşçuları, Kafka'yı tanımıştı ve onun etkisinde kalarak yazmışlar, onunla

Sait Faik, modern öykünün kurucusu. Modern anlamda metinler kurmak için gerçekçi öyküyü tipleştiriyor Sait Faik. İçinde oyunların, düzenlerin bulunmadığı, daha çok şiirsel bir hava içeren metinler kurmak için. Kuşkusuz a'dan z'ye kadar Çehov'da, Maupassant'da yer alan oyun ve düzenler değil bunlar.

Desen : Güngör Kabakçıoğlu

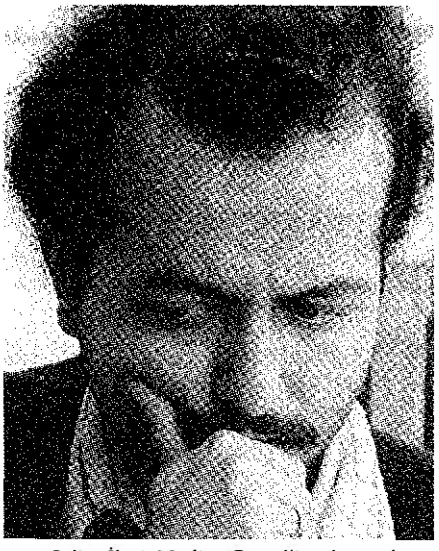

Timour Muhidine : Şurası çok ilginçti ki Hulki Aktunç, Selim İleri, Nedim Gürsel'in oluşturduğu bu kuşak, 1954 kuşağı gibi yazmıyordu. 1954 kuşağı varoluşçuları, Kafka'yı tanımıştı ve onun etkisinde kalarak yazmışlar, onunla hemen hemen aynı şeyi yapmak istemişlerdi.

hemen hemen aynı şeyi yapmak istemişlerdi. Bunun yanında 68-69 kuşağı daha realistti, fakat aynı zamanda şiirselditer ve bu bakımdan Sait Faik'e daha yakınlardı. İstanbul'a, azınlıklara, marjinal kişiliklere, küskünlere, göçmenlere, çocuklara, yani Sait Faik'in çok sevdiği kişiliklere yöneldiler. İşte konu seçiminin öyküsü bu.

Öyküyü neden seçtiniz?

– Şunu anladım ki, benim ilgimi çeken yazarlar, birkaç istisna dışında öykücülerdi. Bunu olağan karşılıyorum. Çünkü Türkiye'de öykü, romandan daha iyi bir durumda. Türk öyküsü çok nitelikli bir yerde. Çağdaş Türk Yazını'nın evrensel değerlerle buluştuğu iki alan sayacak olursak bunların şiir ve öykü olduğu rahatlıkla söylenebilir. Ama roman için aynı şeyi söylemek zor. Birkaç istisna dışında...

Araştırmalarınızın ve yakın takiplerinizin ardından Türk dili, kültürü, gelenekleri ve yazını hakkında neler söyleyeceksiniz?

– Denilebilir ki Türk düzyazısı çok eski bir geleneğe sahip olmadığı ölçüde kendini bir yere koymakta güçlük çekiyor. Öykü, anlatı ve roman Tanzimat'a kadar gidiyor. Olsa olsa yirmi yıl daha öncesine götürülebilir. Her zaman olduğu gibi zor olan şey betimleme sanatıdır. Tanzimat dönemi romanlarında betimleme, örneğin coğrafi betimleme, doğa betimlemesi kolaydı ve özümlenmişti. Bu da aslında Fransız romanlarından ileri geliyordu. Özellikle romantik dönemde doğa çok betimlendi. Çağrışımlar kuruldu. Ve bu düzgü çözme çok pahalıya patladı. Doğa bir düzgüdür. Dolaysız bir betimleme değildir. Kullanmasını bilmeyenler için doğal diyaloglar kurmak zordur. Tanzimat dönemi romanlarında, ki bu çok söyleniyor, doğallık oldukça az. Ahmet Mithat'ın romanlarında diyalogların biraz tumturaklı, yapmacık olduklarını görüyorum. Tanzimat'ın başından altmışlı ve yetmişli yıllara kadar yine de çok çabuk bir biçimde ilginç şeylerle karşılaşıyoruz. Bu durumda öykü, biraz daha geç

ortaya çıkıyor ve düzyazı dilinden yararlandığı gözleniyor. Çünkü öykü bir düzyazıdır. O halde gerçekçi öyküye yaslanabilir ve gerçekçi öykü de Türk öyküsünün özüdür. Öykü de kendi deneyimlerinden, buluşlarından yararlanıyor. Sait Faik'ten başlayarak şiirden de yararlanıyor aynı zamanda. Garip Hareketi ve Sait Faik'in öyküleri arasında bir bağ olduğunu düşünüyorum. Bunun aslında Cumhuriyet döneminin ortasına ve popülizme rastladığını söylemek gerek. Sözün sokaktaki adama, sıradan insana verildiği bir dönem bu. Orhan Veli, Oktay Rifat ve Melih Cevdet'in şiirlerinde olduğu gibi. Onlar bir tarz yarattılar. Tamı anlamıyla, şiirsel düzyazı tarzıydı bu. ❁

Timour Muhidine, 1959 Fransa doğumlu genç bir Türkolog. Fransa'da Türk edebiyatını konu edinen "Anka" dergisinin yayın yönetmeni. İngilizce, Almanca ve Türkçe'nin Fransızca'daki çevirmeni. Son olarak Türkçe'den Nedim Gürsel'in *Boğazkesen*'ini çevirdi. Zafer Şenocak'ın Almanca yazdığı bir şiir kitabını da *La Mer Verticale* adıyla Fransızca'ya aktardı.

Bir insanın öykülerle olan her türlü temasını kesin; o insan kesinlikle hemen – büyük olasılıkla kendisiyle ilgili – öyküler icat etmeye başlayacaktır.

– A. E. Coppard

VECİHİ SARISÖZEN

Yaban

ARTIK yalnızdım; olan olmuş, *Z* ile ayrılmıştık. Kısa süren bir yargılama sonunda onunla birlikte, beni suçlu sandalyesinde, suçlu sokakları suçlu yatağı suçlu kentinde bırakıp bir yarım da benden ayrılmış, geriye kaldığım kadarıyla kendimi o küçük adaya atmıştım.

Sırtımı kapalı salonun duvarına vermiş, dışarıda tek başıma otururken, vapur rıhtıma yanaşır yanaşmaz iskeleye atlayıp dev damlalar gibi sekerek bir çırpıda adaya karışan insanların arkasından, yağmurla ağırlaşa ağırlaşa yürürken, mutsuz muydum?.. Sanmıyorum. Bomboş, ahşap bir ev gibiydim daha çok.

Nisan başlarıydı, cılız sürülerini birkaç ay sonra bekleyen adalılar için mevsimini şaşırmış bir kuş olmalıydım; yadırganmıştım. İlk günler yürüyüşe çıktığımda, varlığımın ne anlama geldiğini kendilerine soran bakışlarını, kasabanın dışında gözden yitene dek sırtımda duyumsuyordum. Gözden göze aktarıyorlardı beni ve bunu da benden saklamadan yapıyorlardı. Kendi kendimle bile aralıklı görünümümle ben de pek iç açıcı değildim sanırım. Öyle ya da böyle, umursamıyordum. Neyi umursuyordum ki..? Günler geçiyor ve hiçbiri de bir öncekinden kötü olmuyordu artık : düşünmüyordum.

O sabah gözümü açtığımda küçük kara örümcek yine tam tepemde, ağının ortasında kıpırtısız duruyordu. Ölü müydü... değildi. Bahçede, köhne telefon direğinin tepesindeki haçın daracık sırtında, kumru beceriksiz yuva uğraşına başlamıştı çoktan. Bir çöp parçasını yerleştirirken sürekli bir başkasını düşürüyor, ben onu duyarsızca izlerken, o boşunalığı çileden çıkarmayı sürdürüyordu.

Giyinip aşağıya indiğimde arka bahçedeki masada, bu kez fazladan bir de yumurtası ile, kahvaltım hazırdı. Kim bilir kimin, belki de az gerimde, bahçeye açılan kapının yanındaki peykeye usulca yerleşen yaşlı ev sahibimin ne zaman diktiği yasemin, çit boyunca almış yürümüş, bahçeyi saran kocaman bir kucağa dönüşmüştü.

Yerken, bir yandan da adanın hızla altına süzüldüğü koyu bulutları izliyordum. Hava oldukça serindi ama sıcak yumurtayı avucumda tutarken gülümsüyordum, anımsıyorum. Sonra neden birden yerimden kalkıp – "Soğuk değil mi? Hanım, şu masayı içeri taşı bakalım!" : Hayır, istediğim o değildi – kendimi sokağa, evlerden uzağa attım bilmiyorum. Bağları ve yaban zeytinlerini arkamda bırakıp kayalık burna inen yamacın ucuna vardığımda, bir taşın üzerine oturdum.

Yağmur iyice bastırmıştı artık ama en azından ortalıkta insan yapısı bir şey yoktu. İçimdeki nedensiz ürkü yatışıyordu.

Akşamüzeri, giysilerimi değiştirmiş, deniz kıyısını izleyen patikadan rıhtıma doğru yola çıktığımda, adanın göğü tümüyle açılmış, yel kesilmişti. Ayın ışığı ılık mıydı, bana mı öyle geliyordu; gün boyu öyle üşümüştüm ki... "Hayırlı akşamlar!" Selam uzatılan ben olmalıydım, her akşam geçtiğim bu yolda ilk kez. Sahibini akşam alacasında seçemesem de, sesin geldiği arka bahçeye yanıtımı gönderdim : Hayırlı olsundu, cümlemize...

'Hayır'da gözüm yoktu, 'şer' olmasındı da... 'Şer' bir yabancılık duygusuyla beliriyordu. Öyle yer ya da zaman değiştirmekle geçecek türden değil, kurulmamış bir yurttan sürgünlüktü ve eğer yalnızsanız beyninizde bu urun varlığını duyumsadığınız anda büyümeye başlıyordu, engelleyemiyordunuz. Hücreleri, kılcal damarları çatlatarak ilerlemesini hiçbir tanrı durduramıyor, ancak bir aşk ve anılar yardımınıza koşabiliyordu. Uzaklaştığında da, bu kez panzehirin yan etkisi yakıyordu gözlerinizi : hü-

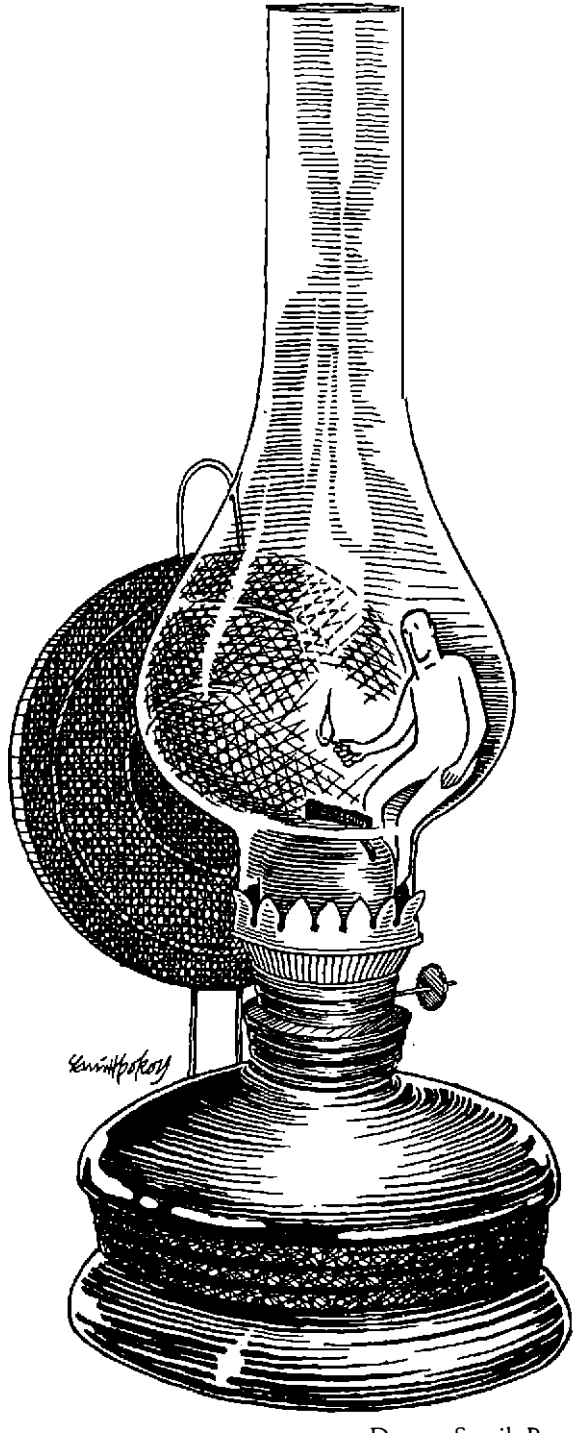

Desen : Semih Poroy

zün. Verilen aradan sonra yaşama yeniden dönülmüyor muydu... Evet, ama daha da sertleşmiş bir kabukla.

Ama o akşam benden yana melekler işbaşındaydı, korunuyordum. Adanın üzerinden çekilip çevreni kapayan bulutlar, öte yanlarındaki hiçbir göze gedik vermiyorlardı ve ben de beynime çullanmak için uzaklarda beni aradığını bildiğim yırtıcı kuşu, geçici bir süre bağlandığım bu toprak parçasına çekecek davranışlarda bulunmamaya kararlıydım.

Kış geride kalmıştı ama güneş battıktan sonra ışığının oyalanmayı sürdüreceği günler gelmemişti daha. Yolun bitimindeki eski taş merdivene vardığımda, aşağıda meyhanenin sarı ışıkları ıslak rıhtımda yakamozlanmaya başlamıştı bile.

Hava giderek soğuyacaktı, yine de dışarıya, kapının hemen yanındaki tek masaya oturdum. Bu masanın ben bağlı müşteri için orada olduğunu biliyordum. Kimi geceler iyice üşüdüğümde içeride olmayı istememiş değildim, ara sıra hep birlikte kaldırılan kadehler masalara bırakılırkenki sessizlikte, camın dışındaki ayrıksı sırtımın ayrımına ben de varırdım. Ama işte öyle oradaydım, kim ne yapabilirdi... Ben ne yapabilirdim ki buna karşı?

Oturdum ve gömleği, pantolonu, suratı bile üzerinden sarkan aksırtılı garsonu beklemeye başladım. Ağzı hep yarım açık, ben isteklerimi sıralarken kafasını yavaş yavaş bir o yana bir bu yana eğerek suratıma, suratımın dünyada tek onu ilgilendiren ayrıntılarına dalardı. İlk günler, ne eksik ne fazla, masada her şeyin yerini aldığını gördüğümde ben de onun suratına az şaşkınlıkla bakmamıştım ama alışmıştım artık.

Her günkünden daha geç almıştım yerimi. Aniden çöken karanlık solda, ileride, ışıkları sönmüş iki göz iskele binasının pencerelerinden içeri dalarken, açık mavi ahşap gövde gündüzü emmiş, direnişini sürdürüyordu. Tüm ışıkların söndürüldüğü sabah öncesi birkaç saatin uykusunu almaya yettiğini öğrenmiştim, besini insandı daha çok. Yaşlandıkça uykusu azalacaktı... İki büklüm ninenin gelmesine ise daha vardı. Saatler geçip meyhane ilk firelerini vermeye başladığında sarmaşığın arkasında belirirdi. Küçücüktü, onun orada beklediğinin kimi kez neden sonra ayrımına varırdım. Garson yanına gittiğinde örtüsünün altından sefertasını yavaça uzatır, bekler, geri aldığında da garson arkasını döner dönmez tez adımlarla yitip giderdi sokağın karanlığında.

İyi de, garsonun sarkık gözüne ilişmemiş miydim daha..? Şöyle geriye doğru yekindiğimde burnum neredeyse göbeğine değecekti. Onunki değil, kapının önüne çıkmış patronun gergin ve küçük bir gezegen iriliğindeki göbeğiydi bu; doğrusu böyle kıyılmış bir gövdeyi o çelimsizin yarıp bana ulaşması olası değildi. Bir süredir masaya düşen ağır gölgenin nedeni de çıkmıştı ortaya. Kendisine döndüğümü gözünün alt yarısıyla görünce, yıldızları izliyor ayakları bıraktı ve, "Bey! hoşgeldin..." Anlaşılan bir haftayı aşkın bir süreden sonra ancak bu akşam hoş gelmeyi başarmıştım : Hoş buldum. Hava serin miydi? Serindi, evet. Bir yandan onunla konuşuyor, bir yandan da düşünüyordum... Ne oluyordu? Şunu biliyordum : Gündelik çevrenizde, kısalığa ayarlanmış duyargalarınızda varlığı ile o güne, o ana dek hiçbir özel titreşim yaratmamış birisine karşı, içinizde birdenbire ilk bakışta nedensiz bir coşku kabarabiliyordu. O birisinin, sizin arayadurduğunuzu bilmediği bir ötekini gizlide tuttuğunu duyumsuyor ve artık elinizde

olmadan onda o ötekini araştırmaya, onunla konuşmaya can atmaya başlayabiliyordunuz... Tam, durum pek de böyle sayılmayabilirdi ama günü gözümün önünden geçirdiğimde, adada bana karşı bir ilginin devinmeye başladığı çıkıyordu ortaya. Bu devinimi başlatan ben olamazdım. Tersine, yumuşakça güne kasılarak başlamıştı. Yoksa..? Bakışlarımı yavaşça içeriye çevirip derin soluklarla yükselen ve bilgiç salınımlarla yerlerine oturan kafaları gördüğümde usuma gelenin doğru olduğunu anladım : Bana bir öykü kurmuşlardı. Bu öyküde, bir aşk yarasının adalarına attığı, 'aslında iyi biri'ydim. Ayrıntılar önemli değildi, bunu bir kişi yazmış, noktayı koyar koymaz hazır bekleyen ulağının kulağına eğilmiş ya da her birinin öyküsü çakışmış olabilirdi. Öyle ya da böyle, doğruydu ve anlaşılan şimdi sıra bunu ustaca benim ağzımdan çekip almaya ve dünyada hiç de yalnız olmadığımı bana anlatmaya gelmişti. "...istemiyorsanız eğer?.." Hayır hayır, gelecektim içeri, bundan sonrasında benim de onları incelemeye alma hakkım doğmuştu, niye kullanmayacaktım ki?

Uzun bir kış geçirmişler ve birbirlerinden bir kez daha bıkmışlardı. Değişik tat ve kulağım bir süre sonra, onları tek başlarına da avlanmaya itti. Kimi akşamlar kendimi bir avluda, mangal başında, bir yaşamöyküsünün – aşksız yaşamöyküsü mü olur – son çeşitlemesini dinler buluyordum. Geçmiş büyülü, düğümlerinin tümünü bir anda çözemiyorsunuz, anlatan kadar ilgiyle izliyordum öyküyü. Çoğu zaman hiç konuşmadığımın ayrımına varan olmuyordu. Konuşmak onlarda, dinlemekse bende sağaltıcı bir etkide bulunuyor gibiydi. Uzun bir süredir ilk kez soluk almama izin veriyordum.

Günler geçtikçe hava ısındı. Masalar dışarıya taşınmış, adanın başlıca eğlence kaynağı akşam vapurunun gelişi açık havada beklenir olmuştu artık. O saatin ayrı bir güzelliği vardı. Güneş tam karşımızda batıyor, onu kısa bir süre perdeleyen vapurdan inenleri ancak iyice yaklaştıklarında tanıyabiliyorduk. 'Kaptan'ı da ilk kez böyle bir günde gördüm. Vapur bıraktıklarını ivedilikle yutan adadan uzaklaşmış, rıhtımın ucunda, güneşe ve bize eşit uzaklıkta, kıpırtısız bir nokta kalmıştı.

HER cuma sabahı ilk vapur için iskeleye inenler onu eski, kayışlı deri çantasının uysal bir kedi gibi yaslandığı babanın üzerine oturmuş, sırtı onlara dönük, vapurun ayağına gelmesini bekler bulurlardı. Akşam, iskeleye ayak basar basmaz çantasını yere bırakıp bakışlarını evlerin, ağaçların, bizlerin, adanın her şeyinin üzerinde uzun uzun dolaştırıyor, "Kaptan sayım yapıyor"du. Bu arada kahvenin çardağı altından, meyhanenin yeni sulanmış taşları üzerindeki masalardan, geride, yukarıda, paslı bir teras demiri arkasından karşı bakışlar üzerinde toplanıyor, o adayı narçiçeği bir ışıkla aydınlanmış, ada ise onu iskelenin ucunda küçük, kara bir gövde olarak görüyordu.

Yürümeye başladığında eller zarlara, rakı kadehlerine, torun saçı örmeye yeniden uzanıyor ancak ilgi odaklandığı noktadan ayrılmıyordu. Yavaş yavaş yak-

laşıp sokağın girişine geldiğinde, gözlerini önünde uzanan yoldan ayırmadan "iyi akşamlar" diler, kenara yaklaşmış 'kıdemli'lerden yüksek sesle, diğerlerinden mırıltıyla karşılığını alıp dört beş adım ıradığında, yaşam yeniden olağan akışına dönmüş görünürdü... Kimi kandırıyorlardı ki? Bir zamanlar dinledikleri öykülerini 'kaçıkça' bulmuş olsalar, onu artık 'biraz oturmaya' çağırmasalar, bunca yıla karşın adadaki varlığı onlara yabancı gelmeyi sürdürse de, ortalık iyice kararduğında varabildiği evine kadar tümü de kafalarının içinde ona eşlik ederken, her birisi bunu yalnızca kendisinin yaptığını düşünüyordu. Rahatlama ve unutuş ancak tepedeki evde ışığın yandığı iletisinin havada uçuşmasıyla geliyordu.

Hızlı yaşamıştı. Söylenen buydu. Hızlı, nasıl? Nereden ne için neden bu ada. Geçmişteki işi?.. Peki adı?.. Geç sorulardı bunlar. "Hızlı yaşamış" ve işte "sonunda buraya kapağı atmış" biriydi. Ortak bellekte bu kadarı yazılıydı ve bakışların arkasında birikmeye başlayan tedirginliğin bana anlattığı, bu kadarının yeterli bulunduğu ve bir sorgulama yapılması gerekiyorsa bunun da bir yabancıya, bana düşmeyeceğiydi.

Sorular sorulmamış olamazdı ama anlaşılan yanıtlar bir kuşaktan diğerine giderek eksilmiş ya da yanıtsız bıraka bıraka soruların ötesine kaçılmış ve sonunda Kaptan çıkışı anımsanmayan bir kalıta dönüşmüştü. Yaşayan bir kalıta. Çok yaşlıydı.

"Ne için" soruma, şarap bardağını ağzına götürürken, göğsüne düşmüş başını bir an için kaldırıp mırıltıyla "düşünmek için" yanıtını veren 'emekli'yi unutmamış, ertesi gün bir 'sabah kahvesi'ni içmeye gitmiştim ama onun da anımsadıkları çok değildi.

Bahçesinden dışarı çıkmıyordu. Ben ne zaman görmüştüm onu, cuma sabahı, hah, işte onların da gördüğü o kadardı... Eh, adaya geleli şöyle böyle bir kırk yıl olmuştu. Ne yapacaktı bu adada? Bizzat kendisi sormuştu. Öyle ya, bir çoğu kaçıp kurtulmak isterken? Satın aldığı arsaya dikeceği işte o uzaktan gördüğüm tek katlı ev için iskeleye malzeme boşaltan mavnayı, kan ter içinde tepeye tırmanan işçileri yukarıda, adanın kaptan köşkünde elleri belinde izlerken, kafasını çevirmeden, "Düşüneceğim," demişti. Daha o zamanlar bir altmışında vardı, artık şimdi kaçtı, onu ben hesaplayacaktım.

Peki, ne yer ne içerdi bu adam? Mustafa taşıyordu öteberisini. Mustafa?.. Ben Mustafa'yı nasıl bilmezdim, şu koca kulaklı cüceyi?.. Meyhanede, kahvede, usa gelebilecek her yerde – yanılsama da olabilir ama kayalık burna giden yolda bir böğürtlen kümesinin arkasında bile – kaşlarına kadar inen kasketinin altında varlığı kuşku götürmez ancak görülemeyen gözleriyle put gibi otarak ya da dikilerek oradalığını kısa sürede unutturan cüce, Kaptan'ın adamıydı demek. İskelenin bir mıknatıs gibi çevresine çektiği ve daha sonra bırakmadığı evlerden uzakta, tepenin yamacındaki baraka onundu. Bir başına yaşıyordu. Aman ha, gideyim falan demeyecektim : dilsiz değildi ama anası öleli beri konuşmazdı. Eh, namussuzun inşallah bundan böyle de konuşacağı tutmazdı, zira onun bildiklerini bir o bilirdi bir de Allah.

Kahve çok güzel olmuştu, pişirenin eline, onun da diline sağlıktı, artık izin

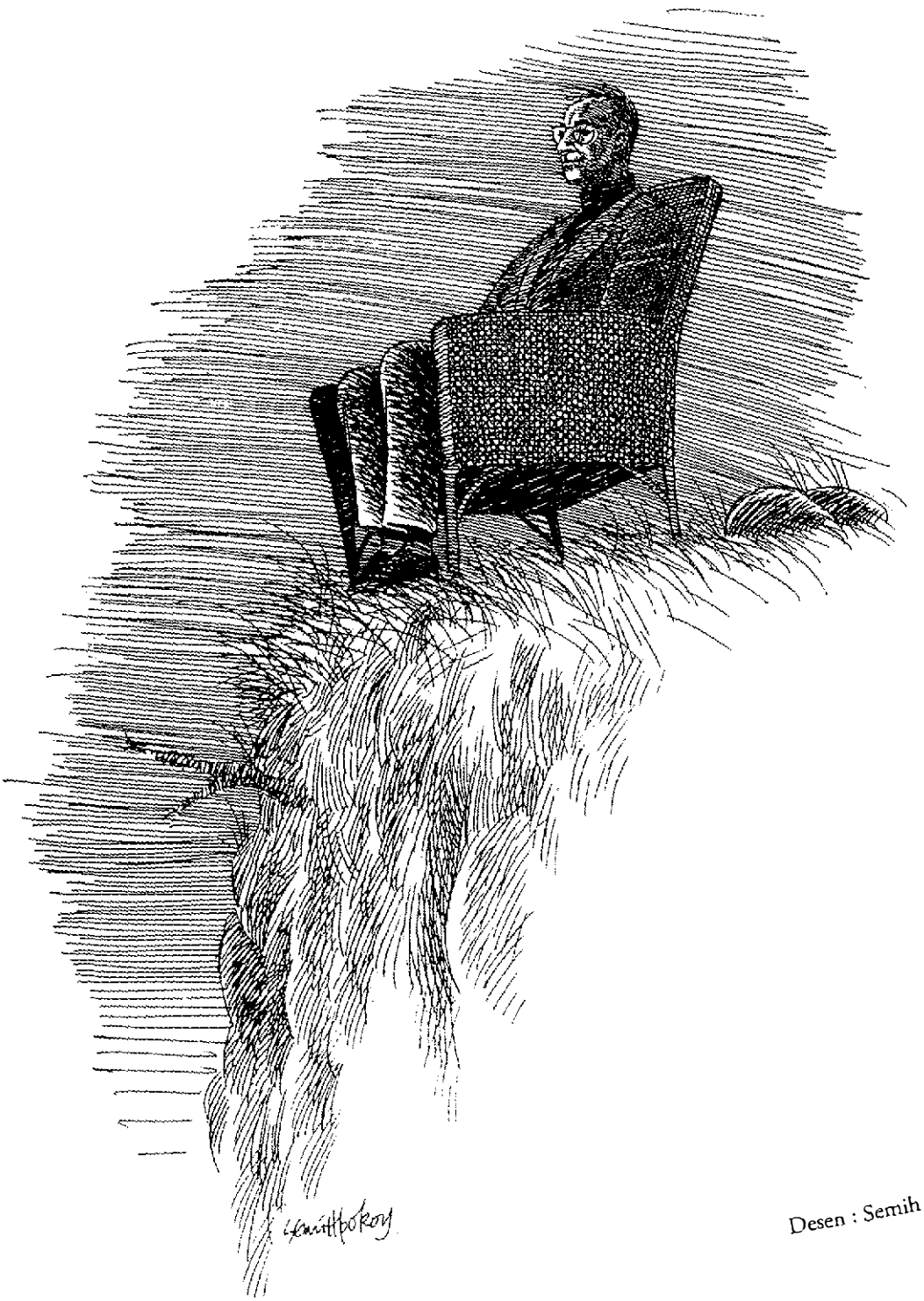

Desen : Semih Poroy

istiyordum; izin benimdi, ne zaman istersem çekinmeyecek, gelecektim. Avlu kapısına doğru yürüyorduk... Şu nikâh sonrası Kaptan ziyaretlerinden, Motorcu Kemal'in başına gelenden söz etmemişti, zaten bildik hikâyeydi, meyhanede anlatmış olmalıydılar. Yoo, bilmiyordum... Öyleyse şuracığa oturup bir sigara daha yakacaktık.

Yeni evlilerin nikâh sonrası Kaptan'a uğrayıp elini öpmeleri bir gelenek olmuştu. Bu konukluklar ne zaman, nasıl başlamıştı o da bilmiyordu ya nedenini kestirmek o kadar da zor değildi : Evi değerli mallarla dolu Kaptan o güne dek hiçbir çifti armağansız savmamıştı ama kimse de bir ara içeri giren Kaptan'ın ne ile çıkacağını öngöremezdi. Kimi zaman kapıdan dürülmüş bir halının ucu görünür, parlayan gözlerle aslan ihtiyarın yardımına koşulur, kimi zaman da kaçık, elinde bir kum saatiyle beliriverirdi gülümseyerek.

Kim bilir ne umup önünde kum saatini bulan, Motorcu Kemal'di. Çiçeği burnunda karısı masumca lokumunu çiğner, seninkisi de sözüm ona utangaç, ağır ağır düğmelerini çözerken birden durur, ağzının içinde bir nara patlatıp kumsaatini kaptığı gibi fırlar çıkar zifaf odasından. Soluk, bir zamanların kuyumcusu Aristo'nun evinde alınır. Rahmetli, parmağının ucunu kırılan saatten masaya akan kuma batırıp diline götürür, sonra, "Oğlum," der, "altın tozu değil bu, daha da kıymetli bir şey!" Kemal kaçıp gittikten saatler sonra bile sık sık pencereye çıkıp bağırıyormuş arkasından : "Oğlum Kemaal! Daha da kıymetli, zaman bu, zamaan!"

Kum saatinin öyküsünü bir kez daha, Kemal'in de bulunduğu bir ortamda, meyhanede dinledim. Yıllar kızgınlığını gideremeyişti anlaşılan, anlatan öyküyü bitirir bitirmez dişlerinin arasından noktayı koymakta gecikmedi, "Dinini s..tiğimin gavuru!" Önce hep bir ağızdan kahkaha ve ardından sessizlik, "tövbe dee, tövbe de!.."

Aristo o güz, kollarında rahmetli karısının, anavatandaki kızının, torunlarının çerçeveli fotoğrafları, yatağında, uyurken ölmüş.

BİR aydır adadaydım. Kendimi sık sık 'yerlisi' adımlar atarken yakalıyor, öte yandan, dönüş için biçtiğim gün yaklaştıkça burada bulduğum bir parça erinç de benden ırıyordu.

Gezgin bir coğrafyaya elini kolunu sallaya sallaya dalabiliyor. Sokak sokak, ev ev, insan insan gezip, tek tek parçaların öykülerini birbirlerine zincirleyerek kafasında onun yüzünü, kişiliğini kurabiliyor, onu 'tanıyabiliyor' kısacası... Sonra günü geliyor, ayrılıyorsunuz oradan. Dönüş yolunda, geride bıraktığınız görüntüleri, konuşmaları belleğinizden geçirirken, sormamış olduğunuz, sormaktan kaçındığınız sorular teker teker gelip omuzlarınıza konmaya başlıyor ve hiçbir coğrafyanın içine doğmamış olana gizlerini vermediği, veremeyeceği bilgisi bir kez daha beliriveriyor su yüzünde. Yeni bir durakta yere ayak basan, bir yurtsuzluk yılı daha yaşlanmış birisi oluyor.

O sabah, zeytinliğin bittiği, toprağın yerini denize inen kayalara bıraktığı noktada, ayaklarım daha ileri gitmeyi geri çevirdi; burnun ucunda, kayalara çarpan dalgaların sesine bakmaktan yana değillerdi kesinlikle. Ama günlerin dengesi bu sabah yürüyüşlerine ve yalnızlık alıştırmalarına oturtulmuştu. Sol yanım yine kayalar ve denizdi, kendimi kalan tek yola, sağa, zeytinliğin sınırını izleyip tepenin batı eteklerinde izi yitip giden patikaya sürdüm.

Mevsim olarak erkendi belki ama o gün yazındı; bir öncekinden sakladığı kokusuyla onu karşılayan toprak doğruluyordu beni. Güneşin, ilk ışıklarıyla adanın üzerinde yakaladığı birkaç bulut pılı pırtıyı toplayıp çoktan çekilmiş, kuzeyde, çevren çizgisinin üzerine yayılıp günü ona bırakmışlardı.

Sırt çizgisini izlemekte inat ettiğim için tepenin doruğuna varmam uzun sürecekti ya bu yolla hem kuzeyi hem de güneyi görebiliyordum. Zaman bol, yurtsuza toprak sonsuzdu, adımlıyordum...

...Yaşamdan derin beklentilerinizin varlığını ancak bir başkasıyla gerçekten kavrayabiliyorsunuz. *Z* ile birlikte toprağa ve zamana da kavuşmuştum... Yazgının önümüze sürdüğü kapılar yaşamın sınırlılığıyla alay edecek denli fazla; bir gün bir kapı önünde durmuş ve benim için ayırdığı en gizli ve kutlusu olduğunu bilmeyerek ama sezerek belki, açmıştım. O, kendi kapısını çoktan açmış, orada beni bekliyordu. Ödülüm, kokusunu yaşamın acılığı, tatlılığı ve ölümlülüğünden almış, eksiksiz bir iremdi.

...Aşk! Nasıl sürdürülür, daha kıpırtısı dinmemiş etle beslenmeye alışan bu yabanıl hayvan uysallaştırılabilir mi? Bir gün gelip onu beslemeye yetecek eti bulamadığımda ne olacaktı? Bilmiyordum, bilmiyorum.

...Sonra korku. Ölmesini ya da ölmeyi ne zaman istemeye başladım anımsamıyorum. Öldüremedim ama yollar eksik değildi. Öldürücü kötülükler : Buluyor, yaşıyor ve getirip ne ona ne kendime, tam orta yerimize bırakıp duruyordum... Sonunda onu kendimden ayırmayı, o yabanıl hayvanı da sürgüne yollamayı başarmıştım.

... Unuttuğum, yarısının *Z*, yarısının da benden oluştuğu ve ikimizden başka gidecek yurdunun olmadığıydı. Şimdi içgüdüleriyle ortamını arayan varlığını içimde bir yerlerde duyarken, Z'siz zamanlarda olduğu kadar yalnızlık çekmiyordum : Daha da yalnızdım....

Küçük bir adaydı ama doruk her zaman doruktur, hele çevren dairesi ortasında tekse. Bakışlarımı çevren boyunca, daralarak içeriye denizde, adanın kıyılarında, sonra yukarı, daha da yakına, en sonunda ona çevirdim. Çöktüğü taşın üzerinde, gözleri dizlerinden sarkan ellerinin arasındaki boşluğa dikili, pes etmiş bir görünümdeydi. Bu adam ben miydim? Ona bakmak içime dokunuyordu. Bağışlayamıyordum ama saçlarına dokunmadan edemedim ve hemen ıradım yanından : Birisini ağlar gördüğümde benim de ağlayasım gelir.

Doğu yönünü izleyerek inmeye başladıktan bir süre sonra, üstüne sıralanmış çam ağaçlarının doruktayken görmemi engellediği dik bir bayır ve altında genişçe

bir düzlükle karşılaştım. Bayırdan kayarak indim ve ayağa kalkıp birkaç adım attığımda, gözüme düzlüğün güney ucunda, çiçeğe boğulmuş nar ağaçlarının ardında gizlenmeye çalışan o çatı ilişti. Önce yadırgamadım ve yürümeyi sürdürdüm... Ancak kasabanın ilk evleri bile çok daha aşağılarda olmalıydı.

Büyükçe bir evdi. Tek katlı ancak yüksek, geniş pencerelerinin kepenkleri sıkı sıkı kapalı, bir hana yakışır kapısının kanatları ise ardına kadar açıktı. Sekiyi aşıp eve girdiğimde, ileride, tam karşıma düşen dev pencere ile aramda uzanan ışık koridorunun iki yanındaki loşluğa gözlerimin alışması için beklemem gerekti.

Koca ev tek odaydı. Solda, duvara yaslı kapı kanadının eteğinden başlayarak insan boyuna yükselen odun istifinin gidip dayandığı duvarın önündeki tezgâh, ortasındaki dev kuzine ve birkaç adım yaklaşıp elimi üzerine koyduğum masa, onlarca insan için oradaydılar sanki, ya da bir Guliver için. Gözlerimi kapayıp odanın geri kalan büyük bölümünden beni ayıran keskin ışık ırmağını geçtiğimde... İlk gördüğüm, dar ve uzun bir geçidin öte ucunda, göğsüne ince, parlak bir kılıcın saplı durduğu, demir iskeletli, yüksek, boş bir yatak oldu...

Geçit, birbirlerine dayandırılarak üst üste yığılmış kitapların oluşturduğu duvarlar arasındaki daracık yollarda yitip giden iki labirentin ortasında uzanıyordu. Geçidin tam ucunda durup kopukluğunu tamamladığım kitap duvarlarının arkasındaki odaya ışık bir keşiş penceresinden düşmüştü. Yatağın sağında, yukarıda, duvara çakılı bir sıra mıhtan bir iki kazak, eski bir gemici paltosu ve bir aba pantolon sarkıyordu. Odanın geri kalanında, her birisine ulaşılabilecek biçimde aralarında yollar bırakılmış sandıklar, sandıklar...

O ana kadar değil ama o an bir göz sırtıma dikildi ve ben odanın sınırını aşmadım. Arkamı döndüğümde dönüş yolum çok daha daralmış ve uzamış görünüyordu. Geçidin ağzındaki şimdi sarı ve yoğunlaşmış ırmak, içinden birkaç dakika önce evin bu yakasına sıyrıldığım ırmak değildi... Yatay bir kuyunun dibine mi düşmüştüm, yoksa bir zamanlar yarıda kalmış korkutucu bir düş sonunu mu arıyordu!? İki labirentin kapılarından önümdeki yola sızan titrek kandil ışıkları, ırmağı, imledikleri çizgide ince ama atik davranmazsam beni boğmaya yetecek bir çatal vermeye çağırıyorlardı sanki... Koştuğumu gizlemeyeceğim.

Yakalanmama ramak kalmış ama kurtulmuştum. Solda, kapı ardına kadar açık, ışık perdesinin arkasında, ötelerde, tavalar asıldıkları yerlerde birer kara delik gibi durmayı sürdürüyorlardı. Sağa, pencerenin önündeki çalışma masasına doğru ilerlerken adımlarım rahattı; ne garip, tanık yokluğunda suçluluğun üstü örtülüveriyordu hemen.

Olağanüstü irilikte bir gaz lambası ve bir kutu kibrit. Masanın üzerinde yalnızca bu ikisi vardı. Kapaklarının kapatılışındaki düzensizlik geridekilerin az önce ivediyle çekmecelere indirildiği izlenimi veriyordu. Gaz lambası ve kibrit. Üçgeni kurmakta gecikmedim... Demek, molalarla bir saati bulan tırmanışın, yokluğunda onu arayıp durmuş bir evle barışmanın ardından elin kibrite uzandığı, güçlenerek odayı dolduran ve dışarı, aşağıya, ölümü kafalardan defetmeye yollanan ışığın yakıldığı yer burasıydı. Masanın solundaki, ön bahçeye açılan kapıyı örten atlas perdeden içeri akan sıcak, kırmızı mağmaya ayaklarımı soktuğumda, dönüp eve bir kez daha baktım... Evet, yoktu : tek bir toz taneciği bile. Yerler, nesneler, pırıl pırıldı. Cücenin işi öteberi taşımakla bitmiyordu anlaşılan.

Sol elimle perdeyi yana itip bir adım attım ve ev sırtımı yalayarak kapandı. Güneşin indirdiği gözlerimin ilk gördüğü önümdeki beş altı basamaktı... Çimen adacıklarıyla kaplı toprak sekiz on metre ötede diz boyu yüksekliğinde, kireç boyalı kalın bir duvara uzanıyordu. Duvarın önünde, üzerinde, büyük toprak saksılar içinde fuller, renk renk ada karanfilleri, mor, beyaz, pek azı açmış tomurcuklarıyla tümünü kucaklayan petunya seli. Sağda, ileride, basamakları inerken göz ucuma çarpan asma çardağının altına doğru yürümeden önce, yarın girintili çıkıntılı sınırını izleyerek örülmüş duvarın önünde bir süre durdum. Bir kuşbakışı.

Deniz alabildiğine bir aynaydı ama onunla, yükseklerinde uçuşan tek tük martının arasına başınızı uzatamıyordunuz : Ada. Kasaba hangisinin bir köşeciğine tutunmuş, buradan belirsizdi. Rıhtıma yapışmış koyu kum rengi bir avuç Rum dikdörtgenin çevresini almış kırmızı Türk karelerinin berisinde, tepenin eteğine savrulup atılmış bir taş gibi duran barakaya bir nokta ilerliyordu. Kapının önüne geldiğinde durdu, bir an geriye dönüp başını yukarıya çevirdi ve kendini kapıya atmasıyla kapının hızla kapanması bir oldu : göz göze gelmişti.

ÇARDAĞIN altında, kıpırtısız, kocaman bir hasır koltuğun kucağına gömülmüş, oturuyor buldum. Gözleri... garip bir canlılıktaydı, atılıp avuçlarınızla yüzünü iki yandan geriye doğru gerseniz size gençliğinden bakacak gibi. Beni adımla ama başını benden yana çevirmeden buyur edip oturmaya çağırdığında, çevrene dikili gözlerinin uzun zamandır oradan ayrılmamış olduğuna emindim. Adımı ve gelenin ben olduğumu bilmesine şaşıracak değildim doğrusu; hiçbir şey söylemeden ikinci kucağa gömülmekle yetindim. Artık ikimizin de yüzü çevrene dönüktü, çevrenler aynı mıydı, olabilir miydi bilmiyordum ama aramızdaki sedef kakmalı Osmanlı sehpanın üzerindeki küçük karafaki, yüksük kadeh, bir fincan altı içinde iki dilim kavun, İzmir tulumu, üç beş yeşil zeytinin beni beklediğinden kuşkum yoktu.

Oturalı beş on dakika olmuştu... İnsan yüksek bir yerden bir süre yalnızca uzak denize ve çevrene baktığında, karayı ve üzerindekileri unutuyor; geriye siz, çevren ve aranızda oluşmaya başladığını düşlediğiniz düzlemden başkası kalmıyor. Sanki o bakış ve düş kesintiye uğratılmaksızın yeterince sürdürülse o tatlı eğim bir an gelip somuta dönüşecek, ve siz yerinizden kalkıp, "Daha çocukluklarında başlarlar..." Dilsiz olmadığını biliyordum, yine de hazırlıksız yakalamıştı beni.

Ağır mı konuşuyordu?.. Hayır, sözcük aralarını yerli yerince bırakıyordu o kadar. "Ellerinde ne azıcık geçmişlerini ne de pek azını görebildikleri geleceklerini bulandıracak tek bir im bile yokken, yıkımları olabilecek şeyleri kafalarında kurmaya, daha çocukluklarında başlarlar.. Hoş, her çocuk, bırak çocuğu, her insan oynar bu oyunu. Ancak, korkutucu ama bugüne ulaşması için hiçbir köprüsü

bulunmayan o *olasılık* beynin kıvrımları yüzünde belirdiğinde... oyun ister kendine bir ceza vermek, ister yaşanılan zamanın tadını daha iyi çıkarmak için oynanmış olsun, amacına ulaşmıştır; orada biter. Fazla oyalanılmadan günlerin kucağına açılan kapılardan fırlayıp gidilir ve eşiğin iç yanı unutulur. Onlar ise içeride, kurmaca yazgılarının çevresinde dolaşmayı bir süre daha sürdürürler. Tam dönüp uzaklaşmak üzeredirler ki, beyinlerinin gerilerinde bir yerden kopan, orada kalmalarını ve beklemelerini yakaran bir ses çalınır kulaklarına... Kurdukları yıkım öyküsü büyülü bir öpücük olmuş ve içlerinde o ana dek varlığını bilmedikleri bir *ötekini* uyandırmıştır sanki : Gelen kendileridir! Karabasan işte şimdi başlamıştır. Bir yanlarıyla yarattıkları o yıkım öyküsünü iter, artık kafalarından silmek isterken, öteki yanlarıyla ona çekilmekte, onunla bütünleşmeye çalışmaktadırlar. Yerinden yeni doğrulmuş ikincisinin bedeni daha ilkininki kadar canlı değildir ve atak olan kazanır. Hem, bilirsin, genlerinde yoksa, çıldırmak zor iştir. *Gerçek* dünya ile ilişkilerin şu ya da bu biçimde sürdürülmesiyle görevli beyin merkezin seni kendinle, yenileceğini kestirdiğin kavgalara girmekten alıkoyar, kapının güvenli yanına bırakır... Her neyse, bu tür deneyimler fazla yinelenmez. Yarattıkları kötücül yazgılar gerçekdışılıktan gerçek olmaya doğru yollarını, doğdukları toprağı ikiye bölmeye kalkışmadan, küçük, sinsi adımlarla aşmayı çabuk öğrenirler... Yarattıklarının onlarla bağı tüm yaşamları boyu güçlü olur....."

Orada olduğumu biliyordu, sanırım... Ama benden çok, az ilerisinde oturan, benim göremediğim bir başkasıyla konuşuyor gibiydi. Belki de uzun zamandır giden bir konuşmaya tanıklığım o noktada başlamıştı. Onu dinlerken beynim de boş durmamış, üçüncü kişi olmam olasılığını düşünerek, öykünün ortasına düştüğüm yerinden öncesini kurmak için hızla çalışmıştı. 'Onlar'... Yaşamlarına bir tür ilencin yapıştığı, yüreğimde buruk bir yakınlık uyandıran bu insanlar kimdi? Ant veriyordu ki işte buralardaydılar, kokuları bile tazeydi, duyuyor olmalıydım ben de. Ama işte izlerini sürdükçe gerilemiş, gerilerde daha da uzaklara, geçemediği bir sınırın ötesine sinmişlerdi; çocukluğumu kafamdan silmiştim... Her neyse, konukluğumun 'onların öyküsü' – doğrusu kendilerine yazık ediyorlardı – ile karşılanmış olmasının arkasındaki, varsa eğer, nedeni çıkaramamıştım... Yoksa, kasabalıların sözünü ettikleri şu 'kaçıkça' öykülerden birisi olmasındı bu?

"Yazık!" dedi, o da. "Oysa kendilerine de şaşırtıcı gelen, doğuştan bir çekim güçleri vardır. Kazanırlar. Neyi hedef seçiyorlarsa onu, kimi zaman tümünü; doğdukları güne bağlı. Özellikle kadınları : Yaşamlarında 'işte varım!' şimşeğinin en az bir kez çakmasına izin verilmiştir. Ama sorarım sana... Dünyanın önüne açtığı her varsıllık kapısına düşünde kapalı bir yoksunluk kapısı yaratarak yanıt verirsen, bir gün gelip yol boyu bıraktığın bu kara fasulye tanelerini geriye doğru izlemeye kalkışacak bir ötekini, koynunda besliyor olmaz mısın?... Kendilerini vermede sorunları vardır, aşka da onu aldatarak girerler."

...Hafif bir yel esmeye başladı. Ten yüzeyindeki ince tüy tabakasını belli belirsiz dalgalandırıyor, tepedeki asma yapraklarına yumuşak yalpalar veriyordu. Gözlerimi kapattım. Güneş yaprak aralarından sürekli kıpırdaşarak süzülürken küçük ışık dillerine bölünüyor, yüzümü, ellerimi yalayıp duruyordu. Çardağa dışarıdan bakan birisi için izlenimci bir tablo oluşturuyor olmalıydık; ağladığımı kimse göremezdi.

Gözlerimi açtığımda dönmüş, keyif almadığı bir utkuyla beni izler buldum. "Anlattıklarım *oğlak erkeği* içindi." Yanıt vermedim, beklemedi de; kafasını yeniden önüne çevirdi. "Hoş!" dedi, "aşk da yaman kindardır. Ayak bastığı toprağın kendisini taşıyamadığını sezinlediği anda o güne dek attığı adımların izini siliverir hemen senden ve tanıştığın günden daha da geri bir zamana bırakır seni." Artık benimle değil, karşısında oturan o sırdaşıyla konuşuyordu. "Aşktan eline bir şeylerin kalmasını istiyorsan onu zamanında öldürmen gerekir..." Yanından sessizce ayrıldım.

Yel güçlenmiş, önüne kattığı koyu bulutlar geceyi zamanından önce adanın üzerine örtmeye başlamıştı. Çıkarken arkamdan dış kapının kanatlarını çektiğimi ve kilidin dilinin yuvasına sıkıca oturduğunu anımsıyorum.

Eve varıp kapıyı açtığımda yaşlı karı-kocayı sofadaki masada çaylarını içerken buldum. "Ooo!?" Erkenciydim. Öyle ya, bu saatlerde meyhanedeki yerimi daha yeni alıyor olmalıydım.. Buyurup bir çay içeydim. Neden olmasındı? Bu arada hesabı da görürdük... Hayır, bir kusur işlememişlerdi, ne demek!.. Yalnızca bir ileti almış, ivedi dönmem gerekiyordu.

Soyunup yattığımda, küçük kara örümcek yerinde yoktu, öldüğünü düşünmedim, pusu yerini değiştirmişti olsa olsa. Kalkıp ışığı söndüremeyecektim. Uyumam gerekiyordu.

Geleceğimi *ben* mi belirleyecektim, yoksa *o* mu? Vapur iskeleye yanaşır yanaşmaz dev damlalar gibi sekerek bir çırpıda içine doluşan insanların arkasından, yağmurla ağırlaşa ağırlaşa yürürken yanıtı verebiliyor muydum?.. Hayır.

Yaşanacaktı. ❁

"... çevir yaprağı ve başka bir hikâye seç."

– Geoffrey Chaucer

HÜRRİYET YAŞAR

Dışarda Kar Vardı

ÖNCE küçük oğlan uyandı. Dönüp abisinin yatağına baktı. Uyuduğunu anlayınca, yorganı tekmeleyip doğruldu. Gün ışımıştı. Yataktan aşağı kaydı. Pıtıpıtı adımlarını duyan annesi, yerinden kalkmadan, yorganı altına sıkıştırıp bekledi. Oğlan gelmedi yanlarına, yatak odasının önünden salona geçti.

Yorganın soğuk yerlerine değince ürperdi kadın. Titreyen bedenini adamın sırtına, kalçalarına yapıştırıp sarıldı. Üşümüş bedeni ötekinin sıcağıyla sarsıldı. Tatlı bir oyundaymış gibi, "dıdıdıdı" yaptı titrerken. Sıktı öteki bedeni kollarıyla.

"Ne kadar soğuuuk!" dedi.

Kadının ellerini tuttu adam. Saran kolların çemberini daralttı. Konuşmadı.

"Erken kalktı yine... Bugün pazar!.." dedi kadın.

Adam ses vermedi. Kadın, adamın yüzüne düşen saçlarını omuzunun üstünden geriye attı.

"Kalkmayalım," dedi oyun isteyen sesiyle.

"Kalkma!" dedi adam. Sesi, nasıl olsa kalkılacak der gibiydi. Kollarını azıcık gevşetti kadın.

"Ama üşüyecek orda. Soba yanmıyor."

"O zaman kalk!"

"Mmmm," diye dilini çıkardı adama kadın. Yorganı açıp soğukla karşılaşınca, hemen örttü. Isındı yeniden. Adamın yüzüne ışıltılı gözlerle baktı, yanağına art arda üç öpücük kondurup kalktı. Soğumuş giysilerini titreye titreye giyindi. Salona geçince, çocuğu büzülmüş, televizyon başında buldu. Bir battaniye getirip sardı güzelce.

"Anne bak!" dedi çocuk, dışarıyı göstererek. Kadın pencereden bakınca, "Hiii!" diye bir sevinç çığlığı attı, ellerini şaplatıp çocuğa döndü :

"Kar, kar!.." Çocuğu battaniyeden çıkarmadan kucağına alıp pencereye tuttu. "Nasıl yağıyor bak! Her yer bembeyaz!"

"Hıı hıı!" dedi çocuk başını sallayarak.

"Sobamızı temizleyelim, kahvaltımızı yapalım. Sonra kartopu oynarız, tamam mı?"

"Kartopu?"

"Kardanadam da yaparız belki."

"Kardanadam?"

"Kocaman kardanadam... Gözleri kömürden..."

Çocuk titredi battaniyenin altında.

"Sobayı mı temizleyeceksiniz?"

"Temizleyelim. Yakalım. Sonra da kahvaltı."

"Yıkayacak mısınız sobayı?"

Kadın güldü.

"Abin de kalksın. Bakarsınız nasıl temizliyoruz."

"Sabunla mı?"

Kadının gülüşü adama kadar gitti. Yüzüstü döndü adam. Ellerini yastığın altına soktu. Üstüne boylu boyunca kadının ağırlığı çökünce "ıhh"ladı.

"Hadi kalk!" dedi kadın. Yanağı adamın yanağında, konuştukça oynuyordu. "Önce sobayı mı dökelim, kahvaltı mı yapalım?"

Adam yorganı başının üstüne çekti. Kadın, sözde kızmış bir sesle çocuğu çağırdı :

"Ercaaan! Gel babanı gıdıkla! Yine kalkmıyor."

Mırıldana mırıldana, acelesiz adımlarla geldi çocuk. "Koş koş!" dedi kadın. "Karlar erirse dışarı çıkamazsınız."

Koşup yatağa tırmandı Ercan. Ayağa kalkıp atladı üstüne babasının. Adam yorgana sarınıp çıplak bedenini sakladı. Çocuğu kollarıyla havaya kaldırırken, büyük oğlan da kapıdan koşarak gelip attı kendini yatağa.

"Alsana şunları!" diye bağırdı adam. Sesinde çıplaklığın tedirginliği, yüzünde takılınan kişilerin gülümsemesi vardı. Kadın dönüp kapıdan başını uzattı.

"Yaaa! Kalkmazsan böyle olur," dedi, gitti.

Adam, yorganın altında, üstünü açmadan donunu, pijamasının altını buldu. El yordamıyla giyindi. Gıdıklayan çocukları yorganın altına sokup çıktı. Bedenleri sıcakla buluşan çocuklar babalarına takılmayı bıraktılar. Anneleri gelince büyük oğlan sordu :

"Anne, sobayı temizlemezseniz ne olur?"

"Yangın çıkar," dedi kadın gözlerini büyüterek. "Evimiz yanar, kül olur."

"Hemen söndürürüz!"

"Kalk bakiim sen ordan! Kardeşini giydiricem. Söndürürmüş! Sanki yangın görmüş de!.. Sıkıca giyin, doğru bakkala! Ekmek, gazete, yumurta. Yumurtaları da kırma geçen günkü gibi."

Orhan yataktan indi. Babası ortalıkta yoktu. Banyonun kapısını tıklattı :

"Gelebilir miyim?"

"Ne var?"

"Bir şey sorucam."

"Annene sorsana!"

"Olmaz." Sesini alçaltı Orhan. "Annem duymasın."

"Gel bakalım!"

Girdiğinde babası, sol kolunu başının üstünden dolayıp yanağını yukarı doğru germiş, tıraş oluyordu. Orhan, gizli bir şey konuşacaklarmış gibi kapıyı yavaşça kapadı. Jiletin yanakta gezinmesinden çıkan 'cırt cırt' seslerini dinledi bir süre. Babası sağ yanağını diliyle şişirince seslendi :

"Baba!"

'Cırt cırt' sesleri kesilmedi.

"Baba, soba dökülmezse ne olur?"

Yanağını indirdi babası. Aynaya yaklaşıp kazıdığı yere baktı.

"Geri basar," diye yuvarladı ağzında sözcükleri.

Orhan kapıyı açtı. İki elini de ceplerine soktu. Islık çalarak, ağır adımlarla dış kapıya kadar gitti. Kabanını giyindi. Annesini görünce, "Ekmek, gazete, yumurta..." diye mırıldandı. Çıkarken, annesi durdurup başını atkıyla sardı. Birkaç adım uzaklaşınca, annesinin sesine öykünerek, "Yumurtaları kırma geçen günkü gibi,93" diye azarladı kendini. Annesi, "Yürü bakiim sen," diye kovalarmış gibi yapınca kikirdeyerek kaçtı.

Adam, salonun ortasında, L yapan boruların altında durdu. Boruların başına sonuna baktı. Kapı sesini duyunca, borulardan bakışlarını çevirmeden :

"Bir sandalye getir!" dedi usulca. Gözlerini borulardan ayırmadan, duvarın dibine koydu kadının getirdiği sandalyeyi. Arkalığından bastırarak ayaklarının oynayıp oynamadığına baktı. Sağlam durduğunu görünce, yine borulara bakarak üstüne çıktı sandalyenin. Kadın, tuttu sandalyeyi arkalığından. Adam boruyu, duvara girdiği yerden oynatınca, aşağı doğru birkaç kurum tanesi uçuştu.

"Dur bir eski getireyim," dedi kadın.

Adam kollarını indirdi, bekledi. Kadın koşup eski bir entari parçası getirdi. Adam sardı deliğin çevresini. Çıkarırken, çanak yaptı entariyi borunun ağzına. Sonra kapatıp sardı. Boruyu tutarak indi sandalyeden. "Tut!" dedi kadına yumuşak bir sesle. Kadın, istekli bir çırak ivecenliğiyle atılıp tuttu. Borunun ağzındaki entari eskisini aralayıp baktı.

"Hiii, baksana!" dedi.

Dışarı çıkıp elinde eski bir gazeteyle döndü adam. Sandalyeye çıkıp kâğıdı duvardaki deliğe tıkadı.

"Baksana şuraya!" dedi kadın. "Yangın çıkacakmış az daha! Hiç yol kalmamış borunun içinde!"

İndi sandalyeden adam. Geçerken, sağ elinin işaretparmağını büküp tıklattı boruyu, kapı çalar gibi.

"Dolmuş iyice işte," dedi. Sandalyenin yerini değiştirdi. Dirseği çıkarıp onun ağzını da gazete kâğıdıyla kapattı. Ardına kadar açılan kapının duvara çarpmasıyla birlikte ikisi de baktılar; Ercan'dı.

"Gir battaniyenin altına otur çabuk!" dedi kadın.

Büyükleri kızdırmamaya çalıştıkları anlardaki ürkek çocuk gülümsemesiyle battaniyenin altına girdi Ercan. Ellerini de içeri sokup annesiyle babasını izlemeye başladı.

"İyi ki haftaya bırakmadık, değil mi?" dedi kadın. "Baksana yangın çıkacakmış nerdeyse!"

Adam yanıt vermedi. Boruları birer ucundan tutarak dışarı çıkarırlarken, "Sakın kalkma!" dedi kadın Ercan'a. "Bak, az daha yangın çıkacakmış. Yaa!" Başını salladı çocuk, onlar çıkınca televizyona daldı.

Orhan bakkaldan döndüğünde, babası entari eskisini, bir sırık parçasına dolamış, boruların kurumunu temizliyordu. Elinde torbayla yaklaştı bakmak için. "Çekil babanın yanından!" dedi annesi. Soluğu, konuştukça buharlaşıyordu. "Biz kirlendik zaten!.. Dooğru kardeşinin yanına!"

"Anne biraz bakiim, üşümüyorum."

"Hayır."

Adam elindeki boruyu uzatınca, alıp silmeye başladı kadın. Bitirince, "Hadi güzel oğlum," dedi. "Sobamızı kurup yakalım, kahvaltı yapıcaz." Orhan'ı kandırmak için mi, oyalamak için mi, her nedense, yanına çağırdı. "Bak!" dedi, temiz borunun içini gösterdi. Bir de silkelenmemiş borulardan birini eğdi. "Buna da bak!" Silkelenmemiş borunun içinde kurumlardan incecik bir yol kalmıştı duman geçecek. "Gördün mü?" dedi annesi. "Baban şimdi hepsini temizleyecek. Sonra da kahvaltı."

Adam doğruldu. Konuşmaların hiçbirini duymamış gibi sakindi yüzü. Belini arkaya doğru esnetip kıtlattı. Sonra her şeyi, gecikmiş de olsa birdenbire duymuş gibi, bir kadına, bir Orhan'a baktı. Soğuktan kıpkırmızı olmuş suratını gördü Orhan'ın.

"Ama ben acıktım," dedi Orhan.

"Oğlum temizlemezsek olmaz. Git içeri, şimdi bitiyor."

Tepinir gibi, ayaklarını yere vurdu Orhan.

"Temizlemeyin siz de!" Torba sallandı.

"Kırma yumurtaları! Temizlemezsek yangın çıkar." Adama baktı. "Çıkmaz mı babası?"

Adam yine konuşmadı.

"Ben biliyorum," dedi Orhan. "Yangın mangın çıkmaz." Babasına baktı.

"Ne olur?" diye terslendi annesi.

Orhan, bilmiş bilmiş boynunu uzattı. "Geri basar," dedi. İki adım geri çekildi annesinden. Ama annesi babasına döndü.

"Sen de biraz çabuk ol!" dedi. "Ne var o kadar uğraşacak? Şuna bir 'yangın çıkar' desen sanki kıyamet kopar!"

Adam doğruldu. Konuşmaların hiçbirini duymamış gibi sakindi yüzü. Belini arkaya doğru esnetip kıtlattı. Sonra her şeyi, gecikmiş de olsa birdenbire duymuş gibi, bir kadına, bir Orhan'a baktı. Soğuktan kıpkırmızı olmuş suratını gördü Orhan'ın.

"Girsene içeri!" diye bağırdı. Onun da ağzından buharlar çıktı.

Çocuk evin kapısını açınca, içerden gelen taptaze çay kokusu, adamla kadının gözlerinden geçti. ❁

Kanlıca, 1995

ROMESH GUNESEKERA

Yaban Ördeği

ADAM, kızıl bir volkanik tepeyi göstererek, "Oradan gelecekler," dedi. Hem adamın hem de çocuğun dizlerinde yanlamasına yerleştirilmiş tüfekleri duruyordu. Kürekleri içeriye alınmış hareketsiz duran küçük bir sandalda yüzleri birbirine dönük oturuyorlardı.

Adam oğluna, "Hazır mısın?" diye sordu.

"Evet."

"Bulutlar halinde gelirler, büyük bir hızla hareket eden kocaman bulutlar." Adam, kolunun hareketiyle geniş bir alanı süpürdü; oyma kütükten yapılmış sandal iki yana sallandı.

"Çabuk davranman gerek. Hemen ateş et."

Çocuk, parmağını tüfeğin soğuk mavi namlusu boyunca gezdirdi. Suyun pürüzsüz yüzeyine vuran ışık an be an değişiyordu. Gökyüzünden turuncu, kırmızı, uçuk mor renkler yağıyordu. Yaban doğanın ortasında bir göl.

Adam tüfeğini yokladı; fişek haznesinde altı fişek vardı. Avcı çantasını açıp içinden bir kutu dolusu yeni fişek çıkardı. "Asıl zaman alan şey doldurmaktır." Açık kutuyu aralarındaki tahtaların üzerine yerleştirdi. Bir düzine fişeğin dolgun pirinç halkaları göz alıyordu: parlak, düzgün, sert, ortalarında mor birer gözbebeği.

Oğlu da öbür tüfeği kucaklamıştı : devrimden sonra oğluna verdiği 22'lik tüfek. Onu bir poker oyununda kazanmıştı. Binbaşı, bunun devrilen diktatörün ilk tüfeği, ilk muhaliflerini uydurma bir kahramanlık edimiyle ortadan kaldırmak için kullanılmış epeyce belalı bir silah olduğunu söylemişti. Öyküyü duyduğu anda silahı ele geçirmeyi aklına koymuştu adam. Önünde duran Taiwan malı – mavili kırmızılı – bütün fişleri masanın ortasına sürmüştü. "İşte! Silaha karşılık hepsi." Alnından terler boşanmıştı; ama elinde dört vale vardı.

Oğlu bu tüfeğe çok sevinmişti; tarlanın öbür ucuna yerleştirilen hedefi on ikiden vurmayı, boş konserve kutularını delmeyi çabucak öğrenmişti. Canlı bir hedefe ateş etmek üzere ilk kez ava çıkarıyordu oğlunu.

"Doldurdun mu?"

"Evet."

"Unutma, önceden nişan alacaksın. Uçuş yolunu kafanda izlemen gerek. Tek bir saçmayla, tak diye yere indirmelisin."

"Biliyorum."

Oğlan konuşmaktan pek hoşlanmıyordu. Adam bazen oğlunun daha iri yapılı, daha uzun boylu ve daha geniş çatılı – daha kocaman dilli – olmasını isti-

Desen : Necati Abacı

yordu; belki o zaman daha çok konuşabilirdi, daha anlaşılır olabilirdi, olup bitenler hakkında görüşlerini kendisiyle paylaşabilirdi. Oğlunun, bütün dünyayı ve bu dünya içinde tuttukları yeri duyumsayarak algılamasını istiyordu. *Köşenden çıkman gerek.* Ama oğlan, sinirlerinin her birini hep tüfeğin nişangâhındaki *v* ile *arpacığı* üzerinde yoğunlaştırıyordu : Mermiyi hedefin tam ortasından geçirebilmek için dar omuzlarını kaldırıp kamburlaştırıyordu. Eksiksiz denetim sağlamak istiyordu. Hiçbir şeyi rastlantıya bırakmıyordu. Adam, oğluna eksiksiz denetimin olamayacağını anlatmak istiyordu. Tanrı bile atlıyordu bazen. Geçen yıllar boyunca, kendisi ne kadar az şeyin gerçekleştirilebildiğini öğrenmişti. Hiçbir şey hiçbir zaman belli değildi. Ah, yaşamdan alınan dersler keşke devredilebilseydi.

Ama zaman çok çabuk geçiyordu. Oğlan hızla büyüyordu. Uzanıp ona ulaşamadan akıp geçiyordu yıllar. Birisinin, oğlunun, ta içinde nasıl bir insan *olduğu*'nu bir gün *anlaması*'nı istemişti. En derinlerinde yatan sinire dokunmasını, onu başka bir sinirle bağlantılandırmasını. Ama sandalda oturmuş, oğlunun tüfeğin sürgüsünün yumuşak hareketini denetleyişini seyrederken, bir oğulun babasını ne ölçüde anlayabileceğini düşünüyordu. Oğlu, berbat bir rejim altında yetişmişti; babasının gençliğinde beslediği umutları, bu umutların, ne gibi ödünler vere vere aşındırıldığını hiç bilmiyordu oğlan. Onların yaşamları, diktatörlüğün boş gururuyla biçimlendirilmişti.

Oğlan birden başını kaldırdı, "Onlar mı?" diye sordu. Kara noktalardan oluşan bir şerit süzülerek ufuktan onlara doğru geliyordu. Oğlan büyülenmişti : Küçük yuvarlak ağzından soluğu ıslık gibi çıkıyordu. "Milyonlarcası olmalı." Göğün yarısını yaban ördekleri kaplamıştı. Oluşturdukları kocaman bulutlar önce bir yana, sonra öbür yana yalpalıyor, gökyüzünün biçimini değiştiriyor, ışığı kesiyordu. Gökyüzü derinleşiyor, sular kararıyordu. Küçük gruplar kopup ayrılıyordu : Dalıyorlar, sonra mükemmel oluşumlar içinde yeniden yükseliyorlardı. "Hepsi buraya mı inecek? Gölün üstüne mi?"

"Çok yüksekte görünüyorlar. Sanırım başka bir yere inmeyi hedefliyorlar."

"Kim karar veriyor?"

"Bilir onlar."

Sonra tam tepelerine geldiler. Gökyüzü ördeklerin oluşturduğu mızrak başlarıyla doldu : uçuş halinde yığınlar. Kuş çığlıklarından oluşan bir kreşendo. Babayla oğul birbirlerine baktılar.

Adam, "Tamam işte," dedi ve emniyeti açıp gökyüzüne kurşundan kaba saçmalar yağdırarak art arda ateş etmeye başladı. Patlamalar sandalı sarsıyordu. Gölün yüzü dalgalanıyordu. Adam tüfeğini pompalarcasına boşalttı. "Çok yüksekteler; aşırı yüksekten uçuyorlar."

Oğlu tüfeğini yavaş yavaş kaldırdı; onun eli daha sabırlı çalışıyor, daha dengeli hareket ediyordu. Gökyüzündeki kütlenin içinde tek bir küçük noktayı seçti : kendilerine doğru uçan oluşumun önderini. Nişan aldı, art arda üç el ateş etti. Sürgüyü hızla çalıştırdı, yeni mermiler doldurdu ve eski fişekleri, silahı hiç omzundan indirmeden boşalttı. O küçücük nokta hızla yere düştü. Adam, "Önderi vurdun!" diye bağırdı. Onun yerini hemen başka bir kuş aldı; her birinde önder olma içgüdüsü vardı.

"Bulmak istiyorum onu." Çocuk tüfeğini bıraktı, yassı küreği eline aldı. "Nereye düştüğünü gördün mü?"

"Şuradaki hasır sazlarının hemen arkasına düştü. O taraftan dolaş."

Romesh Gunesekera, Sri Lanka'da ve Filipinler'de büyüdü. Şimdi Londra'da oturuyor. Bir toplu öyküler kitabı *Monkfish Moon* (Keşişbalığı Mehtabı) ve 1994'te Booker Ödülü'ne aday gösterilen bir romanı *Reef* (Sazlar) vardır.

Çocuk sandalı, yukarıda hâlâ dönmekte olan yaban ördeği bulutu yönünde sürdü; yassı küreği kara suların içine daldırıp çıkarırken kolları titriyordu.

Geçen Pazar tüfeğini sökmüş, her bir parçasını ayrı ayrı temizleyip yağlamıştı. Aralarında kurbanının da bulunduğu yaban ördekleri aynı sıralarda havalanmış olmalıydı: Kuşla mermi, içten gelen bir tür itilmeyle birbirlerine karşı sürülmüşlerdi.

Adam, bir anlamda ördeği *zaten* vurduktan sonra bile oğlunun tetiği hâlâ bastırmakta olduğunu canlandırdı kafasında; iki uçuş yolunun – mermiyle kuşun – kesişme noktası, ikisinin de yaşamlarında önceden belirlenmişti; iş, bu iki çizgiyi küçük bir dokunuşla birleştirivermeye kalkmıştı. Adam, müthiş lezzetli bir alınyazısı duygusu tadı aldı. İleriye doğru abanarak, "Sanırım görebiliyorum onu," dedi.

Suyun üzerinde yüzen bir kütle vardı. Kırık bir kanat, bir oyuncak kayığın parçalanmış yelkeni gibi, gökyüzüne doğru uzanıyordu. Oğlan, yassı küreği kaldırıp içeriye aldı; hızla kayarak o kütleye doğru gittiler. Oğlan, sandalın kenarından eğilerek kütleyi kaldırıp içeriye aldı.

"Aferin!" dedi adam.

Oğlu suskundu.

Ördek büyüktü; çaresiz. Mermiye karşı yapabileceği hiçbir şey yoktu. Ne zaman, nereden neyin gelmekte olduğunu bilemezdi. Ördeğin yumuşak tüylerine, ince kemikli boynuna dokununca, yaptığı şeyden duyduğu korku oğlanın yüzüne yansıdı.

Sonra ördek başını yukarı kaldırdı.

"Bak, ölmemiş!"

Çocuğun kollarına sanki yeniden can gelmişti. Rahat bir soluk aldı.

"Kanadından vurmuş olmalısın." Adam kuşu inceledi. "Hayır!" Başını kaldırıp oğlana baktı ve güldü. "Biliyor musun, sanıyorum *ıskalamışsın.* Şoka uğrattın herhalde. Attığın merminin çok yakından geçen vınlama sesiyle."

Ördek boş boş bakıyordu. Oğlan ördeğin başını okşadı. "Eve gitmek istiyorum."

"Ona bakman gerekecek."

"Biliyorum. Bakmak istiyorum."

ÇOCUK evde kanadı sardı; sakatlanmış ördeği nasıl besleyeceğini öğrendi. Ördeğin arka avluda yalpalaya yalpalaya dolaşmasını saatler boyu seyrediyordu. Bazen ördek boynunu geriyor, dengesi bozulmuş olan kanatlarını çırpmaya çalışıyordu ama bir daha hiç uçamayacaktı.

Bir gün adam oğluna, "Silah nerede?" diye sordu. Oğlan, meydan okurcasına, "Attım onu," dedi.

"*Ne* yaptın?"

"Benimdi. Sen onu bana vermiştin." Daha önce hiç olmadığı ölçüde iri görünüyordu gözüne şimdi oğlan. Ayaklarını iki yana ayırmış, yere kararlı bir biçimde basıyordu.

"Ama senin ördeğini *öldürmedi* o silah! Ördeğini kazandırdı sana." Adam,

daha ağzından çıkarken, bu sözlerin aslında hiçbir şeyi bağışlatmayacağını anladı.

"Midemi bulandırıyordu. O katil soluğun kokusunu, katilin ter kokusunu alıyordum ondan."

Adam kafasındaki damarların zonkladığını hissetti. Geçen aylar boyunca, oğlunun yüzüne, o tüfeğin tahta dipçiğinin biçim verişini izlemişti; şimdiyse oğlu o silahın gitmiş olmasından dolayı rahatlamış görünüyordu. Kendi parlak geçmişinden kaybolup giden bir şeyleri oğlunda yeniden keşfettiği için şükran duygularıyla doldu adamın içi. ❁

İngilizceden çeviren : Yurdanur Salman

Öykü yazan kişi, öykü anlayışını varolan metinlere dayanarak anlatmaya kalksa bile, bu varolan metinler iki ayrı alanda toplanır, unutulmamalı. Ya daha varolmayan metinler? Yazılacak olanlar?

– Bilge Karasu

BILL MALES

Dişçide

ÖLÜM bir anda geliverir. Kendimize bunu açıklamamız gerekmez. Yaşam çok daha karmaşıktır. Yaşadığınız sürece öbür insanların planlarının bir parçasısınızdır – özellikle de İsveç'te yaşıyorsanız.

Dün dişçide telefona cevap veren bayana, "Babam ölmüş," dedim. "Randevuma gelemeyeceğim."

İlkönce bir şey söylemedi. Telefon bağlantımız kesildi sandım. Sonra şöyle dedi : "Ne gibi bir bağlantı var anlayamadım."

Bir sessizlik daha. "Telefonda benimle konuşabilecek kadar iyi durumdasınız ama."

Bu kez ben susakalmıştım. Biraz sonra şöyle dedim : "Üstelik yoluna koymam gereken işler var. Yirmi beş yıldır Oklahoma'ya gitmedim. Oraya temelli dönmek isteyip istemediğimi şimdi bile bilemiyorum. Ama eğer oraya dönecek olursam, koyu renk bir takım elbise edinmem gerekecek. Vize de almam lazım. Üstüne üstlük bir de uluslararası sürücü belgesiyle bir iki tane kredi kartı alıp saç tıraşı olmam gerecek. Aslına bakarsanız, bir de üniversite diploması alsam hiç fena olmaz ya! Yoo, pek sağlıklı düşünemiyorum. Bütün bunları bu kadar kısa bir sürede nasıl yapacağım?"

Gene sessizlik. "Şey. Bilmem. Ama bütün bunları yapabiliyorsanız, randevunuza neden gelemeyeceğinizi anlayamıyorum. Şu dakikadan sonra sizin yerinize kesinlikle başka bir hasta alamayız. Randevularına gelemeyeceklerini anladıklarında, hastalarımızın bize daha erken haber vermelerini tercih ederiz."

Bu bayanla telefonda konuşan siz olsaydınız, ne yapardınız?

"Mr. Berry," dedi, "açık söylemek gerekirse, randevu gününde yapılan iptalleri kabul etmemize izin yok. Yetkili bir doktordan sağlık durumunun uygun olmadığını gösteren onaylanmış rapor getiren hastalar için bir istisna yapabiliriz ancak."

"Anlıyorum."

"Hastalarımıza karşı yükümlülüklerimizi yerine getirmek zorundayız, Mr. Berry; bu yüzden onlardan da bize karşı olan yükümlülüklerini yerine getirmelerini bekleriz."

"Anlıyorum."

"Vatandaşa verilen diş sağlığı hizmetlerinde bir vizite genellikle 2000 kronu geçer. 2000 kron, diyorum, Mr. Berry. Eminim, takdir edersiniz, her şeyin bir bedeli var. Örneğin diş koltuğu son derece pahalı; röntgen cihazı da. Film de para

demek, dolgularınız için kullanılan malzeme de. Bütün bunlara, size en profesyonel hizmeti sunabilmek için çalışanların, elimizde bulundurduğumuz tüm personelin ücretleri de ekleniyor. Diş hekimi, hemşiresi, ağız sağlığı uzmanı, temizlik personeli..."

Telefondaki hanım kendinden söz etmemeye özen gösteriyordu. İnsanın kendinden söz etmesi nezaketsizlik sayılır. Bu tür bir davranıştan kaçınmak, kişiye, benim gibi yalnızca kendini düşünen ve dişçi randevularını canları istediği zaman iptal eden insanlar karşısında üstünlük sağlar.

Bana, ağzına bir şey attı gibi geldi. Evet. Bir şeyi emdiğini duyabiliyordum. Konuşmaktan çok sıkılmış olmalıydı; ağzına bir bonbon şekeri atmadan yapamadı herhalde.

Söz konusu randevumun, yalnızca diş fırçalama dersi için olduğunu belirtmek istiyordum. Ama bu koşullar altında hiçbir şey söylememeye karar verdim.

"Vizite ücretinin ancak yüzde 25'ini siz ödüyorsunuz," diye devam etti. "Tedaviniz 2000 kron tuttuğunda, siz bunun yalnızca 500'ünü ödüyorsunuz. Geri kalanını, vergisini ödeyen dürüst İsveçliler ödüyor."

Dürüst olmadığımı mı, vergimi vermediğimi mi, yoksa İsveçli olmadığımı mı ima ediyordu?

Ağzında her ne varsa onu emmeye devam ederek, "Bu yüzden, maalesef," dedi, "kendimizi, geç bildirilen iptaller için bir para cezası oluşturmak zorunda hissettik. Sizin durumunuzda bu ceza 1000 kron tutuyor." Yalnızca emme sesleriyle bölünen bir sessizlik. "Yani iki seçeneğiniz var."

Sonunda işin en iyi kısmına gelmişti. Onu, büroda sandalyesine oturmuş, bir yandan şekerini emer, bir yandan da bana seçenekler sunarken canlandırabiliyordum gözümde. Ben hep, belli tipte bazı kadınların erkeklere seçenekler sunmaktan çok hoşlandıklarına inanmışımdır; bu kadın da bunu para alarak yapıyordu işte.

"Ya randevunuza gelir, dişlerinizin bakımını yaptırır, makul bir ücret ödersiniz; ya da gelmeyi reddeder, diş sağlığı hizmetinden yararlanamaz ve ağır bir ceza ödersiniz."

"Geliyorum," dedim.

"Afedersiniz?"

"Orada olacağım."

"Evet, peki, tamam, Mr. Berry. Sizi 14:30'da burada görmekten mutluluk duyacağız."

Haklıydı, biliyor musunuz? Her ne tutuyorsa, randevu ücretini ödeyip telefonu kapatmak, orada oturup onunla tartışmaktan, üstelik bin kronu ödemek zorunda kalmaktan daha iyiydi.

Böylece ben de dün dişçiye, daha doğrusu ağız sağlığı uzmanına gittim. Bu vizitelerden hoşlandığımı pek söyleyemeyeceğim. Düzenli olarak gittiğim ağız sağlığı uzmanım, hayli yüksek sesle konuşur; yabancı olduğumu bildiğinden benimle daha da yüksek sesle, bağırarak konuşur.

Onun gözünde, işleri İsveçlilere özgü yollarla yapmanın sorgulanacak bir yanı yoktur. Hükümetin bizlere, güzelim İsveçli sağlığımızı korumamız için günde kaç dilim ekmek yememiz, yılda kaç saat güneşlenmemiz gerektiğini söylemesi de çok

doğaldır.

Ağız sağlığı uzmanım, dişlerimi doğru düzgün fırçalamayı öğrenememem karşısında da hiç yılmıyor. Tam tersine, beceriksizliğim onun yabancılar hakkındaki önyargılarını daha da pekiştiriyor : Yabancıların kulakları iyi duymaz; üstelik öğrenmeleri yavaştır.

Bütün bunlar göz önüne alınırsa, diş fırçalama dersime gitmeye can atmıyordum... Üstüne üstlük, diş fırçamı yanıma almayı da unutmuştum.

Diş sağlığı uzmanımın muayenesi, katı bir tören düzeni içinde geçer. Uzman odaya girer, kayıtlarımı inceler, sonra yüksek bir sesle sorar : "Diş fırçanız yanınızda mı?" Çoğu zaman yanımdadır. Ama dün unutmuştum. Sanki kafam artık ufak ayrıntıları anımsayamıyor. Babamın ölümünün yarattığı o büyük şeyle dolu.

Diş fırçam yanımda olmayınca vizitemin bir terslikle başlayacağını biliyordum. Diş sağlığı uzmanı hep diş fırçamı alır, inceler ve her şeyi – yanlış yaptığım her şeyi – fırçaya bakarak anlayabilir. Bence onda medyumluk gücü var.

Ama bu kez her şey farklı gelişti; diş fırçamı unutmuş olmam bir sorun yaratmadı, çünkü her zamanki diş sağlığı uzmanım gelmedi. Bir başkası geldi.

İçeri girerken bana, İngilizce, "Merhaba," dedi. Dosdoğru gelip elini elimin içine koydu. "Adım İngrid. Siz Amerikalı kaçaksınız, değil mi?"

Ne söyleyebilirdim? Yanıma almayı unuttuğum diş fırçasının hesabını vermeye hazırlanıyordum. Hiçbir şey söylemedim.

Elimi, tahmin edeceğinizin tersine, hemen bırakmadı. Ayrıca dişlerimden de söz etmedi; yalnızca, "Dişlerinizi hafif hafif fırçalamak zor mu geliyor size?" diye sormakla yetindi.

Başımı salladım.

"Eski eşim de öyleydi. Dişlerini hafif hafif fırçalamayı erkekliğe sığmayan bir

Desen : Semih Poroy

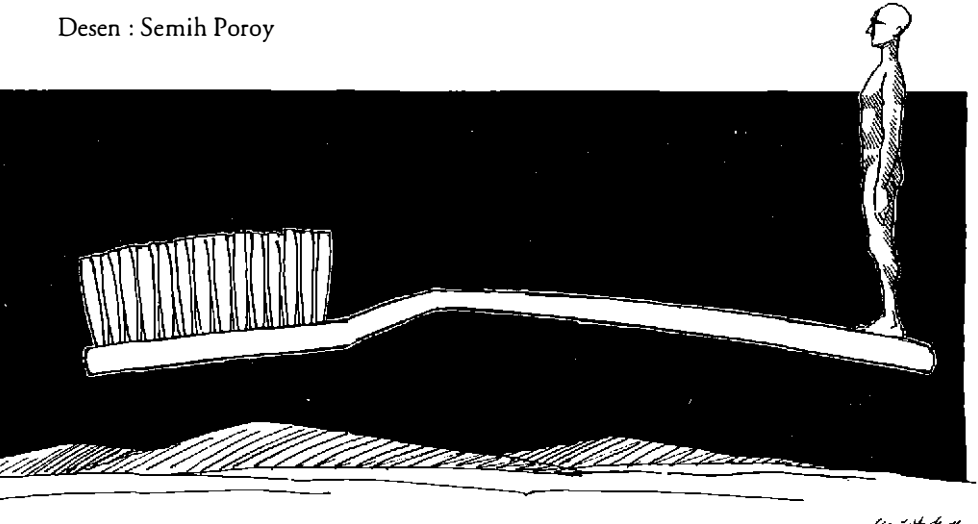

şey olarak görürdü. Dişlerini olabildiğince sert fırçalardı."

Elimi bırakarak benimle bağlantısını bütünüyle koparmak istemiyormuş gibi eli hafifçe koluma dokunacak şekilde oturdu.

Yüzüne bakıldığında huzur veren bir insandı; pek çok başka diş sağlığı uzmanından kesinlikle daha huzur vericiydi. Onun da benim gibi orta yaşlarında olduğunu tahmin ettim. Kusursuz bir Amerikan İngilizcesi'yle konuşuyordu.

"Vietnam'da öldü kocam."

Dişçi muayeneleri havaalanlarına benzer; birini gördünüz mü, hepsini gördünüz demektir. O halde hâlâ İsveç'te olduğumuzu kim söyleyebilirdi? San Fransisco'da da olabilirdik pekâlâ. Hiçbir şey farklı olmazdı.

"Bir Amerikalıyla mı evliydiniz?" dedim aptalca.

"Değişim programıyla Kaliforniya'da konuk öğrenci olarak bulundum," dedi, "sonra, yaz tatilinde buraya döndüm. Ama oraya dönüp Frank'le evlendim. Ailem buna karşı çıktı. 1968'de."

"Çok geçmeden Frank askere alınıp Vietnam'a gönderildi. İzinli olarak eve döndüğü zaman orada olup biten her şeyi anlattı bana. Olanlardan nefret ediyordu. Olup bitenler inandığı her şeye bütünüyle ters düşüyordu. Ama oraya dönmek zorunda kaldı."

O ağlamıyordu. Ben ağlıyordum, ama o ağlamıyordu.

Frank için mi, bu kadın için mi, babam için mi, yoksa kendim için mi ağlıyordum? Bilmiyorum. Ama ağlamama neden, hiç tanımadığım bir herifti – Frank'ti. Bir kere ağlamaya başladıktan sonra, ağlanacak pek çok şey bulabiliyordum. Durmak için de hiçbir neden görmedim.

Kız şimdi kolumu tutuyordu. Onun içindeki kızı görüyordum. Amerika'daki sevgilisiyle evlenmek üzere İsveç'ten ayrılan kızı görebiliyordum.

Karşımda duran kadın, bir zamanlar o kız ne kadar savunmasız ve incinebilir idiyse, o kadar savunmasız ve incinebilirdi. Yüzü, görmek üzere bakan herkese bütünüyle açıktı. Her kırışıklıkta acıyı görebilirdiniz, ama ağlamıyordu.

"Siz de yapayalnızsınız, öyle mi?" diye sordum.

Sanki bende özel bir şey varmış gibi, gözlerini hiç ayırmadan bakmayı sürdürdü. Sanki söyleyecekleri önemliymiş, bende de onun söyleyeceklerinin önemini kavrayabilecek yeti varmış gibi.

"Her şeyi aileme yazdım, ama bir türlü inanmıyorlardı," dedi. "Onlara Frank'in Vietnam'da olup bitenler hakkında bana söylediklerini anlattım, ama beni dinlemiyorlardı. İsveç'e döndüğümde babam bana şöyle dedi : 'Bu batağa kendin saplandın, kendin kurtulacaksın artık.' Konuşacak kimsem yoktu."

Eğildi, birazcık daha yaklaştı.

"Elbette, o zamanlar Amerika'da pek çok tanıdığım vardı. Artık kalmadı, çünkü her şeyi geride bıraktım. Ama o zamanlar vardı. Ne yazık ki onlar da beni dinlemiyorlardı. Kendi dertleri başlarından aşkındı. Gençler askere alınmamak için el ya da ayak parmaklarını kesiyorlardı. İnsanlar çıldırmış gibiydi."

Ah, çektiğim bütün o acılar. Dişçi muayenehanesinde neden üstüme geliyorsunuz? Bütün o unutulmuş yıllar niçin böyle aniden tümüyle üstüme yükleniyor?

Babam öldü, ama diğerleri – onların ölmesi gerekmezdi. Bu kadın için ve

benim için kaybolup giden bütün o yıllar – onların kayıp yıllar olması gerekmezdi.

"Bu konuda konuşabilmeniz çok iyi," dedim.

"Evet," dedi. "Bütün bunların üstesinden tek başıma gelmek zorunda kaldım. Bu konudan böyle söz edebilmem için gerçekten hiç fırsatım olmadı. Bunları anlayabilecek pek fazla insan yok. Bu yüzden sizinle konuşmak istedim."

Hiç kız kardeşim olmamıştı. Eksikliğini duyduğunuz şeyleri, fırsatını bulduğunuz anda kendiniz yaratmaya çalışırsınız. Bu kadının da belki hiç erkek kardeşi olmamıştı. Ne olursa olsun, konuşabileceği biri olmamıştı işte.

Böylece onunla ben, birbirimizi yeniden yarattık, kız kardeş ve erkek kardeş olarak. İşte bu yüzden, onun eli benim kolumun üzerinde, orada öylece oturup birbirimize bir şeyler anlatmamız hiç de tuhaf değildi. ❁

İngilizceden çeviren : Elif Taşçıoğlu

"Gibi"yi bulmak gerekir kısa öyküde : "Yaşamdaki gibi" gibiyi. Kimi zaman aksak, yanlış, kimi zaman doğru, açık ve yalın olanı. Gerçeğin kendisine abanmadan, yaslanmadan, sanatta "inandırıcı" olan gerçeği bulmak...

– Tomris Uyar

BİR ÖYKÜ BAHÇESİ İÇİN EVİRİP ÇEVİRMELER

M. SADIK ASLANKARA

12 Eylül 1980'den sonra yazın dünyasına adım atan kimi yazarların, hem 12 Eylül'e karşı çıkışları, hem de onların dil anlayışlarından yana bir tutum takınmaları, dahası onlarla aynı dili kullanmaları size inandırıcı geliyor mu bilemem, ama kendi payıma, 1980 sonrası yazarlarımızın, ilkönce bu çelişkiden kurtulmaları gerektiği kanısındayım ben.

ÖMER ASIM Aksoy, "evirip çevirme" deyiminin iki ayrı anlamını veriyor *Deyimler Sözlüğü*'nde : "1) İyice görmek için her yanını döndürmek; 2) Bir durumu istediği biçime sokmak için çeşitli yollara başvurmak."

Herhangi bir durumu, "istenilen biçime sokmak" amacıyla bir evirip çevirmeye kalkışmak, yapabileceğim bir iş değil! İyi de, ilk anlamıyla bunun altından kalkabilecek miyim peki? Doğrusu ben, bu yazının, bu yoğunlukta bir sav taşımayacağını, baştan açıklamayı yeğliyorum. "Bir Öykü Bahçesi İçin Evirip Çevirmeler"i, başkaları da, kendi bakışları açısından evirip çevirebilir kuşkusuz. Kim bilir, belki de bu alanda, tartışmaya kapı aralamaktır en doğru tutum.

"Öykü bahçesi" derken, "Cumhuriyet Dergi"nin öykü köşesinden söz ediyorum. Ama konuyu ele almadan önce, kısa bir giriş gerekli sanırım. Biliyorsunuz, her şey, Memet Fuat'ın "Öykücülüğümüz" başlıklı o yazısıyla başladı.[1] Ardından "Cumhuriyet" gazetesine kaydı öykücülüğümüz üzerine yazılanlar. Konuya yaklaşım, öylesine ilgi çekmişti ki, Memet Fuat, açıkyüreklilikle dile getirdi bunu : "Bugüne kadar yazdığım hiçbir yazı, böylesine ilgi çekmemişti diyebilirim."[2]

Bir dergi sayfasında yer alan kısacık bir yazının, büyük bir tartışma odağı oluşturması, ele aldığı konuyu, kendi alanının en önemli gündem maddesi haline getirmesi, sıklıkla rastlanılan bir durum sayılmamalı! Bunu aydın sorumluluğunun, görevci-işlevci düşünce-sanat adamlığının bir göstergesi sayıyorum ben.

Bu arada pek çok girişimin haberini aldık. Bunu yine Memet Fuat'ın yazılarından alıntılayayım : "...İpek Çalışlar (...) 'Cumhuriyet Dergi'de her hafta bir kısa öykü yayımlayacaklarını söylediğinde ne kadar sevindiğimi anlatamam."[3] O ilk yazısının üzerinden daha bir yıl geçmemişti ki, Memet Fuat, sevinçle müştuladı : "...Kasım ayı ortasında biri iki aylık, biri üç aylık iki öykü dergisine kavu-

şuyoruz... / Bir düş gerçekleşiyor..."[4]

İşte "Adam Öykü"! Pırıl pırıl dedikleri cinsten bir dergi; deyim yerindeyse kıskanılacak güzellikte. Hadi o yeni başladı yazın yaşamına... Ya İpek Çalışlar'ın "Cumhuriyet Dergi"de yayımlamaya koyulduğu öyküler? Öykü yayımlama, birinci yılını doldurdu da, ikinci yılına devrildi "Cumhuriyet Dergi"de. 1 Ocak-31 Aralık 1995 arasına yayılan 53 pazar ve 53 kısa öykü... Bir yandan öykü yazarları, bir yandan bunların yayıncısı... Ayrı olarak basılsaydı eğer buncası, kocaman bir öykü seçkisi çıkardı herhalde ortaya. O zaman, hiç değilse adından söz edilirdi bu seçkinin, hakkında bir iki tanıtma yazısı yayımlanırdı dergilerde. Memet Fuat'ın satır arasında söyledikleri, bence derin anlamlarla yüklü : "...'Cumhuriyet' gazetesinin öykü yayımlamaya başlamasından duydukları sevinci bana yansıtan pek çok kişi oldu, ama hiçbiri bu sevincini gazeteye yansıtmak gereğini duymadı sanırım."[5]

Memet Fuat'ın satır arasında söyledikleri, bence derin anlamlarla yüklü : "...'Cumhuriyet' gazetesinin öykü yayımlamaya başlamasından duydukları sevinci bana yansıtan pek çok kişi oldu, ama hiçbiri bu sevincini gazeteye yansıtmak gereğini duymadı sanırım."

İşte ben, "Cumhuriyet Dergi"de bir öykü bahçesini andıran o güzelim sayfalardaki öyküler üzerinde durayım istiyorum bu yazıda. Öykülerin, öykü yazarlarının çeşitli açılardan dağılımına, okura sunuluşu vb. konulara değineyim diyorum.

53 kısa öykü dedim ya, bunlardan birini, Dan Mellin'den dostum Gürhan Uçkan'ın çevirdiği "Spotlayt" başlıklı öyküyü (sayı 499, 15.10.1995) çıkarıp onun yerine A. Didem Uslu'nun "Dinmeyen Ağıt" adlı öyküsünü (Sayı 511, 7.1.1996) alacağım. Hepsi bizden olsun diye. Yayımlanma tarihlerine göre bu 53 öykünün 48 yazarı ise şöyle sıralanıyor : Feride Çiçekoğlu (2), Ayla Kutlu, Salim Şengil, Onat Kutlar, Necati Tosuner, Selim İleri, Osman Şahin, Orhan Duru, Mehmet Zaman Saçlıoğlu (2), Buket Uzuner, Zeyyat Selimoğlu, Sezer Ateş Ayvaz, Behzat Ay, Muzaffer Buyrukçu (2), Mehmet Semih, Necati Güngör, Tarık Dursun K., Mehmet Güler, Suat Derviş, A. Didem Uslu (2), Ali Balkız, Erhan Tığlı, Şükran Yücel, Nursen Karas, Feyza Hepçilingirler, Ayşe Kilimci, Lütfiye Aydın, Nevra Bucak, Şükûfe Nihal, Muzaffer Abayhan, Fatma Bölek Gürel, Meral Çelen, Dinçer Sezgin, Sevgi Özel (2), Kemal Ateş, Zeynep Aliye, Murat Tuncel, Tansu Bele, A. Aydın Doğan, Halil İbrahim Özcan, Durcan Yaşacan, Altay Martı, Özdilek Erdem, Turgut Acar, Fakir Baykurt, Hasan Kıyafet, Özcan Karabulut.

Öykülerden üçü, artık bugün aramızda olmayan öykücülere ait. Onat Kutlar'ın öyküsü, katledilişin ardından özel olarak gündeme getirilmiş olmalı. Diğer iki öykü ise Şükûfe Nihal'e (1896-1973) ve Suat Derviş'e (1905-1972) ait. Ne ki Şükûfe Nihal'in "Ayrılmayacak Arkadaşlar", Suat Derviş'in "Erkek Aşkı" adlı öyküleri Latin abecesiyle ilk kez yayımlanıyor. Bunları Arap abecesinden günümüz Türkçesine Osman Bahadır çevirmiş.

Geriye kalan günümüz yazarı 45 öykücü 1913 ile 1963 arasında dünyaya gelmiş. Ancak bu tarihler, yalnızca erkek yazarlarımızın yaş dağılımlarını veriyor. Kadın yazarlarımızla erkek yazarlarımızın doğum tarihi dağılımları farklı çünkü. Buna göre kadın yazarlarımız 1919-1956 yılları arasında dünyaya gelmiş. Kadınlarda doğum dağılımı 37, erkeklerde 50 yıllık bir yayılma gösteriyor. Öykücülerin 17'si (% 40'ı) kadın, geriye kalan 28'i (% 60'ı) erkek.

63 yıldır öykü yayımlayan "Varlık"ın son bir yılı ile ancak dört aydır öykü yayımlayan "Adam Öykü"deki* yazar dağılımı dikkate alındığında, "Cumhuriyet Dergi"nin, belki tüm öykücüler için çekici olamadığı, ancak en kötümser yaklaşımla bile, tüm öykü yazarlarımızın hiç değilse üçte birini çevresinde toplamayı başardığı ileri sürülebilir. Nitekim, "Varlık" dergisinin 1995'teki on iki sayısında öykü yayımlayan 13 öykücüden 5'i "Cumhuriyet Dergi"de de yer almış. Yayımlanma sıralarına göre bu öykücülerimiz şunlar : Orhan Duru (2), Murat Yalçın, Necati Tosuner, Mahir Öztaş, Buket Uzuner, Barlas Özarıkça, Demir Özlü, Necati Güngör, Nurdan Beşergil, Sema Kaygusuz, Tomris Uyar, Erkin Canpolat, Feyza Hepçilingirler.

Günlük gazete okuru için her hafta değişik bir yazardan öykü okumak, hoş bir duygu olmalı! Söz konusu bu öykü bahçesinin, değişik coğrafyalardan değişik zamanlara, değişik olaylardan değişik kahramanlara uzanan çeşitliliği, renkli, farklı tatlar içeren yapısı, okuru kendine çekiyor kuşkusuz. Gazete okuru, aynı zamanda öykü okuru olmaya doğru giderken, bu öykü bahçesinden, yazarların da yararlandığı ortada. Usta öykücülerle genç öykücülerin yan yana, bu bahçede yer almaları az şey mi?

Bu karşılaştırma "Adam Öykü"nün ilk iki sayısıyla yapıldığında, yine aynı sonuçla karşılaşıyoruz.

"Adam Öykü"de öykü yayımlayan 13 yazardan 4'ünün "Cumhuriyet Dergi"de de öykü yayımladığı görülüyor. Yayımlanma sıralarına göre bu yazarlarımızın adları da şöyle : Adalet Ağaoğlu (2), Demir Özlü (2), Ferit Edgü, Zeynep Aliye, Feride Çiçekoğlu, Mehmet Günsür, Nezihe Meriç, Fakir Baykurt, Mehmet Zaman Saçlıoğlu, Hürriyet Yaşar, Ayfer Tunç, Mehmet Demir, Karin Karakaşlı.

Günlük gazete okuru için her hafta değişik bir yazardan öykü okumak, hoş bir duygu olmalı! Söz konusu bu öykü bahçesinin, değişik coğrafyalardan değişik zamanlara, değişik olaylardan değişik kahramanlara uzanan çeşitliliği, renkli, farklı tatlar içeren yapısı, okuru kendine çekiyor kuşkusuz. Gazete okuru, aynı zamanda öykü okuru olmaya doğru giderken, bu öykü bahçesinden, yazarların da yararlandığı ortada. Usta öykücülerle genç öykücülerin yan yana, bu bahçede yer almaları az şey mi? Bir açık bahçe bu! Herkesin birbirini görebildiği, okuya-

bildiği! Aynı bir öykü bahçesindeki sofradan karşılıklı tatlar aldığı... Bu açıdan bakıldığında, "Cumhuriyet Dergi"deki öykü bahçesi, çift yönlü bir işleve sahip.

Peki bu öykülere bakılarak neler söylenebilir? Öyle ya, her hafta bir öykü yayımlandığına göre bu bahçede, artık oturmuş bir öykü yayımcılığı politikasından söz edilebilir. Nitekim "Cumhuriyet Dergi"deki öykülerin, zaman zaman güncel yaklaşımlarla kaleme alındığı izlenimi uyanıyor okurda. Öykücüler, öykülerinin gazetede yayımlanıyor olduğunu düşünerek, güncelle ilişki kurmak için çaba harcıyor sanki. Hatta kimi öykülerde, güncel olaylarla ilinti kurma, güncelliğe gönderme, neredeyse bir kaygı halini almış görünüyor. Bu örneklerde, yapılagelen biçimiyle bir "mizah öyküsü" havası var. Bu durumda, öykünün estetik sınırları geri çekiliyor sanki. Eğer bu yaklaşım, ileride bir amaç haline gelirse, "Cumhuriyet Dergi"de yayımlanan öyküler, mizah öykülerine dönüşebilir kolayca. Geçmişte "Cumhuriyet"te Burhan Felek'in yazdığı "Haftanın Şakası" vardı. Vatandaş Ahmet Efendi, Rahmi, Konsolos Bey, Taşeron Nuri vb. tiplerle Felek, bir mizah öykülemesi çerçevesinde, haftanın önemli olaylarının altını çizerdi.

Buna yakın bir örneği Muzaffer İzgü de "Yeni Asır"da sürdürmüştü. Ne ki, buna apayrı bir "tarz" gözüyle bakmak gerektiği kanısındayım. Nitekim mizah dergileri, günlük gazeteler, geçmişten günümüze bunun örnekleriyle dolu. Bana kalırsa "Cumhuriyet Dergi", bu çizginin dışında bir öykücülüğe yaslanmalı. Mizah öyküsü formu kullanılarak yapılan mesaj aktarıcılığından kaçınılmalı. Öykü, öykü olmalı önce! Kuşkusuz bu, İpek Çalışlar'dan çok öykücülerimizin sorunu...

Öykücülerimiz, üzerlerinde bir baskı varmış gibi davranıyor galiba. Oysa kimse gazetecilik beklemiyor onlardan. Tersine yazarlar, öyküleriyle, alabildiğine geniş bir evrene taşımalılar okurlarını... Hem farklı çevrenler getirmeliler, hem de bir "öykü bilinci" oluşturmalılar okurda. Nitekim bunun çok güzel, çok parlak örnekleri de var bu öyküler arasında. Sonra farklı biçimlere, yeniliklere, denemelere de layık yanılmıyorsam "Cumhuriyet" okurları... Öyle ya, öykü yayımlayan yazın dergileri, hatta "Adam Öykü" bile süre açısından "Cumhuriyet Dergi"nin kıvraklığına sahip değil. Haftalık bir sürem, büyük olanak. Bu durumda öykücülerimize görevler düşüyor kuşkusuz. Şimdiye dek öykü göndereememiş öykücülerimiz de eğilmeli konuya! Sayfalarında, haftada bir öyküye yer açan "Cumhuriyet"in bu tutumu, savsaklanabilir mi? Memet Fuat'ın bir saptamasını aktarayım yeri gelmişken : "İçinde öykücülüğümüzün büyük ustaları olmadıktan sonra öykü dergilerinin hiçbir anlamı kalmaz."[4] Memet Fuat'ın söylediklerine katılmamak elde mi?

Yazarların dil konusundaki tutumlarına da değinmek istiyorum. İşte Salim Şengil'in (d. 1913), "Fişleme" adlı öyküsünde (sayı 460, 15.1.1995) kullandığı kimi sözcükler : sorumlu, sözcük, öykü, yöre, kural, çağdaş, düşünce, süre, gerici, eğilim, deneyim, kent, kişi, tanıtım, bölüm, eleştiri, güven vb. Altay Martı'nın (d. 1963), "Vivaldi ve At Kemikleri" adlı öyküsünde (sayı 505, 26.11.1995) yer alan kimi sözcüklerse şöyle : zulüm, perva, şehir, mağrur, endişe, kabristan, müstakil, laf, mağdur, memnuniyet, tezahürat, alaka, mütevazı (mütevazi olarak yazılmış), gaye, istisna, velhasıl, istikâmet, zoraki, kanaat vb.

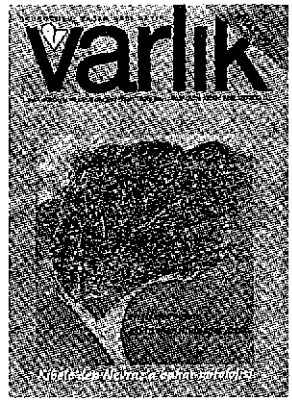

M. Sadık Aslankara : 63 yıldır öykü yayımlayan "Varlık"ın son bir yılı ile ancak dört aydır öykü yayımlayan "Adam Öykü"deki yazar dağılımı dikkate alındığında, "Cumhuriyet Dergi"nin, belki tüm öykücüler için çekici olamadığı, ancak en kötümser yaklaşımla bile, tüm öykü yazarlarımızın hiç değilse üçte birini çevresinde toplamayı başardığı ileri sürülebilir. Nitekim, "Varlık" dergisinin 1995'teki on iki sayısında öykü yayımlayan 13 öykücüden 5'i "Cumhuriyet Dergi"de de yer almış.

Demek ki "Cumhuriyet Dergi"de öykü yayımlayanların en yaşlısı ile en genci, dil konusundaki tutumlarıyla ayrılmış görünüyorlar birbirlerinden. Bu arada uzun yıllar yurtdışında yaşamış olan Fakir Baykurt'un (d. 1929), "Yeni Volvo" öyküsünde (sayı 508, 17.12.1995) kullanıp önerdiği bir iki sözcükten de örnek vereyim : doyumevi, biriktirim, özöldürüm, yitik, denizdonu vb.

12 Eylül 1980'den sonra yazın dünyasına adım atan kimi yazarların, hem 12 Eylül'e karşı çıkışları, hem de onların dil anlayışlarından yana bir tutum takınmaları, dahası onlarla aynı dili kullanmaları size inandırıcı geliyor mu bilemem, ama kendi payıma, 1980 sonrası yazarlarımızın, ilkönce bu çelişkiden kurtulmaları gerektiği kanısındayım ben.

Bütün bu öykücülerin çok büyük bölümünün, yazın alanında çeşitli ödülleri bulunduğunu da ekleyeyim. Kadın yazarların 12'si, erkek yazarların 21'i ödül sahibi. Her iki grup içinde de ödüllülük oranı, yaklaşık yüzde 70. Böyle olduğunu sanmazdım doğrusu. Tüm öykücülerimizin neredeyse üçte ikisinin ödüllü oluşu, okurun usunu karıştırmaz mı? Öyle ya, ya abartılı bulacaklar ödülü ya da kayırma olabileceğinden kuşkulanacaklar... Ödüllerse itkici, yönlendirici işlevini yitirecek belki. Bu, karşılıklı bir güvensizlik ortamı yaratmaz mı öykücülüğümüzde?

Öykülerin sunumuna gelince... Gazetelerde yayımlanan öyküler, hep alışılmış bir çerçeveye mi oturmak zorunda? Bu açıdan bakıldığında, sunum, biçimsel düzenleme vb. yeniden ele alınabilir gibi geliyor bana. Örneğin öykücünün, okura soğuk gelebilecek düz anlatımlı yaşamöyküsü yerine daha cıvıltılı, anılara dayalı bir anlatı yeğlenebilir. Cepheden çekilmiş dümdüz fotoğraflar yerine, yazarı günlük yaşam içinde gösteren fotoğraflar kullanılabilir. Yazarın, yayımlanan öteki öyküleri için de başka başka fotoğraflar seçilebilir. Bu arada Semih Poroy'un öykülere kan veren çizgilerinden övgüyle söz edilmeli. Yanılmıyorsam öykülere bir başka boyut ya da farklı bir derinlik kazandırıyor bu çizgiler. Öte yandan, düz yaklaşımların yanında belki bunlar, okuru daha çok çekiyor kendine.

Bu arada kimi öneriler de getirilebilir "Cumhuriyet Dergi"deki öykü bahçesi için... Bir öykü seçkisi yayımlanabilir örneğin her yıl. "Cumhuriyet" okurlarıyla bağlantılı olarak öykü matineleri de düzenlenebilir. Bu yolla öykücülerle okurlar arasında bir köprü kurulabilir kolaylıkla. Okurla kurulacak ilişki, yeni yeni uçlar da verebilir. Örnekse okur soruşturmaları yapılabilir, yazarların ve okurların ayrı ayrı katılacağı ya da birlikte yer alacağı "öykü forumları" gerçekleştirilebilir.. Öykü bahçesi için, okurların önerisi de alınabilir elbette. Kim bilir ne hoş, ne sıcak, ne akılcı öneriler çıkacaktır bunların arasından.

Bir öykü seçkisi yayımlanabilir örneğin her yıl. "Cumhuriyet" okurlarıyla bağlantılı olarak öykü matineleri de düzenlenebilir. Bu yolla öykücülerle okurlar arasında bir köprü kurulabilir kolaylıkla. Okurla kurulacak ilişki, yeni yeni uçlar da verebilir. Örnekse okur soruşturmaları yapılabilir, yazarların ve okurların ayrı ayrı katılacağı ya da birlikte yer alacağı "öykü forumları" gerçekleştirilebilir...

Son olarak bu evirip çevirmelerde, "Cumhuriyet Dergi"deki öykü bahçesinin son derece ciddi bir girişim olduğunu vurgulamalıyım. 1995'te öykücülüğümüzde yeterince değerlendirilemeyen, ama altı çizilmesi gereken üç önemli çabayı hiç değilse şuracıkta dile getirmek gereği duyuyorum : Memet Fuat'ın öncü tutumu ve işin peşini bırakmayan saygın çabası; İpek Çalışlar'ın "Cumhuriyet Dergi"deki örnek tutumu; Semih Gümüş'ün, öykücülüğümüze ivme kazandıracağına inandığım "Adam Öykü" dergisinde gösterdiği çok yönlü yaklaşımı. Bunların içinde günlük bir gazetenin öyküye yer açması, apayrı bir olay kuşkusuz! Bu nedenle İpek Çalışlar'ı ayrıca kutlamak istiyorum. Bu doğrultuda bir girişim, öteki gazetelerimizden, özellikle, sanat dergisi çıkaran "Milliyet" ve "Hürriyet"ten de beklenemez mi?

"Bir Öykü Bahçesi İçin Evirip Çevirmeler"i kaleme almak, zevkli bir görev oldu benim için. Önümüzdeki yıl, 1996 öykü bahçesi için de değerlendirme yapmayı sürdüreceğim. Böylesi güzel girişimler, suskunlukla karşılanmamalı! Hem, birbirine ulanan bu çabalarla, böylece öykücülüğümüzün de bir devinim kazanacağı nasıl göz ardı edilebilir? ▣

`M. Sadık Aslankara bu yazısını "Adam Öykü"nün 3. sayısı yayımlanmadan önce yazdığı için, yalnızca ilk iki sayıyı değerlendiriyor.

[1]Memet Fuat, "Öykücülüğümüz", "Adam Sanat", Eylül 1994, sayı 106

[2]Memet Fuat, "Yayımcılara Duyuru", "Cumhuriyet", 8.10.1994

[3]Memet Fuat, "Gazetelerde Öykü", "Cumhuriyet", 7.12.1994

[4]Memet Fuat, "Öykü Dergileri", "Cumhuriyet", 1.11.1995

[5]Memet Fuat, "Öykü Dergileri", "Cumhuriyet", 4.2.1995

DÜNYA ÖYKÜLERİ

NEDRET TANYOLAÇ ÖZTOKAT

Çoğunlukla usta çevirmenleri de bir araya getiren Dünya Öyküleri seçkisi fantastikten gerçekçi öyküye, bilimkurgudan fantezist anlatıya, masaldan avant-garde'a, tekil anlatıcıdan çoğul anlatıcıya, küçük memurdan diplomata, akıllıdan deliye, beyaz uşaktan siyah köleye, yüzlerce öykü kişisini sevgi, nefret, bağlılık, yalan, dostluk, düşmanlık, ölüm, doğum gibi birçok bağlamda sahneye çıkararak bizi çok farklı evrenlere çekiyor.

GEÇTİĞİMİZ yılın son günlerinde Yapı Kredi Yayınları öyküseverlere dünya yazınlarından örneklerin yer aldığı iki ciltlik bir seçki sundu : *Dünya Öyküleri.*[1] İshak Reyna tarafından hazırlanan ve birinci kitapta kırk altı, ikincisindeyse kırk dört yazarı bir araya getiren bu oylumlu yapıt her ne kadar Yapı Kredi Yayınları'nın "Doğan Kardeş İlkgençlik Kitaplığı"ndan yayımlanmış olmasıyla öncelikli olarak genç okur kitlesine seslense de, gerçekte her yaştan okura dünya yazınından çok değişik tatlar getiriyor. Gerek ülkemizde yaygınlıkla bilinen ustaların, gerekse de Türk okuruna uzak kalmış birçok yazarın öyküsü bu seçkiyi oluşturuyor. Ağırlıklı olarak Amerikan Anglo-sakson yazınlarından örneklerin yanı sıra dünya yazınında önemli yer tutan Rus yazını da Çehov, Gogol gibi ustalardan örneklerle seçkinin özellikle birinci cildinin bir başka ağırlık noktasını oluşturuyor. Hemen belirtelim, ağırlığın belli yazınlara kaymasını, yayına hazırlayan temel olarak ülkemizdeki çeviri etkinliğinin yönelişleriyle açıklıyor; Önsöz'de belirtilen öteki nedenleri de son derece akla uygun gerekçeler olarak değerlendirmekle birlikte, Avrupa ya da Doğu yazınlarına meraklıların Amerikalı ve Anglo-saksonların bu sayısal üstünlüğünü sorgulamaktan kendilerini alamayacaklarını da kestirebiliriz.

Birinci kitap yirmi Amerikan, İngiliz, İranda ve altı Rus öyküsü dışında Fransa, Almanya, Avusturya, İtalya, İspanya, Norveç, Romanya, Polonya, Eski Yugoslavya, Çekoslovakya, Arjantin, Hindistan, İran, Lübnan gibi ülkelerin önde gelen öykücülerinin ürünlerini kapsıyor. İkinci kitapta ilkinden farklı olarak İsrail, Japonya, Yunanistan, İsviçre, G. Afrika Cumhuriyeti, Avustralya, Meksika, Kolombiya, Peru yazınlarının yine önde gelen adlarından öyküler yer alıyor. Böylece her iki kitapta egemen olan Amerikan-İngiliz örneklerinin arasında değişik ülke yazınları değişik tatlar ve renklerle bu geniş mozaiğe katılıyorlar. Yazarlarının doğum tarihlerine göre sıralanmış öykülerin başında yer alan kısa tanıtmalarla okuru genel bir çerçevede bilgilendirmeyi de üstlenen yapıtın sonuçta

uzun soluklu, yoğun ve titiz bir çalışmanın ürünü olduğu rahatlıkla gözlemleniyor.

İngilizce yazan ustalara şöyle bir göz atacak olursak, E. A. Poe, H. James, O. Wilde, Conan Doyle, O. Henry, J. London, V. Woolf, J. Joyce, K. Mansfield, D. H. Lawrence, E. Hemingway, W. Faulkner, G. Green, T. Capote, J. Baldwin gibi İngiliz ya da Amerikan yazını dendiğinde ilk akla gelen adlara yer verildiğini görüyoruz. Söz konusu yazınlardan uzak kalmış okurlar için ustaları böyle bir arada okumak zevkli olsa gerek. A. Christie'den "Çifte İpucu", Edgar A. Poe'nun "Geveze Yürek"i, Conan Doyle'dan "Watson Hüneri Nasıl Kaptı?" bir yandan polisiye türünü örneklerken, öte yandan da çağrışımlara dayalı akıl yürütme etkinliğinin anlatısı olarak beliriyor. Hiç kuşkusuz, üç öykünün kahramanları arasından bu çağrışımlar oyununun talihsiz kurbanı Poe'nun anlatıcısı. Uzun, yüksek tempolu ve çılgın söylemiyle polise kendini teslim ediyor. Conan Doyle'un öyküsü ise hayranlık uyandıracak denli ustaca gerçekleştirilen bu akıl yürütme etkinliğinin her zaman doğru sonuca ulaşmamasını aykırı sonla veriyor.

Şaşırtıcı son dendiğinde hemen akla gelen ünlü Amerikalı öykücü O. Henry de adına yaraşır bir öyküyle seçkiyi renklendiriyor. "Ikey'in Aşk İksiri" bir tutku öyküsü. Mavi Işık Eczanesinin gece kalfası Ikey Schonstein uzaktan sevdalandığı Rose'u McGowan'a kaptırmamak için kurnazca hazırladığı tuzağa öykünün sonunda kendisi düşer. Şaşırtıcı sonu, tutarlı ve çarpıcı betimlemeleriyle kişileri sağlam bir olay kurgusuna yerleştiren teknik üstünlüğüyle tam bir O. Henry klasiği. Seçkide başka şaşırtıcı sonlar da var : Saki'nin "Açık Pencere"sinin kahramanı çocuğun söyleminin uydurmaca olduğunu, okur ancak öykünün sonunda anlıyor. Çocuğun muzip şakası, Rus yazınından bir öyküyle buluşuyor. Hüzünlü bir şaka, Çehov'un anlatıcısının yaptığı. "Küçük Bir Şaka", anlatıcı delikanlının Nadenka'yı sevdiğine inandırmasını anlatıyor. Sözcüklerin, betimlemelerin gücüyle sıradan gibi gelen bir oyun olağanüstü bir biçimde aktarılıyor.

Yine İngilizce yazan ustalara dönersek, W. Faulkner'in öyküsü "Emily İçin Bir Gül" kapalı kapılar ardında Miss Emily Grierson'un herkesi uzak tutarak sürdürdüğü yaşamının ve tutkusunun içyüzünü anlatması açısından şaşırtıcı sonlu öykülere yaklaşıyor. Öykü boyunca kalın bir gizem perdesinin ardından sunulan Miss Emily'nin ölümünden sonra perde aralanır ve yaşamlarını bu ketum kadını anlamaya çalışmakla geçirmiş kasabalılar ürpertici bir sonla karşılaşır. Bir dizi yan olay, bir dizi gözlem son derece sağlam bir portre çizmeye yarar : kasabalıların bakış açısı ve bu bakışı paylaşan anlatıcı kanalıyla son derece değişik bir kişiliktir Emily Grierson. Tüm öykü bu ilginç kişilik üzerine kurulmuştur. Aynı biçimde, Henry James'in "Brooksmith"i bir dizi gözlem ve yan olaylarla ilginç bir kişiliği karşımıza çıkarır. Emekli diplomat Bay Oliver Offord'un emektar kâhyası Brooksmith'in öyküsünde bir yandan ustalaşmış bir kâhyanın, sahibinin ölümünün ardından neredeyse düşüşe geçen yaşamını, öte yandan da özellikle İngiliz toplumuna özgü yukarıdakiler/aşağıdakiler ikiliğini buluruz. Bir arada yaşamaya yazgılı iki farklı sınıfın yaşam biçimleri arasındaki karşıtlık da okurun dikkatini çeker. Gerçekten Brooksmith'in öyküsü iç burkar. Tıpkı F. S. Fitzgerald'ın "İnce Uzun Yol"unun kahramanı Bayan King gibi. Bir psikiyatri kliniğinde tedavi gören ve asla onu almaya gelemeyecek olan kocasını bekleyen Bayan King'in çeşitli

aralıklarla en iyi giysisini giyip kocasının gelmediğini görünce de sakin sakin odasına dönmesi başta doktorlar olmak üzere tüm hastane halkını üzer. Sonuçta kimse kötü haberi Bayan King'e veremez. Onu yaşatan umudu kimse onun elinden almak istemez. Bayan King gibi yalnız bir başka kahraman daha vardır : Alman yazınının önde gelen temsilcilerinden Thomas Mann'ın yarattığı "Tobias Mindernickel" de yalnız bir kişidir. Ayrıksıdır da. Sıradan yaşantısında duygu yok gibidir. Onun bu yoksunluğunu satın aldığı köpeği Esau bozar. Yaramaz sevimli köpek giderek Tobias için vazgeçilmez olur, bunun da bedelini acı bir biçimde öder. Tobias'ı yaşama bağlayan tek duygu, merhamet duygusu uğruna köpeğin yaşamı son bulur. James Thurber'in "Gökte Binek Taşı" adlı öyküsünün kadın kahramanı da bir başka ilginç tip olarak kendine özgü bir yer ediniyor seçkide. Başkalarınca anlatılan olayları sözü anlatanın ağzına tıkarak söylemi devralma huyu olan Dorothy kaçınılmaz bir biçimde, evlendikten sonra da kocasının anlattıklarına ortak olunca işler değişir : sonunda koca fanteziye sığınarak karısının sözünü kesmesini engeller engellemesine, ancak bir de bedel öder, ruhsal gözetim altına alınır. Thurber'in öyküsü okuru gülümsetir. Oysa onu izleyen bir başka Amerikan öyküsü yaşam ve ölüm kavramlarını üst üste bindirerek okuru derin derin düşündürür. Hemingway'in "Kızılderililer Köyü"nün sessiz bir kahramanı vardır : küçük Nick. Ürpertici bir doğum ve ölüm (intihar) sahnesine tanık olur. Öykünün sonunda çocuk duyarlılığı ve bilinciyle iki olayı tartmaya çalışması seçkinin unutulmaz bölümlerindendir. Seçkide bir başka ilginç çocuk kahraman daha vardır. Carlos Fuentes'in "Eski Hakları"nın Alberto'su iki farklı yaşam biçimi arasında kalır. Çocuğun gerçekçi gözlemleri öykünün can damarını oluşturur.

J. Joyce ve V. Woolf ve K. Mansfield'in öyküleri dar bir yaşama sıkışmış sıradan insanların sözde ahlakçılığı, soylu geçinenlerin alçalması, parayla sevginin elde edilmeye çalışılması ya da mutlu kenter ailenin kalıplaşmış rahat yaşamı gibi toplumda sık karşılaşılan yapaylıklara gönderme içermeleri açısından okura yeni bakış açıları sunar.

J. Joyce ve V. Woolf ve K. Mansfield'in öyküleri dar bir yaşama sıkışmış sıradan insanların sözde ahlakçılığı, soylu geçinenlerin alçalması, parayla sevginin elde edilmeye çalışılması ya da mutlu kenter ailenin kalıplaşmış rahat yaşamı gibi toplumda sık karşılaşılan yapaylıklara gönderme içermeleri açısından okura yeni bakış açıları sunar. İç konuşmalar kahramanların duygularını tüm doğallığıyla verir. Öyküler çoğu öyküde olduğu gibi yalnızca anlatıcının bakış açısıyla aktarılmaz. Olaylar karşısında değişik kişilerin bakış açılarına da başvurulur. Bu anlatılar için Fransız dilbilimci Ducrot'nun Bakhtine'den esinlenerek geliştirdiği "çokseslilik" kavramından söz edebiliriz. Yine anlatı tekniği açısından bakarsak, M. Twain'in öyküsü "Sağ mı, Ölü mü?" iki anlatıcıyı, dolayısıyla iki bilgi düzeyini içererek yazının başında andığımız öykülerden "İnce Uzun Yol"a yaklaşır. Her iki öyküde de kısa bir giriş anlatısı,

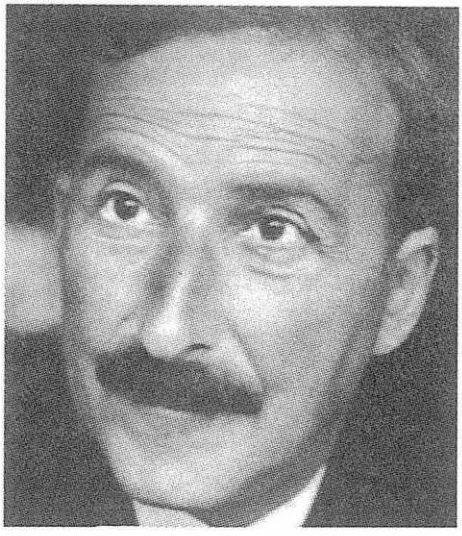

Stefan Zweig (1881-1942)

Ernest Hemingway (1899-1961)

başka bir anlatıcı tarafından aktarılan ana olayın öykülenişine açılır. Değişik anlatı katmanları oluşturan farklı bilgi düzeyleri açısından yine "çoksesli" öykülemeden söz edebiliriz. İngilizce yazanlar arasına koyabileceğimiz Nabokov'un yapışık ikizler Floyd ve Lloyd'un öyküsü, "Çifte Canavarın Hayatından Sahneler", anlatılan olayın acınası ürkünçlüğü ve bu olayı aktaran Floyd'un ironik bakış açısıyla okuru birbirinden farklı yönlere sürüklüyor : korkunç bir olayı, üstelik sonu başından çok daha kötü bir biçimde gelişen öyküyü anlatan Floyd'un alaycı söylemi metinsel bir gerilimle bütünlenir. Nabokov'unki kuşkusuz en ilginç öykülerden biri.

Birbirinden farklı kahramanları birbirinden farklı olaylar örgüsüyle sahneye çıkaran bu Amerikan-İngiliz öykülerinin kuşatmasından başımızı kaldırıp öteki ustalara göz attığımızda yine birbirinden çok farklı anlatı türleriyle karşılaşıyoruz. Polonyalı öykücü B. Schultz'un "Hamamböcekleri" bir çocuğun yitirdiği yarı deli babası, bir zamanlarki aile yaşantısını anımsarken annesiyle ölmüş babanın ilişkisinin gerçek yüzünü de öğrenmesini anlatır. İskandinav yazınlarının önde gelen adı K. Hamsun'un "Ortaboy Bir Sinek"in kahramanları ise anlatıcıyla sinektir. Aralarında çekişmeyle başlayan ilişki vazgeçilmezliğe dönüşür. İlginç, gülümseten bir öyküdür. Zoşçenko'nun öyküsünde de arılar kahraman olarak belirir. "Arılar ve İnsanlar" sonunda içerdiği dersle hayli öğretici, insan değerini yücelten sıcak bir öyküdür. *Drina Köprüsü*'nün yazarı İvo Andriç'in "Aska ile Kurt"u da hayvanlar dünyasında geçen bir olay aracılığıyla insan ve yaşama ilişkin dersler içeren bir kurtla kuzu öyküsüdür.

İnsan değeri deyince Avusturyalı yazar S. Zweig'ın "Lyon'da Düğün" adlı öyküsü kuşkusuz seçkinin öne çıkan ürünlerinden. Toplumsal olanla bireysel

olanın karşıtlığında baskı/özgürlük gibi yaşamın temel kavramlarını sessizce tartışan öykü iki gencin sevgisini anlatır. Baskının, umutsuzluğun, ölüm tehdidinin altında sevgiyle, dirençle gülümseyebilir ve ölüme de el ele gider iki sevgili. Çağdaş İran yazınının ünlü adı Sadık Hidayet'in "Ateşperest"i insan yaşamının temel olgularından inancı tartışırken H. Hesse'nin "Çetin Yol"u da yine yaşam ve yaşamak üzerine düşündürür okuru, üstelik yazarın kendine özgü o duru ve özenli biçemiyle unutulmaz Hesse tadını da vererek. Hint yazınının büyük ustası Tagore da bir aşk masalıyla okurunu yaşam ve sevgi üzerine düşünmeye çağırıyor. "Zafer" bize bir sevgi ve bir yarışmanın öyküsünü anlatıyor. Fransız Akademisi'ne seçilen ilk kadın yazar olan Marguerite Yourcenar'ın ünlü öykü kitabı *Doğu Öyküleri* de elimizdeki yapıtın yerinde seçimlerinden biri. "Prens Genci'nin Son Aşkı" da bir aşk masalını olağanüstü renkli ve özenli bir biçemle aktaran usta bir örnek. Masal boyutunda yer almamakla birlikte, İspanyol yazar Miguel de Unamuno'nun anlattığı da bir aşk öyküsüdür. "Aşkın Hücumu"nun kadın ve erkek kahramanları Eleuteria ve Anastasio birbirlerini ve aşkı çok geç bulurlar, ancak aşkları bir gece sürer. Öykünün sonundaki otel sahibinin gözlemleri okuru gülümsetir. Olay trajik olsa da öykülenişinde trajik tondan kaçınılmıştır.

Marguerite Yourcenar (1903-1987)

Ünlü Çek Yazar Yaroslav Hasek neşeli bir öyküyle seçkide yer almış. "Ochsenhausen'de Tatsız Bir Durum"da anlatılan kralın bunaklığına hükümetçe bulunan çözüm bize dozunda bir yergi tadı verir. Fransız romancı Marcel Aymé'den de keyifli bir öykü seçilmiş : "Duvargeçen". Sıradan memur Dutilleul'ün hayalet gibi duvar geçebilme yeteneği onu sıradanlığın intikamını almaya, giderek sıradanlığı sıradışılığa dönüştürerek ünlü bir kişi olmaya iter. Ancak bu fantastik serüvenin de bir "acı son"u vardır. Son derece akıcı ve rahat biçemi öykünün usta işi olduğunu açıklıyor. Çağdaş İtalyan yazınının ünlü yazarlarından Dino Buzzati de fantastik bir evrene okuru çekiyor. Neşeli, gülümseten bu fantastik öykü Eyfel Kulesi'nin yapımı sırasında "kimsenin bilmediği" bir öyküyü anlatıyor ("Eyfel Kulesi"). Çağdaş Alman yazınının bir başka ustası H. Böll de gülümsetirken ince ince düşündüren son derece ilginç bir kısa öyküyle seçkide yer almış. "Gülücü" olmak/görünmek karşıtlığı başta olmak üzere varoluşsal ikilemlere götürüyor okuru. Zorla gülmekle içten gülmek arasındaki farktan söz ediyor. Yunanlı yazar A. Samarakis'in "Sarışın Süvari"sinin kahramanı da bu tür ikilemlerin yükünü

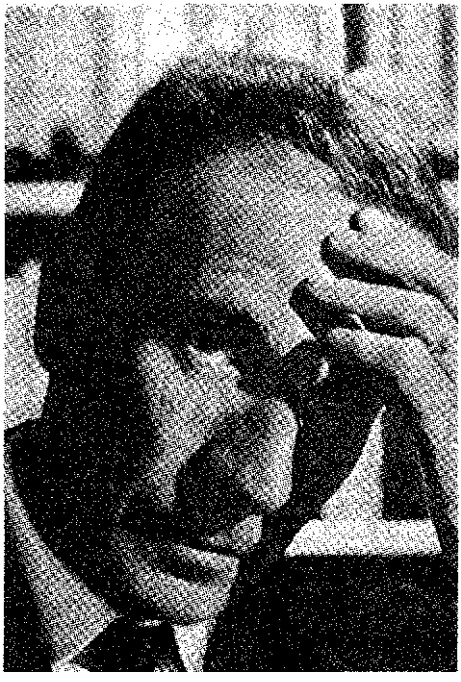

Dino Buzzati (1906-1972)

fazlasıyla taşımaktan sıkılmış bir öykü kişisi. Ama o çıkış yolunu buluyor ve içtenliğini, yazarak somutlaştırabiliyor. Son derece sıcak, biraz da hüzünlü bir öykü.

İnsan değerlerinden ve yaşamdan söz edip de Camus'yü anmamak olanaksız. Yazarın ünlü öykü kitabı *Sürgün ve Krallık*'tan seçilmiş "Konuk" da Cezayir'de geçer. Tutuklanmak üzere bir kasabadan ötekine götürülen Arap'la Fransız öğretmen Darü'nün öyküsüdür. Öğretmen Arabı yetkililere teslim etmek istemez, ona kaçış yolunu gösterir. Oysa Arabın tercihi hapishaneden yanadır. Söz konusu yapıtta kendi istekleriyle sürgünü seçmiş öteki kahramanlar gibi, Darü de yaşamı, kendi varlığını ve bu varlığı sürdürdüğü ülkeyi, o ülke insanını sorgular. Parlak bir bilinç acımasızca işler.

Fransız yazınından bir başka yerinde seçim de Alain Robbe-Grillet'nin ünlü *Enstantaneler*'inden alınan "Dönüş Yolu". Özellikle eğretilemeden kaçınan ünlü yazar ve kuramcı, "Yeni Roman" akımını tanımlarken romanın bir bildiri iletme amacından uzak olması gerektiğini ve romanın asıl kendisinin amaç olduğunu vurgulamıştır. Özellikle bazı yapıtlarında da bu kuramsal görüşlerini örneklemeye çalışmıştır. Bu açıdan *Enstantaneler* bir alıştırma, neredeyse bir kuram kanıtı niteliği taşır. "Dönüş Yolu"na neredeyse matematiksel bir mantık egemendir. Mesafeli, soğuk, nesnel bir biçem daha ilk okumada dikkati çeker. Betimlemelerin fotoğrafı andırması boşuna değildir. Nesnelerin gizli kalmış yanlarına ulaşmak gibi bir savı yoktur Robbe-Grillet'nin. Elimizdeki öykü seçkide yer alan ruhbilimsel ya da toplumsal anlam evrenlerine açılan geleneksel öykü/roman çizgisinde yer alan birçok anlatıdan açıkça ayrılır. Nesnelerin, davranışların gözle görünür varlığının betimlenmesi önemlidir, bunların herhangi bir göndergeler dizgesine oturtulması değil.

Çoğunlukla usta çevirmenleri de bir araya getiren *Dünya Öyküleri* seçkisi fantastikten gerçekçi öyküye, bilimkurgudan fantezist anlatıya, masaldan avantgarde'a, tekil anlatıcıdan çoğul anlatıcıya, küçük memurdan diplomata, akıllıdan deliye, beyaz uşaktan siyah köleye, yüzlerce öykü kişisini sevgi, nefret, bağlılık, yalan, dostluk, düşmanlık, ölüm, doğum gibi birçok bağlamda sahneye çıkararak bizi çok farklı evrenlere çekiyor. ▣

[1] *Dünya Öyküleri*, İki cilt, Hazırlayan : İshak Reyna, Yapı Kredi Yayınları, 1995

NALAN BARBAROSOĞLU

İçimin Şarkısı

GÖZLERİNİ kapalı çizdim. Şimdi de kirpiklerinin kıvrımını pencereden görünen, gecenin mavisiyle boyuyorum. Uyurken havasız kalma diye karşına kocaman bir pencere yaptım. Bu odanın penceresi çok küçük, bazı geceler boğulduğumu sanarak uyanıyorum. Bağırıyorum. O zaman bana iğne yapıyorlar. İğne olmak istemiyorum. Koridorun sonundaki büyük pencerenin önüne bir sandalye koysalar, ben orada uyurum. İzin vermiyorlar. Eğer biri taburcu olursa, beni daha büyük pencereli bir odaya geçirecekler. Yorgunsun, oturduğun yerde uyuyup kalmışsın yatağa girmeden. Başın bana dönük, koltuğa dayalı. Yatağın yanındaki sandalyeyi karşına çekiyorum. Seni seyrediyorum. Birazdan gelir, hapları getirirler; içince uykum gelir, uyurum. Oysa seninle birazcık konuşsaydık ne iyi olurdu. Ama şimdi de sen uyuyorsun. Biliyor musun, yüzün çok güzel. Benim yüzüme hiç benzemiyor. Yüzüne kirpiklerinin gölgesi düşmüş. Aynı annemin kirpikleri gibi. Onun da kirpiklerinin gölgesi, uyurken, yüzüne düşerdi. Ne çok severdim kirpiklerinin gölgesini... Ama annem bir gün hastaneye gitti ve bir daha da dönmedi. Onu öyle özlüyorum ki... En çok da kirpiklerinin yüzüne düşen gölgelerini. Acaba ben eve dönebilecek miyim?.. Aaaaa, uyandırdım mı seni?.. Oysa fısır fısır konuşmuştum, sesimi duyma da, uyanma diye. Gözlerinin içi de dışardaki gecenin rengindeymiş. Uyumuyor muydun?.. Gözlerini kapamış, içinden şarkı mı söylüyordun?.. Annem gibi mi yani? O da öyle yapardı. Koltukta başını geyikli yastığına dayar, uyuklar, sonra da, 'Uyumuyordum,' derdi, 'gözlerimi kapatıp içimden şarkı söyledim'. Ben mi?.. Ben hiç şarkı söylemem. İçimin şarkısı yok ki, neyi söyleyeyim?.. Annem, 'Şarkı söyleyeceksen, içindekini söylemelisin,' derdi, 'senin olanı'. İçimi dinliyorum dinliyorum, şarkı duyamıyorum; birtakım sesler, kimi kez uğultular, uğultular içinden kopuk kopuk konuşmalar, bitmeyen, sonu olmayan cümleler duyuyorum. Bunları kime anlatabilirim?.. Kim dinleyecek?.. Ezgisi olmayınca, kimse kimseyi dinlemiyor. Bir keresinde, Selim Bey bana, 'Ezgi nasıl bir şey,' diye sordu. 'Müzik gibi bir şey herhalde,' dedim. Benim hiç ezgim olmadı ki, nerden bilebilirim?.. Selim Bey kim mi?.. Burada benimle ilgilenen doktor. Başka doktorlar da gelip konuşuyorlar ama Selim Bey daha çok geliyor. Bazen de ben onun odasına gidiyorum. Hiiiiç, ne yapacağız; konuşuyoruz. O benim söylediklerimi yazıyor. Elbette sordum niye yazdığını, ne konuştuğumuzu unutmamak içinmiş. Bana o konuşmalarımıza göre ilaç veriyormuş. İlacı hayal görmemem için veriyorlarmış bana. Aslında hayal falan gör-

düğüm yok, ama anlattıklarımı hayal sanıyorlar. Sözgelimi yarın, şu an konuştuklarımızı anlatsam, Selim Bey de, diğerleri de yine hayal gördüğümü, senin gözlerini açıp benimle konuşmanın mümkün olmadığını söyleyecekler. Oysa, işte konuşuyoruz. Ama bunu kimseye söylemeyeceğim. Aramızda geçenleri kimseye anlatmayacağım. Burada hiç arkadaşım yok. Arkadaş olanlar var. Kendi aralarında konuşup duruyorlar, bazen de kavgalar çıkıyor. Birileri birilerinin üstüne atlayıp yüzünü gözünü kanatıyor. Kana bakamıyorum. Hemen kaçıyorum oralardan. Bak görüyor musun, hiç kırmızı boyam yok. Kırmızıya, kanın rengine dayanamıyorum. Arkadaşsız nasıl mı yaşıyorum?.. Coşkun, beni buraya getirdiğinden beri resim yapıyorum. Bu odadaki bütün resimleri ben yaptım. Ama hiçbiri benimle, senin gibi konuşmadı. Gözleri açık olanlar, içinin şarkısını söyleyenler bile. Ama sen yorgundun, uyuyordun, yine de gözlerini açtın, benimle konuşuyorsun işte. Sesini duyuyorum, sesimi duyuyorsun, hayal olabilir misin?.. Ama buna kimseyi inandıramam. Pencereden görünen gece çok güzel değil mi? Böyle aylı, yıldızlı gecelerde bir büyür ki içim, sana anlatamam. Nedir mi iç büyümesi?.. Nasıl anlatayım?.. Bir şeyler yapmak istersin... Ama nedir yapmak istediğin şey, pek bilemezsin... Huzura benzer, önce doldurur, sonra kışkırtır seni... Bedeninden fırlayıp gitmek istersin... Bulunduğun yere sığmazsın, sığamazsın... Koşmak, koşmak, koşmak istersin ya da çok hızlı giden bir trende olmak, rayların üstünde kayıp gitmek, hiç durmamak. Çocukluğunun şehrine gitmek... Bir dut ağacına tırmanıp dut silkelemek istersin, yere düşen dutların "patır patır" sesini duymak... Bilmiyorum, anlatamıyorum, yalnızca içimde duyuyorum, içimin büyüdüğünü. Sahi, sana böyle şeyler olmaz mı?.. Tanımadığın insanları yakının, daha önce görmediğin sokakları orada yaşamış gibi hissettiğin olmaz mı?.. Hep hayal mi bunlar?.. İlaçlarla yok edilecek hayaller mi?.. Aslında yalnız aylı gecelerde değil, bazı günlerde de büyür benim içim. Koşmak, dans etmek isterim. Ama sonra... Ne biliim, kalakalırım .....

Niye mi resim yapıyorum?.. Buraya gelmeden önce, yani Coşkun beni buraya bırakıp gitmeden önce hiç resim yapmamıştım. Etamin işlerdim. Renk renk ipliklerim vardı. İpliği tanırım. Boyası çıkar mı, çıkmaz mı bilirim. Boyası çıkmayan iplikler alırdım. Yıkandığında renkleri birbirine karışmasın diye. Öyle çok etamin işledim ki... Renk renk ipliklerle laleler, güller yapardım. En çok da geyik işlemeyi severdim. Çatal çatal boynuzları olan, daha boynuzu yuva vermemiş, sürmeli, çekik gözlü ceylanlar işlerdim etaminlere. Yastık yapardım onları, karşılarına geçer, bakardım gün boyu. Tabii onlarla da konuşurdum ama dilimi anlamazlardı. Hiç ses vermezlerdi, hiç hareket etmezlerdi. Senin gibi değillerdi. Ama burada etamin işlememe izin vermiyorlar. "İğne ipliklerle yaptıklarını fırçalarla, boyalarla yap," dediler. Ben de resim yapıyorum işte. Bazen, 'Nasıl, olmuş mu,' diye soruyorum, hiçbir şey söylemiyorlar. Ama bir iki doktor var, yaptığım resimlerden bazılarını götürüyor, bir daha da getirmiyorlar. Selim Bey, beğendikleri için götürdüklerini söylüyor. Ama bana resimlerimi beğendiklerini söylemiyorlar ki... Annem de ezgilerini söylemezdi zaten. Biliyor musun, hiç kimse bana öğrenmek istediğim hiçbir şeyi söylemiyor. Coşkun bile. Coşkun kim mi?.. Söylemedim mi sana?.. Hay Allah, kocam. Kocamdı yani. Artık değilmiş. Dün söyledi Selim Bey. O da, ben sorunca. 'Coşkun beni niçin ziyarete gelmiyor Selim Bey,'

diye sordum. 'Artık gelmeyecek,' dedi, 'siz boşandınız'. 'Nasıl olur,' dedim, 'benim bundan hiç haberim yok'. Meğerse, böyle hastanede olunca, herkes benim adıma karar alabilirmiş. Haksızlık ama, kime ne diyeyim, öyleyse, öyledir. 'Düşünüyorum da, Coşkun geldiği zamanlarda, benden boşanmak istediğini hiç söylememişti. Ben ona hiçbir şey yapmadım ki, neden boşanmak istesin?.. Belki de hayal görmeye devam ettiğim içindir... Oysa ben hayal görmüyorum. Hem insan hayal görüyor diye ondan boşanılır mı?..' Selim Bey, elindeki kaleme baktı bir süre, evirdi, çevirdi, kalem tam yuvarlaklaşmaya başlamıştı ki, 'Sanırım,' dedi, 'insanlar anlayamadıkları yaşantılardan ürküyorlar; hatta çoğu zaman korkuyorlar. Senin hayallerin de Coşkun'a korkutucu gelmiş olabilir.' 'Bunu bana hiç söylememişti, hayallerimden korktuğunu yani.' Selim Bey'in elindeki kalemin köşeleri yeniden belirdi. 'Belki söylemiştir, sen duymamışsındır,' dedi Selim Bey. Düşündüm, düşündüm... Hiç hatırlamıyorum. Sonra 'Geç oldu,' dedi Selim Bey, 'haftaya devam ederiz'. Ben de dünden beri seni yaptım. İyi ki yapmışım. Bak, can yoldaşı oldun bana. Evet, haklısın; ben de sana can yoldaşı oldum. Bilirim, insan can yoldaşı aramayagörsün, dağdan taştan medet umar. Coşkun mu?.. Tabii, can yoldaşımdı. Olmasa, sevdiğim mavi taşları getirir miydi bana? Bir gün beni çalıştığı atölyeye götürmüştü. Atölyenin bahçesinde dolaşıyordum. Küplerin içinde renk renk sardunyalar büyütmüştü Coşkun. Küpler, saksılar yapardı... Toprak küpler. Renk renk boyardı onları. Yaldız püskürtmeler yapardı boyaların üstüne. Küplerin boyasız hali, kiremit rengi daha güzeldi ama o boyardı, yaldızlar atardı sarı sarı. Müşterileri öyle istiyormuş. Müşterilerin istemediği, geri dönen küplere sardunyalar ekerdi. Su vermezdi. Toprakları yarılırdı susuzluktan. Çiçek açarlardı. Pıtır pıtır patlarlardı. Yaz, kış çiçek açardı Coşkun'un sardunyaları. Bakmaya doyamazdım. İşte o gün, atölyenin bahçesinde, sardunyaların arasında dolaşırken mavi taşlar bulmuştum. 'Bunlar benim olsun mu Coşkun,' demiştim. Gülmüştü. 'Tabii,' demişti. Sonra bana bahçede bulduğu bütün mavi taşları getirir olmuştu. Can yoldaşım olmasa yapar mıydı bunu?... Taşları mı?... Ne yapacağım, büyükleri çiçeklerin dibine, saksılara koyardım nazar için; küçükleri kavanozlarda biriktirirdim. Biliyor musun küçük mavi taşlarla dolu bir sürü kavanozum var. Su dolduruyorum bir de üstlerine, meneviş meneviş parlıyorlar suyun içinde. Eğer eve dönersem, çıkarırlarsa beni buradan bir kavanoz taş da sana veririm. Karşına koyar bakarsın, için açılır. Gözlerinin rengi taşlara, taşların rengi gözlerine vurur. Çoğalırsınız. Mavi mavi olursunuz. Biliyor musun, kızımın gözlerinin rengi de, böyle seninki gibi gece mavisiydi. Uzun uzun bakardım gözlerine, dalardım. Anneme çekmiş diye için için sevinirdim. Coşkun onu tutmayı beceremezdi. Kucağına almasını istemezdim. O da kızardı, kucağına almasına izin vermeyince; bağırır çağırırdı. Bağırmaya başlayınca, boyu uzar uzar, tavana çarpardı. Canı yanardı. Ben yalvarırdım, 'Coşkun nolur kısal, başın parçalanacak,' diye. Coşkun'un başı parça parça kucağıma düşerdi o anda. Kan içinde kalırdım. Coşkun'un başını toplayamazdım, kanları silip temizleyemezdim. Ağlardım. Susardı Coşkun. Susunca kendi boyuna dönerdi. Öyle zamanlarda gözlerimiz hiç birbirine değmezdi. Şimdilerde, bazen, gözlerimizin birbirine değmemesini bile özlüyorum. Kızımı mı?.. Özlemez olur muyum?.. Elbette, çok özlüyorum. Diğer bebeklerden büyük doğmuştu. Sanırım, hamileyken içimde çok kaldı. Doğduğunda

konuşuyordu. Emzirirken, altını değiştirirken konuşurdu benimle. Anlatırdı. Yaşadıklarını anlatırdı. Küçük olmasından yakınırdı. 'Ellerin ne kadar büyük,' derdi. 'Göğsünde boğulacak gibiyim. Memelerin ne kadar büyük.' Kucağa alınmasından, sofraya oturtulmamasından yakınırdı. Sütümün acı olmasından, başka tatlar istediğinden söz ederdi. Ben dinlerdim onu. Söylediklerini benden başka kimse işitmezdi. 'Konuşmuyor, sen hayal görüyorsun,' derlerdi bana. Gülerdim onlara. Gülüşümden korkarlardı. 'Biz gidelim artık,' derlerdi. Çocuklarını sokaktan çağırmaya, akşam yemeği için pilav yapmaya giderlerdi. Başlarına oyalı yemeni sararlardı. Oyalar gözlerimi alırdı. Dalar giderdim. İğne gelirdi gözümün önüne. Yemeni kenarında ipliği nakışlayan iğne. İğne parmak uçlarına batar çıkardı, batar çıkardı. Oyaya kan bulaşırdı dalıp gitmelerimde. Korkardım. Tir tir titrerdim. Sonra, bir gün, güneşli bir gün Coşkun'un annesi oyalı yemenisi, eşarbının altında geldi. 'Akşam, sizin için yaprak sardım,' dedi, 'afiyetle yiyin.' Zeytinyağlı yaprak sarma tenceresini dolaba kaldırdım. 'Hava çok güzel, giydir de kızı, sokağa çıkarayım, hava alsın biraz,' dedi. Yeşil tulumunu giydirdim, beyaz şapkasını taktım başına, arabasına koydum kızımı. Babaannesiyle çıkıp gittiler. Akşam oldu, hava kardı. Dönmediler. 'Nerde kaldılar,' diye çok ağladım o gece. O pencereden bu pencereye dolanıp durdum. Coşkun hiç aldırmadı. Sarmaları yedi. Tabağını doldurup doldurup yedi. Benim gögüslerim sızladı, içim acıdı. Kızımın acıkmış olacağı aklıma geldi. Daha çok ağladım. Bir-iki gün sonraydı sanırım, Coşkun beni buraya getirdi. Ama hiçbir gelişinde kızımı getirmedi. Artık boşandığımıza göre, kızımı bir daha hiç göremem herhalde... Peki, sen niye gözlerini kapattın?.. Uykun mu geldi?.. Çok mu konuştum; anlattıklarımla yordum mu seni?.. Hadi uyu, uyu; dinlen biraz... Açma gözlerini. Ben seni beklerim. Uyandığında, belki dışarı gideriz. Benimle gelmek ister misin?

Ekim '92-Ağustos' 95

ERAY KARINCA

Çökelez

ŞOSEYE bir süre paralel uzandıktan sonra doruğa doğru yitip giden patikada yürümekte olan adam, kırçıl uzun bıyıkları, kırçıl kaşları ve bronz teniyle eski çağlardan kalmış bir yontuyu andırıyordu. Cip içindeki yolcular, patikanın yola en yakın olduğu noktada inceleme olanağı buldular onu. Kemerli burnuyla aldığı soluğun, uzun bacaklarıyla attığı adımın hakkını verircesine sağlam basıyordu yere. Sürücünün sağında oturan hafif göbekli, saçları erken kırlaşmış orta yaşlı cumhuriyet savcısı :

– Kim bu adam? dedi.

– Çökelez!

Soruyu yanıtlayan sürücünün yüzünde, herkesçe bilinen ve anlatılabilecek öyküsü olan birinden söz ettiğini belli edercesine yayvan bir gülümseme belirdi.

– Buralar benim, der gibi yürüyor.

– Doğru söylediniz, buraları onundur, bakmayın siz sırtındakilerin eski püskülüğüne. Ali Efendi daha iyi bilir, anlatsana Ali...

Telsizden yayılan boğuk sözler üzerine yarım kaldı sürücünün sözü. Önde giden jandarma aracındaki astsubay, üstlerine bilgi veriyordu. "Av tüfeği ile intihar, Salih kızı, on altı yaşında, Şapça köyünden, otopsi için cumhuriyet savcısı ve doktorla birlikte hareket halindeyiz..."

Sürücünün arkasındaki kahverengi muşambadan yapılmış bankta oturan genç doktor, ilk kez bir otopsiye gitmenin gizleyemediği heyecanı ile sordu :

– Bir kız on altı yaşında niye intihar eder?

Ön koltukta oturan cumhuriyet savcısı geriye dönmeden laf olsun dercesine yanıtladı :

– Ruh sağlığı bozuktur, sevdiğine vermezler, bir olayda da altından ensest çıkmıştı.

Kısa süren sessizliği yazman Selim bozdu :

– Sevdiğine vermediklerini anladım da, öteki dediğiniz neydi anlayamadım, efendim?

"Ensest," diye araya girdi doktor. Açıklamayı savcı yaptı :

– Aile içinde birbiriyle cinsel ilişki kurmaması gereken kişilerin, örneğin baba ile kızın ilişki kurmasıdır.

Sürücü atıldı :

– Bizim buralarda böyle şey olmaz, efendim.

– Dilerim olmaz, iki sene buradayım, olursa görürüz ama böyle şeyler her

yerde olabiliyor.

Otopsi yardımcısı olarak götürülen emektar Ali Efendi, gün görmüş görünümüne uygun düşen sakin anlatımıyla karıştı söze :

– Burada da oldu beyim. Hem de öyle dağ köylerinde bile değil. Yalnız çabuk kapattılar.

Yanıt vermedi savcı. Tavrından konuyu sevmediği, konuşmayı sürdürmek istemediği anlaşılıyordu.

Şapça köyü merkeze iki saat kadar uzaktaydı. Adliyenin en az yirmi yıllık cipi, rektifiyeden yeni çıkmış motoruyla toz bulutunu kollayarak, öndeki jandarma aracının peşini bırakmamakta inat ediyordu. Öğle sıcağında iyice hareketlenmiş sürüngenler motor gürültüsü üzerine sağa sola kaçışıyorlardı. Asfalttan kopalı bir buçuk saat kadar olmuş, üç köyü geride bırakmışlar, her köyde çokluk çoban köpekleri köy çıkışına kadar eşlik etmişlerdi cipe. Tek tük rastladıkları yaşlı insanlar resmi araçlara saygıyla yol veriyorlardı. Gençlerin çoğu çalışmaya büyük kentlere gitmiş, tarlalar, bağlar bakımsız kalmaya başlamıştı.

Şapça'ya ulaştıklarında ilk karşılayan yine çoban köpekleri idi. Diğerlerine göre daha büyük bir köydü. Muhtar ve heyet üyeleri köy meydanındaki kahvede bekliyordu. Muhtarın yol göstericiliğinde olayın gerçekleştiği eve yöneldiler. Köyün biraz dışında iki katlı, üstü kiremit örtülü, ikinci katının sıva ve doğrama işleri henüz tamamlanmamış bir binaydı. İnşaata epeydir ara verildiği ilk bakışta anlaşılıyordu. Almancıların köylerde yaptırdığı çok katlı betonarme yapılara özenilmiş ama güç yetmemiş olmalıydı. Nedense açıklama gereği duydu muhtar :

– Madenden emekli oldu. İkramiyesiyle bu evi yaptı.

Eliyle ikinci katı gösteriyordu. Ölenin babası olduğu anlaşılan elmacıkkemikleri çıkık, bıyıklı, esmer, orta yaşlı adam yol gösterme görevini muhtardan devraldı.

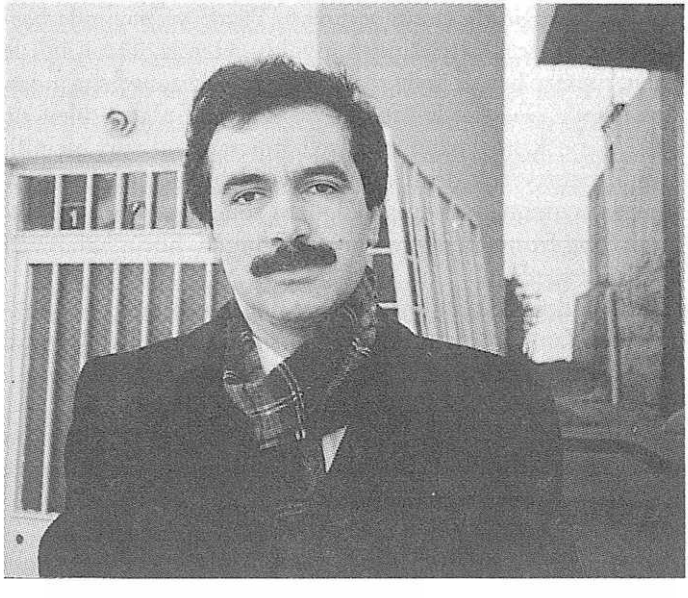

Tuhaf, ağır, acı ama hüzünlü olmayan sessiz bir hava vardı ortalıkta. Taze bir ölü evinde olması beklenen çığlık, hıçkırık ve yas sesi duyulmuyordu. Üst kattaki, merdivenden çıkışa göre tam karşı köşedeki odaya, ince uzun salonu boydan boya geçerek ulaştılar. Yalnızca bu odanın kapısı takılmış, oturula-

bilir konuma getirilmişti. Kapının üstündeki sarıya çalan kahverengi buzlu camın, dıştan içeri doğru kırıldığı, kırıkların odanın içine, yerde hareketsiz yatan gövdenin üstüne divan ve kilim üzerine saçıldığı ilk bakışta görülmekteydi. Yerde yatmakta olan gövdenin başı kapının hemen ardında olduğundan bakış açısına girmiyordu.

Babası, kızının kapıyı arkasından kilitleyip av tüfeği ile kendisini vurduğunu, silah sesi üzerine kapı camını kırdığını, içeri girmeyip jandarmaya haber verdiğini anlattı. Gözleri kırmızıydı ancak ağlamıyordu. Kapıyı kırıp veya yedek bir anahtar ya da başka şeyle açıp kızının henüz ölmemiş olabileceğini düşünmemesi ilginçti. Aile, genç kızın ölümüyle rahatlamış mıydı?

Kapının kilitli olması kurgu değilse cinayet olasılığını azaltıyordu. Yüksekten atlayarak ölümü seçenlerin ayakkabılarını çıkarması gibi kapalı yerde intihar edenler de, kapıyı kilitliyordu nedense. Anahtar geldi, kapıyı arkasındaki gövdenin ağırlığı nedeniyle zorlukla açtılar. Solda bir divan, karşıda pencere önünde yığılı birkaç yatak, minder ve köşede masa üzerinde siyah beyaz eski bir televizyon.

Kan izleri soldaki duvar ve divan üzerine sıçramış, kapı ardında küçük bir göl oluşturmuştu. Hemen karşıdaki yerden oldukça yüksek olan pencerenin camları kapalı ve sağlamdı. Yakınında içeriyi görmeye yarayacak ağaç veya benzeri bir şey görünmüyordu. Sağ tarafta duvarın ortasındaki kapının açıldığı ve banyo olarak kullanıldığı anlaşılan bölümün dışarıyla bağlantısı yoktu.

Çevreyi kısaca kolaçan eden savcının dikkati cesede yöneldi. Doktor ve otopsi yardımcısından yüzükoyun yatan cesedi çevirmelerini istedi. Gür, kuzguni siyah saçların çevrelediği yüzün, saf ve masum güzelliği herkesi etkiledi. Bir an genç kızın yüz sene uyuyan prenses, kendisinin de öpücüğüyle onu uyandıran prens olmasını düşledi genç doktor.

Sağ şakağın arkasında, kulağın hemen üstünde içinden hâlâ kanlı parçalar akan küçük bir yumruk büyüklüğünde çukur açılmıştı. Yüzde ve boyunda başkaca yara bere görülmüyordu. Ceset elbiselerinden soyuldu. Henüz ölü katılığı ve lekeleri oluşmamış beden, taptaze beyazlığıyla rönesans ressamlarının fırçasından çıkmış gibiydi. Bel çukurunda, sağ kasık üstünde ve sol baldırda görülen üç ben'den başka iz yoktu. Genç kızın yüzünün güzelliğini tamamlayan biçimli, genç bedeni ölümü kabullenemeyecek denli diri duruyordu. Cesedin dış görünümüne ilişkin incelemesini tamamlayan savcı bulguları tutanağa geçirtti. Doktor, kesin ölüm nedenini, "Sağ frontalden giren kurşun sonucu, beyin harabiyeti ve dolaşım yetmezliği" olarak yazdırdı.

Av tüfeğinin uzunluğu nedeniyle namluyu bedene doğrultup tetiği çekmekteki güçlüğü gözeterek dışarıdan yardım almaksızın atışın nasıl yapılabileceğini tartıştılar. Genç kız, tüfeğin dipçiğini yere dayamış, sağ şakağını da namlunun üstüne denk getirmiş ve ayak başparmağı ile tetiğe dokunmuş olmalıydı.

Babası, kızının kendisini öldürme nedenini bilmediğini söyledi. Savcı ölüm kararının gerisindeki nedeni araştırmaya başladı. Kızlık muayenesi sonucunda saat kadranına göre altı hizasında yırtık saptandı.

İntihar olduğu inancı pekişti, peki genç kız kiminle ilişki kurmuştu?

Yasaya göre on sekiz yaşını bitirmeyen bir kızla kendi istemiyle de olsa cinsel

ilişki kurmak suçtu. Öte yandan içinde yaşanılan köylü toplumunun bu tür olaylara gösterdiği tepki düşünüldüğünde, genç kızın kendisini öldürmesi için en güçlü varsayım, kızlığının bozulmuş olması olduğuna göre, bu sonuçta sorumluluğu olan erkek neredeydi?

Annesi, sorgusu sırasında hiçbir şey bilmediğini, kızının sevgilisi veya erkek arkadaşının olmadığını söyledi. Kiminle ilişkiye girmiş olabileceğini de bilmiyordu. Kardeşleri küçüktü. On yaşındaki erkek çocuktan, ablasının tuttuğu herhangi bir defterinin veya mektuplarının olmadığı anlaşıldı. Kuşku bir ara kırk yaşlarındaki bekâr amcada yoğunlaştıysa da bir sonuç çıkmadı. Komşular ve muhtar bir şey bilmediklerini, ölenin herkes tarafından çok sevilen, neşeli, hayat dolu ve özellikle çocuklarla çok iyi anlaşan bir kız olduğunu söylediler. Genç kızın dünyasını karartan erkek bulunamadı. Savcı, jandarma astsubayına ve muhtara gerekli uyarıları yaptı. Olay zamanaşımı süresi doluncaya dek izlenecekti.

Akşam olmak üzereydi, dönüş yolculuğu başlamıştı.

– Bu genç kız İstanbul'da, İzmir'de yaşasaydı, ölmezdi, dedi doktor.

– Evet dedi savcı. Zengin kültürlü bir ailede ölmezdi. Belki film yıldızı, manken bile olurdu.

Kısa bir sessizlikten sonra sürdürdü sözünü :

– Duvardaki resmin annesine ait olduğuna inanabildiniz mi? Nereye gitmiş o güzellik, insan bu kadar mı yıpranır? Olayın bir yanı da bu. Köylünün yaşam düzeyi kadın, erkek ayırımı yapmadan yükseltilmeli, ama kadınlar çok acı çekiyor galiba.

Doktor ekledi :

– Acaba namus yüzünden kaç kişi öldürüldü, kaç kadın kendisini öldürdü?

Arazinin kıraç, tepelerin çıplak görünümü, sözlerdeki karamsarlıkla uyumluydu. Bu kıraçlık kısa sürdü. Menderes'in belki yüz binlerce yıldır büyük bir sabırla oyduğu derin vadi, bol yeşiliyle büyülü bir ortam sundu onlara. Hafifçe gevşediler. Korkulukları olmayan dar, beton bir köprü üzerinden çılgın akan ırmağı geçip keskin yamacı S'ler çizerek tırmandılar. Düzlüğe ulaşmalarıyla birlikte Menderes'in uğultusu duyulmaz olmuş, kıraç tarlalar hemen başlamıştı. Karamsarlık dağ başlarını mesken tutmuş bulutlar örneği çöreklendi üzerlerine. Oysa doğanın şaşırtmacaları bu kadarla sınırlı değildi. Bu mevsimde az rastlanan siyil siyil bir yağmur bastırdı. Her yanını bezeyen çamlarla güneş ışığı altında yıkanan koca bir zümrüt parçasını andırıyordu Çökelez Dağı. Karamsarlığa karşı görkemli bir başkaldırı anıtı gibiydi.

Dağa yaklaştıklarında patikadan şoseye inen Çökelez'i gördüler. Yanından geçen araçlara başını çevirip de bakmamıştı bile. Savcı bu kez doğrudan Ali Efendiye sordu :

– Akşama kadar dağ başında ne yapar bu adam?

– Annesini arar beyim, hiç görmediği annesini!...

Yutkundu Ali Efendi. Parça parça, kesik kesik anlatmaya başladı, Çökelez'in, adını taşıyan dağıyla birlikte öyküsünü.

Karanlık bastırmış yağmur kesilmiş, gökyüzü hızla açılmaya başlamıştı. Far ışıklarından rahatsız olmuşçasına yoldan havalanıp çam ağaçlarına doğru kanat çırptı bir kuş. Kuşu belli belirsiz izleyen savcı bir an için kapattı gözlerini. Gök-

yüzündeki yüzlerce yıldızdan birisi hep asılı durmaktan sıkılmış da hemen o an karar vermişçesine nazlı bir salınımla dağın üstüne doğru yol aldı. Far ışığı keskin bir viraj dönüşünde kuşun yöneldiği ağacı aydınlattı. Dalları, kuşu bağrına basacak gibi iki yana ayrılıp, ortası boşaldı ağacın. Birbirlerine kavuştuklarında küçük küçük binlerce pırıltı arasında uyuyan prenses kadar güzel genç kıza dönüşmüştü kuş. Sanki dallarda daha onlarca genç kadın oturmaktaydı.

– Tüylerim diken diken oldu, dedi savcı.

– Siz de gördünüz mü? diye sordu sürücü.

Doktor, gizemliliği sezmişti bozmak istemiyor gibi usulca sordu :

– Ne gördünüz?

Kimse yanıt vermedi. Karşısında oturan Ali Efendi gönül gözüyle görmüştü sanki. Öyküsünü kesip bir tümce sıkıştırdı araya :

– Çökelez bir ağaç daha dikmiştir dağına. Vadesiz ölen her kadını annesine götürür o.

BİR sessizlik olur. Ali Efendi sürdürür anlatımını. Motor gürültüsünün arasında patikada tırıs giden atların sesi belli belirsiz duyulmaktadır.

– Kuvayi Milliye atları, der savcı.

– Avni'nin atları, diye yapıştırır doktor.

Usta şairi anımsayınca belli belirsiz gülümser savcı.

Ali Efendi şaşkın sorar :

Doktor bey nerden bildin adamın adının Avni olduğunu?

ON BEŞ adamıyla katılmış Necip Beye. Tren patlatmada yokmuş üstüne. Efeler için Yunan'ın cephe gerisine sarkmak çocuk oyuncağıdır ama tren patlatmak ayrı beceri ister. Bir keresinde asker dolu vagonlar üstündeyken uçurmuş rayları. Sarı Avni'dir lakabı. Ufak tefek ama yiğit adamdır. Tevfik Bey askerleriyle Menderes'in bu kıyısını tutmuştur. Yunan öte yandadır. Ankara pek sever Tevfik Beyi. Baştan beri Ankara'nın yanındadır o.

Daldan dala atlayarak anlatmaktadır Ali Efendi.

Büyük taarruzun hazırlıkları sırasında herkesten nesi var nesi yoksa yarısını vermesini istemiştir Mustafa Kemal. Vali toplantıya çağırır yöre beylerini, ağalarını. Hepsinin verdiği ya da vereceğini söylediği toplam rakamın iki katını birden çıkarıp verir Tevfik Bey.

– Ağalar! Böyle olmaz, çocuk oyuncağı değil bu ekmek lazımdır, kurşun lazımdır Mustafa Kemal'in askerlerine, der. Utanır ağalar ve toplanan para umulmadık rakamlara ulaşır.

Tevfik Beyin ölen ilk karısından olma güzeller güzeli delişmen bir Hatice'si vardır. Hatice'yi evlendirmiş, yanından ayırmamıştır. Ne ki, pısırık çıkmıştır damat. Dengi değildir Hatice'nin.

Atların doludizgin koştuğu, yağmurun bardaktan boşanırcasına aktığı bir

gecede, içindeki merak ve endişeyi bastırarak yatmaktadır Hatice. On beş atın çıkardığı nal sesleri, kişneme ve hızlı solukları bütün konağı uyandırmıştır. Heyecanla pencereye koşar. Seyislerin elindeki fener ışığında atların terkilerinden ve bağırlarından yükselen buhar seçilmektedir. Sarı Avni atını seyise vermiş, sakin ve ağırbaşlı bir yürüyüşle büyük kapıya yönelmiştir. Yataktaki kocasına bakar Hatice. Adam sesler üzerine başını yastığın altına sokmuş uyur gibidir. Üstüne bir şal örtüp çıkacakken, yastığın altından kafasını kaldırmadan sorar :

– Nere gidiyon gız?

– Helaya çıkacaktım da.

Yanıt vermeden yan döner adam. Hatice elinde ibrikle inerken merdivenlerde Avni ile karşılaşır. Birçok kere olduğu gibi önceden tasarlanan rastlantılardandır bu da. Ama bu kez, yüreklerinin ve gözlerinin dışında ilk defa dilleri ile konuşurlar.

– Hoşgeldin ağam, gazan mübarek olsun. Sağ salim geldin şükür.

– Sağ ol bacım, sayende, diyebilir Avni. Şaşırmıştır. Haz dolu bir titreme yayılır bedenine. Hızla ikinci kata çıkar. Tevfik Beyin yanına geçmekten vazgeçip merdiven başında beklemeye başlar. Çabuk döner Hatice, tahta merdivenlerin gıcırtısı, yüreğinin gümbürtüsünü bastıramamaktadır. Bekleyeceğini sezmiştir Avni'nin. Elindeki kandil ışığı Avni'yi aydınlattığında iyice korkmuştur. Kaçmak ister, incecik belinden kavrayıverir Avni.

– Dur konuşmalıyız.

– Ne konuşacağız, benim kocam var.

– Bırak o sümsüğü ben babanla konuşurum, sen he de yeter ki.

– Bubam öldürür bizi, hem bir oğlum var benim.

– Olsun, o benim de oğlum olur.

Hatice direnmeyi bırakır, sarılır Avni'ye, bir süre kucaklaşmış olarak kalırlar. Hatice'nin saçlarının, boynunun kokusunu doya doya içine çeker Avni. Bu sırada köşesinde durdukları hayat'ın karşısındaki kapı hafifçe aralanır, tekrar örtülür. Hatice kendisini yeniden toplamıştır, Avni'nin kollarından sıyrılırken yalvarır :

– Delisin sen! Öldürteceksin ikimizi de, git buralardan.

Avni geri döner. Tevfik Bey beklemektedir. Onunla gurur duyduğu her halinden bellidir. Sırtını sıvazlar, oturtur. Kahveleri uzun süredir yoktur, adaçayı ile yetinirler. Kısaca anlatır Avni. Topal Yorgi çetesiyle çatışmak zorunda kalmış, treni kaçırmıştır bu kez. Tuzak, bir tesadüf müydü yoksa bir hain mi vardı bilememektedir. Ama hiç kayıp vermemişlerdir. Hiç hoşuna gitmez bu haber Tevfik Beyin. Başarısızlara ikinci şansı tanımak yoktur kitabında. Fakat kolay vazgeçilecek adam değildir Avni. Bu görevin önemini yeterince kavramamış mıdır yoksa? Can sıkıntısını gizlemeden, ayrılır odadan.

Sabaha karşı Tevfik Beyin adamlarından birisi apar topar yatağından kaldırır Avni'yi.

– Ne oluyor ağalar?

– Sen kalk hele bi bakalım.

– Hani kızanlarım, onları kaldırmadınız mı?

– Belki sonra Avni, belki sonra! der, arkadan iki adamıyla birlikte gelen Tevfik Beyin sağ kolu Yörük Memet. Onu görünce ferahlar Avni. Sağlam adamdır Yö-

rük.

– Bir iş var sizde Yörük, ne oluyor anlat hele?

– Ne olacak Avni, belki Ankara'dan haber vardır, der ilk konuşan adam. Avni eliyle tersler onu. Nasıl olsa Necip Bey çıkacaktır karşısına. Anlatamayacağı eksik bir işi yoktur. Önce başarılamayan görev olabileceğini düşünür konunun. Acaba Hatice ile ilgisi olabilir mi? Ama bu gecenin dışında konuşmuş, sarılmış değildir ona. Hep bakışlarıyla anlatmışlardır birbirlerine sevgilerini. Direnmeden giyinir. Çökelez eteklerindeki dereye doğru gittiklerini görünce, iyiden kuşkulanır Avni. Kuşağındaki kamaya davranır.

– Len Koca Yörük, nerde bey, ne iş çeviriyon sen? derken, kafasına yediği dipçik darbesiyle yıkılır. Peşlerinden yetişen damadın getirdiği ata yüklerler. Dere kenarında indirdiklerinde, korkulu, titrek sesiyle konuşur damat.

– Yaşıyor bu, niye öldürmediniz?

– Beye ne söyledin be! Nasıl kıyarız böyle yiğide?

Yörüğün sorusuna yanıt vermez damat.

– Kendi işini kendin gör öyleyse.

Yörüğün kararlılığını hisseden damat, adamlardan birinin elindeki piştoyu alır ve titreyen elleriyle kurşunu sıkar baygın yatan Avni'nin kafasına. Belinden düşen kamayı yetmez korkusu ile göğsüne, karnına saplarken, kıçına esaslı bir tekme yer Koca Yörükten :

– Yeter len, yiğitlik mi bu!

GÜCÜNÜ kararlılığından alan insanlardandır Tevfik Bey. Avni'nin ölümünü kızanlarına açıklayabilmesi için, tutarlı davranması yani Hatice'nin de ölmesi gerektiğini bilir. Kendi piştovunu serinkanlılıkla verir damadına. Buyruğu açık ve kesindir.

Damat, alır Hatice'yi götürür. Ertesi gece döndüğünde yalnızdır.

Günler, aylar geçer. Savaş henüz bitmiştir. Tevfik Bey'in yüreğindeki ince sızı dayanılmaz olmuştur. Hiçbir şeyden keyif alamayan, öfkesi kılıçtan keskin bir adamdır artık. Damadının yeniden evleneceğini duyunca çileden çıkar. Hatice'nin parmağı bile olamayacak bu adamın duyarsızlığına, o günden bu yana bir şey olmamışçasına yaşayıp eğlenebilmesine kızmaktadır. Ya Sarı Avni... Bir dengi benzeri var mıdır onun? Çekip gitmesini söyler damadına. Savaşın bitmesinin merkezden yöneticilerin gelmesinin verdiği cesaretle küstahlaşır damat :

– Neden Tevfik Bey, namusumu temizledim diye mi?

Kıpkırmızı kesilir Tevfik Bey, yanıt veremeden Koca Yörük atılır :

– Baygın adama kurşun sıkarak mı? Sen onurlu olsan bir dakika durmazsın burada.

Cesareti arsızlık sanan damadın ne gitmeye, ne de susmaya niyeti yoktur :

– Gitmesi gerekeni herkes biliyor Yörük, bir siz mi bilmezsiniz?

Koca Yörük, Ali Efendinin dedesidir. O gece meyhanede bir tartışma çıkar. Arbede sırasında bir saldırma damadın bağırsaklarını parçalar.

Bu arada konakta çalışan kadınları iyice sıkıştırmış, kızının ve Avni'nin ölüm kararını aceleyle verdiğini anlamıştır Tevfik Bey. Ancak karşılanması olanaksızdır

ölümün. Kızının mezarını olsun bulmak ister, bilen yoktur. Damadı birisine işi Çökelez Dağında bitirdiğini söylemiştir. Kızının parmağındaki bir yüzüğü olsun bulana dünyaları verecektir. Koca dağın altı üstüne getirilir, ne ölüsü vardır Hatice'nin, ne de dirisi. Çıplaktır o zamanlar Çökelez Dağı. Tek ağaç olarak bir çam vardır koca dağda.

Konaktaki kadınlardan birisi, annesinin o ağacı çok sevdiğini, o ağacın altında ölmüş olabileceğinden söz etmiştir, Çökelez'e. Kadına göre annesini yine kendisi vurmuş olabilir. Ayrıca ben aslında bir kişiyi öldürdüm dediği de duyulmuştur babasının.

Dedesinde tutku ile süren arama çalışmaları, Çökelez'de çam dikmeye dönüşür. İnatla, sabırla, zorla ve varını yoğunu harcayarak elde eder koca dağı. Bir ömür bu dağın çam ağaçlarıyla bezenmesiyle geçer.

Bura köylülerinin dilinde sincap demektir Çökelez.

28.6.1995
Zonguldak

Roman, hikâye, küçük hikâyedeki müşterek vasıflardan biri de merakla okunabilmesidir. Merakla, sonu ne olacak diye okunmayan eser ne romandır, ne hikâyedir.

– Nâzım Hikmet

ERKAN KARAGÖZ

Jojik'in Kapı Bir Komşusu

HAVA ayaza çekiyordu. Yerlerde karlar, basıla basıla buzlaşmıştı. Her yer, gözün alabildiğince beyazdı. Palandöken'in, bulutlar arasında kaybolan zirvelerinden kopup gelen, arada bir hızlanan tipi, nazlı nazlı salınan kar tanelerini, sapından kurtulmuş kırbaç gibi, savurup duruyordu.

Sessizliği bölen tipinin bıçkın, savruk uğultusuna, ara sıra, istasyona giden atlı kızakların zil sesleri karışıyordu.

Kısa boylu, dolgun yapılı, bıyıklarından buzdan saçaklar sarkan, başındaki papağını kulaklarının altına dek indirmiş olan orta yaşlı köylü, yavaşlayan atlı kızaktan inerken, bir tanıdığını görmeyi umarcasına, merak dolu gözlerle, istasyon binasına doğru bakınıyordu. Buz tutan camlarıyla, dilsiz ve sağır, kocaman bir karataşlı yapıydı istasyon binası. Alınlığında kril harfleriyle yazılı künyesiyle zamana ve soğuğa direniyor gibiydi.

Elindeki bohçasını ayaklarının dibine bıraktı. Sırtındaki asker kaputundan bozma pardösüsünün yakalarını kaldırdı. Papağını iyice bir kulaklarının üstüne indirdi. Gar binasının ağır ve kocaman tahta kapısını âdeta omuzlayarak açtı. İçeri girdi. İçeri girdiğinde, sıcak, ağır, yağlı bir hava doldu genzine. Salonda bekleyen birkaç zabitten başka kimse yoktu.

Dışarıdan gelen seslere kulak kabarttı. Gözucuyla şöyle bir içeridekilere baktıktan sonra, tren yoluna açılan kapıya doğru yürüyüşünü sürdürdü, ön kapıdan dışarı çıktı.

İstasyon binasının önünde yüz, yüz elli kişilik bir kalabalık toplanmış bağırıyor, gösteri yapıyorlardı. Bohçasını özenle koltuğunun altına sıkıştırarak, kalabalığa doğru yürüdü.

Önüne ilk çıkan; iri yarı, habire burnunu çekip duran, arada fırsat buldukça tekbir getiren, eli sopalı adama sokuldu.

"Dadaş bu kalabalık niye?" diye sordu.

Eli sopalı adam, köylüyü şöyle bir tepeden tırnağa süzdü ve ters ters, "Bilmirsen mi, İngilizciler gelecekmiş!" diye söylendi.

Sorduğuna soracağına bin pişman olmuştu. Sustu, olduğu yerden, bu feryat figan bağıran insanları seyre koyuldu.

Köylünün soru sorduğu adam, işini gücünü bırakıp gelmişti. Çünkü o Paşa'yı çok severdi. Ona göre, sözüne inanılası, dünyalar iyisiydi Paşa.

Bir zaman olduğu yerde kalakalan köylü, dayanamadı, bir başkasını çevirdi.

"Şey dadaş," dedi. "Kim dedi?.."

"Neyi kim dedi!?.." diye diklendi adam.

"Şeyi... İngilizcilerin geleceğini yani..."

"Halit Paşa dedi! N'olacak!?.. Goca adamsan, bohcanı alıp geleceğine bir değnek alıp gelemedin mi?" diyerek azarladı adam. Bir başkası söze girdi : "Kâzım Paşa da, Enver Paşa da söylüyormuş, İngilizci olduklarını!"

Köylü, kalabalık arasında kendisine yol bulmaya çalışırken, çevresindekileri şaşkın şaşkın inceliyordu. Orada bulunanların gözlerindeki yırtıcı, yok edici ışıltıyı fark ediyor, gittikçe dehşete kapılıyordu. Kalabalığı yararak dışına çıkabilmişti.

Derin bir soluk aldı önce. Heyecanlı arayışlarla tütün tabakasını buldu. Önceden sarıp hazırlamış olduğu sigarasını dudakları arasına yerleştirmeden önce, sigara kâğıdının biribirine kavuştuğu yeri diliyle bir daha ıslatı; elinin tersiyle, bıyıklarından sarkan buzları temizledi.

Birisi fırlayıp geçti yanından. Üzerindeki giysileri adeta dökülen, gençten biriydi bu. Yüzü ve ellerinin kanı soğuktan çekilmiş gibiydi.

Gitti, boş bir cephane sandığının üzerine çıktı. Çukura kaçmış gözlerle etrafını süzdü bir zaman. Besbelli, söyleyeceği şeyleri toparlıyordu. Elindeki iri kalın sopasını koltuğunun altına sıkıştırmıştı.

Gözlerini iyice kısarak, "Dadaşlar!" diye bağırdı." Bugün İngilizciler, Bolşevik kızılları gelecekler... Memleketi, dini, namusu İngilizlere satacaklar..." Durdu, yutkundu, elinin tersiyle ağzını burnunu sildi. "Din için, Allah için onları gebertmek vaciptir artık!.."

Heyecandan soluğu kesiliyor, tıkanıyordu. Sözcükleri birbiriyle ilintisizce, birbiri ardına yuvarlayarak sıralıyordu. "Bir etrafınıza bakın, bir avuç Müslümandan başka kimseler yok... Nerede bu memleketin evlatları?.. Gelmezler elbet..." diye noktaladı sözünü. Niye gelmediklerini anlatacak sözü bulamadığı belliydi. Yerinden inerken, istasyon binasının önünde bekleşen birkaç üniformalı zabite bakarak, "Yaşasın Halit Paşa vali hazretlerimiz!" diye bağırdı, kalabalığın arasına karıştı.

Bohçasıyla gelen köylü, olan bitene bir anlam verememenin şaşkınlığı içinde hafif korku ve tedirginlik içinde usul adımlarla kalabalıktan uzaklaştı. Tren raylarının ötesinde, kalabalıktan oldukça uzakta bir yerlerde, elinde, içerisinde soluk, titrek bir mumun rüzgâra direnen ışığını saklayan hareket feneri ve koltuğunun altında bez bayraklı sopasıyla bekleyen, hareket memuruna doğru yürüdü.

Hareket memuru, köylüyle hemen hemen yaşıttı. Belki birkaç yaş vardı aralarında o kadar. Olanlara ilgisiz gibi görünüyordu. Bütün yaptığı, avucunda tuttuğu ve artık yemekten usandığı leblebi tanelerini, ağır hareketlerle, birbiri ardına yere bırakıp onların düşüşünü, buzun üzerinde sekişlerini, bazen de kara gömülüşlerini dikkatle izlemekti.

Aslında dikkatini yoğunlaştırdığı şeyler leblebi taneleri de değildi. O, çevresinde olan bitenle, yakından ilgiliydi. İstasyonun kalabalığından; kalabalığın haykırışlarına, demiryoluna, demir raylardan, kara kara kömürlere, elindeki işaret fenerine değin bir dolu şeyi geçiriyordu aklından. Bütün düşünceler, bir leblebi tanesinin diğer leblebiye yerini bıraktığı birkaç saniyelik anda, beyninin en ulaşılmadık varoşlarında birbirini kovalıyordu. Elindeki son leblebiyi de bıraktı.

Desen : Necati Abacı

Bohçasıyla gelen köylü, düşünceleriyle sarmaş dolaş olmuş hareket memurunun yanına sokuldu iyice.

"Ağabey, tren ne zaman gelecek?" diye sordu. Hareket memuru, elinde olmadan irkildi, bütün düşünceleri bir anda sonsuzluğun bilinmez sarmalında yok olup gitti. Belki düşüncelerinden koparılmak, belki de trenin ne zaman geleceğinin sorulması, sinirlendirmişti hareket memurunu.

Bir zaman ters ters baktı köylüye, konuşmadı. Neden sonra alaycı bir tonla,

"Ne yapacan dadaş, sen de mi İngilizcileri öldürmeye geldin?" dedi.

Birden yüz hatları gerildi köylünün. "Yok," dedi. "Deli Halit'in dediği olsaydı, gökten fışkı yağardı."

Hareket memuru bu beklemediği yanıt karşısında önce şaşırdı sonra gülümsedi.

"Yani sen şimdi, onların İngilizci olduklarına inanmıyor musun?"

Köylü yanıt vermedi, tütün tabakasını uzattı, hareket memuruna,

"Sar bir cigara ağabey," dedi.

Hareket memuru, "Seni de onlardan sandım, bağışla," dedi.

İstasyondaki kalabalık, nefes kesen soğuğa karşın beklemeyi sürdürüyordu. Arada bir, birileri çıkıyor, "Halit Paşa"lı, "Kâzım Paşa"lı bir şeyler haykırıyor, ötekiler de ona katılmaya çalışıyorlardı. Vakit iyice ilerlemiş, göstericilerin dışında, istasyon binasının taş duvarlarının duldasına atlarını çekmiş, hohlayarak el-

lerini ısıtmaya çalışan üç beş atlı zabitten başka kimseler kalmamıştı.

Bohçasıyla gelen köylü, hareket memuruyla konuşmaya iyice dalmıştı. Hiç durmaksızın sorular soruyordu. En sonunda da, ta başından beri, sormak isteyip de bir türlü soramadığı soruyu soruverdi.

"Sence İngilizciler, iştirakçi, Bolşevik midirler?"

Hareket memuru bu soru karşısında irkildi, sağına soluna baktı, kısık bir sesle,

"Yok, değil..." dedi.

"Peki, Mustafa Suphi iştirakçi midir ki?"

"He, öyledir, yani, ben öyle biliyorum."

"Öyleyse ne Mustafa, ne de yanındakiler, İngilizci değiller. İngilizler de iştirakçi değil, he mi?

"He ya doğru, değiller..." dedi hareket memuru, şaşakalmıştı bu işe.

Köylünün söylediklerini kafasında evirip çevirdi, doğruydu dedikleri.

Merakla karışık, korkuyla, çekine çekine, sordu köylüye :

"Şey kusura kalma, dadaş, sen de iştirakçi misin?"

"Yok," dedi köylü. Kurnaz kurnaz gülümsedi. "Ben bir köylüyüm o kadar."

Döndü, zabitlerden yana kısa bir bakış fırlattı. "Bildiğim o ki kötü bir şey değildir."

"Peki, dadaş, öyle olsun. Bak sana ne diyeceğim, getir kulağını," dedi hareket memuru. "Deli Halit, hiç kimseyi sokmayacakmış şehire."

"Bilirim. Zaten köylerden adam toplamaya gelmişlerdi."

"Bağışla merakımı hemşerim, sen neye geldin?"

"Hiç, sırf merak, bu yüzden. Bir göreyim istiyorum, ne menem bir şeydir Bolşevikler. Duymuşum ki bizim kapı bir komşu Jojik Efendi de döndüğünde Bolşevik olmuş ... Hani, Jojik Efendinin çok ekmeğini yemişim, iyi bir insandı, belki sorsam bilirler Jojik Efendiyi, tanış çıkarlar diye..." dedi köylü.

"Hay toprak başına olsun, zavallı köylü, sen kim onlar kim? Hem onları şehre sokmayacak zaptiye. Bir de bu bana dediğini, aha bu sürü duyarsa canından olursun, sonra demedi deme!"

Köylü durgunlaştı bir an, sonra :

"Yani ben onları göremez miyim şimdi?"

RAYLAR boyu yürüdü bir zaman. İstasyondan da, kalabalıktan da iyice uzaklaşmıştı. Lastiklerinin karda çıkardığı sesleri dinlemekten vazgeçti. Olduğu yere dizüstü çöktü. Özenle tuttuğu bohçasını açtı. İçindeki birkaç tandır ekmeğiyle, keteyi yeniden yerleştirerek çıkınını yeni baştan bağladı. Bir zaman, rayların kaybolduğu sonsuz beyazlığa doğru, gözlerini kısarak baktı.

Sepelek bir karın ıslak taneleri düştü yüzüne. Gökyüzüne doğru baktı. "Yine kar başlayacak," diye mırıldandı.

Yürümeye başladı yeniden. Palandöken'in yamaçlarında bir koyakta, güneşin nereden geldiği belli olmayan parlak, donuk ışıltısı, amansız bir kırbaç gibi şaklayan dondurucu tipiyi ılıtmaya yetmiyor, soğuk iliklerine değin işliyordu.

Sırtını tipiye doğru döndü. Koltuğunun altındaki bohçasını sıkıştırarak, el-

lerini nefesiyle ısıtmaya çalıştı.

İstasyon, göstericileri, hareket memuru ve atlı zabitleriyle sanki buzlu bir camın ardında gibi, belli belirsizdi. Tipinin yerde ve gökte bulup savurduğu karlardan, göz gözü görmez olmuştu.

Köylü, malakan, dostunu anımsadı.

Jojik onun köylüsüydü. Devrimden sonra yurduna geri dönmüştü. Giderken her şeylerini ona emanet etmişti. Jojik, Beyaz Rus'tu.

Ülkesinden; ana babalarının onu alıp getirdiği yerlerden anlatırdı çokça. Kimileyin yalan da söylerdi ama, ne zaman Lenin'den söz etse, yemin billah ederdi, Jojik, "Yalan söylemiyorum, Lenin'le biz kapı bir komşuyduk, bir bilsen nasıl severdim İlyiçka'yı," derdi.

Herkes Jojik'in kuvvetle muhtemel, yalan söylediğini bilirdi, ama kimse iliş-mezdi. Jojik ve karısı Sanka, çok güzel, çevrede dillere destan olmuş sımışkalar ekerlerdi. Tohumlarından bütün köylüye dağıtmışlardı. İlle de onun sımışkaları, bir başkaydı. Tekerlek gibi sımışkalar sarardı evinin bahçesini. Sarı saçlı karagözlü sımışkaları onun için çocukları denli değerliydiler. Jojik ve Sanka Hala, artık yoktular. Sımışkaları kalmıştı onlardan geriye. Bir de güzel dostlukları.

Hareket memuru, elindeki ateşi kısık feneri, usul usul sallayarak, gelecek olan treni ve Mustafa Suphi'yi düşünüyordu.

Nasıl biriydi, ne yapmıştı? Şu koca güruh, ona ne yapacaktı?

Hele şu köylüye ne oluyordu, neden, ille de onu görmek istiyordu bu denli?

Eli sopalılardan biri, yarım bıraktığı işini düşünüyordu, bir de vaktini geçirdiği namazını. Peygamberin adını anıyordu ikide bir. Öfkesi iki katlıydı. Az önce etrafındakilerle tartışmıştı. Kalabalıktan kimileri Mustafa Suphi'nin adını anıp küfrediyorlardı. O bunu paylaşmıyordu.

Mustafa'nın peygamberimizin isimlerinden biri olduğunu, bunun için küfrün günah olacağını savunuyor, kendi soyundaki Mustafa'ları da hatırladıkça, Mustafa Suphi'ye, adının Mustafa olmasından dolayı daha bir kin duyuyordu.

Uzaklardan, tipinin önüne katıp getirdiği trenin boğuk çığlığı ile düşlerinden uyandı.

Tren tipinin önünde, kavrulmuş, kararmış bir yaprak gibi, savrula savrula geliyordu. Karanlık, kocaman gövdesiyle, dev bir kırkayağı andırıyordu. Yaklaştıkça, topçu beygirleri ve yüklerle dolu vagonların arasındaki tek yolcu vagonunun, kirli kara camlarının yansıması daha bir seçiliyordu.

Jojik Efendinin kapı bir komşusu köylü, insan siluetlerinin görünmeye başladığı pencereleri gözlerine hapsetmeye çabalayarak, trene doğru seyirtti. Yüzüne, ağzına, burnuna dolan kar tozaklarına karışan trenin kara kurumuna aldırmaksızın trenin yanı başında koşmaya başladı.

Pencerelerden birinde, avurtları ve gözleri yüzlerinin kuytularında kaybolmuş iki yaşlı kadın, diğerinde gençten üç dört zabit vardı.

Hareket halindeki trene binmeye çabaladı. Uzun çabalardan sonra, güçlükle trenin kapısına asılabildi.

Tren, istasyona doğru hızla yaklaşıyordu.

Atlı zabitler hareketlenmişlerdi. Trene doğru seyirtmeye çalışan kalabalığı engellemeye çalışıyordular.

Rayların çevresinde, yiyecek bir şeyler bulmayı umarak, otlamaya çalışan birkaç koyun, panik içinde, sağa sola kaçışıyordu.

Kalabalıktan yükselen uğultular, çılgınca haykırışlara dönüşmüştü. Savrulan taş ve sopalar, vagonların gövdesine çarpmaya başlamıştı.

Köylü korkuyordu. Sırtına iki kocaman taş isabet etmişti. Kendi kendine, "Ne olacaksa olsun ben bu trene bineceğim," diye söylendi. Bir eliyle bohçasını sıkı sıkıya tutarken, diğeriyle vagonun kapısını açmaya çalışıyordu. Birden kapının ardında beliren iki zabit'in öfkeyle kendisine baktıklarını gördü. Vagondaki görevliler kapıyı açmamak için içeriden çekiştirmeye, bir yandan da öfkeli hareketlerle bir şeyler söylemeye başlamışlardı. Köylünün bütün çabası boşunaydı, kapı açılmayacaktı. Sırtına ve kafasına gelen taş ve sopalardan iyice sersemlemişti, artık gücü kalmamıştı. Sırtının ortasına gelen koca bir taşla acıyla geriye doğru kasıldı, gözleri kararadı, sonra kendisini bir anda karların içine yuvarlanmış buldu.

Usulca doğruldu. Düştüğü yerden, kar dolan gözlerini elinin tersiyle temizlemeye çalışarak şaşkın bakışlarla uzaklaşan trene bakıyor, olanlara bir anlam veremiyordu. Tren, istasyonun hayli ilerisinde durmuştu. Askerler, trenin etrafında, trene saldıran kalabalığı engellemeye çalışıyorlardı. Tipi giderek hızlanıyordu. Bağıranların seslerini yele verip savuruyor, göz gözü görmeyen kar fırtınası içinden bağrışmalar, taş ve sopaların vagonlara çarparken çıkardıkları seslerle, atlı zabitlerin bağırmaları ve atların kişnemeleri birbirine karışıyordu.

Göstericilerden biri koşarak yanına geldi. Elini uzatarak kalkmasına yardım etmek istedi. Birden içini dövülme korkusu sardı köylünün. Şaşkın, umarsız baktı gelen adama... Yüzündeki ifade dostçaydı. Korkusu geçti, uzanan eli tutarak yerinden usul usul doğruldu. Gösterici acele hareketlerle köylünün üstündeki karları silktikten sonra dostça omuzuna dokundu ve, "Allahına kurban, dadaş, sen hepimizden yürekli çıktın... Biz senin kadar cesaretli olamadık," dedi, köylünün yanıtını beklemeden, koşarak seslerin geldiği yöne doğru uzaklaştı.

Kendisine yardım eden adamın sözleri karşısında şaşkına dönmüş, afallamıştı köylü. Usulca yerinden doğruldu. Bir zaman öylecene, adamın peşinden, o içine dalıp gittiği karaltı ve uğultu yumağı içinde bir şeyler görebilmek amacıyla, gözlerini iyice kısarak baktı.

Neden sonra, ağır hareketlerle, üstünün başının karlarını silkti. Sonra eğilerek kara ve yoğurda bulanmış ketelerden birini yerden aldı.

İrice bir parça kopardıktan sonra ağzına götürdü, ısırdı. Ağır hareketlerle çiğnemeye koyuldu. Kendi kendine kızdı, hayıflandı.

"İyi halt ettin!.. Seni de deli Halit'in adamı bildiler," diye söylendi.

Paltosunun yakasını kaldırırken, yakasındaki karların sıcaklamış boynundan eriyerek aktığını hissetti, ürperdi.

Sırtını bütün o bağırış çağırışlara döndü, ağır adımlarla kentin yolunu tuttu.

Jojik'in kapı bir komşusunun, yaşamında, çocuklarına anlatacak hiçbir şeyi olmamıştı.

ORHAN TEZ

Bir Düş/Dizini

29 Ağustos

Onunla yürüyoruz. "Elimi omzuna atabilir miyim," diyorum. "Aramızda epey yaş farkı var, atmasan daha iyi olur," diyor. Böyle diyor demesine de, kendisi koluma sarılarak başını omzuma yaslıyor.

Sonra, bir yere giriyoruz, karanlık bir yere. Meğer sinemaymış! Bilet falan almadan gidip koltuklara oturuyoruz. Parayı, sonradan gelen bir görevli alıyor.

Işıklar yandığında, çevremizdeki insanların garip garip bize baktığını görüyorum. (Kim bilir, belki de düşte kendimi yargılıyorum).

Derken, onunla birlikte, dar bir girişi olan yerden geçip dar bir odaya giriyoruz. Sigaramın kalmadığını görüp sigara almaya gidiyorum. (Gece, gerçekten de sigaram bitmişti.)

Sigara alıp döndüğümde, onu elindeki bir pastayı yerken görüyorum. Pastayı bir genç vermiş oluyor. (İmgeye bakın!) Onda an geçtikçe baygınlık hali. Sonunda kendisini kaybediyor. Paniğe kapılıyorum birden. Onu kucaklayıp oradan çıkarıyorum. Tokatlıyorum, ayılmıyor. İyiden iyiye korkuya kapılıyorum. Hemen hastaneye götürüyorum. İçimde yine korkular...

Doktor onun bir şeyi olmadığını, geçici baygınlık geçirdiğini, yediği bir şeyden kaynaklanmış olabileceğini(!) söylüyor.

Birden (nedense), korku içinde uyanıyorum.

6 Eylül

Onunla yine bir sinema salonundayız. Loş salonda film görmüyorum. Çünkü onunla ilgiliyim.

Birden sevişmeye başlıyoruz. Olağanüstü bir petting. Elim her yanında dolaşıyor. Onun müthiş orgazmı.

Derken, o, masa gibi bir yerde oturuyor. Konuşmaya başlıyor :

"Onunla hiç böyle olmadı," diyor.

"Kiminle?" diyorum.

"Hasta bir adam var. Onun yanına çok kez gittim," diyor.

Bunları söylerken adamın karısının varlığını da duyumsuyorum. O konuşmasını sürdürüyor :

"Her gidişimde hasta yatağına çağırırdı beni. Yatakta beni okşardı, ama hiç orgazm olmadım. Onun bana dokunmasından hiç hoşlanmıyordum."

"Peki, neden oraya gidiyordun o zaman?" diye düşündüm, ama bir şey söyleyemeden uyandım birden.

16 Eylül

O siyahlar giyinmiş. "Seni öpmek istiyorum," diyorum. Dudaklarını uzatıyor. Öpüyorum. Boynunu öpüyorum. Memelerine dokunuyorum. Memeleri dudaklarının geniş söylencesi gibi.

Öpüyorum, öpüyorum, öpüyorum...

Uyanmıyorum!

Bir Gecekondu Çıkmazı

KIZ HIÇKIRA hıçkıra ağlıyordu. Henüz on altısındaydı. Esmer teni, omuzlarına dökülen simsiyah saçlarıyla odanın bir köşesine çekilmiş, ayaklarını toplayıp başını dizlerinin arasına dayamış, entarisini ıslatan gözyaşlarının tenine dokunuşunu umursamadan, dışarıdaki pırıl pırıl güneş ışığına küskün, suçluluk duygusunun ağır zincirini bedeninde duyumsuyordu.

Kendisinden iki yaş büyük ağabeyi de, oda kapısının yanındaki koltuğa oturmuş, ellerini bacaklarının altına iyice sıkıştırmış, esmer teni ve yeni terlemiş bıyıklarının yerleştiği yüzünde dişleri sıkılı, gözleri yerdeki iyice eskimiş halının deseninde, sanki yüzyıllar sürecek suskunluğunun provasını yapıyor gibiydi.

İstanbul'a geleli beş yıl olmuştu. Babalarının, annelerini de kandıran düşüyle kalkıp geldikleri İstanbul, çocuklarını düzensiz, dar ve pis sokaklardan birine hapsedivermişti. İkisi için de ilkokuldan ötesi olmamıştı. Anne, evlere temizliğe giderken, baba da ara sıra bulabildiği geçici işlerde çalışıyordu. Hep bilinen sıradan bir öyküleri vardı açıkçası.

İki kardeş birbirlerine öylesine bağlanmışlardı ki...

Günlerini evde, hep birlikte geçirmenin ötesinde, hiçbir başka, ilişkileri olmadığı gibi, anne ve baba da çocuklarına karşı, İstanbul'a geldikten sonra iyice duyarsızlaşmış, hatta onları görmezden gelmeye başlamışlardı. Ama, onlar için katlanıyorlardı bütün eziyetlere!

Neredeyse altı aydır sevişiyorlardı. Ama o gün, işi daha ileriye götürüp yatak

örtüsünü kirleten kızlığın kanı, ikisini de suçluluk duygusunun gizli duvarlarının çıkmazına kilitleyiverdi. Yalnızlıklarının bedeli olan kanın ikisi de ayırdında değildi, olamazlardı da. Bilip duydukları ve gördükleriyle önlerine serilen yaşam, o anın çıkmazında onları kilitlediğinde, düşünecekleri başka ne olabilirdi? Kör bir kuyuya atılmış, minicik iki taş!

"Kalk, gidiyoruz!"

Ağabeyinin seslenişiyle başını kaldıran kız, bir an öylece baktı, sonra yerinden doğruldu ve gözyaşlarını silerek onun ardından evden çıktı.

El ele tutuşarak sokaklardan geçtiler. Yaşam, gürültü ve koşturmaca içindeki görüntüsünün ardında, gizini çıkmazlara yükleyerek sürüp gidiyordu. Bir bilselerdi kimsenin kimseden daha insanca yaşamadığını!

Bir süre, rayların üzerinde el ele tutuşup öylece beklediler. Birden bir trenin gürültüsü kulaklarını doldurdu. Birlikte trene doğru koştular ve onun, ölümlerini suskunluklarına dönüştüren soğuk kucağına kendilerini bırakıverdiler... ❁

Gerçeğin kendisi öykü değildir; gerçek ya vardır, ya da yoktur. Gerçek, düşten koparılmış bir bölümdür.

– Max Frisch

NURULLAH ATA

Kırk Birinci İğne

Aşk kırk bir iğnedir, kırkı çıkar,
biri kalır-Darbımesel.

BELKİS, elindeki işten gözlerini kaldırmadan, daha doğrusu o anda yapacağım hareketi dikkatle beklediğini farkettirmemeğe çalışarak : "Yanımızdaki köşke Memduh beyler taşınmış" dedi.

Tren saatine yirmi dakika kaldığı için kahvaltımı acele ile yiyordum; çay fincanını nasıl oldu da elimden düşürmedim, lokmam nasıl oldu da boğazımda kalmadı, buna hâlâ hayret ediyorum. On senedenberi Belkis'in ağız aramalarına, kendisinden gizlediğim şeyleri öğrenmek için en boş bulunduğum zamanı seçip sual sormalarına doğrusu artık alışmıştım. Fakat bu seferki imtihan hepsinden zordu; halecanımı belli et-

Lokmam nasıl oldu da boğazımda kalmadı, buna hâlâ hayret ediyorum.
Desen : Münif Fehim

memeğe nasıl muvaffak oldum, cidden hâlâ şaşıyorum.

– Yanımızdaki köşke Memduh beyler taşınmış..

Tanıdığım birkaç Memduh bey vardı. Fakat Belkis'in bahsettiği onlardan hiç biri değil, ismini ancak dört sene evel tesadüfen öğrendiğim Memduh beydi. Belkis onu nereden biliyordu? Herhalde ben söylememiştim. Şimdi : "Memduh Bey?" veya "Memduh bey de kim?" diye soramazdım : Çünkü sesimdeki samimiyetsizliği muhakkak anlar, bana istihza ile bakar ve : "Sizin Selma hanımın Memduh Bey" gibi bir cevap verirdi.

Selma'nın isminin anılmasını istemiyordum; çünkü o bir kere talâffuz edilince, bilhassa onu Belkis o istihzalı edası ile söyleyince evimizin rahatının günlerce bozulacağından emindim.

Belkis'le evlenmeden evel Selma ile nişanlanmıştım; fakat kardeşi ile bir ihtilâf yüzünden nişan bozulmuştu. Sonra Selma, bir muallim olan kardeşi ile beraber İzmir'e gitmişti. Bende çok tatlı hatıralar bırakmıştı : onu çıldırasıya sevmiştim diyemem, fakat Belkis'i tanıyıncıya, onunla evleninceye kadar Selma'yı hep teessürle düşünür, sinirli bir günün düşüncesizce hareketlerinden kendini alamayıp bizi birbirimizden ayırdığı için kardeşi Remzi'ye lanet ederdim.

Evlendikten sonra o gençlik aşkının yarası da tamamıyla kapanmıştı. O kadar ki bir gün, bilmem hangi arkadaşından öğrenip te Belkis : "Sen benden evel Selma isminde bir kızla nişanlanmışsın; bana niçin söylememiştin?" dediği zaman : "O işe hiç ehemmiyet vermemiştim de ondan" derken pek samimi idim. Selma'nın İzmir'de Memduh bey isminde bir hâkime vardığını Remzi'nin ölümünden sonra öğrenmiştim.

Şimdi onun sözünün tekrar açılması çok canımı sıkıyordu. Belkis kıskançlığı ile hem kendini, hem de beni üzecekti. Akşam eve keyifli dönsem neşemi, düşünceli zamanlarımda durgunluğumu hep eski nişanlımın yanımızdaki köşke taşınmış olmasından bilecekti. Belki istasyona inmek için yolumu da değiştirmeye mecbur olacaktım.

O günü hep bunları düşünmekle geçirdim. Belki bizim ev değiştirmemiz Erenköy'ünden başka bir yere taşınmamız bu işi halletmenin en iyi çaresi idi; fakat konturatımızın daha beş aylık müddeti vardı ve taşınma haylı masraflı olacaktı. Hem bunların da bir çaresini bulmak kabil olsa bile Belkis'e : "Buradan taşınalım" demek çok zordu. Böyle bir teklifi o hiç şüphesiz; "Evimizin ne kusuru var? Kaç senedir rahat ediyoruz?" diye karşılıyacak ve her ikimizi de tatsız üzüntülerden kurtarmak için dü-

---

Nurullah Ataç (1898-1957) Cumhuriyet dönemi edebiyatının ön açıcı yazarlarındandır. İlkin "Dergâh" dergisinde yayımladığı şiirleri (1921-1922), makale ve tiyatro eleştirileriyle görünen Ataç, Cumhuriyet döneminde yalnız deneme, eleştirileri yazdı ve çeviriler yaptı. Cumhuriyet döneminin yeni şiirinin ve genç yazarların tanınmasında öncülük etti. Türkçenin özleşip arınması için verilen savaşımın da en önemli adlarındandır. Giderek hiçbir yabancı sözcük kullanmadığı, kendine özgü tümce yapısının ağırlıkta olduğu, yeni bir dil ve anlatım biçimi yarattı. Kendi dönemindeki genç yazarları etkiledi. • Yunan, Latin, Fransız, Rus klasik ya da çağdaş yazarlarından elliye yakın çevirisi yayımlanmış olan Ataç'ın deneme ve eleştirilerinin önemli bir bölümü şu kitaplarda toplandı : *Günlerin Getirdiği, Karalama Defteri, Sözden Söze, Ararken, Diyelim, Söz Arasında, Okuruma Mektuplar, Günce, Prospero ile Caliban.* – Bütün yapıtları yeniden Can Yayınları'nca yayımlanıyor. • Nurullah Ataç'ın, "Nurullah Ata" adıyla yayımladığı "Kırk Birinci İğne" öyküsü onun pek bilinmeyen bir yanını getiriyor.

– Ben Adnan beyi tanırım, rahmetli kardeşimin arkadaşlarındandı.
Desen : Münif Fehim

şündüğüm bir münakaşa, hattâ kavga vesilesi edecekti.

Akşam eve korkarak döndüm; fakat beklediğimin aksine olarak Belkis Memduh beyin de, Selma'nın da sözünü açmadı. Belki benim başlamamı sözlerimle ona sitem için bir vesile vermemi bekliyordu. Yahut ki kendisi bu işi pek mühim addediyor, bir kıskançlık kavgası ve bir iki gün dargınlıkla halledilemiyeceğini, kapatılamıyacağını anlıyor, bunun için yarayı deşmek istemiyordu. Zannederim bu hareketi yanlıştı, çünkü onun susması, büsbütün başka şeylerden bahsetmesi benim sabahtanberi süren intizarımı uzatıyor, büsbütün sinirlendiriyordu. Ne kadar şiddetli olursa olsun bir fırtına elbette ki bu gerginlikten iyi idi.

O fırtına kopmadı; beni çilemden çıkaran o intizar hali günlerce devam etti. Bir iki defa ben kendim açmak istedim; fakat bunu daha tehlikeli buldum.

Selma niçin yanımızdaki köşke kadar gelmişti? O da, kocası da nasıl olup da benden çekinmeğe çalışmamışlardı? Bu sualin cevabını bulmak gayet kolaydı hiç şüphesiz Memduh bey benim ismimi bile duymamıştır, ve Selma ona : "Ben o köşke taşınamam, çünkü komşumuz olacak Adnan bey benim ilk nişanlımdır, diyememiştir. Böyle bir söz kocasının birtakım şüphelere kapılması, aile dirliğinin bozulması için kâfi gelebilirdi. Hem belki benim o tarafta oturduğumu Selma hiç de bilmiyordu. Fakat o sinirli günlerimde bu basit sebepler hatırıma gelmedi ve Selma'nın bana bukadar yakın olmak istemesindeki sırrı tahmine çalıştım.

Kim bilir, belki beni hâlâ seviyordu. Gururumu okşıyan, beni buna rağmen sevindiren bu ihtimale zihnim akıldı... Evet, muhakkak Selma beni seviyordu! Zavallı kadını... Halbuki ben onu artık sevmiyordum, sevemezdim. Evli idim ve karımın üzülmesine razı olamazdım.

Günlerce bu sevilmek hülyası içinde yaşadım, ve Selma'nın unutmağa başladığım çehresi hafızamda evvelâ bir gölge hâlinde, sonra gitgide daha vuzuh bularak canlandı.

Belkis'i ilk tanıdığım günlerde kendi kendime onunla Selma arasında bir mukayese yapmam pek tabiî idi. Bu mukayese bana karının her hususta eski nişanlımdan

üstün olduğunu ispat ederdi. Şimdi ise vaziyet aksine dönmüştü : Herhangi hususta düşünsem Selma'yı Belkis'ten üstün buluyordum. Hafızamda, hiç şüphesiz hayalimin de yardımile canlanan o on sekiz yaşında kız çehresi, artık otuzuna yaklaşan titiz, kıskanç bir kadın için pek tehlikeli bir rakip idi.

Selma'yı unutmadığımı, bilâkis onu çılgınca sevdiğimi anladım. Belkis'i ise hiç sevmemiştim, ona gösterdiğim muhabbet ilk zamanlar bir arzudan, evlendikten sonra da bir itiyattan, belki aile saadetini korumak için bir tavizden başka bir şey değildi.

Belkis hâlâ Memduh beye dair bir şey söylemiyordu. Bir gün şüphe ettim : Belki daha ilk günlerdenberi yanılmıştım, yanımızdaki köşke taşınan Memduh beyin belki Selma'nın kocası ile hiçbir alâkası yoktu. Bu ihtimal hatırıma gelince kendi kendimden utandım. Demek ki kaç gündür kurduğum hülyalar sırf bir vehme dayanıyordu. Fakat bu da, sadece bir Memduh bey ismi duymakla kalbimin çarpması, artık büsbütün unuttuğumu sandığım hatıraların canlanması Selma'yı sevdiğimi gösteremez miydi?

Bir sabah trene bindiğim zaman her zamanki yol arkadaşlarının yanında yabancı bir çehre gördüm.

– Nasıl? tanışmıyor musunuz? Komşunuz Memduh bey...

Böyle biribirimize rasgelmemiz pek tabii idi. Memduh beyin bir hâkim olduğunu, İzmirden geldiğini öğrendiğim zaman ilk tahminimin doğruluğunda hiç şüphem kalmadı.

Memduh Bey, yarı heyecandan, yarı çekingenlikten oldukça soğuk durmama rağmen benden hoşlanmış olacak ki artık her gün trende beni arıyordu. Evvelâ bundan bir rahatsızlık duydum; fakat sonra birtakım umutlar başladı. Yalnız Memduh beyin komşusuyuz diye bize gelmesinden, yahut bizi davet etmesinden korkuyordum.

Selma'yı görmek, görebilmek için çırpınıyordum; evine gitmem imkânsızdı, çünkü Belkis bunu elbette haber alır ve beni bir daha affetmezdi.

BİR ay kadar hem çarpıntı, hem de aşk heyecanı içinde yaşadım. Yirmi yaşında bir genç gibi idim. Zihnim birtakım maceralar icad ediyor ve ben bunlarla adeta sarhoş oluyordum. Bir cuma akşamı bu sihir bozuldu.

Belkis'le ve çocuklarla beraber şöyle bir dolaşmağa çıkmıştık. Birdenbire arkamdan :

– Bize iltifat yok mu Adnan bey? diye seslenildiğini duydum. Baktım, Memduh bey yanında Selma ile bize doğru geliyordu. Kaçmanın imkânı yoktu. Heyecandan bayılacağımı sanıyordum. Selma... Nihayet onu görebilmiştim. Fakat ne kadar değişmişti!... Yüz hiç te o hafızamdaki yüz değildi. Şimdi o Belkis'in yanında bir ihtiyar kadın gibi idi. Ve herhalde beni hiç sevmiyordu; çünkü benim kaç gündür ümid ettiğim kadar değil bir parçacık muhabbeti olsaydı itidalini hiç bozmadan :

– Ben Adnan beyi tanırım. rahmetli kardeşimin arkadaşlarındandı, diyemezdi.

– Ben de bu kadını hiç şüphesiz sevmiyordum, sevemezdim. Yirmi günden fazla devam eden hulyanın yerini şimdi acı bir boşluk, bir yalnızlık kaplamıştı. Belkis'i de sevmiyordum ve şimdi etrafımdakilerin hepsine nefretle, garazla bakıyordum. Onlar beni çok tatlı bir rüyadan uyandırmışlardı... Şimdi yine Belkis'i sevmiye çalışmam lâzımdı. Memduh beyle ve Selma ile de ahbapca konuşmak icab ediyordu. Aramızda müşterek bir hatıra da vardı : Selma'nın ölen kardeşi Remzi. ✱

– "Kırk Birinci İğne"yi, "Yedigün" dergisinin 92. sayısında (1934) ilk kez yayımlandığındaki yazımbiçimleri korunarak yayımlıyoruz. Münif Fehim'in desenleri de gene "Kırk Birinci İğne" için yapılmış ve "Yedigün"ün aynı sayısında yayımlanmıştır. (A.Ö.)

ÖYKÜNÜN SERÜVENİNE TANIKLIK

FERİDUN ANDAÇ

MAX FRISCH'in, "Gerçeğin kendisi öykü değildir; gerçek ya vardır, ya da yoktur. Gerçek, düşten koparılmış bir bölümdür..." sözleri bizi öykü'nün ne olup olmadığı düşüncesine götürebilir. Burada bir tanımdan değil de, öykünün neyi, 'niçin', nasıl anlattığı üzerine saptamalardan yola çıkarak anlatısal boyutlarına bakabiliriz.

Öykü insana, yaşama dair bir anlatıdır. Ama insan ve yaşam gerçeğini bütünüyle anlatmaz. Anlar, durumlar, olaylar, kesitler öykü anlatısının kurmaca gerçekliğini biçimler. Kısa zaman dilimlerinde anlatılanlar gerçeğin yaşanmış yüzünü sırlar bize. Burada yazarın imgelemi, kurmaca dünyası öne çıkar. Öyküde yaşamın, yaşanılanların bire bir gerçeğini yansıtmak gibi bir erek güdülmez. Kurulan dünya, tasarlanan zaman, dile getirilen gerçeklik, oluşturulan izlek, biçimlendirilen motif kurmaca gerçekliğin düzenleyiminde başat öğelerdir. Öykücünün (anlatıcı/yazar) imgelemi tasarlanan bu sürecin oluşmasında önem kazanır.

O, önce kendini yazar! Sesi ülkesine, soluğu yaşadıklarına, rengi kendine ait olan bir 'ben'in gerçeğini yansıtır. Çoğunlukla bakılıp görülmeyenler, görülüp anlam verilemeyenler bir öykünün konusu olabilir. Yazarın donanımı, bakış açısı, oluşturacağı teknikler anlatıyı yaşamın gerçek zamanından öykünün gerçek zamanına taşır. İmlediğim gibi öykücü (bir romancı gibi) hiçbir zaman 'gerçek'in – bütünsel olarak – bire bir tanıklığını yapmaz. Onu yeniden taşarlar, kurar... Olup bitenden kısa 'an'lara dönük anlatılanla örülür öykü. Bir duruş an'ı, düşünüş boyutu, izlenimsel/yorumsal/öyküleyici bakış ön plandadır.

Öykücünün yaşama dönük yüzünde, her başlangıçta, yaratıcılığının bir *aydınlanma an*'ı vardır. Bu da, sözünü edeceği, tasarlayacağı gerçekliğin ilk ivmesidir.

'50 Kuşağı' öykücülerinden Erdal Öz (1935), "Yazar, bir bakıma yaşadıklarını kendine saklayamayan kişidir," derken, yoğunca yaşanılan bir dönemde kendi öyküsünün biçimleniş durumlarını da dile getiriyor. O "ilk ivme"nin kaynaklarına döndürüyor bizi. Burada, yazarın, yaşadıklarına tanıklığı yetmiyor. Yaşanan yer/mekân (hücre), özgürlük beklentisi, bunu simgeleyen "güvercin"... Tüm bunların bir araya gelmesi bir öykünün oluşmasına yetmiyor. Yine, Frisch'in bu sözünü anmak gerekiyor burada : "Gerçek, düşten koparılmış bir bölümdür." Öz'ün, öyküyü kurarkenki ilk tümceleri anlatının düşle gerçek boyutunun içine çeker bizi :

"Soluk soluğaydı. Kulağını demir kapıya yanaştırdı, dinledi. Hiçbir kıpırtı yoktu dışarıda. Ter içinde kalmıştı. Nicedir avuçlarında sıktığı yuvarlanmış kâğıt parçacığının terden ıslanıp yumuşadığını bildi. Yavaşça doğrulup demir kapının ortasındaki dörtköşe deliğe uzandı, baktı : Kimseler yoktu dışarıda. Görebildiği, ilerideki taş merdivenin başladığı yerdeki alacakaranlıktı. Taş basamaklar, her zamanki gibi aşağılara, bilinmez koyuluklara iniyor olmalıydı. Kapının deliğinden çekildi. Görülüp görülmediğini anlamak için bekledi. Yüreği avuçlarında atıyordu." ("Güvercin", 1972)

Düşle gerçeğin sarmalandığı bir 'dünya'nın dile getirilmesinde yaşanılanların etkisi

yoğundur. Ama tümüyle belirleyici/biçimleyici değildir. Burada yazarın imgelemi başat öğedir. Bir öykünün kuruluşuna tanıklık için güzel bir örnektir "Güvercin"...

Erdal Öz, "Dönence"de, öykücü kimliğinin, kuşağının oluşma serüvenine bu pencereden bakıyor.

Ahmet Yıldız (1960), '80 sonrası dönemin öykücülerinden. Bu yılların anaforuna tutularak yoğunca bir süreci yaşadı. Tutukluluğunun ardından yayımladığı *Üçlü Kavşak* (1988) onun bu tanıklık dönemine yönelik öyküleri getiriyor. Yıldız, yaşanan süreci yazıya/öyküye dönüştürme eyleminin yoğunluğunu duyumsar hep :

"Artık pervasızca yaşadığım yaşamı en ince ayrıntısına dek değerlendirmeliyim. Kimseyle paylaşılacak tek bir saniyem bile yok. Bütün istediğim yalnızlığım. Ben ve kafamın içindekiler. İçerdeyken, dışarıdayken, o korkunç anlarda bile hep yazmayı düşündüm. Her tanıdığım insanı yazmak için düşündüm, her gördüğüm nesneyi nasıl yazabileceğime kafa yordum. Beni anlaşılmaz saran yazma isteğini bütün bir aşk gibi sakladım." (Erzincan)

Yaşadıklarını anlatma bu kuşağın 'yazı'ya yönelişindeki ilk ivmelerden biri. Ama Yıldız, bunu, yaşanılanların bire bir aktarımı olarak almıyor. Belirli bir biçemle atmosfer yaratmaya çalışıyor. Öyküye denk düşen, dahası, öyküye dönüştürülebilecek 'an'ların, 'durum'ların yansıtılmasını yeğliyor. "Dönence"de yazıya yönelme sürecini dile getirirken, edebiyata bakışını, kuşağının öykü deki çabasını, kendi öyküsünün yol alış seyrini anlatıyor bize. O

'50 Kuşağı'ndan Biri Olarak!

ERDAL ÖZ

BREZİLYALI kadın romancı Clarice Lispector, "Yaşadığım şeyi kendime saklamak istemiyorum," diye başlıyor bir romanına. Yazar, bir bakıma, yaşadıklarını kendine saklayamayan kişidir, diyesim geliyor.

'12 Mart', benim için önemli bir tarih. Yıllarca yazmaya ara vermiş biri olarak, beni yeniden yazıya döndüren bir dönemeç noktası oldu 12 Mart. Öncesinde ve sonrasında gördüklerim, yaşadıklarım, izlediklerim, ister istemez yazdıklarıma yansıdı. Ve bunları kendime saklamak istemedim.

Gülünün Solduğu Akşam. O özel bir kitaptır. O kitap, Deniz Gezmiş ve arkadaşlarına ayrılmış bir kitaptır. Öbür kitaplarımda da onlardan izler bulunabilir.

Ama ben *güncel*'in yazarı olmadım. Güncel olaylardan yola çıkarak yazdığım öyküler oldu. *Yaralısın* adlı romanım da güncel olanın itisiyle ortaya çıktı. Ama gerek *Yaralısın*'da, gerekse *Kanayan*'da günceli aktarmaya çalışmadım. Güncel'den yola çıktım, ama amacım *insan*'dı, insanı psikolojik boyutlarıyla yakalamaktı; güncelin tutanaklarını tutmak değil.

Yaşamıma girmiş, belleğime kazınmış, yüreğimde ve bedenimde izler bırakmış olaylardan, bir yazar olarak elbette kendimi soyutlayamazdım.

Her öyküye, her romana böyle başlanmaz mı? Bir görüntü, bir ilişki, bir kıpırtı, bir düş, bir anı, bir hayal kırıntısı ya da buna benzer bir şeyler itmez mi yazarı yazmaya? İlk

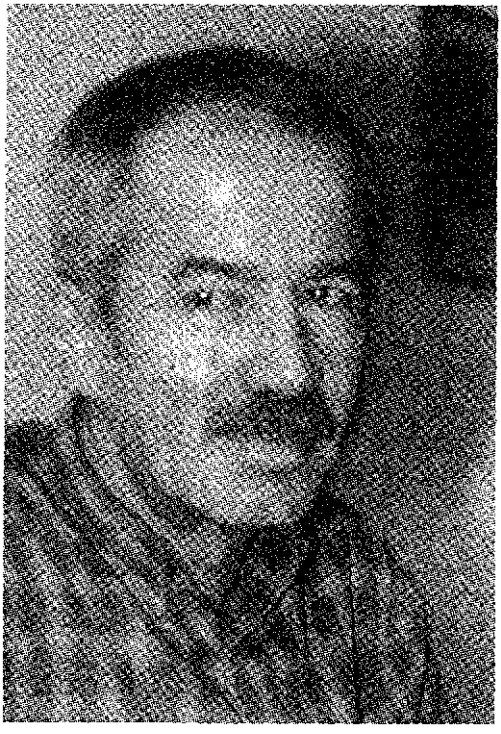

Yazar için ilk ivmeyi yakalamak önemlidir elbette. Yazılacak olanın ilk belirleyicisi, ilk doğum belirtisi. Ondan sonrası bir serüvendir, bir yolculuktur; sürer ya da sürmez, ortaya bir öykü, bir roman çıkar ya da çıkmaz; ama başlangıç önemlidir. 12 Mart'ta yaşadıklarım, benim için yazmaya başlama nedeni olmuştur; o kadar. Ben 12 Mart'ı yazmadım.

ivmeyi yakalamak önemlidir sanırım. Bu ivme de, yazarın yüreğinde, kafasında iz bırakan bir dış olguyla doğar. Bende hep öyle olmuştur. Mamak Cezaevi'ndeyken, aylar sonrasında ailemle ilk görüş gününde, çok sevdiğim köpeğimin ölüm haberini öğrendikten sonra, "Kurt" adlı öykümü yazmıştım. "Güvercin" adlı öyküm de cezaevinde, pencereden içeri dalan şaşkın bir güvercinin getirdiği bir öyküydü. "Sığırcıklar" adlı öykümü de, yine cezaevinde, aylar sonra yazmıştım; ilk gözaltına alındığım gün, atıldığım hücredeki arkadaşın ilk sorduğu şey, kentin ana caddesinin iki yanında yükselen koca atkestanelerine akşamüstleri yine kuşların cayırtılarla toplaşıp toplaşmadığı olmuştu. Belli ki özlemişti o ağaçları, o kuşları. Dışarısını özlemişti. O soruyla doğmuştu o öykü. Ama bu öykülerin bu tohumları, 12 Mart'ın o baskılı ortamında, insanı çırılçıplak yakalama olanağı veren ipuçlarıydı yalnızca.

Yazar için ilk ivmeyi yakalamak önemlidir elbette. Yazılacak olanın ilk belirleyicisi, ilk doğum belirtisi. Ondan sonrası bir serüvendir, bir yolculuktur; sürer ya da sürmez, ortaya bir öykü, bir roman çıkar ya da çıkmaz; ama başlangıç önemlidir. 12 Mart'ta yaşadıklarım, benim için yazmaya başlama nedeni olmuştur; o kadar. Ben 12 Mart'ı yazmadım.

Kanayan'ın arka kapağına şöyle yazmışım : "...diyelim, çevrilip dünyanın bir başka ucunda bile okunsa, okuyanın yüreğinde insancıl ve sanatsal bir sarsıntı yaratabilmeyi amaçlamıştım." Doğruydu bu yargı.

Gülünün Solduğu Akşam'ın arkasına yazdığım küçük tanıtma yazısı da şöyle bitiyor : "Anı, belge, anlatı karışımı bu kitabı dilerseniz bir roman gibi okuyun; yeter ki sizde bırakacağı hüzün kalıcı olsun."

Şimdi bakıyorum da, yazdıklarımda acılar, hüzünler, yalnızlıklar ağır basıyor. Anlaşılan ben acıların, hüzünlerin, yalnızlıkların olmadığı bir edebiyatı sevmiyorum. "Sen mutluluğun resmini yapabilir misin Abidin?" diye sorarken, Nâzım Hikmet de böyle düşünmüyor muydu dersiniz? Ahmet Haşim, "Melâli anlamayan nesle âşina değiliz"

derken, ne demek istiyordu acaba?

Ama bu mutsuzluklar, bu acılar, bu hüzünler, bu yalnızlıklar, yeter ki insan yüreğinin götürdüğü ortak bir yolculuğun izlerini taşısınlar, yeter ki umudu silmesinler, yürekleri karartmasınlar.

İstanbul Üniversitesi'ne ilk geldiğim günleri düşünüyorum. İlk sınıflar, ilk arkadaşlıklar, ilk aşklar, ilk edebiyat dostlukları. Hukuk Fakültesi'nde okuyordum. Onat Kutlar, Demir Özlü, Hilmi Yavuz, aynı sınıftaydık. Hukuk Fakültesi'nin büyük kantinindeki büyük yuvarlak masa geliyor gözlerimin önüne. Kimler yoktu ki o masanın çevresinde. Değişik fakültelerde okuyor olsak da orada buluşurduk : Doğan Hızlan, Konur Ertop, Ercüment Uçarı, Önay Sözer, Adnan Özyalçıner, Kemal Özer, Ergin Ertem, Onat, Demir ve sonradan yazmayı bırakan başka arkadaşlar.

Sonra da "A Dergisi". İlk sayılardaki başyazılar benimdi. İki kere ara verse de uzun süre çıktı bu güzel dergi. Şimdi elimde pek az sayısı var. 12 Mart'ın götürdüklerinden biri de o dergilerdir.

Ben Mamak Askeri Cezaevi'ndeyken İstanbul'daki arkadaşlar "Yeni A" adıyla dergiyi yeniden çıkarmaya başladılar. Derginin en güzel dönemidir.

Bir hücrede geçen gözaltı sürem dolup da tutuklanınca yazdığım öyküleri, bir yolunu bulup Memet Fuat'ın çıkardığı "Yeni Dergi"ye göndermiştim. O öyküler "Yeni Dergi"de yayımlanamadı. Sanırım Memet Fuat, öykülerimi beğenmemişti. İstanbul'daki arkadaşlar bana derginin çıkan sayılarını yolluyorlar, benden de yazı istiyorlardı. O öyküleri gidip Memet Fuat'tan almalarını yazdım. Nurer Uğurlu gidip almış. Bir sonraki sayıda "Sığırcıklar" adlı öykümün yayımlandığını, bir gazetede çıkan dergi ilanından öğrendim. O sayı cezaevine sokulmadı. Cezaevi Müdürlüğüne bir dilekçe yazıp derginin o sayısında bir öykümün yayımlandığını, dergiyi görmek istediğimi belirttim. Cezaevi avlusunda, havalandırmadaydık. Demir kapılar açıldı. Cezaevi yetkilisi Yüzbaşı Poturna (adını da, kendini de unutmam olanaksız) yanında iki astsubayla ve elleri coplu çavuşlarla avluda belirdi. Biri yüksek sesle adımı çağırdı. Yeni bir işkenceye götürüleceğim ürpertisiyle kendilerine yaklaştım. Yüzbaşı, beş altı metre kadar uzağında durdurdu beni. "Bir dilekçe vermişsin. Dergideki yazını görmek istiyormuşsun," dedi. "Evet," dedim. Yanındaki astsubaya buyurdu : "Göster!" Astsubay elinde tuttuğu derginin orta sayfasını açtı, açık tuttu. O zaman gözlerim bu kadar bozulmamıştı. Uzaktan adımı ve "Sığırcıklar" başlığını okuyabildim. Yüzbaşı, "Gördün mü?" dedi. Başımı salladım. Döndüler, bir manga asker, subay, demir kapıyı kapatıp gittiler. Ondan sonra da " Yeni A Dergisi" cezaevine sokulmadı. Gerek o öykümü, gerekse daha sonraki sayılarında çıkan "Güvercin" ve "Kurt" adlı öykülerimi aylar sonrasında, cezaevinden çıktıktan sonra görebildim.

Şimdi düşünüyorum da, o günlerden bugünlere, az da yazsak, bir kuşak gibi geldik. Bize '50 Kuşağı' diyorlar. Evet, az yazan bir kuşak olduk. Özellikle öyküde Onat da, Adnan da az sayıda kitap çıkardılar. Ben de. Demir Özlü de, Ferit Edgü de, Önay Sözer de.

Şimdi düşünüyorum da, o günlerden bugünlere, az da yazsak, bir kuşak gibi geldik. Bize '50 Kuşağı' diyorlar. Evet, az yazan bir kuşak olduk. Özellikle öyküde Onat da, Adnan da az sayıda kitap çıkardılar. Ben de. Demir Özlü de, Ferit Edgü de, Önay Sözer de.

Ama bir gerçeği açıklamak doğru olur : Bu kuşağın öyküleri yoğun öykülerdir. Öy-

külerin pek çoğunun dokusunda seyreklik yoktur. Bu kuşağı ayakta tutan da bu olmuştur. Belki öykülerin genellikle kısa oluşunu da bir özellik olarak belirtmek gerek. Kısa, ama yoğun öyküler. Bu öykülerin oluşturduğu kitaplar hâlâ gündemdeyse, hâlâ yeni basımları yapılıyorsa, bunun üzerinde durmak gerekir.

Yazılarımızdaki Türkçenin de tadı bir başkadır. Dil bizim için bir amaç olmadı gibi geliyor bana. Ama Türkçeyi, tek gereç olarak, en ekonomik biçimde kullanmayı becerdik sanıyorum. Ataç'tı bize bu aşırı dil duyarlığını aşılayan. Ataç'a tutkunduk. Öykünün, romanın, yalnızca bir dil olayı olmadığını, ama öncelikle bir dil ürünü olduğunu bilerek yazdığımızı sanıyorum.

Yazılarımızdaki Türkçenin de tadı bir başkadır. Dil bizim için bir amaç olmadı gibi geliyor bana. Ama Türkçeyi, tek gereç olarak, en ekonomik biçimde kullanmayı becerdik sanıyorum. Ataç'tı bize bu aşırı dil duyarlığını aşılayan. Ataç'a tutkunduk.

Bir yanda "A Dergisi," bir yanda "Mavi Dergisi". Ama işte "50 Kuşağı" buydu. Ve bu iki topluluğun dışında birkaç genç isim daha. Yanılmıyorsam, bu iki derginin değişik tutumlarına karşın, ortak eğilimler, sonradan "Pazar Postası"nda buluşunca ortaya çıkmıştır. Biz "A"cılar, genellikle Beyazıt'ta, Laleli'de, Aksaray'da, Yenikapı'da buluşanlardık. Mavi'cilerse, İstiklal Caddesi'ndeki Baylan Pastanesi'nde buluşurlardı. Onların bir bölümü de Ankara'daydı. Ferit Edgü, Fikret Hakan, Yılmaz Gruda, Ahmet Oktay, Asaf Çiyiltepe, Güner Sümer, Ege Ernart ve başkaları. Onların mekânı Baylan Pastanesi'ydi. Onların yanında Attilâ İlhan vardı.

Bizler, daha Anadolu kökenli, daha dar gelirli ailelerin çocuklarıydı. Bizim yanımızdaysa Orhan Kemal, Edip Cansever vardı.

Rilke'nin *Malte Lauridis Briggenin Notları* adlı kitabı başucu kitabımızdı. Bizi çok etkilemiştir; biz dar gelirlilerin çocuklarını.

Edebiyatın ve felsefenin bütün güzelliklerine açıktık. Belli bir edebiyat akımının rüzgârına kapıldığımız söylenemez. O günlerin toplumcu gerçekçi edebiyatı, daha çok 'köy edebiyatı' görünümündeydi ve içimizde köy kökenli kimse yoktu. Baylan'cıların da yoktu. Onlar daha çok İstanbul kökenliydiler. Ama kasaba ve kent edebiyatı '50 Kuşağı'nın geliştirdiği bir edebiyat olmuştur.

Bizim kuşağın üzerinde belki Sait Faik, Orhan Kemal, hayranlık uyandırmışsa da, edebiyatımıza yön verenler olmamışlardır. Bizden önceki Türk yazarlarının da yazdıklarımızda pek etkileri görülemez. Ama dünya edebiyatına çok açık bir kuşak olarak işe başladığımız bir gerçektir.

Kendi adıma, *insan*'ın, bütün boyutlarıyla, bütün derinlikleriyle edebiyatın ana konusu, ana nesnesi olduğunu Dostoyevski'yle kavradığımı belirtmeliyim. Çehov'sa, bana, doğrusu, her görüntüden, her kıpırtıdan öykü çıkarılabileceğini, öykünün o yoğunlaştırılmış nahifliğini öğretmiştir. Sait Faik de.

Bir felsefi düşünce akımı olarak 'Varoluşçuluk' – o günlerin gündemindeydi – ama az, ama çok, etkilemiştir bizim kuşağı. Bu etki özellikle Demir Özlü ve Ferit Edgü'de fazlasıyla görülür.

Sonuç olarak şunu söylemek istiyorum : Şiirde olsun, öyküde olsun – ama romanda değil –, '50 Kuşağı', ürünleriyle daha sonraki yıllara ağırlığını taşımış bir kuşaktır. Belki, '68 Kuşağı' diye andığımız eylemci genç kuşağı da, '50 Kuşağı'nın pek uzağında düşünmemek gerek diye düşünüyorum. O

Şiddet solumuş bir kuşağın öykücüsü olmak...

AHMET YILDIZ

EDEBİYATTA kuşaklardan söz etmek ilk bakışta yadırgatıcı gelebilir. Knut Hamsun'un, Artur Conan Doyle'un 1859, O. Henry'nin 1862, Çehov'un 1860 yılında doğmuş olmaları onları bir kuşak olarak algılamayı aklımıza bile getirmez. Ne var ki ülkemiz için bu kuşak tanımı ya da böyle bir sınıflandırma ve tarihselleştirme sanırım uygun düşüyor. Çünkü bizde her on yıl, belki de her beş yıl, bir kaymanın, eskinin aleyhine olarak bulanık bir kopuşun ve her şeye yeniden başlamanın ve yeni bir miladın adı oluyor. Bu tarihsel bir gerçeklik. 50-60 arasını, birkaç donkişotun mücadelesini seyreden bir toplumun trajedisi olarak oluşan bir birikim dönemi, 60-70 arasını ise bambaşka bir süreç, özgürlüklerin sonsuzluğu ve aklın kıyısından bile geçen düşüncelerin bağırarak söylenebildiği kıpır kıpır, coşkulu bir aydınlık olarak, 70-80 arasını ise kaos ve baskının, kan ve ölümün iktidar yılları olarak tanımlayabiliriz. Bu yılların ortak yanı, şairlerin ve öykücülerin, romancıların bu sürecin bizzat içinde olmaları, bu anaforla pişip yoğrulmaları ve herkesinde geriye cesaretle dönüp bakabilmeleriydi.

Ama yıllar sonra, edebiyat tarihçileri 80'li yıllarda yazılıp çizilenlere baktığında bir tarihsel izdüşüm yakalayamayacaklar, bir renk, koku bulamayacaklar. 80'li yıllara egemen bir şiiri ya da anlatı bulamacıyla yoğrulmuş öyküsünü on yıllar sonra okuyanlar onlara bir tarihsel ad bulamayacaklar. Ülke tarihinin birden yok edildiğini, her ev ve ailede, her bireyde derin acılar ve kaos yaşanırken konak nostaljisi üreten romanlar okunduğunu, herkesin kapılarını kilitleyip odalarına çekildiğini ve her şeyi yeniden tanımlamaya, hatta şiiri bile yeniden tanımlamaya başladıklarını yazacaklar. Binlerce insanın bu ülkede birbirini öldürmediğini, elliye yakın darağacının bu ülkenin cezaevi avlularının sabahında çatırdamadığını, iki yüz küsür kişinin intihar etmek için emniyetin beşinci katlarını bu ülkede tercih etmediğini yazmak zorunda kalacaklar. Gerçekte kendi kişisel yaşamına bile yabancı yazarları ve "cin gibi bir zekâ"ya sahip, "kendi kanını emen kara kuşaklar" diye övülen şairleri yazmak zorunda kalacaklar. Öykünün ve bu yıllarda ne kadar şamata koparmış olursa olsun şiirin bile kendini devre dışı bıraktığını, sözcük oyunlarıyla dolu bir poetikanın çerçevesi içinde kapalı bir devrede, kendi çalıp kendi söylediğini yazacaklar.

Ancak yaşam bütünsel, sıkıştırılmış bir süreçtir. Kaçma olanağımız yoktur. Eagleton'un dediği gibi edebiyat hiçbir zaman saf değildir ve "80'li yıllar kuşağı" birçok kazanıma sahiptir. Odalarına kaçan ve belki de politikanın baskısından uzaklaşan, yalnızlaşan yazar ve şairlerimizin okuma ve düşünme – tartışma değil – süreçleri için önlerinde, kimsenin sorup uğramadığı oldukça geniş yıllar bulduklarını ve bunu tepe tepe ve olumlu bir anlamda kullandıklarını düşünüyorum. Özellikle öykü ve romanda Latin Amerika Edebiyatı'ndan yapılan yoğun çevirilerin, örneğin Borges, Marquez, Cortazar çevirilerinin, teknik anlamda ve yaşama, eşyalara, zamana bakışta öykücülerimize derin etkiler ve yeni bakış açıları sunduğunu sanıyorum. Özellikle Mahir Öztaş'ın, Murathan Mungan'ın bu etkileri kendi tarihsel kimliğimizle iyi yoğurdukları kanısındayım. Son yıllarda Orta Avrupa kısa öykülerinin yayımlanması, edebiyat kuramı alanında ise Kagan'ın "Estetik"inin yeniden basımı, Eaglaton çevirileri oldukça yardımcı oldu. Bu ülke edebiyatının tek eksik yanının, felsefi içeriğinin doldurulması gündeme geldi. Yazma eyleminin sosyolojik boyutunun hep ön planda olduğu ülkemiz edebiyat ürünlerinde felsefe anımsandı

Gerçekte kendi kişisel yaşamına bile yabancı yazarları ve "cin gibi bir zekâ"ya sahip, "kendi kanını emen kara kuşaklar" diye övülen şairleri yazmak zorunda kalacaklar. Öykünün ve bu yıllarda ne kadar şamata koparmış olursa olsun şiirin bile kendini devre dışı bıraktığını, sözcük oyunlarıyla dolu bir poetikanın çerçevesi içinde kapalı bir devrede, kendi çalıp kendi söylediğini yazacaklar.

ve eşyalar, olaylar, sözcükler için dikine düşünceler üretilmeye başlandı. Kadın öykücülerimizin etkisi, feminist söylem erkeklerin susturulduğu bir dönemi iyi değerlendirdi. Teknik ve düşünsel planda yepyeni zenginlikler biriktirildi.

Bu yıllarda özel olarak öykünün hırpalandığını ve gerekli itibarı görmediğini söylemek zorundayım. Bunun nedeni biraz da öykü yazan arkadaşların kendi aralarında bir iletişimden ve aslında her şeye egemen olan "cemaat" ruhundan uzak olmalarıydı. Yürekli kıpırtılar her zaman oldu. Erendiz Atasü, Ahmet Çakır (şimdilerde spor yazarlığını tercih ediyor), Hakan Şenocak, Özcan Karabulut gibi ve onlarca mütevazı arkadaşımız gibi... Hiçbir zaman öyküden vazgeçmemiş Muzaffer Buyrukçu gibi...

İki binli yıllara yaklaşmışken artık bütün teknik ve düşünsel donanımını tamamlayan edebiyatımız yeniden bu topraklara dönecek. İşte o zaman iki yüz yıllık tarihlerini kullanarak, kendi felsefelerini de katarak Batı'nın yazma tekniklerini iyi kavrayarak, diğer dillere çeviriye önem vererek edebiyatlarını bütün dünyaya egemen kılmayı başaran Latin Amerika Edebiyatı'nın başarısını yakalayamamamız için bir neden kalmayacak.

Öykünün iki binli yılların yazın türü olacağına inanıyorum. Elektronik, mekanik dünyanın yumuşak ruhlar için ayırdığı kısacık anlarda, metrolarda okumaya en uygun türün öykü olduğunu şimdiden görüyorum. Okuyanın üzerinde etkileyici ve bitirilebilir duygusu taşıması zamanı kullanmayı bilen insanların talebini çoğaltacak. 1860 doğumluların (Knut Hamsun, Herman Hesse, Maksim Gorki, Franz Kafka vd.) 1960 doğumlularda yeniden dirileceğini ve öykünün yüzyılımızın başındaki itibar ve kullanım yoğunluğuna, etkisine yeni yüzyılın başında da ulaşacağına gönülden inanıyorum. Bütün bunların metro yapılmadan metro şairi olmakla değil, bizim insanımıza, bizim toprağımıza, onun binlerce yıllık uygarlığına, – şöyle yirmi yıllık tarih ve olay zenginliği bile yeterli – ve bir yazar için çok maceralı olduğuna inandığım bugününe ve maceralı olacağını sandığım geleceğine dönerek başarılacağı kanısındayım.

Ülkemizin sürekli bir şiddeti yaşadığına inanıyorum. Bu, kaba, doğulu, ilkel, dilsel ve bedensel bir şiddet. Açlıkla, baskıyla, eğitimsizlikle, saygısızlıkla, insan yaşamının değersizliğiyle tezahür ediyor. Böyle bir şiddet ortamında yumuşak, dişil, insanı bayıltan, mırıldanan bir anlatı dilinin dışına çıkmayı deniyorum. 1988'de yayımlanan *Üçlü Kavşak* adlı öykü kitabım ve yeni bitirdiğim *Kadın ve Boğa* adlı kitabımdaki öykülere egemen olan şiddet ve öykü dilimin sertliğini de buna bağlıyorum. O

Şükran Yücel
Düş Gölgesi

Afa Yayıncılık, Aralık 1995, 96 sayfa

● **Hürriyet Yaşar**

KİTABIN adına bakılıp da, düşlerin ağırlığı kendini bir tek öyküde duyuruyor sanılmasın. Öyküler düşten gerçeğe, gerçekten düşe gidip geliyorlar. Yaşamın gerçeği, düşle gerçek arasında bir salıncakta gibi. Öykü kişilerini, 'hangisi düş, hangisi gerçek?' sorularının arasında bırakmayı seviyor Şükran Yücel. Hatta geriye öyle bir 'hangisi düş, hangisi gerçek' diye kendi bakışı var ki, sanki arkada kalmış gerçekliği o da düşleştirerek seviyor gibi.

Tiyatroyla içli dışlı bir yazarın öyküleri bunlar. Ama tiyatronun dili öyküde de kovalıyor onu. Görüntüye dayalı bir anlatıma gereğinden çok yaslanıyor. Tiyatroyu da anlatsa, tiyatrocuyu da anlatsa, 'öykü'nün dilini zorlaması gerekmez miydi?

Neden öyle tutarsız bir Türkçeyi yeğlemiş? Mültefit, mahcubiyet, utanma, mahut, tabii, doğal, mutad, ihtişam, meçhul, tekrar, yineleme, misafir, konuk cevap, yanıt... Hepsi bir arada. Oysa bir yazarın dilde belirgin bir seçimi olmamalı mı? Ömer Seyfettin'in "Genç Kalemler"inden geriye düşmeyi ister mi Şükran Yücel?

Sonra o içten duyarlıklarda o ağdalı anlatıma ne gerek var? Kişilerinin davranırken neler duydukları davranışlarından anlaşılıyor. Adam "aceleyle hayır hayır" diyorsa, zaten "kesinlikle reddediyor"dur. ("Denizden Gelen") Daha birçok yerde gereksiz nitelemelere başvuruyor. Öykü kişisi telefonun çınlamasıyla uyanınca, "bugün kötü geçecek," ("Korkunun Gölgesi") diye düşünmesinden, onu tanımış oluruz. Ama "telefonun acı çınlamasıyla" uyandırılmamalı; bir telefon hep aynı sesle çınlar.

Okura güvenmeli yazan kişi. Çok söz de, yanlışa sürükler söz söyleyeni, abartı da. "Karanlıkta hiçbir şey görünmüyordu," dedikten hemen sonra, "Belli belirsiz hareket eden bir şey vardı," diyor. ("Denizden Gelen")

Erkeğin egemen olduğu düzene bir kadın tepkisi var Şükran Yücel'in öykülerinde. Ama sevgisiz ve salt kadıncı bir tepki değil bu. Haklı ve içten. Hatta "Seçim"de iyice belirginleşen, kadının sorumluluğunu da yadsımayan bir yaklaşımı var. Bu yaklaşımdaki nesnellik kaygısı onun bütün öykülerine işlemiş görünüyor. Bunalımı işleyen bir yazar ama bunalımsever bir yazar diyemiyorsunuz. "Kimsenin derinliğinde boğulmak istemiyor", ("Bir Mavi Düş Yolcusu") ama kendi derinliğinde de boğulmayı seçtiğini söyleyemeyiz. Tekil derinliklere inip inip çıkıyor bu öykülerde. Ama hep çıkıyor sonunda : "Derinlere doğru dalarken, maviliğin giderek kararlığını gördüm. (...) Başka bir dünyanın kapısını aralamış gibi beni çeken dibe doğru kayarken bir daha suyun üstüne çıkamazsam diye düşündüm bir an dehşetle. Orada suyun üstünde beni

bekleyen neydi ki? Kollarımın bacaklarımın uyuştuğunu duyuyordum. Yukarıya çıkmalıydım yoksa sonsuza dek burada kalabilirdim. Son bir çabayla suyu ittirdim ve hızla suyun yüzüne çıktım. (...) Beni arıyor olmalıydılar." ("Bir Mavi Düş Yolcusu")

"Seçim"de bu ikirciklenme de yoktur : "Gerisinde kaldım yaşamın ve sizlerin. Oysa ne çok şey vermek isterdim size. (...) Size ulaşmak için başlamalıyım bir yerden. Bir pencere açmalıyım. Evimin tutsaklığına kaçamam dünyadan. Orada yaşam bizi bekliyor, tüm ürkünçlüğü ve güzelliğiyle."

Evet, "düşlerin gölgesi"nde bir yol ayrımı bu. Ama olsun! İkircik yalnızca yol ayrımındakilerde mi var? Gölgelerin kendi ikircikleri de kendilerini yener. Hem, Şükran Yücel'in yüzü yaşama dönük. İş, pencere açabilmekte.

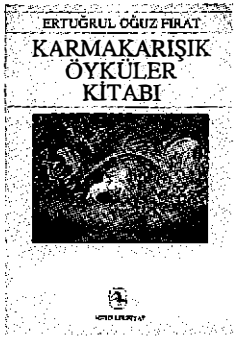

Ertuğrul Oğuz Fırat
Karmakarışık Öyküler Kitabı

Metis Yayınları, Ekim 1995, 103 sayfa

● **Füsun Öztürk Baysan**

KARMAKARIŞIK Öyküler Kitabı, Ertuğrul Oğuz Fırat'ın ilk kitabı. 1943-1945 yılları arasında yazdığı öyküleri bu ilk kitapta toplayan yazar, aynı zamanda hukukçu, iyi bir müzik adamı ve ressam. Metis Yayınları'ndan çıkan ilk kitabının kapak resmi de Ertuğrul Oğuz Fırat'a ait. Öyküleri tamamlayıp kitabın kapağını kapattığınızda, içinizdeki çağrışımlarla, gözünüzün seçebildikleri birleşiveriyor ve – belki de hiç ilgisi yok – sakın bu beyaz atın üzerindeki Puspuslu Terelelli olmasın diyorsunuz. Hani ömründe hiç ata binmemiş, çocukluğundan beri yürüyerek dere tepe, köy köy dolaşmış, korku nedir bilmeyen, köylülerce adı deliye çıkarılmış Terelelli.

Karmakarışık Öyküler Kitabı, yedi öyküden oluşuyor. Bunların dört tanesi Puspuslu Terelleli'yi anlatıyor. İlk öykü "Karmakarışık" dışındakiler ise, kırsal kesimde geçen, köy insanlarını anlatan öyküler. Ancak öyküler özel bir zaman dilimine ait değil. Belirgin bir zaman, özel bir yer yok. Yalnızca insanlar ve onların iç dünyaları... Kırsal kesimde yaşayan insanların doğayla iç içe geçen günlük yaşamlarının otla, böcekle, toprakla, çalıyla, dikenle, ayla yıldızlarla örtüşen yaşamları.

Yazar, bu kesimin insanlarını anlatırken, öykülerindeki kahramanları onlardan beklenmeyecek bir bilgelikle donatmış. Cahil ama yaşama dair büyük bir olgunluk ve öngörülülük içinde kahramanlar sunmuş okuyucuya. Başı dik, onurlu ve fazlasıyla duyarlı insanlar!

Duyarlık, *Karmakarışık Öyküler Kitabı*'nın ana temalarından biri. Kurulan cümlelerde, seçilen sözcüklerde, insanların iç dünyalarında, gizlendiği ayrıntıdaki şeytanın adı duyarlık. Öyle ki, yaşama dair bu denli incelikle yaklaşmış insanların karşılığını bulamamış mutsuzluklarını da görüyoruz öykülerde.

"İki dağın katmerli gerdanı arasında bir tutam kıl gibi çıplak gölgesini salmış tek bademağacı altında, ölü yılanlar dengi uzanmış yollardan, yılanın kustuğu elmas parıltısı çok kentin sinsi, hayın kavgasından öylesine uzaktılar." Ertuğ-

rul Oğuz Fırat, anlatımda böyle uzun ve betimlemeleri yoğun cümleler seçmiş. Bozkır insanlarının, yoksul, çileli, doğayla iç içe geçen yaşamlarını yazarken, söylencelerin, masalların dilinden yararlanmış. Ancak, bu betimlemeler bazen öyle süslenmiş ki, anlatılanı anlamakta zorlanabilecek okuyucuyu, kurguyu da gözden kaçırma tehlikesine düşürmüş.

Kuşkusuz bu ilk kitabın baş kişisi Puspuslu Terelelli. Dört öyküyle birlikte, çocukluktan ölümüne yaşam öyküsü tamamlanan Terelelli'nin öyküsünde, dünya edebiyatında da çokça işlenen bozkır insanlarının efsaneler yaratma becerileriyle bir kez daha karşılaşıyoruz. Kendilerine benzemeyen, onlar gibi yaşamayan, yemeyen içmeyen insanlara karşı duyulan merak, dışlama ve biraz da korkudan yaratılan söylencelerden payını alan Terelelli, yüreğimizin bir yerlerine dokunup geçiveriyor.

Ertuğrul Oğuz Fırat'ın 42 yıl boyunca yazdığı öykülerin hepsi bu ilk kitaptakiler kadar olmasa gerek. Müzik, resim, şiir, öykü derken yetmiş iki yaşında yayımladığı bu ilk kitap, diğerlerinin de sıralarını beklediğini hissettiriyor. Onlar gibi biz de bekliyoruz.

Aydoğan Yavaşlı
Talan Yorgunları

Damar Yayınları, Aralık 1995, 96 sayfa

● **Füsun Öztürk Baysan**

DAMAR Yayınları'ndan çıkan *Talan Yorgunları* Aydoğan Yavaşlı'nın dördüncü öykü kitabı. Kitabı ve "Adam Öykü"nün 3. sayısını aynı günlerde okurken, Füruzan ile yapılan söyleşide, Füruzan'ın söylediği bir cümle arayıp bulamadığım bir saptamayı gün ışığına çıkardı. "Sözcükler açıkladıklarından

daha çok şeyi duyurmayı başardığı ölçüde edebiyatı güçlendirir," diyor Füruzan. Yazar açısından dildeki ustalık, okur açısından da edebiyatsever olarak alınan tat anlamında, bu söz oldukça yalın ve net bir saptama olarak geldi bana. Diğer yazın türlerine göre de öykü için, öyküden yana, bu saptamayı daha önemli buldum.

Gelelim *Talan Yorgunları*'na. Son yıllarda tanıştığımız öykücülerin biçem arayışlarıyla dolu, gitgide uzayan cümlelerle kurulu, kapalı anlatımlarından epeyce farklı bir anlatım diline sahip *Talan Yorgunları.*

İki bölümde toplanmış kısa on beş öyküden oluşan yapıtın dili, kolay okunan, okuyucuyu zorlamayan, zahmete sokmayan bir özelliğe sahip. Ancak bu anlatımın kimi zaman popüler kültür diline çokça yakınlaşmış biçimi, bir edebiyatsever olarak alabileceğiniz tatları tehlikeye düşürüyor. *Talan Yorgunları*'nın dili bu nedenle çok ince bir çizgide dengede durmaya çalışıyormuş gibi.

Özellikle mi seçilmiş bilemiyoruz ama, toplumsal bir çeşitlemeyi korumak ister gibi her kesimden insanın öyküsü var *Talan Yorgunları*'nda. Lokanta kalfaları, ev kadınları, eski solcular, politik göçmenler, köylüler, kasabalı insanlar, komşu teyzeler vb. Gündelik yaşamlar, paylaşılan sırlar, yükselen değerlerin önlenemez egemenliği, umutsuz aşklar, masum çocuk oyunları Yavaslı'nın okuyucuya tuttuğu çok renkli bir ayna gibi

bir bir ve yeniden yansıyor. Şaşırmadığınız, kendinizden ya da yakın çevrenizden bildiğiniz görüntüler. Her gün içinde kayıp gittiğimiz insan seli içinde birbirimize değdiğimiz ölçüde ortaklaşabildiğimiz anlar, olaylar ve onların yansımaları. Kısacası yaşam yorgunu insanların öyküleriyle oluşmuş bir dünya.

Öykülerin çoğunda belirgin bir cinsellik teması var. Gülhanım ve Yusuf'unki gibi ilk kez yaşanan, şuh komşu kadın Güler olarak karşımıza çıkan, köpeğiyle sevişen azgın komşu kızı olan, yasak aşk üçgenlerinin tutkulu sevişmelerinin terleriyle bizi ıslatan "cinsellik" bastırılmış ya da salıverilmiş biçimleriyle öykü kahramanlarının yaşamlarında yerlerini almış. Kimi zaman da kendisi öykünün baş kahramanı olmuş.

Mizah öyküleri de yazan Aydoğan Yavaşlı'nın bu kitabındaki bazı öykülerinde de aynı tatlar var. "Edebiyatı güçlendirebilecek sözcükler" ise, ikinci bölümde topladığı öykülerinde yoğunlaşmış.

Aydoğan Yavaşlı bu kitabıyla Çankaya Belediyesi ve Damar Edebiyat Dergisi'nin 1995 yılı Öykü İkincisi ödülünü almış. Üretken bir yazarla tanışmamış olanlar için *Talan Yorgunları* iyi bir fırsat olabilir.

Gençlik Kitabevi Gençlik Ödülleri Öykü '96

GENÇLİK Kitabevi'nin 30 yaşını aşmamış gençlere yönelik "Öykü Gençlik Ödülleri"nin bu yıl üçüncüsü yapılıyor.

Öykü Gençlik Ödülleri'nin Seçici Kurulu bu yıl şu kişilerden oluşuyor :

Hulki Aktunç, Feridun Andaç, Mustafa Öneş, Adnan Özyalçıner, Muzaffer Uyguner.

Birinciye 20 milyon, ikinciye 15 milyon, üçüncüye 10 milyon lira verilecek olan ödüle, 30 yaşını aşmamış olan amatör ve profesyonel yazarların, 31 Ağustos 1996 tarihine kadar, üç öykülerini, altı kopya olarak gönderebilecekleri belirtiliyor.

"Gençlikt Kitabevi Gençlik Ödülleri – Öykü '96" Kasım ayı ortalarında düzenlenecek bir törenle sonuçlandırılacak.

Gençlik Ödülleri – Öykü '95 kitabı yayımlandı

"GENÇLİK Kitabevi Gençlik Ödülleri – Öykü '95" yarışmasının kitabı yayımlandı.

Gençlik Kitabevi'nin geçen yıl düzenlediği öykü yarışmasında ödüle değer görülen öykülerin yer aldığı Öyküler adlı kitabın Önsöz'ü Necati Tosuner'in. Bilindiği gibi Necati Tosuner aynı zamanda geçen yıl ödülün Seçici Kurulunda yer alıyordu.

Gençlik Kitabevi'nin yayımladığı Öyküler'de Karin Karakaşlı, Tolga Susuzlu, Nil Kara, Arda Çelik, Özlem Sağıroğlu, Özge Sağıroğlu'nun öyküleri yer alıyor.

Orhan Kemal Öykü Yarışması Sonuçlandı

ÇUKUROVA Gazeteciler Cemiyeti'nin düzenlediği "Orhan Kemal Öykü Yarışması" sonuçlandı. Demirtaş Ceyhun, Konur Ertop, Prof. Dr.Aşkın Karadayı, Dr. Şitai Çığ ve Zeki Yücel'den olaşan Seçici Kurul, yarışmaya katılan 26 yapıt arasında birinciliğe, ikinciliğe ve üçüncülüğe değer öykü bulamadı..

Değerlendirmesini, "Dil ve anlatım bakımından yetkinlik, günümüz Türk öykücülüğünün ulaştığı çizgiye yakınlık ve Orhan Kemal'in dünya görüşüne ters

düşmeyecek bir içerik" ölçütlerine göre yapan Seçici Kurul, Tülay Koçak'ın "Ak Alınlı Kırlangıç", Faruk Çavuşoğlu'nun "Nereye Kadar" ve Demet Günoğlu Öncül'ün ad vermediği öyküsüne mansiyon vermeyi kararlaştırdı.

Çukurova Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Tamer Ünal, yaptığı açıklamada, bu yıl ikincisi düzenlenen "Orhan Kemal Öykü Yarışması"nı daha ileri bir platforma taşımak için çaba göstereceklerini belirtti.

Asım Bezirci İnceleme ve Araştırma Ödülü

ASIM Bezirci adına ailesince "Asım Bezirci İnceleme ve Araştırma Ödülü" düzenlendi. İki yılda bir gerçekleştirilecek olan ödül, Asım Bezirci'nin yapıtlarının ve çalışmalarının temelinde yer alan sosyalist dünya görüşü ve nesnelbilimsel anlayışla eleştiri, inceleme, araştırma dalında çalışmalar yapacak genç kuşakları özendirmek amacıyla verilecek.

Değerlendirmeyi Aydın Çubukçu, Afşar Timuçin, Ergin Koparan, Kemal Özer, Ragıp Gelencik, Muzaffer İlhan Erdost, Muzaffer Uyguner'den oluşan seçici kurulun yapacağı ödülde başarı kazanan ürün 50 milyon lira ile ödüllendirilecek. Ayrıca kazanan ürünün kitap olarak yayımlanması sağlanacak. Katılmak isteyenlerin, bir edebiyatçı ya da edebiyatın çeşitli dönemlerini, sorunlarını, akımlarını kapsayan eleştiri, inceleme ve araştırma çalışmalarını yayımlanabilir bir kitap oylumunda, 1 Ocak 1997 tarihine kadar göndermeleri gerekiyor.

Başvuru adresi :

Evrensel Kültür Merkezi, Asım Bezirci Kitaplığı, Anzavur Pasajı 212-2, Galatasaray-İstanbul

Tel : (0212) 243 08 03

BU SAYININ YAZARLARI

Salim Şengil (1913) "Seçilmiş Hikâyeler Dergisi" ile edebiyatımızdaki ilk öykü dergisini, hem de on yıl boyunca yayımladı. Daha sonra "Dost" dergisinde de aynı titiz dergiciliğini sürdürdü. Yayıncılık tutkusunu hâlâ koruyor. "Sancak-İskele"den sonra, "Adam Öykü"nün beşinci sayısında da bir öyküsü yayımlanacak.

Oktay Akbal (1923) kısa öykünün edebiyatımızdaki ustalarından. Sait Faik'in açtığı yolda, hâlâ onun izini sürüyor. Onunla dünden bugüne öykücülüğümüzü ve kendi öykücülüğünün gelişimini konuşmak "Adam Öykü"nün görevleri arasındaydı. Bir de yayımlanmamış yeni romanı *Batık Bir Gemi*'den seçilmiş ilginç bir bölüm var bu sayıda.

Fakir Baykurt (1929) Almanya'da, ülkeyle ilgisini koparmadan yazıyor. Yazarlık tutumuna ve edebiyat anlayışına bağlılığını koruyor. Şimdilerde toplu yapıtlarının yeniden yayımlanması için girişimlerde bulunma çabası içinde.

Pio Baroja (1872-1956) döneminde İspanyol edebiyatının en önde gelen yazarlarındandı. Bask asıllı. Yazdığı 100 kadar roman içinde en iddialı çalışmasının, on dört roman ve sekiz ciltlik kısa anlatılardan oluşan *Memorias de un hombre de acción* (1913-28; Bir Eylem Adamının Anıları) olduğu belirtiliyor. Yapıtları, Hıristiyanlık karşıtı düşünceleri, yerleşik değerlere karşı çıkışı ve kötümser tutumundan ötürü hiçbir zaman geniş okur yığınlarına ulaşamadı. Bir otobiyografi olarak kabul edilen *Bilgi Ağacı* (1911) Türkçede de yayımlandı.

Alberto Moravia (1907-1990) çağdaş İtalyan edebiyatının en tanınmış yazarlarından. Türkçede pek çok yapıtı yayımlandığı için, okurlara yakın bir ad.

Adalet Ağaoğlu (1929) "Adam Öykü"nün ilk dört sayısının tek yazarı. Bu kez öykücülüğümüzün geçmişine dönük ilgisiyle, örnek alınabilecek bir değerbilirlik içinde...

Güngör Kabakçıoğlu (1933) çizgi dünyamızın ustalarından. Karikatürleri yanı sıra pek çok dergi ve kitap için kapak ve resimleme çalışmaları yaptı; resimlerini sergiledi. Çizdiği 1000'i aşkın portreden bazılarına "Adam Öykü"nün üçüncü sayısında yer vermiştik. Usta çizgilerine önümüzdeki sayılarda da yer vereceğiz. Bir de bu sayıda ilgi çekici bir anısını aktarıyor. "Bir Mask'ın Öyküsü"nü Sait Faik'in ölüm yıldönümü (11 Mayıs 1954) nedeniyle yazdı.

Selim İleri (1949) Sait Faik okumalarını sürdürüyor. Bu sayıda "Kalinikhta". Geçen ay "Cumhuriyet"teki bir yazısında belirttiği gibi, "Adam Öykü"ye sürekli yazacak. Çok yönlü çalışmaları arasında toplu yapıtlarının yeniden basımı için Yapı Kredi Yayınları ile anlaşmış olması da önemli olmalı. Okurlarının kitaplarının bazılarına ulaşması neredeyse olanaksızlaşmıştı.

Cemil Kavukçu (1951) için Fethi Naci'nin "Adam Öykü"nün ikinci sayısında yazdığı "Cemil Kavukçu'nun Yeni Hikâye Kitabı" adlı yazısı ilgi çekmişti. Son kitabı *Uzak Noktalara Doğru* 1995'in en iyi öykü kitabı olarak görülebilir mi? Kendi yazarlık serüveninde önemli sıçramalar gerçekleştiren bir öykücü. Öykü okurları ona dikkat edebilirler. Yakında Can Yayınları'ndan yeni öykü kitabı da geliyor.

Adnan Azar (1956) AÜ Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi'ni bitirdi. ODTÜ'de bir süre sosyal bilimler okudu. *İstanbul 24 Saat* ve *Batık Aşklar Müzesi* (1995 Altın Koza En

İyi Kurgu Ödülü) adlı sinema filmlerinin yönetmenliğini yaptı. *Unutmak Suları* (1981 Akademi Kitabevi Şiir Başarı Ödülü) adlı bir şiir kitabı var. İlk öyküsü "Adam Öykü"de yaımlanıyor.

Timour Muhidine (1959) Fransa'da yaşıyor, Türk edebiyatıyla ilgileniyor. Halil Gökhan'ın kendisiyle yaptığı bu konuşmanın ardından, öykücülüğümüz üstüne bir incelemesini de yayımlayacağız.

Vecihi Sarısözen (1955) Ankara'da, kendi dünyasıyla uyumlu bir yazı atmosferi içinde yazıyor. Çok az yayımlıyor. 1992'de *Öteki Krallık* adlı bir şiir kitabı yayımlandı. "Adam Sanat"taki yazılarından sonra, bu kez bir öyküsüyle "Adam Öykü" sayfalarında. Yakın bir gelecekte süzme ürünlerin yazarı olarak belirebilir.

Hürriyet Yaşar (1961) "Adam Öykü"nün önümüzdeki sayılarında da yer alacak genç yazarlarından. "Adam Sanat"ta yayımladığı Yusuf Atılgan incelemeleri de tartışılacak gibi görünüyor.

Romesh Gunesekera şimdi Londra'da yaşıyor. Bir öykü kitabı ve bir romanı var. "Yaban Ördeği" Türkçede yayımlanan ilk öyküsü.

Bill Males de Türkçede ilk kez bir öyküsüyle "Adam Öykü"de yayımlanıyor.

M. Sadık Aslankara üretken bir yazar. Denemelerinde yaptığı seçimler onun ince bir beğenisi olduğunu gösteriyor. Bu arada onun adına, çok çeşitli dergilerde birden görünmenin yerinde bir seçim olup olmadığı da sorgulanabilir mi?

Nedret Tanyolaç Öztokat (1962) adı "Adam Öykü" okurları için artık tanıdık olmalı. Ondan daha uzun soluklu çalışmalar da beklenebilir. Şu sıralarda çeviri çalışmalarına yoğunlaşmış durumda.

Nalan Barbarosoğlu (1961) yeni öykücüler arasında öne çıkabilir. Hâlâ Oğlak Yayınları'ndaki ilk öykü kitabının yayımlanmasını bekliyor.

Eray Karınca (1960) AÜ Hukuk Fakültesi'ni bitirdi; şimdi İncirliova'da (Aydın) yargıç olarak görev yapıyor. *Dernek Hak ve Özgürlüğü* adlı bir çalışması yeni yayımlandı. İki yıldır öykü yazıyor. Yayımlanan ilk öyküsü "Çökelez."

Erkan Karagöz ilk öyküsünü 1976'da yayımladı. Sonraki yıllarda çeşitli dergilerde yazmayı sürdürdü. Mizah öyküleri de yazıyor.

Orhan Tez "Adam Öykü"den önce de çeşitli dergilerde öykülerini yayımlıyordu.

Feridun Andaç (1954) sürekliliği kesilmeyen bir üretkenlik içinde. Bu yüzden bir iki dergiye sığmıyor. Hazırladığı kitap dosyalarının yayımlanmasını bekliyor.

Erdal Öz (1935) adı öncelikle önemli bir yayıncı olarak mı anımsanıyor? Neyse ki *Odalarda* romanını 35 yıl sonra yeniden yazıp yayımlayınca, yazarlığıyla yeniden gündeme geldi. O kuşağının iyi yazarlarındandı. "Dönence"deki değerlendirmesi de onun öykücü olarak nereye konması gerektiğini anlatıyor.

Ahmet Yıldız (1960) 1980'den sonraki yılların bir bölümünü hapishanede geçirdi. İçerdeki yaşama dönük gözlemlerinin ağırlıkta olduğu öykülerinden oluşan ilk öykü kitabı *Üçlü Kavşak*'ı 1988'de yayımladı.

Füsun Öztürk Baysan (1961) uzunca bir dönem yayıncılık yaptıktan sonra şimdi reklamcı olarak çalışıyor. Etkin bir okur olmakla kalmayıp, okuduklarını yazarak değerlendiriyor da.

Yurdanur Salman (1937) İÜ İngiliz Filolojisi'ni bitirdi. Aralarında *Gazap Üzümleri*, *Sidharta* gibi önemli çevirilerin de bulunduğu, 35'i aşan sayıda kitap çevirisi yaptı. Şimdilerde genç edebiyat ve dil tutkunlarından oluşan ekiplerle ortaklaşa çeviri ve dil çalışmaları yapıyor. Bu arada Boğaziçi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Okulu'nda edebiyat çevirisi okutuyor.

Kemal Atakay (1962) kesintisiz çeviri uğraşı içine önemli kuramsal kitapları almış durumda. Şu sırada gene Umberto Eco'nun kuramsal bir çalışmasını Afa Yayınları için çeviriyor.

Ayşe Nihal Akbulut (1954) İÜ Edebiyat Fakültesi'nde çeviribilim dersleri veriyor. Yaptığı katkılarla "Adam Öykü"nün çok yakın bir dostu. Şu sıralarda R. G. Colingwood'un *Bir Özyaşamöyküsü* adlı kitabının çevirisi Yapı Kredi Yayınları'ndan yayımlanacak. İkinci sayıda Vladimir Nabokov'dan söz ederken, "Tomris Uyar ve Fatih Özgüven'in çevirdiği *Edebiyat Dersleri*..." demişiz. Oysa *Edebiyat Dersleri*'ni Fatih Özgüven ile birlikte çeviren Nihal Akbulut'tu. Bu yanlışımız için kendisinden ve Tomris Uyar'dan bu arada özür diliyoruz.

Elif Taşçıoğlu (1973) Boğaziçi Üniversitesi Mütercim Tercümanlık Bölümü son sınıf öğrencisi. Şu sıralarda John Berger'ın "Boris" adlı uzun öyküsünün çevirisini, Yurdanur Salman denetiminde bitirme projesi olarak hazırlıyor.

Semih Poroy kuşağının genç çizgi ustalarından. "Cumhuriyet"te çalışıyor. Çeşitli dergiler ve kitaplar için desenler çiziyor, resimlemeler yapıyor. Çizgileri ve portreleriyle "Adam Öykü"nün de sürekli çizerlerinden.

Necati Abacı (1958) "Adam Öykü"nün sürekli iki çizerinin öbürü. "Sanat İnsanları" adını taşıyan sergisi ilgiyle karşılanmıştı. Karikatürcüler Derneği Yönetim Kurulu'ndaki uğraşı yanı sıra sürekli çiziyor. Şu sıralarda sanatçı portrelerini ve öbür çizgilerini birkaç kitapta toplamaya çalışıyor.

Oktay Rifat

Bütün Yapıtları

O yazmasaydı belki kıyamet kopmazdı ama insanlar sevişemez, öpüşemez, yarınların yeni düzenine şiirli dünyanın hızıyla kavuşamazlardı.

Şiir

Yaşayıp Ölmek, Aşk ve Avarelik Üstüne Şiirler
- Güzelleme
- Aşağı Yukarı
- Karga ile Tilki
- Perçemli Sokak
- Âşık Merdiveni

Elleri Var Özgürlüğün
- Şiirler
- Yeni Şiirler

Çobanıl Şiirler
- Bir Cıgara İçimi
- Elifli

Denize Doğru Konuşma
Dilsiz ve Çıplak
Koca Bir Yaz
Yunan Antologyası ve Latin Ozanlarından Çeviriler

Oyun

Yağmur Sıkıntısı (Toplu Oyunlar)
- Kadınlar Arasında
- Birtakım İnsanlar
- Atlarla Filler
- Çil Horoz

Roman

Bay Lear
Bir Kadının Penceresinden
Danaburnu

Deneme

Şiir Konuşması

Bütün önemli kitapçılarda.

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM YAYINLARI Büyükdere Cad. Üçyol Mevkii No. 57 Kat 3 Maslak 80725 İstanbul
Tel: (0-212) 285 21 52 (12 hat) Faks: (0-212) 276 27 67

Yaşar Kemal

Sarı Sıcak

Birinci basımı Sarı Sıcak adıyla 1952 yılında yapılan bu kitap, başka öyküler eklenerek genişletilmiş ve Sarı Sıcak - Bütün Hikâyeler adıyla ilk olarak 1967 yılında yayımlanmıştır.

"Korkunç bir duyarlık ve acımasız bir şiir..."

(*Observer*, İngiltere)

"Sadelik ve dürüstlükle anlatılan bu öyküler insanın belleğine kazınıyor."

(*The Milwaukee Journal*, ABD)

"Yoksulluk, boş inanlar, sinekler, toz, ölümüne çalışma, uçsuz bucaksızlık, bitkinlik, yabanlık, yılmazlık. (...) Çaresizlikten doğan acıma ve duyarlığın evrensel boyutları."

(*The Guardian*, İngiltere)

Çıktı

ADAM

değerli kitaplar yayımlar.

ADAM öykü

Geçen sayının (mart nisan 3) içindekiler

öykü İki Yaprak *Adalet Ağaoğlu* • Eczane *Demir Özlü* • Bir İstanbul Romanı / Ara Görüntüler *Füruzan* • Kaniş *Behzat Ay* • Bir Sonbahar İkindisinde *Ayfer Coşkun* • O Benim Teyzemdi *Necati Güngör* • Büyük Dalgınlık *Memet Baydur* • Bozkırların Türküsü *Nevra Bucak* • Telsiz *Hürriyet Yaşar* • Dere *Ercüment Aytaç* • Akşam Sefası *Nalan Barbarosoğlu* • Pijamalı Adam - Bir İngiliz Centilmeni *Eugenio Montale* • Ele Geçirilen Ev - Merdiven *Julio Cortázar* • İstanbul Yazıları *Walter Abish* **bu sayının konuşması** Füruzan ile Dünden Bugüne **yazılar** Mahalle Kahvesi *Selim İleri* • Yalınlığın Ürettiği Yetkinlik : Nehir *Semih Gümüş* • Barbey D'Aurevilly'de Öyküleme Teknikleri *Nedret Tanyolaç Öztokat* • Bir Arayışın Notları... *Hür Yumer* • Dönence / Öykü Ayrıntıda *Feridun Andaç, Hulki Aktunç, Ülkü Ayvaz* **unutulmuş öyküler** *Ağlayan Nar ile Gülen Ayva* Kemal Ahmet **bir kitap bir yazı** *Aşkımumya* Murat Yalçın • *Harran'da Dolunay* Yeşim Dorman • *Domingo Garcia'dan Geriye Kalan Öykü* Cumhur Orancı

...ve, başlangıcından günümüze
TÜRK ÖYKÜ KİTAPLARI ZAMANDİZİNİ

dahil)

ISSN 1300-7556